

Per
225-2

G. 5. 15.

882-6

Libro publico do Collegio de Hygon

INSTITVTI

ONVM DIALECTICARVM

LIBRI OCTO.

L. 5. 16.

AVTORE.

PETRO AFONSECA EX SOCIETATE IESV.

*Cum priuilegio Regio ad quinquennium, & cum
facultate ordinarij, & Inquisitoris.*

OLYSSIPPONE.

Apud hæredes Ioannis Blauij. Anno. 1564.

Estã taxado a noue vintês o volume.

INSTITUTI

ONVM DIALECTICARVM

LIBRI OCTO.

AUCTORE.

PETRO AFRONSOCA NK SOCIETATE LESTV

Comptroller of the Treasury
 and Receiver General of the
 United States of America
 Washington, D.C.
 1864

PETRVS AFONSE CA

LECTORI. S.

Deò inops fuit politioris Literaturæ superior ætas, vt cum omnes, qui Philosophiæ studia cōfectabantur, Aristotelici haberi vellent, paucissimi essent, qui Aristotelem euoluerent. Arbitrabantur enim Aristotelicam doctrinam planius, & expeditius in summulis quibusdam, ac quæstionibus, quas diligentiorum industria pepere-
rat, quàm in suo autore contineri. Sed quanquam magna ex parte id verū sit, nō est tamen obscurum quantam iacturam fecerit Philosophia, ex quo hæc docendi, discendiq; cōsuetudo probari cepit. Quotus enim quisq; est, qui grauem illam antiquorum eruditionem hisce rinulis contentus, non dico consequi, sed aliqua ex parte imitari possit? Hoc cum animaduerneret nostra hæc Conimbricensis Academia, aliarum quarundam recenti exemplo & instituto ducta, eam docendi rationem ab ipsis veluti in cunabulis sequuta est, vt in explicandis libris Aristotelis omne studium, & operam collocandam existimaret. Quo autem ex ea re vberior fructus perciperetur, prudenter statuit, vt ea quotidie præceptores dictarent discipulis, quæ de re, quam explicassent, vel grauissimi autores optimè dixissent, vel ipsi Marte suo addenda esse iudicassent. Verum hæc docendi ratio, & si longè melior, & vtilior, quam illa superior habebatur, tamen ob assiduum scribendi laborem, incredibilem discipulis (vt de præceptoribus taceam) molestiam, difficultatemq; afferebat. Tempus etiam, quod in docendo, ac disputando vtilius poni potuisset, non sine magno incommodo in dictando consumebatur. Vndè illud euēire necesse erat, vt nec libri omnes, qui in curriculo Philosophiæ numerantur omnino absoluerentur, nec tam frequens esset, tamq; diuturna, quam optabamus, disputandi exercitatio. Vt ergo & labori discipulorum consuleretur, & iactura, qualiscumq; erat, studiorum Philosophiæ refarciretur, statuerunt Præpositi societatis nostræ, cui Regium hoc liberalium arti-

P R A E F A T I O.

um Gymnasium nono ab hinc anno à christianissimo Rege Ioānē tertio traditum est, vt ego, quòd in profitēda Philosophia aliquot annos posuissē, qua possem breuitate, & perspicuitate eos libros Aristotelis exponerem, qui auditoribus Philosophiæ explicari consueuerunt. Fore enim existimabant, vt hac ratione, & meā diligentia, & typographorum opera, non modò discendi labor minueretur, sed aliquid etiam ad hæc studia lucis, & vtilitatis accederet. Ego verò cum mei tenuitatem ingenij non prorsus ignorarem, quātum obedienti fas fuit, hoc onus, quod meis humeris impar esse sentiebam, reculare conatus sum. Verū illi, in quorū ego voce Christum agnosco, studio iuuandi alios commoti, meæ potius facultatis, seu (vt verius loquar) imbecillitatis periculum facere, quam vllam officij occasionem prætermittere voluerunt. Quia igitur impositum mihi onus reijcere non possum, dabo quā diligentissimè operam, vt, quod in me est, si non aliorum votis satisfecero, certè eorum, quibus meæ vitæ rationem commisi iussui non desim. Interim tamen dum commentarios in Aristotelem, Porphyrijq; Isagogen conscribo, has Dialecticas institutiones, cum vt fidei nostræ pignus, tum verò vt necessarias ijs offero, qui intra limina Philosophiæ recipi cupiunt. Id enim negari non potest, Aristotelem alioquin disertissimum ita de industria, (quo tarda nimirum ingenia exerceret), suam sententiam plurimis in locis occultasse, vt præceptoribus Dialecticæ necesse sit, non ante ad explanationem librorum eius accedere, quā totius Dialecticæ adumbratam imaginem discipulis proponant. Sic enim fit, vt omnibus partibus Dialecticæ, quasi radio descriptis, multo planius & facilius ea, quæ ab illo dicuntur intelligantur. Nec tamen hi octo libelli eo consilio à me scripti sunt, vt ante Porphyrij institutionē omnes explicentur (scio enim id commodè fieri non posse) sed vt necessarijs, ac præcipuis quibusq; initio expositis, reliqua in alium locum differantur. Satiùs namq; est si nonnulla ex tribus primis mēsis, quos vtiliter Academia nostra in huiusmodi primis institutionibus ponere consuevit, superflint, quā vt pars aliqua in hac totius Dialecticæ descriptione desideretur, aut certè breuior sit tractatio, quā vt perspicuitas & vtilitas patiantur. Possunt itaq; sex primi libri.

P R A E F A T I O .

libri à Calendis Octobris ad diem Natalé domini explicari : reliqui in eam anni partem differri, in qua studia ob immodicos calores remissiora esse solent . Ita enim fiet, vt sex illi aditum aperiant ad librum Categoriarum Aristotelis, ad libros d Interpretatione, deq; priori resolutione (qui, vtequidem spero, excelsis commētarijs, dictandiq; lentitudine præcisa ad Calendas vsq; Iulias enarrari poterunt) extremi autem duo ad libros de posteriori resolutione, Topicorum, & Elenchorum, qui à studiorum instauratione inchoabuntur, viam muniant . Eo autem libentiùs hoc quasi integrum Dia-

lecticæ corpus confeci, quod videam multos præclari ingenij iuvenes ab humanioribus literis ad iuris peritiam sta-

tim commigrare, qui, si vel hac institutione priùs

imbuantur, multo maiores facturi sint in illis

literis progressus . Faxit Deus opt. Max.

vt noster hic labor, qui in eius glori-

am, & multorù vtilitatem cõ-

fertur, & ipsi gratus sit, &

prosit omnibus, qui in

bonis literis insti-

tui volent.

ARGVMENTVM.

ARGVMENTVM

in omnes libros.

Rimus liber propositis ijs, à quibus quasi fundamentis totius artis constitutio surgit, explicataq; natura nominis, & verbi, quæ sunt apud Dialecticum prima orationis elementa, eas nominum & verborum nuncupationes exponit, quæ crebrius vsurpantur. Secundus disponit nomina omnia, & verbain quasdam veluti classes, quæ prædicamenta appellantur, ex positis primum, genere, specie, Differentia, Proprio, & Accidente, quibus ignoratis prædicamenta intelligi nullo modo possunt. Tertius agit de oratione, eiusq; formas, ad coniunctas vsq; enunciationes persequitur: nec omnino eas, quæ expositione indigent prætermittit. Quartus ad diuidendi rationem totus confertur. In quinto de definitione disseritur. Sextus explicata imprimis consequentiarum vi & natura, argumentatione, eiusq; quatuor prima genera pertractat, Syllogismum, Enthymema, inductionem, & exemplum. Qua in parte non tantum peritia iudicandi de apta, & vitiosa argumentatione traditur, sed etiam ostenditur generalis quædam ad medium, argumentum uè inueniendum via. Septimus agit de demonstratione, ac syllogismo Dialectico. Quorum causa locos commonstrat, è quibus omnia argumentorum genera depromi possint. Tum disserit de ordine. Sic enim Aristoteles eam indicij partem appellat, qua argumentorum inter se dispositio continetur. Octauus tandem explicat fallaces syllogismos (Pseudographum ille, & Sophisticum nominat) vt Dialecticus expedite intelligat quomodo eludendæ sint sophistarum captiones. Quod vt commodius fiat, ea, quæ recentiores de vsu nominum (quam suppositionem vocant) deq; alijs quibusdam nominum affectionibus utiliter tradiderunt, moderatè adiungit.

INSTITVTIONVM DIALEC-

TICARVM LIBER

PRIMVS.

De necessitate, nominibus, & natura
huius Artis. Caput. I.

VM omnis doctrina, quæ ratione perficitur, differēdo (id est, ex notis ignotum aliquid oratione patefaciēdo) tradatur: in differēdo autem multi errores contingant: necessariò ars aliqua quærenda fuit, quæ aptas differendi formas ostenderet, ne falsa doctrina pro vera aliquando obreperet. Hanc artem, qui primi inuenerunt Dialecticam nominarunt: postea veteres Peripatetici Logicam appellauerunt. Et rectè quidem vtriq;. Nam Dialectica dicitur Latine differēdi ratio siue doctrina. Quod enim Græcis est *διαλεκτική* vnde hoc nomen ducitur, idem est Latinis differere. Eadem nominis interpretatio, vel Cicerone authore in Logicæ verbum conuenit. Obscura, inquit, quæstio est, quam *πρῶτον* appellant: totaq; est Logicæ, quam rationem differendi voco. Quinetiam eadem oratio facile, & expedite naturam huius artis ex proprio fine declarat. Nam & si ipsum differendi opus omnibus disciplinis commune est (omnes siquidem ignorationem aliquam ex notis, &

A confessus

1. post. l. 1. &
 1. Met. l. 7.
 text. 48.

Cur hæc ars
necessaria.

Refert hoc
 Boët. ad
 Top. Cic.

Notatio no-
 minū huius
 artis.

Lib. de Fato

INSTIT. DIALECT.

Finis proprius huius artis.

Alber. Magnus. in Porphyrio. tract. 1. Definitio Dialecticæ.

Plato. 7. de Republica.
D. August. 3. contra Academicum. et. 2. de ordine.

Cicero. de declarationis orationis.

confessis depellunt) docere tamen quoniam modo differendum sit, ad eamque rem communes leges, ac præcepta tradere, hoc sibi Dialectica ut proprium finem, quo à cæteris distinguitur, vendicavit. Aptissimè igitur definitur Dialectica Differendi doctrina, quasi Ars, quæ docet omnes formulas differendi, hoc est, incognita ex cognitis oratione patefaciendi. Hinc fit ut non sine causa dixerint gravissimi authores, hanc unam facultatem cæteris omnibus formandis artibus esse necessariam: quam proinde alius apicem disciplinarum: alius disciplinarum disciplinam, alius & artium maximam, & lucem omnium appellare non dubitat. Prescribit siquidem omnes differendi modos, quibus quæque doctrina comparatur, ac continetur, ut dictum est.

Definitionem Dialecticæ ex Topicis desumptam non convenire in totam hanc artem.

Caput. 2.

Obiectio.

1. Top. 1.

Dilutio.

Sed aliquis fortasse parum attentè ingrediens, in ipso statim limine offendet, dicetque eam, quam nos tradimus Dialecticæ diffinitionem, non esse Aristotelicis probandam, quod alia circumferri soleat ex initio Topicorum Aristotelis in hunc modum desumpta, Dialectica est methodus, siue ars ratiocinandi de quacunque questione proposita ex probabilibus. Occures tamen Aristotelis consilium

filium non esse, ut ex loco citato eliciatur totius Dialecticæ definitio (cum alibi asserat ad Dialecticam pertinere ut agat de omnibus syllogismis, hoc est, ut sit generalis quedam ars ratiocinandi, siue ex probabilibus argumentis, siue ex necessarijs) sed ut depromatur inde definitio cuiusdam partis, quæ, quia usu frequentissima est, suo quasi iure nomen totius artis velut proprium sibi vendicat. Itaque definitio illa, quam tradidimus, quasi totius artis generalis definitio amplectenda est.

1. Rhet. ad Theod. 1.

De subiecto Dialecticæ Caput. 3.

EX his facile intelliges, subiectum attributionis Dialecticæ (ad quod nimirum tota eius consideratio refertur) esse orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur. Namque in hac una tradenda, et explicanda, omnis Dialecticorum cogitatio, curaque consumitur, ut ex dictis apertum est. Hanc Cicero, quasi aliud agens, Orationem Philosophorum appellat, ea de causa (ut arbitror) quod Philosophis sit familiaris, ac penè propria. Alio vero loco Varronis personam suslinens, ut eam à perpetua, et fusa Oratorum oratione distinguat, vocat Orationem ratione conclusam, præsertim quia nihil est adeò proprium rationi, quam ut ex notis ad ignota progrediatur. Non desunt quoque ex re-

Subiectū Dialecticæ.

In Oratore ad Brutum.

Academ. secundæ adis. lib. 1.

Recentiores Anterioribus, qui Modum sciendi appellandam putent. Verum priores duæ nuncupationes nonnihil obscuritatis habent: tertia, si sciendi verbum propriè accipiatur, æstimatorior est, quàm res, quæ significatur. Neq; enim omnis oratio, quæ ex notis ignotum aliquid patefacit, scientiam parit, cum sæpe opinione, aut quãdam aliam cognitionem efficiat. Vt ergo sequentia cum superioribus consentiant, simulq; apertior, ac planior sit nuncupatio, per commodè vocari potest *Differendi* modus. Qua vero ratione *Argumentatio*, aut *Syllogismus* rectè dicatur subiectum *Dialecticæ*, Paulo post dicemus.

*Differendi
modus.*

Cap. 5.

De tribus generalibus differendi
modis, tribusq; primis Dialecticæ partibus. Caput. 4.

TRes autem sunt generales differendi modi, qui deinde in alios, atq; alios minutius conciduntur: *Diuisio*, inquam, *Definitio*, & *Argumentatio*. His enim tribus quasi instrumētis omnis cognitio rei incognitæ ex notis, ac perspicuis, conquiritur. Nam diuisio tanquam diligens quedam exploratrix, omnia rerum genera, & partes singulorum excurrens, totam entis confusionem explicat. Tum deinde exploratis ita omnibus, & quasi ante oculos positis, accedit definitio veluti lumen ad singula illustranda, quæ cum doceat, quid quæq; res cōmune

*Diuisione,
definitione,
& argu. om
nis cognitio
comparatur*

habeat cum cæteris, quid sibi proprium, & peculiare, naturam, cuiusq; suis finibus circūscribit. Ad extremum argumentatio multò efficacior superioribus, quid præterea cuiq; conveniat, apta ratione concludit. Ex his tribus instrumentis, quibus tres primæ partes dialecticæ respondēt, duo tantum posteriora posuit Aristoteles primo Metaphysicorum libro, cum dixit, omnem disciplinam, aut demonstratione (idest argumentatione) aut definitione comparari. Diuisionem verò, & si alio loco quendam cognoscendi modum esse non negauit, tamen non tantum in ea momenti esse credidit, vt ipsam faceret vnum per se cōparandæ disciplinæ instrumentum. Quam obrem ad definitionem, cui materiam subministrat, videtur eam reuocasse. Planius certè hac in re locutus est Plato, qui diuisionem quasi diuersum differendi modum à cæteris distinxit. Hinc Cicero Epicurum inscitiae coarguens, quòd nullam Dialecticæ partem attigerit, eandem hanc, quam nos generalem tradimus modorum differēdi diuisionem, planè significauit. Iam in altera, inquit, Philosophiæ parte, quæ est querendi, ac disserendi, quæ λογικὴ dicitur, iste vester plane, vt mihi quidem videtur, inermis ac nudus est: tollit definitiones: nihil de diuidendo, ac partiendo docet: non quo modo efficiatur, concludaturq; ratio tradit. Hinc etiam Porphyrius, vt significaret Isagogem suam vniuersæ Dialecticæ conducere, dixit, eam non modo ad categoriarum doctrinam (in quo libro pri-

Duos tantum differēdi modos posuit Arist.

Cap. 7. text. 48. Idem Alber. in Porphy. tract. 1. 2. post. 5.

Vt in Phædro, Sophista, & ciuili 1. de finibus.

In præfatione.

2. De ordine.

ma omnium modorum defferendi elementa traduntur) sed etiam ad omnem definiendi, diuidendi, ac demonstrandi rationem cōferre. Hinc quoq. Diuus Augustinus, cū de origine artium loquitur, asserit, rationem definiēdo, diuidēdo, colligendo, non solum digessisse Gramaticam, sed etiam ob omni falsitatis irreptione defendisse, idq. sine præsidio Dialecticæ, quam primo quasi partu edidisset, facere non potuisse: quasi in his tribus generalibus differēdi instrumentis edocendis posita sit formatrix omnium artium Dialectica. Ita ergo fit vt tres sint generales differendi modi, in quibus tradendis tres primæ Dialecticæ partes versantur.

Boët. in
sio top. Cice.

Quòd Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto tradiderit. Cap. 5.

Illud tamen animaduertendum est, Aristotelem ex his tribus Dialecticæ partibus solam tertiam ex instituto tradidisse. De diuisione siquidem, & definitione, nō, nisi quatenus ad inuentionem argumentorum sunt utiles, disputauit. Hoc autem velle de causa fecit, quòd in definitione, ac diuisione, quod ad Dialecticum attinet, minus negocij esse credidit, quàm vt per se tractandæ viderentur, vel quia in sola argumentationis tractatione, quàm

Magnus Albert. in Porphy. tract. 1. 2. Post. & 6. top. Cur Arist. de sola Argumentatione ex instituto disposuerit.

quàm ipse sibi quasi primo auctori arrogat, ex instituto laborandum sibi esse existimauit. Sæpius enim de finiendi doctrinam à Socrate primùm traditam affirmat. Diuidendi rationem velut Platonis inuentum sæpe deprimat. At scientiam ratiocinationum, syllogismorumue (ad quos cætera argumentationum genera reuocantur) adeò asseueranter sibi ascribit, vt se de syllogismis nihil omnino ab alijs accepisse affirmet, * sed sibi primùm, quòd eorum artem ingenti labore inuenerit, magnam gratiam deberi. Itaq; ex tribus generalibus differendi modis, solam argumentationem, atq; adeò solam ferè eius præcipuam formam, quæ syllogismus, ratiocinatioque dicitur, tractandam suscepit Aristoteles. Quam tamen ita tractauit, vt non modo eas ratiocinationes, quæ ex necessarijs argumentis rem confirmant, sed etiam eas, quæ ex probabilibus verisimilibusue aliquid probant, diligentissime sit persequutus. Hinc fit, vt qui Dialecticam ea tantum ex parte, qua ab Aristotele tradita est, considerat, merito asserat, Dialecticæ subiectum esse Argumentationem, aut certè Syllogismum, ad quem reliquæ argumentationum formæ rediguntur. Hac etiam ratione intelligendum est diuidi Dialecticam in partem inueniendi, ac iudicandi. Inuentio enim (vt authores huius diuisionis definiunt) est ratio exquirendi argumenta: Iudicium vero est doctrina accommodandi hæc ipsa ad propositum con-

1. meta. 6. et
13. meta. 4.

Vt 1. prio. 32
et. 2. post. 5.
Socrates pri-
mus defini-
di author.
Plato diui-
dendi, Ari-
stoteles rati-
ocinandi.
* 2. el. ec. ex
tremis vera-
bis.

Lib. post.
Lib. top.

Quatenus
subiectū Dia-
lecticæ rectè
dicatur Ar-
gumētū. aut
Syllogismus.
Alb. Mag. in
Por. tract. 1.
Scotus ibidē.

Inuentionem,
& iudicium
ad doctrinā
Argumenta-
tionis perti-
nere.

Ad top. Cice.

cludendum: quorum vtrunq; ad tractationem argumen-
tationis pertinere luce clarius est. Quod si nomina inuen-
tionis, & iudicij latius accipiantur, quā ab authori-
bus huiusce diuisionis exponuntur, non dubium est, quin
ad totam Dialecticā artem hęc diuisio aptari possit. Nā
sine inuentione, & iudicio generali significatione acce-
ptis, non solum argumentatio confici non potest, sed ne
vlla quidem definitio, aut diuisio: id quod Boëthius di-
ligenter aduertit. Verū de ijs, vt de cæteris, quæ de in-
ceps breuiter attingenda sunt, alio loco fusius disputa-
bimus.

De partibus, & ordine tractationis
Dialecticæ. Caput. 6.

Aris. 3. Rhet
ad Theod.

2. Plato in
Sophista.

D. August.
initio catego-

riarum. Am-
monius. Boë

th. et D. Th.
in primū pe-

ri herm.

† Li. 1. & 2.
* Lib. 3.

QVia igitur diuisio, definitio & argumentatio hoc
commune habent, quod sint orationes, partes au-
tem orationis sunt nomen, & verbum (nam cætera om-
nia, quæ in oratione cernuntur, aut ad nomen, & ver-
bum reuocantur, aut potius supplementa orationis, &
colligationes partium eius, quā partes, putanda sunt.)
primū† nos de nominibus, ac verbis agemus, deinde* de
oratione, postea tria illa orationum genera, diuisionem,
inquam, definitionem, & argumentationem ita perse-
quemur

quemur, ut primo[†] loco de diuisione, proximo^{*} de definitione, extremo[†] de argumentatione disseramus. Sic enim & naturæ, & doctrinæ ordinem tenebimus, quorum ille à minus perfectis ad perfectiora, hic à facilioribus ad difficiliora paulatim progreditur. Nec verò aliquis à literis, quæ minimæ sunt orationis particule, ordiendam esse hanc tractationem putet, propterea quòd natura in rebus efficiendis à minimis ad maiora progrediatur. Nam ut naturæ ordo in aliqua arte seruetur, non est opus, ut sumatur initium ab ijs, quæ omnino, ac simpliciter minima sunt, sed ab ijs, quæ in ea arte sunt minima. Literæ autem, & si simpliciter sunt minimæ partes orationis, tamen earum consideratio non pertinet ad Dialecticam, sed ad Grammaticam. Ita non est cur à literis, & non potius à nominibus, & verbis, ordienda sit artis Dialecticæ tractatio. Hanc ergo de nominibus, & verbis disputationem bipartitam faciemus. Priori loco de nominum, & verborum varia nuncupatione dicendum est: proximè cogenda sunt omnia in decem quasi classes (quæ κατηγορίαι, idest, prædicamenta ab Aristotele dicuntur) ut facile inueniri possint ad omnia orationum genera struenda. De usu autem nominum, & verborum, quem recentiores suppositionem vocant, de quibus alijs quibusdam eorum affectionibus ad finem harum institutionum, quòd commodius in eum locum differri videantur, disseremus.

†. lib. 4.
*. lib. 5.
†. lib. 6. 7.
& 8.
Ordo naturæ.
Ordo doctrinæ.
Obiectio.

Dilutio.

Hoc lib.

Lib. 2.

Lib. 8.

De quibus nominibus & verbis agendum sit. Cap. 7.

Tria genera
nominū, &
verborum.

1. peri. 1.

Obiectio.

1. post. 8.

Dilutio.

Vocalis oratio ex mentali vim habet.

Nominum, & verborum tria sunt genera: quædam mente fabricata, quædam voce, alia scripta. Ea enim quæ sunt in voce, sunt signa eorū, quæ sunt in mente, & scripta eorum, quæ in voce consistunt. Quamquam verò hæc omnia ad Dialecticam pertineant (tradit enim Dialectica omnes differendi modos, qui non modo externa oratione, sed etiam interna perficiuntur) tamen ne tot genera nominum, & verborum confusionem in progressu pariant, de solis vocalibus agendum est, præsertim cum omnis differendi ratio, quæ in vocibus traditur, facile ad orationes mentis, & scriptas possit accommodari. Sed obijciat aliquis in hunc modum. Vocalis oratio totam ex oratione mentis vim habet, teste Aristotele, qui hoc ipsum vsq; adeò verum esse putat, vt fateatur demonstrationem, quæ omnium argumentationum firmissima est, & omnino syllogismum, non in oratione externa, sed in ea quæ in mente efficitur, consistere (quod etiam in cæteris differendi modis pari ratione fateri necesse est) igitur si vnum tantum genus verborum, ac nominum tractandum videtur, de mentalibus potius, quàm de vocalibus agendum est. Occurrendum est tamen, & si oratio vocalis totam ex mentali vim habeat, tamen quia voces, quàm conceptus, multò sunt patentiores, & dilucidiores, in vocibus potius, quàm in conceptio-

ceptionibus mentis, tradendam esse Dialecticam, sicq̃ de vocalibus potius nominibus, & verbis, quàm de mentalibus agendum esse. Id quod Aristoteles, & ceteri omnes nō hac tantum ratione fecerunt, sed etiam quia interna oratione nemo alterū docere potest, incognitaq̃ ex notis alij patefacere, quod tamen quo pacto faciendum sit Dialecticus tradere debet. Eadem quoq̃ ratione vocalia potius nomina, quàm scripta tractantur à Dialecticis, quia nimirū vocalis oratio longe clarior est, quàm scripta. Accedit eò, quòd multo etiam communior, & vsurpator. Nos igitur has ob causas solam vocalem orationem tractaturi, de ijs tantū nominibus, ac verbis, quæ in voce cōsistunt, differemus. Sed quia perutile erit tria hæc nominū, & verborū genera prius inter se quò ad significādi rationem cōferre, ante omnia dicendum est, quid sit significare, quàmq̃ varia sint signorū, ac significationum genera: deinde aperiendum est, quo pacto conceptus, voces, & scripta significant: tandem ad explicanda ea nomina, & verba, de quibus agere instituimus, aggrediendum.

De solis vocalibus nominibus & verbis agendum.

Cap. 8. & 9.

Cap. 10. et. 11

Cap. 12. & 13.

De signis formalibus, & instrumentalibus. Caput. 8.

ATq̃ vt altè, & à capite significādi modos repetam, Significare nihil aliud est, quàm potentie cognoscenti, aliquid repræsentare. Cum autē omne, quod aliquid repræ

Significare quid.

repræsentat, sit signū rei, quæ repræsentatur, efficitur ut
 quicquid rem aliquam significat, sit signum eius. Quare
 cum is, qui loquitur, aut scribit, dicitur significare sen-
 tentiam, aut voluntatem suam, non aliter id accipiendum
 est, quàm quo pacto is, qui lignis ignem admouet, vrere li-
 gna dicitur, Vt enim hic dicitur vrere, quia id applicat,
 quod vrit, sic is, qui loquitur, aut scribit, dicitur signifi-
 care sententiā, voluntatemue suam, quia exhibet signa,
 quæ quid ipse sentiat, aut velit significāt, qualia sunt ver-
 ba, scripta, nutus, & alia huiusmodi. Porro signa dua-
 bus diuisionibus, dispartiuntur: altera in signa formalia,
 & instrumentalia (liceat enim ita loqui) altera in natura-
 lia, & ex instituto. Signa formalia sunt similitudines, seu
 species quædam rerum significatarum in potentijs cognos-
 cētibus consignatæ, quibus res significatæ percipiuntur.
 Huius generis est similitudo, quam mons obiectus impri-
 mit in oculis: item ea, quā amicus absens in memoria ami-
 ci reliquit: item ea, quam quis de re, quam nūquam vidit
 effingit. Dicuntur autē formalia signa, quia formant, &
 quasi figurāt potentiā cognoscentē. Signa instrumentalia
 sunt ea, quæ potētis cognoscentibus obiecta, in alterius rei
 cognitionē ducūt. Huius generis est vestigiū animalis in
 puluere impressum, fumus, statua, & alia huiusmodi. Nā
 vestigiū est signū animalis, à quo impressum est: fumus ve-
 rò, ignis latentis: statua deniq, Cæsaris, aut alicuius alte-
 rius. Hæc dicūtur signa instrumentalia, vel quia his quasi
 instru-

Due signo-
rum diuisio-
nes.

Signa forma-
lia.

Signa instru-
mentalia.

instrumētis, cōceptus nōstros alijs significamus: vel quā-
quēadmodū artifex, vt instrumēto moueat materiam, ne-
cesse est, vt moueat instrumētū, sic potētia ad cognoscēdū
apt. e, vt hoc signorū genere rem aliquā cognoscāt, necesse
est vt hęc signa percipiāt. Hinc colliges apertissimū disci-
men inter hęc signa, & superiora: illa siquidem non sunt
a nobis necessariō percipiēda, vt ipsorum perceptione in
rei significat. e cognitionem veniamus: hęc autem nisi per-
cipiātur, nemini alicuius rei cognitionem adducunt. Dis-
ferunt etiam hac ratione, quōd priora illa nec admodum
vsitatē nominantur signa, nec satis propriē dicuntur re
presentare: hęc vero posteriora, maximē. Vnde Diuus
Augustinus quasi complexus omnia, quę populari sermo-
ne signa dicerentur, hoc modo signum definiuit. Signum
est, quod & se ipsum sensui, & pręter se aliquid animo
ostendit.

Discrimē in-
ter signa for-
ma. & in-
strum.

Alterum dis-
crimen.

Lib. de prin-
cipijs Dial. Et

De signis naturalibus, & ex instituto.

Caput. 9.

Signa naturalia sunt, quę apud omnes idem signifi-
cant: seu potius, quę suapte natura aliquid signifi-
candi vim habent. Quomodo gemitus est signum doloris:
& risus, letitię. Signa verō ex instituto sunt, quę ex ho-
minum voluntate, & quadam quasi compositione signi-
ficant. Quorum rursus duo sunt genera. Nam quędam

Signa natu-
ralia.

Signa ex in-
stituto.

Ex impositione.

Ex consuetudine.

Significatio propria.

Impropria.

Fere omnes Tropi impropriam significationem continent. Vide Quintilianum lib. 8. cap. 6. & lib. 9. capit. 1.

Categoremata. 4. tusc. lan. quaest.

significat ex impositione, ut potest voces, quibus homines colloquuntur, & scripta, quibus absentes inter se communicant: alia ex consuetudine, & communi usurpatione: quo facto ea, quae pro foribus appenduntur, significant res venales. Eorum porro, quae ex impositione significant, duplex est significatio propria, & impropria. Propria est, quam sibi signa ex prima impositione vendicant: qualis ea est, qua vox Homo significat veros homines, & Leo veros leones. Impropria est ea, ad quam ob aliquam rerum affinitatem signa traducuntur: cuiusmodi est illa, qua Homo significat homines depictos, & Leo viros robustos. Fere autem verba ad aliquem modum (τῶν τε Græci vocant) traducta, & immutata, impropriam habent significationem; ut quae per Metaphoram, Catachresim, Metalepsim, & Metonymiam immutantur. Dixi autem fere, quia saltem quae per Onomatopœiam significant non videntur improprie usurpari. Quis enim dicat hanc dictionem Clangor imitatione rei fictam, improprie significare sonum tubae, & Latratus vocem canis domestici? De Sinecdоче, & Antonemasia alij iudicent. Sed haec quae de propria, & impropria significatione breuiter attigimus, a Grammaticis petenda sunt. Eorum rursus, quae proprie significant, quaedam dicuntur Categoremata, quaedam Syncategoremata. Categoremata, teste Cicerone, appellantur ea, quae de quodam, aut quibusdam dicuntur, ut Cræsus, Diues, & similia. Haec enim dictio Cræsus, de vno

de vno quodam homine dicitur, Diues de multis. Nec refert quod Cicero nomine catagorematis res significatas intelligat, nos verò ipsa signa rebus significandis imposita. Vtraque enim aptè appellantur Catagoremata, quasi Dicibilia, quia de vno, aut pluribus dicuntur. Sincatagoremata verò (quasi dicas, catagorematis conducentia) vocantur ea, quæ non dicuntur de aliquo, aut aliquibus, sed catamen catagorematis, vt certum orationis sensum efficiunt, adiumentum afferunt: vt Cræsi, Diuitis, Doctè, Sapienter, Omnis, Nullus, Si, Cum, Aut, Ab, & cetera huiusmodi. Hæc de varijs signorum, & significationum generibus videntur satis. Proximum est vt, quo pacto conceptus, voces, & scripta significant, dicamus.

Tam res tñ
signa rerum
dicuntur ca
tagoremata.

Sincatagore
mata.

Quo pacto conceptus, voces, & scripta significant. Caput. 10.

Primùm cōceptus sunt signa formalia: voces autem, et scripta numerantur in instrumentis, vt receptiores notant. Nam conceptus sunt similitudines quædam rerum significatarum in intellectu consignatæ, quas non necesse est cognoscere, vt ipsarum interuētū res significatæ cognoscantur: voces autem, & scripta, sunt signa externa, quæ, nisi potentijs cognoscentibus obijciantur, in cognitionem rerum significatarum neminem inducent. Deinde cōceptus sunt signa naturalia earum rerum,

Primum dis
crimen signi
ficationis cō
ceptuū à si
gnificatione
vorum, &
script.

Secundum
discrimen.

quas

Quas significant: voces autem, quibus colloquimur, et scripta, quibus cum absentibus communicamus, sunt signa ex instituto. Conceptus enim, ut ait Aristoteles, sunt idem apud omnes, hoc est, idem suapte natura apud omnes significant: voces verò, et scripta, non item, ut satis apertum est. Deniq; conceptus significant res immediatè, id est, nullo alio interiecto signo: voces autem interuenientibus rerum conceptibus, quorum sunt proxima signa, & notæ, ut ait Aristoteles: scripta verò non solum interuenientibus rerum cōceptibus, sed etiam medijs vocibus. Id enim, quod scripta proximè obijciunt menti, sunt voces. Multi siquidem legendo exprimunt voces, quas scripta significant, nullum interim formantes conceptum rerum significatarum, ut patet in ijs, qui latinas literas legunt, nec tamen intelligunt. Verum non est necesse, ut cum ego audio vocem significatiuā alicuius rei, duo in me gignantur cōceptus, alter ipsius conceptus rei, alter rei significatæ. Nec item cum lego verbum aliquod apud Aristotelem, opus est, ut tria concipiam, vocem, quæ rem significat, quæq; vocabulo respondet, conceptum rei, & rem significatam. Mens enim celeritate sua statim præuolat ad rem, prætermittens ~~prætermittens~~ sæpe medijs signis interiectis inter primum signum, & rem significatam.

De conceptu Medio, & Ultimo.

Caput. II.

Illud tamen est omnino necessarium, ut cum audim. ^{9.} *is* Duo semper
 voces, aut legimus scripta significatiua ex instituto, ^{gignitur cō}
 duo semper in nobis conceptus gignantur, alter ipseus vo ^{ceptus cum}
 cis, aut scripturæ, qui in homine etiam ignaro idiomatis ^{proponitur}
 gigni potest, alter rei significatæ, qui non gignitur, nisi ^{vox, aut scri}
 in eo, qui tenet significationem vocabuli. Voces namq. & ^{ptura signi}
 scripta sunt signa instrumentalia, ut dictum est, quæ ne ^{ficans ex in}
 cessario sunt percipienda, si ipsorum interuentu res signi ^{stituto.}
 ficatæ cognoscendæ sunt. Ac prior ille conceptus dici so. ^{Cap. 10.}
 let. Non vltimatus, posterior Vltimatus. Aptius tamen ^{Non vltima}
 ille diceretur Medius, hic Vltimus. Inter quos conceptus ^{tus. Vltima}
 hoc discrimen perspicere, quod Medius significat naturali ^{tus.}
 ter ipsam vocem, aut scripturam, quæ proponitur, cum ^{Discrimē in}
 sit naturalis imago vocis, aut scripturæ, Vltimus verò ab ^{ter conceptū}
 ipsa eadē voce, aut scriptura ex impositione significatur. ^{medium &}
 Nam cum homines imponūt voces, aut scripta rebus sig ^{ultimum.}
 nificandis, simul etiam imponunt eadem significandis cō ^{1. Peri. 1.}
 ceptibus rerum: id quod Aristoteles, quod ad voces atti ^{Conceptus me}
 net, planè significat cum ait, voces esse notas, seu signa cō ^{dius signifi}
 ceptuum, non ita tamen, ut idem apud omnes significant. ^{cat ex impo.}
 Addunt recentiores, conceptum medium significare ex ^{& conceptū}
 impositione, & conceptum vltimum, & rem, quam vlti ^{ultimum, &}
 mus naturaliter significat. Verbi causa, conceptum me ^{rem signifi}
 dium huius vocis Homo, significare ex impositione, & ^{catam.}
 conceptum vltimum eiusdem vocis, qui quidem est natu ^{catam.}
 ralis conceptus hominis, & hominem ipsum. Nam cum

Voces aut scripta imponuntur rebus significandis, simul etiam ex quadam consecutione, videntur imponi conceptus naturales ipsorum. Cui sententiæ, cum vera videatur, non repugnabo. Sed missis iam hoc loco conceptibus, & scriptis, ad tractanda deinceps nomina, & verba vocalia aggrediamur.

De nomine.

Caput. 12.

1. Peri. 2.

Nomen est vox significans ex instituto, definitè, ac sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, quæq; adiuncto Est, aut Non est, efficit orationem, quæ verum, aut falsum significet: vt Homo, Socrates, & aliæ huiusmodi voces. In hac definitione, Vox rejicit conceptus, & scripta. Significans rejicit eas voces, quæ nihil significant, vt Blictri, & alias huiuscemodi. Ex instituto rejicit voces significantes naturaliter, vt gemitus, & alias per multas interiectiones. Definitè rejicit nomina, & verba infinita, vt Non homo, Non ualet, quæ Aristoteles non simpliciter nomina, aut verba, sed nomina infinita, & verba infinita appellanda esse censeat, eo quod nullum certum entis veri, aut ficti conceptum intellectui subiiciunt, cum & de ijs quæ sunt, & de ijs, quæ non sunt, dicantur. Sine tempore rejicit verba finita, & participia, quæ quidem omnia tempus ad significant. Nam & si pleraque nomina significant tempus, vt Dies,

Nomina & verba infinita.

Dies, Hora, Annus, nullum tamen certam differenti-
 am temporis, præsentis scilicet, præteriti, aut futuri
 suæ significationi adiungit, quod quidem est adsignifi-
 care tempus, seu significare cum tempore. Illud verò, Cu-
 ius nulla pars significat separatim, reijcit orationes. Om-
 nis namq; orationis pars aliqua separatim, ac per se in
 ipsa orationis structura significat, vt in his duabus ora-
 tionibus, Homo albus, Homo sedet, cernere licet, in
 nullo autem nomine, etiam si compositæ figuræ sit, qua-
 lia sunt Respublica, & Senatusconsultum, pars vlla quic-
 quam declarat separatim. Illud deniq; Quæq; adiuncto
 Est, & cætera, reijcit casus nominum, vt Platonis, Pla-
 toni, & reliqua omnia Syncategoremata, vt coniunctio-
 nes, & præpositiones, immò etiam, vt quidam volunt,
 adiectiua adiectiuè accepta, vt Candidus, quoniam appo-
 sito hisce verbo Est, siue affirmato, siue negato, nun-
 quam efficitur oratio, quæ verum, aut falsum significet,
 quod perspicuum erit, si dicas, Platonis est, Platoni non
 est, & ita in cæteris. Quod si quis obijciat, multa esse pro
 nomina, quæ adiuncto verbo Est efficiant orationem, quæ
 verum, aut falsum significet, quales hæ sunt, Ego sum,
 Tu es, Ille est, quare pronomina esse nomina, quod vide-
 tur absurdum. occurret, pronomina nō ratione sui id effi-
 cere, sed ratione nominum, pro quibus in oratione ponun-
 tur: hanc autem extremam nominum cōditionem sic esse
 intelligendam, vt nomen ratione sui id efficere dicatur.

Quid signifi-
 care cum tē-
 pore.

3. Lib. cap. 1.

Adiectiua ad-
 iectiuè accep-
 ta.

Qua ratione
 pronomina
 reijciuntur à
 definitione no-
 minis.

Quæ nam partes significant per se
in ipsa totius vocis structura.

Caput. 13.

V Erùm quia non facilè est internoscere, quæ partes
significant separatim, ac per se in ipsa totius vocis
compositione, quæ vero minimè, duo traduntur à recen-
tioribus documenta, quibus id deprehendere possimus. Al-
terum est, Ea pars vocis, quæ, ut est in tota voce, peculia-
rem ingenerat in mēte notionem, significat per se in eius-
modi voce. Hinc colligimus nec Do, nec Minus significa-
re per se in hac dictione Dominus. Nam cū tota dictio
auditur, in nullius mente duo gignuntur conceptus, quo-
rum alter respōdeat parti Do, alter parti Minus. At ve-
rò quia audita hac oratione, Vir sapiēs, duæ in nobis pro-
ducuntur notiones duabus his partibus, Vir, & Sapiens,
respondentes, intelligimus easdem partes per se in ipsa to-
tius vocis structura significare. Alterum documen-
tum est, Ea pars totius vocis, cuius significationem qui
tolleret efficeret ne tota vox significaret id, quod antea
significabat, significat per se in ipsa totius vocis composi-
tione. Hinc colligimus partes harum dictionum Domi-
nus, Respublica, & aliarum huiusmodi, siue simplicis si-
ue compositæ figuræ, quæ significant extra ipsam totius
compositionem, nō significare quicquam in totis vocibus.
Nam etiam si quis huiusmodi partium significationem

Primum do-
cumentum.

Secundum do-
cumentum.

tolleret.

tolleret, non iccirco tamen efficeret vt tota ipsa, ac integræ dictiones, suas amitterent significationes, quòd contra omnino dicendum esset in hac oratione Homo sapiens, & in cæteris vocibus huius generis. Causa est, quia voces prioris generis totæ, ac integræ imponuntur ad significandum, quæ autem in posteriori genere numerantur, non, nisi per partes. Hinc enim primum fit, vt cuiq; illarum vnus tantum respondeat conceptus, harum autem singulis, plures. Deinde hoc sequitur, vt illæ non definant significare, etiam si à singulis partibus suis alijs significantibus tollatur significatio, hæ verò definant. Veruntamen multæ sunt voces, quæ, & si simpliciter orationes sint multasq; notiones in mente gignant, tamen inopia vocabulorum pro nominibus vsurpantur, quibus proinde auditis simplices formamus conceptus, quales sunt, Summus pontifex, Alexander Magnus, Corpus animatum, & aliæ huiusmodi.

Causa vtriusq; documentum.

Multæ orationes inopia vocabulorum pro nominibus vsurpantur.

De verbo. Caput. 14.

Verbum est vox significans ex instituto, definitè ac cum tēpore præsentis, cuius nulla pars significat se paratim, & semper eorum, quæ de alio prædicantur, est nota, vt Valet, Disputat. Omnes particule huius definitionis perspicuæ sunt ex dictis, præter extremam, cuius hic est sensus, Et semper, cum in enunciatione ponitur, est

1. Peri. 9.

Ammonius, & D. 1. hanc mas ad eum dem locum.

signum eius, quod in ea prædicatur, seu, ut planius dicam, Et semper cum in enunciatione ponitur prædicatur vice sui significati. Exempli causa, in hac enunciatione,

Enunciatio. Socrate loco rei, quam significat, & sic cætera. Enunciatio verò, ut obiter dicam, est oratio, quæ verum, vel

Prædicari. falsum significat: prædicari autem est affirmari, aut ne-

Prædicatū. gari de aliquo, siue id verè fiat, siue falsò. Vnde prædicatum dicitur id, quod de aliquo affirmatur, aut negatur:

Subiectum. subiectum verò id, de quo affirmatur, aut negatur prædicatum. Sed de hisce inferius. Hac igitur extrema defi-

Lib 3. cap. 3.
& lib. 6.
cap. 9. nitionis particula rejciuntur verba præsentis temporis, quæ non sunt indicatiui modi, ut Disputa, Disputare,

& participia eiusdem temporis, ut disputans, quæ quidem superioribus particulis rejci non possunt. Rejciuntur ergo, quia quedam eorum reperias, quæ nunquam

prædicentur, ut Disputa: alia verò, quæ & si nonnunquam prædicentur, aliquando tamen non prædicantur,

ut Disputare, Disputans, & similia. Si enim dicas, Disputare est de questione proposita cum altero contendere,

Disputans loquitur, nec illud Disputare, nec illud Disputans prædicabuntur. Sola igitur, ac omnia verba fini-

Verba in definitione cō-
prehensa. ta præsentis temporis indicatiui modi cōprehenduntur, in hac definitione, ut Disputo, Disputas, Deambulo, De-

Obiectio. ambulas. Quod si quis obijciat, in hac enunciatione, Deambulo est verbū, illud deambulo nō prædicari, ergo nō

esse

esse verum id, quod docuimus, Nullum, inquam, verbum
 in enunciatione aliqua poni, quin in eadem prædicetur:
 occurrendum est, id, quod docuimus verum esse cum ver
 ba ponuntur, & accipiuntur in enunciatione pro rebus,
 quas significant: verbum autem Deambulo in proposita
 enunciatione nec poni, nec accipi pro suo significato. Neq;
 enim sensus enunciationis est, quòd res, quam significat
 vox Deambulo, sit verbum, sed quòd ipsa vox Deambu
 lo sit verbum. Eodem ferè modo occurreres ei, qui opposue
 rit, verbum Est in hac enunciatione, Adamus est animal,
 non prædicari. Dices enim, id non esse mirum, quia non
 accipitur pro suo significato, quod est existere, vt accipi
 tur in hac enunciatione, Adamus est, sed exercet tātum
 officium syncategorematis copulantis prædicatum cum
 subiecto, qua ratione copula verbalis appellari solet. Itaq;
 hoc est verborum proprium, vt, cum in enunciatione pro
 suis significatis capiuntur, semper eorū vice de subiecto ali
 quo dicantur. Id quod ex ipsa verborū natura nascitur. Ver
 ba enim, quæ verba sunt, hoc peculiare habet, vt ipsa perse
 ac sine villo vinculo extrinsecus assumpto, prædicari pos
 sint. Exempli causa, vt verbū Disputat de Socrate præ
 dicetur, nō est opus vt quæratur externū aliquod vinculū
 ad prædicationē perficiendā: quoniā ipsum p se se nomini ad
 iūctū enūciationē absoluet, vt si dicas, Socrates disputat.
 Quod tamē satis nō erit, vt aliud quodcūq; categorema de
 subiecto pposito dicatur. Nā si nō Socrates solū adiūxe

Dilutio.

Dilutio alte
rius obiectio
nis.Verbum Est
dicitur copu
la verbalis.
Proprietas
verborum.
Verborū na
tura.

rus exempli causa, nomen Philosophus, aut participium Disputans, dixerisq; Socrates Philosophus, aut Socrates disputans, non absolueris haud dubie enunciationem, sed necesse erit vt asciscas vinculum Est, cuius interpositus fiat alterius partis de altera praedicatio. Quia igitur haec est verborum propria natura, vt per seipsa praedicari possint, nec egeant nisi subiecto, de quo dicantur, hinc est quod in enunciatione posita, & pro suis significatis accepta semper de altero praedicentur, quocumq; modo mutantur partes enunciationis. Veluti si dicas, Plato disputat, Disputat Plato, Plato disputat in Academia, Plato in Academia disputat, In Academia Plato disputat, aut alio quouis modo enunciationem extruas.

Non tollit
verbi praedi-
catione parti-
um enun-
ciationis co-
mutatio.

De ijs, quae ad nomen, & verbum
reuocantur. Cap. 15.

Cum autem praeter nomen, & verbum, aliae multae voces in oratione reperiuntur, aduertendum est earum quasdam apud Dialecticum non esse partes orationis, sed partium vincula: quasdam vero partes. Partium autem, quasdam esse minores orationes, & si simplices partes esse videantur: quasdam vero non esse orationes, sed simplices partes. Denique earum, quae sunt simplices partes, alias directò reuocari ad no-

men

men, & verbum: alias obliquè. Voces, quæ apud Dialecticum non censentur partes orationis, sed vincula partium, sunt permultæ, vt Ab, Abs, Si, Vel, & ferè præpositiones, & coniunctiones, In his etiam numeratur aduerbium Non, & verbum Est, qua ratione copulat prædicatum cum subiecto: item signa vniuersalia, & particularia, quæ quidem certo quodam modo extendunt, aut contrahunt coniunctionem subiecti cum prædicato, vt Omnis, Aliquis, de quibus infra dicendum est: & alia huiuscemodi. Voces, quæ videntur esse simplices partes orationis, & tamen censentur minores orationes, sunt illæ, quæ non continent expressè multas distinctas dictiones, sed tamen ingenerant in mente aliquam orationem, vt Nemo, Nihil, id est, Nullus homo, Nulla res, Semper, Nunquam, & alia quam plurima aduerbia: Papè, Apagè, & aliæ interiectiones. Hæ siquidem omnes voces, & alia huiusmodi simpliciter & absolutè sunt orationes, vt infra dicemus. Atq; hæc duo genera vocum, quæ hæcenus numerauimus non reducuntur ad nomen, & verbum Simples autem partes orationis, quæ directò ad nomen, & verbum reuocantur, sunt cætera categoremata, præter nomen, & verbum iam definita. Verùm hoc est discrimen, quod, quæ tempus non adsignificat, reuocantur ad nomen, vt nomina infinita, adiectiua adiectiuè accepta, & pronomina: quæ verò tempus adsignificant, reuocantur ad verbum, vt verba infinita, tempora præteriti, & futuri indicatiui modi, tempora

Voces quæ sunt vincula partium orationis.

Lib. 3. ca. 4.
Voces quæ non videntur orationes. & tamen sunt.

Lib. 3. cap. 11.

Quæ directò ad nomen, et verbum reuocantur.

pora

Quæ obliquè
ad nomē &
verbum res
ducantur.

pora infinitiui modi, & participia. Voces deniq; simplices,
quæ obliquè ad nomen & verbum reuocantur, sunt ea om-
nia syncategoremata, quæ sunt partes, & non vincula tan-
tum partium, orationis. Sic tamen distribuuntur, vt quæ
tempus non ad significant, reuocentur ad nomen, quæ ad
significant, ad verbum. Quo fit, vt ad nomen obliquè
reducantur tum casus nominum, etiam infinitorum, &
adiectiuè acceptorum, itemq; pronominum, tum etiam
quædam aduerbia, quæ more casuum ex nominibus de-
ducuntur, vt Doctè, Sapienter: ad verbum autem om-
nes casus verborum, etiam infinitorum, qui non sunt ca-
tegrementata, itemq; casus participiorum. Quæ autem vo-
ces sint categoremata, quæ syncategoremata, superius
dictum est. Itaq; omnes partes orationis, quæ non sunt
minores orationes, nec vincula duntaxat, nexusue partiū,
aut sunt nomina & verba, aut ad hæc modo aliquo reuo-
cantur, directò, videlicet, aut obliquè.

Capit. 9.
Epilogus.

Num voces non significatiuæ
sint partes orationis.

Capit. 16.

Obiectio.

Sed obijciat aliquis, voces non significatiuas, vt Bli-
etri, & Scyndapsus, esse partes orationis (simplices
intellige) nec tamen esse nomina, aut verba, aut ad nomē,
& verbum modo vllò reuocari, ergo id, quod diximus, nō
esse

esse vsquequaq; verum. Quod enim huiusmodi voces sint partes orationis, satis apertū videtur ex his orationibus, quas conficere solemus, Blictri est dictio duarum syllabarū, Scyndapsus nihil significat, & similibus. Quod verò non sint nomina, aut verba, nec ad ista reuocentur, ex dictis perspicuum est. Huic obiectioni duobus modis occurrere potest. Vno quidem, has voces non esse partes orationis. Nam cum dicimus, Blictri est dictio duarum syllabarū, illud Blictri non videtur subiectum enunciationis, vt aliquis forte putauerit, sed aliqua alia particula, qua illud Blictri ostenditur, vt Hæc vox, Hoc, aut alia huiuscemodi, quæ quidem aliquando exprimitur, vt in hac enunciatione, Hæc vox Blictri est dictio duarū syllabarū, aliquando verò, quia facile intelligitur, subticetur, vt in superiori. Exemplum sumi potest in alijs rebus. Nam siue scribas totum hoc, Hæc figura O est cirūlus, siue hoc tantum, O est circulus, neutra in scripturā illud O erit subiectū enūciationis, sed illud, Hæc figura, quod in priori oratione exprimitur, in posteriori subticetur. Item siue dicam totū hoc, Hic homo (ostendēs digito Socratem) est Philosophus, siue, ostenso eodem, addam hæc tantum verba, Est philosophus, neutro modo fecerim ipsum Socratem, qui ostenditur subiectum enunciationis, sed ea tantum verba Hic homo, quæ in priori oratione exprimuntur, in posteriori perspicuitatis causa omittuntur. Cui quidem doctrinæ satis fauet consuetudo. Ferè enim vocibus huius-

Cap. 15.
Prior solutio.

Voces non significanti
as
non esse partes orationis

modi

modi non significatiuis, imo & significatiuis, cum pro rebus significatis non accipiuntur, præponuntur aliæ particule, quibus illæ indicentur, vt cum dicimus, Vox Blætri nihil significat, Verbum Disputo est primæ coniugationis: nec verò subticetur, nisi cū ex cōsuetudine intelliguntur, vt apud Grāmaticos. Suffragatur huic sententiæ cōmune illud Dialecticorum proloquium, Significationem totius orationis conflari ex significationibus suarū partium: quod fit, vt voces non significatiuæ partes orationis censerī non debeant. Itaq; vno modo occurrere possumus, has voces non esse partes orationis, sed res significatas, atq; ostensas alijs dictionibus, quæ sunt orationis partes, quæq; fere præponuntur, & si, cū facile intelligūtur, præmittātur. Aliter quoq; possumus occurrere, huiusmodi quidem voces, & esse partes orationis, & non esse nomina, nec verba, nec ad nomina, aut verba reuocari, vt obiectio sumit: verū id, quod nos dixeramus (omnes, inquam, simplices partes orationis esse nomina, aut verba, aut ad hæc reuocari) non vniuersè accipiendum esse, sed solū cum partes orationis sunt significatiuæ.

Posterior solutio.

Cap. 15.

Enumerantur variæ nuncupationes
nominum & verborum. Cap. 17.

Explicatis igitur nomine, & verbo, ijsq; quæ ad nomen, & verbum reuocantur, iam nunc de varia nominū,

minum, & verborum nuncupatione agendum est. Verum cum multæ admodum sint horum nuncupationes, eas tantum nos, quæ crebrius in ore versantur, persequemur. Nomina & verba ferè dicuntur *Æquivoca*, *Vniuoca*, *Concreta*, *Abstracta*, *Connotatiua*, *Absoluta*, *Denominatiua*, *Denominantia*, *Communia*, *Singularia*, *Transcendentia*, *non transcendentia*, *Positiua*, *Negatiua*, *Repugnantia*, *nonrepugnantia*, *Primæ intentionis*, & *secundæ*. At verò ne in singulis nuncupationibus explicandis geminentur vocabula *Nominis*, & *Verbi* (hoc enim fastidium simul, & confusionem pareret) comprehendenda prius sunt nomina, & verba vocabulo aliquo communi, vt de ipsis tanquam de vno tantum quodam genere loquamur.

De nomine qua ratione verba, & cætera omnia categorēmata completitur. Cap. 18.

Possent equidem nomina, & verba generali quadam verbi appellatione comprehendī. *Vsurpatum* est enim apud Latinos, vt etiam nomina verba nominentur. Sed hæc appellatio latè admodum funditur, quippè cū ad Quintil. lib. I. cap. 9. omnes omnino dictiones extendatur: quo in sensu ait qui- Horat. in epist. I. peri. 4. dam Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur. Posset quoq; appellari Dictiones, iuxta illud Aristotelis, Ac nomen quidem, & verbum dictiones sunt tantummodo, & cætera.

Recentiores, *tera. Verum aque fusa est hæc appellatio, atq; superior. Sed neq; placet recentiorū cōsuetudo, quia hinc ab initio nomina, & verba sub termini vocabulo pertractant. Terminus enim nihil est aliud, quàm prædicatum, aut*
Lib. 6. ca. 9. subiectum propositionis, ut postea dicemus: prædicata verò, & subiecta sapissimè sunt orationes, de quibus tamen hoc loco non agimus. Accedit eo, quòd termini appellatio non conuenit nominibus, & verbis qua ratione sunt primæ partes, elementaue cuiusq; modi differendi, Diuisionis, inquam, Definitionis, & Argumentationis, ut à nobis in præsentia tractantur, sed solùm ut in ea terminari potest resolutio syllogismi simplicis, ac proinde cuiusq; argumentationis. Hinc enim terminus dictus est. Neq; verò Aristoteles, & si omnia ab initio Dialecticæ ad Syllogismi simplicis doctrinam contulit, vllam Termini mentionem, nisi post aliquot libros, facit, ut potè cùm tandem ad syllogismi structuram deuenit. Potius ergo comprehendenda sunt nomina, & verba vocabulo Nominis latè accepto, qua Nominis significatione sic ait Aristoteles, Verba ipsa per se dicta, nomina sunt, & aliquid significant. Quo in loco, ut vno verbo rem exponam, Nomen idem est quod categorema, sicq; non modo nomina, & verba, ut supra definita sunt, sed etiam ea omnia complectitur, quæ directò ad nomen, & verbum, reuocantur. Et hac quidem usurpatione nominis tam sepe vtitur Aristoteles, ut ei, qui vel mediocriter
diocriter

Vnde dictus
 terminus.

1. prio. 1.
 Nomen generale
 raliter acceptum.

1. peri. 3.
 Nomen generale
 raliter, idem
 quod categorema.

Ca. 12. et. 14.

Ut præd. 1.

diocriter in eius lectione versatus fuerit, plurima occurrant exempla. Quapropter Nominis vocabulo hac significatione accepto, iam institutum persequamur.

1. peri. 7.
2. post. 10.
1. top. 13.
2. top. 2.
1. elench. 1.
4. meta. 4.

De nominibus casu æquivocis.

Caput. 19.

Nomen æquivocum, seu multiplex, est, quod diuersis rationibus sua significata significat. Nomine Rationis intellige mētalem rei significatæ definitionem, quam nomē significat, iuxta illud Aristotelis, Ratio quā nomen significat, est definitio, mente scilicet fabricata. Hæc enim significatur nomine, & si confusē. Quamquam Rationis vocabulo etiam simplex conceptus rei, cuius nomen est signum, optimē potest intelligi. Hac de causa nomen Canis dicitur æquivocum, quia alia ratione significat canem domesticum, alia piscem, alia fidus. Nominum porrò æquivocorum, quædam casu, fortunæ sunt æquivoca, quædam consilio, & ratione. Ea sunt casu æquivoca, quæ diuersis omnino rationibus suis congruunt significatis, ut nomē Gallus homini natione Gallo, & gallo aui, & vocabulum Alexander Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni, & verbum Perdo ei, quod est amitto, Et ei, quod est destruo, & Inuestigabile ei, quod vestigari potest, eiq̃, quod vestigari non potest. Atq̃ huius quidem classis nullum æquivocum vocabulum censetur.

Elicitur ex præd. cap. 1.

4. meta. 7.

Casu æquivoca.

Nomē æquivocū non est, unum nomē, sed multa.

1. peri. 7. l. censetur vnum nomen, sed multa, quippe cum nullum sit, quod multas, omninoque diuersas significationes non habeat. Vnde fit vt enunciatio ex verbo aliquo huius generis composita non sit vna, sed plures, vt si dicas, Gallus cantat, Alexander à rege progenitus est, Cræsus Halym ingressus perdet quam plurima regna, Viæ Dei sunt inuestigabiles. Dicuntur autem hæc nomina casu æquiuoca, quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis, conuenientieue rerum significatarum. Atque hæc æquiuoca propriè æquiuoca censentur apud Aristotelem.

De nominibus consilio æquiuocis, seu Analogis. Cap. 20.

Ex. 1. eth. 6. & ex. 4. met. ta. 2. **E** Asunt consilio æquiuoca, quæ diuersis quidem rationibus, sed tamen ita diuersis, vt quodammodo sint eadem, suis conueniunt significatis, vt nomen Homo, quod quidem eadem quodammodo ratione dicitur de homine verò, & depicto. Homo enim verus est animal rationale, depictus autem est animalis rationalis imago. Hæc vero dicuntur consilio æquiuoca, quia non temerè, & casu, sed consilio, & ratione rebus diuersis imponuntur. Spe etata nimirum cognatione aliqua earum inter sese. Neque enim hoc genere complecti volumus ea, quæ solum ob memoriam, aut spem consilio æquiuoca dicuntur, vt cū quis Pauli nomine filium appellat, aut in memoriā Dni Pauli
li: aut

li, aut sperans filium Diuo Paulo similem futurum, quoniam hæc simpliciter sunt casu æquiuoca cū non impo-
nantur rebus diuersis ob aliquam earum inter se cognationem. Ea igitur, quæ ob affinitatem rerum significata
rum consilio æquiuoca vocantur, aut relatione, aut com-
paratione relationum talia dicuntur. Relatione quidem, 1. et b. 6.
vno è quatuor modis: vel ad vnum finem, quo pacto hoc
nomen Sanum æquiuocum est habenti sanitatem, efficien-
ti, & conseruāti: vel ab vno efficiente, quo pacto hæc vox
Medicum æquiuoca est habenti artem medicinae, & om-
nibus instrumētis, quibus medicus vtitur: vel ab vna for-
ma, quo pacto hæc vox Animal est æquiuoca habenti for-
mam animalis, & animali depicto, & fictili: vel ab vno
subiecto, quo pacto hoc vocabulum Ens æquiuocū est sub-
stantiæ, quæ per se existit, & accidentibus, quæ per sub-
stantiam, cui inherent, existunt. Comparatione verò rela-
tionum, quæ Græcè ἀναλογία, latinè proportio nominatur, Æquiuoca p
portione.
Ctce. de vni-
uersitate.
æquiuocum est exempli causa nomen Pes pedi animalis, et
montis, & nomen Aspectus aspectui oculorum, & mētis:
quia nimirum vt se habet pes animalis ad animal, sic pes
montis ad montem: itemq; vt aspectus oculorū ad corpus,
sic aspectus mentis ad animum. Atq; hæc extrema æqui-
uoca apud Aristotelem, & veteres, eius interpretes Ana-
loga dicuntur, quasi dicas proportionalia. Sed recentiores
longo vsu obtinuerunt, vt iam nunc omnia consilio æqui-
uoca analogorum nomine comprehendantur.

Analogæ quæ
dicantur.

Vt. 2. post.

16. et. 1. et b.

6. & 5. me-
ta. 6.

Vide Caie. de
Analonia no-
mum.

INSTIT. DIALECT.
De nominibus vniuocis.
Caput. 21.

Ex præd. 1.

Occurritur
tacite obie-
ctioni.

Omnia penè
nomina sūt
æquiuoca.

1. de gener. 6

Nomen vniuocum est, quod eâdem omnino ratione sua significata significat, vt vox Homo comparatione omnium verorum hominum: omnes siquidem dicuntur homines, quia sunt animalia rationalia. Sed animaduertendum est, non ita æquiuoca ab vniuocis distinguui, vt nullum æquiuocum sit aliqua ratione vniuocum. Nam hoc nomen Gallus, ^{quod} quem casu æquiuocum esse diximus, vniuocum etiam est, si ad gallos tantum gallinaeos, quos eâdem omnino ratione significat, referatur. Hoc item nomen Homo, quod paulo superius ad homines tum veros, tum depictos analogum diximus, nunc comparatione verorum duntaxat in exemplum vniuocorum attulimus. Itaq; non hæc distinximus quasi diuersa vocabula, sed quasi diuersas nuncupationes nominum, quemadmodum instituimus. Nullum autem est incommodum, si propter diuersas considerationes, diuersæ eidem voci nuncupationes tribuantur. Si tamen nomina respectu omnium suorum significatorum considerentur, nulla penè vniuoca reperientur. Nam, vt omittam casu æquiuoca, quæ non pauca sunt, omnia iam fermè vocabula tritus sermo analogica fecit.

Comparan

Comparantur inter se casu æquiuoca analoga, & vniuoca.

Caput. 22.

POrro casu æquiuoca, & vniuoca sunt omnino aduersa, & quasi cōtraria inter sese: analoga verò sunt media inter vtrāq. Nam casu æquiuoca diuersis omnino rationibus sua significata significāt, vniuoca eādem omnino, analoga nec omnino diuersis, nec omnino eādem. Vndē cum omne medium inter contraria modo aliquo vtriusq. extremo repugnet, & cum vtroq. modo aliquo cōueniat, meritò Aristoteles ita de analogis loquitur, vt nunc[†] ea rejciat ab æquiuocis, nunc^{*} ab vniuocis: & rursum, modo[†] appellet æquiuoca, modo^{*} vniuoca. Sed cū analogia diuersis simpliciter rationibus suis conueniant significatis, non item simpliciter eādem, sed quodammodo eādem, vt diximus, non dubium est, quin maiorem cū æquiuocis à casu, quàm cum vniuocis habeant societatem: id quod in causa fuit, vt ab Aristotele initio categoriarū eādem definitione cū æquiuocis à casu, sub cōmuni nomine æquiuocorū definirētur, non itē cū vniuocis sub vniuocorū nomine. Illud tamē aduerte aliter nos hoc loco, aliter Aristotelē de æquiuocis, & vniuocis differere: ille siquidē de rebus, nos de vocibus loquimur. Res æquiuocæ sunt, quæ vocibus æquiuocis significantur: vniuocæ, quæ vniuocis. Recētiore appellāt voces æquiuocas, et vniuocas. Æquiuoca æquiuocātia, et Vniuoca vniuocātia: res autē, Æqui-

Analogia sūt media inter casu æquiuoca, et vniuoca.

Cap. 20. 21. 22.

†. 4. meta. 2.

* Præd. 1.

†. Præd. 1.

* 2. meta. 1.

Plus conueniunt analoga cum æquiuocis à casu, quàm cū vniuocis.

Præd. 1.

Locis nūc citatis.

Res æquiuocæ, & vniuocæ.

uoca æquiuocata, & vniuoca vniuocata. Verùm his vocabulis, cùm res perspicua sit, non est necesse vti. Illud obiter ex Græcis vocabulis intellige, magis propriè res, quàm voces, dici æquiuocas, & vniuocas. Nā & ὁμώνυμα quæ nos æquiuoca dicimus, & συνώνυμα, quæ appellamus vniuoca, ex ipsa vocabulorū vi dicuntur quasi Habentia idem commune nomen: quod haud dubiè de rebus intelligitur, à quibus ad voces appellatio traducitur. Itaq; voces dicuntur æquiuocæ, quia res æquiuocas significāt, vniuocæ autem, quia significant res vniuocas.

De nomine Concreto, & abstracto.

Caput. 23.

Nomen concretum est, quod compositum habet significandi modum: vt Candidum, Homo. Nam Candidum significat candorem quasi adiacentem alicui rei: subiectæ, sicq; rem etiam subiectam quodam modo significat: & homo significat habens humanitatem, in qua significatione modus etiam quidam compositionis cernitur. Nomen abstractum est, quod simplicem habet modum significandi: vt candor, Humanitas. Nam Candor significat solum candorem quasi per se subsistentem extra subiectum: & Humanitas significat solam humanitatem quasi per se coherentem extra hominem. Illa dicuntur concreta, quasi composita: hæc abstracta, quasi à

Magis propriè res, quàm voces dicuntur æquiuocæ, & vniuocæ.

De Tho. Op.⁹.
48. de prædicam. ca. 2.

Cur dicantur concreta, & abstracta.

composita

compositione libera: Vtrunq; autem in modo significandi spectatur. Atq; abstracta dicuntur principalia, siue primaria, quod ab alijs non deducantur, sed ipsa sint quasi capita, & fontes aliorum, si non Grammatica consideratione, certè rationali, & petita ex natura rerum. Concreta verò dicuntur minus principalia, quoniam ab illis deriuantur, siue proximè, vt Candidum à candoris nomine, siue remotè, vt Candidatum, quod proximè à candido deducitur.

De nomine Connotatiuo, & Absoluto. Caput. 24.

Nomen connotatiuum est, quod significat aliquid adiacens quasi adiacens alicui: vt candidum, Vestitum, Cæcum, Nonuidens. Candidum enim significat cándorem, qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: Vestitum significat vestem, quæ adiacet homini: Cæcum negationem aspectus, quæ adiacet animali ad videndum apto: & hæc vna dictio Nonuidēs negationem aspectus, quæ adiacet omnibus non videntibus siue sint. ^{Ac siue non sint} Accipio enim in definitione particulas Aliquid, & Alicui latissimè, vt non solum omnia entia, sed etiam non entia complectar: idq; intelligo significare aliquid adiacens alicui, quod significat aliquam formam, aut quasi formam accidentariam alicui. ^{Quid sit significare aliis quid adiacēs alicui.} Rursus hæc eadem vocabula signi-

sua significata, non quasi per se subsistentia, sed quasi adiacentia, quoniam sic ea significant, ut ex modo suae significationis de ijs, quibus illa adiacent, dicantur. Id enim intelligo significare aliquid quasi adiacens alicui. Exempli causa, dixerim hoc nomen candidum significare candorem quasi adiacentem corpori (seu per modum adiacentis, ut dici solet) quia ita significat candorem, ut ex modo suae significationis de corpore, cui candor adiacet, dicitur. Atq; ita cetera. Quo tamen pacto cantoris nomen, non significat candorem, nec vestis vestem, nec caecitas negationem aspectus, nec nonvisio negationem visionis absolutè. Neq; enim dicuntur de ijs, quibus haec adiacet.

Quid sit significare aliud quasi adiacens alicui.

Connotatiuum, aliud significat, et de alio dicitur. Album solam qualitatem significat, praedic. 5. 4. meta. 4. tex. 11.

Ita fit ut nomina connotatiua aliud significent, & de alio dicantur. Significant enim formas, aut quasi formas, & dicuntur de rebus, quibus illae accidunt. Neq; verò idem est significare aliquid, & dici de aliquo, quia (ut probat Aristoteles:) si esset idem, idem quoq; significarent, Musicum, & Candidum, & Homo (quae de eodem homine dicuntur) id, quod absurdissimum est asserere. Itaq; aliud significant nomina Connotatiua, & de alio ex modo suae significationis dicuntur. Reijciuntur ergo primum à definitione ea nomina, quae non significant aliquid adiacens alicui, ut Plato, Alcibiades, Homo, Animal, & ferè vocabula primarum, & secundarum substantiarum. Dico autem ferè, quia quaedam eorum significant aliquid adiacens alicui, ut Aeneum, & Ligneum, qua ratione de

de figuris dicuntur. Hæc enim duo vocabula significantes, & lignum tanquam formas accidentarias figurarum: id quod in alijs etiam quibusdam cernere est. Reijciuntur deinde illa, quæ significant aliquid adiacēs alicui, non tamen vt adiacens, seu per modum adiacētis, vt Candor, Vestis, Cæcitas, Nonuisio. Nomen absolutum est, quod significat aliquid non quasi adiacens alicui, sed quasi per se subsistens, seu (vt Dialectici loquuntur) per modum per se stantis: qualia sunt omnia quæ à definitione connotatiuorum reiecimus. Ex eo autem dictum videtur nomen connotatiuum, quia præter id, quod significat, aliud etiam, de quo dicitur, notat. Absolutum verò, quia præter id, quod significat, nil aliud notat, de quo dicatur. Illud tamen hoc loco prætermittendum non est, latius patere Concreti nominis nuncupationem, quam Connotatiui: & Connotatiui, quam, eius quod apud Grammaticos Adiectiuum dicitur. Quanquam enim omne adiectiuum est connotatiuum, & omne connotatiuum concretum. (id quod animaduertenti facile patebit) non tamen omne concretum est connotatiuum, nec omne connotatiuum adiectiuum. Hæc enim vocabula, Socrates, Homo, Animal, & alia penè infinita primarum, & secundarum substantiarum testibus etiā Theologis concreta sunt, nec tamen connotatiua dici possunt. Hæc itē verba. Pater, Dñs, Præceptor connotatiua sunt, nec tamē adiectiua,

Nomen absolutum.

Cur dicatur nomen connotatiuum.

Cur absolutum.

Latius patet concreti nominis nuncupatio, quam connotatiui, & connotatiui, quam adiectiui.

De Tho. 1. p. 139. et alij. 1. d. 4. et 34

sed substantiua. Quo fit vt perperam hæ nuncupationes à quibusdam confundantur, & pro eadem promiscue vsurpentur.

De nomine Denominatiuo, & Denominante. Caput. 25.

*Ex præd. 1.
& 5. & ex.
2. Top. 2.*

Nomen Denominantium est connotatiuum, quod à priori aliquo vocabulo voce, ac significatione deducitur: vt Candidum, Iustum. Vt tranſe enim connotatiuum est, & illud à candoris nomine, hoc à Iustitiæ vocabulo voce, ac significatione deriuatur. Verbo Deducitur non intelligas hoc loco deriuationem Grammaticam (hac enim potius Iustitiæ nomen ex genitiuo Iusti deducitur) sed rationalem & ex natura rerum petitam, de qua supra loquuti sumus. Priori ergo parte definitionis excluduntur omnia nomina absoluta. Posteriori rejciuntur ea connotatiua, quæ aut voce, aut significatione, à nullo priori nomine deducuntur. Hinc fit vt hoc nomen Studiosus pro virtute prædito acceptum, non sit denominatiuum, quia non deducitur voce, ac significatione ex nomine aliquo priori. Sola enim voce trahitur ex nomine studium, sola autem significatione ex nomine Virtus. Hinc etiam fit, vt hæc nomina Cursor, Pugil, & cætera huiusmodi, quæ ratione significant vires quasdam naturales non sint denominatiua. A nullo enim priori simplicioriꝝ vocabulo voce, ac significatione deducuntur.

Nam

*Albert. Mag
nus in præd.
tracta. 1.*

Cap. 23.

Præd. 8.

Idem.

Nam & si voce tenus ex nominibus actuum trahantur, ut Cursor ex cursu, & Pugil ex pugillatu, significatione tamen à nullo deriuantur, quia viribus naturalibus, quas significant, non sunt adhuc abstracta vlla nomina imposita. Ex his perspicuum fit, latius patere nominis connotatiui nuncupationem, quàm denominatiui, quandoquidem ex dictis intelligimus omnia denominatiua esse connotatiua, nec tamen omnia connotatiua esse denominatiua.

Latius patet connotatiuum, quàm denominatiuum.

Nomen denominans est, à quo denominatiuum voce, ac significatione deducitur. Ad hoc genus pertinere possunt non solum abstracta vocabula, ut Candor, iustitia, sed etiam concreta, ut Candidum, Ignis. Nam à candido tum voce, tum significatione deducitur Candidatum, & ab igne Ignitum. Illa vocari possunt primaria denominantia, hæc secundaria. Ex quo fit ut idem nomen possit esse denominatiuum, ac denominans diuersorum respectu. Candidum enim si cum candoris vocabulo comparatur, denominatiuum est, si cum nomine Candidatum, denominans.

Denominans

Etiam concreta denominantia esse possunt.

Primaria denominantia. Secundaria.

Verum, ut quæ dixi melius intelligas aduerte in quouis denominatiuo duplicem respectum requiri, alterum ad vocabulum denominans, à quo voce, ac significatione deducitur, alterum ad rem denominatam, cui aliquid adiacere significat, seu, cuius est connotatiuum. Propter priorem quidem respectum omne denominatiuum dicitur ab aliquo denominante denominatiuum: propter posteriorem autem alicuius rei denominatæ denominatiuum. Vnde efficitur,

Duplex respectus requiritur in quouis denominatiuo.

citur, vt quemadmodum omne denominatiuum est deno-
minatiuum à certo quodam, & designato vocabulo, sic
etiam sit denominatiuum certæ cuiusdam rei, aut defini-
tarum quarundam. Id quod ideo collegerim, vt mirari
desinas, si videris nomina denominatiua nō de omnibus,
de quibus dicuntur, denominatiuè prædicari. Re enim ve-
ra Coloratum prædicatur denominatiuè de corpore, cuius
est connotatiuum: de albo autem, cuius non est connota-
tiuum, denominatiuè prædicari non potest. Hæc item no-
mina Bonus, Sapiens, Iustus, prædicantur denomina-
tiuè de hominibus, quibus bonitas, Sapientia, & Iustitia
accidentaria est: de Deo autem, in cuius simplicissima es-
sentia huiusmodi perfectiones continentur, non denomi-
natiuè, sed essentialiter, dicuntur. Aeneum quoq;, Li-
gneum, & huiusmodi, dicuntur denominatiuè de figuris,
vt de circulo, & triangulo: essentialiter autem, non de-
nominatiuè de rebus ex figura & materia compositis, vt
de triangulo æneo, & ligneo circulo. Rationale deniq; di-
citur denominatiuè de animali, essentialiter de homine,
ac Socrate.

De nomine Communi & Singu-
lari. Caput. 26.

Nomen commune, seu vniuersale est, quod eadem
ratione de pluribus prædicatur: vt Homo Singu-
lare

lare autem, seu Discretum, seu indiuiduum, est, quod non prædicatur de pluribus, vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco pressius, quàm supra, intelligendum est, vtpotè pro verè affirmari. Nam si accipiatur pro affirmari, aut negari, siue vere, siue falso, vt supra exposuimus, nomina singularia erunt communia. Plato enim ea ratione, qua Platonem Aristotelis præceptorem significat, prædicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè, tum falso & affirmatiuè. Cum verò in definitione audis De pluribus, nomine plurium intellige plura secundum idem nomen. Nam vt nomen aliquod dicatur commune, non satis est si prædicetur de his, quæ dicantur plura secundum aliud nomen. Sic enim nomina singularia communia esse indicabuntur. Platonis siquidem nomen vna sola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vtpotè de hoc Aristonis filio, de hoc Philosopho, de hoc Aristotelis præceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attributis Conimbricæ, vt de vrbe prope Mondam sita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prædicatur de pluribus personis diuinis, & tamen singulare est, modo nomine Dei id intelligamus, quo maius aliquid, perfectius uè cogitari non potest, quo pacto Theologi Dei notionem describunt. Hac enim spectata significatione sic ait Sapiens, Affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen (scilicet Dei) lapidibus

Prædicari
pressius, quàm
supra.

De pluribus

D. Tho. 1. p.
q. 2. & aliq.
1. d. 3.
Sap. 14.

Cap. 19. & ^{et.} *dibus, & lignis imposuerunt. Ratio deniq; eâdem signifi-*
catione accipitur in definitione nominis communis, qua
in definitionibus æquiucorū, & vniuocorum. Cum ergo
in ea definitione dicitur, Quod prædicatur de pluribus,
excluduntur omnia nomina singularia, quia nullum eorū
prædicatur de ijs, quæ secundū ipsum plura dici possint,
hoc est, quia nomen Platonis, quatenus singulare, est non
prædicatur de ijs, quæ plures Platones appellari possint,
nec Conimbrica de ijs, quæ plures Conimbricæ dici queant,
nec Deus de personis, quæ dicantur plures Dj. Cū verò

Analogæ sūt additur, Eadem ratione, excludūtur omnia nomina æqui-
quodammodo uoca, nisi quòd analogæ quodam modo comprehenduntur,
do communia. quatenus eâdem quodammodo ratione pluribus conueni-

unt. Id quod in causa est, vt apud Aristotelem plerq; ana-
loga tum communia, tum vniuersalia dicantur. Duo ta-
men hic aduerte. Alterum, nomina quidem communia vo-
cari apud Grammaticos Appellatiua, singularia verò,

Apellatiua. Propria. Alterum, loco nominum priorum, quibus ma-
xima ex parte caremus, duo potissimū genera periphra-

seos vsurpari. Vñ est cum nomini cōmuni addimus pro-
duobus mo- nomen demonstratiuum, vt si dicā, Hic homo, Hic equus:
dis potissi- vñ m indiui- quæ orationes Indiuidua ex demonstratione dicūtur. Ali-
uñ m indiui- si significari- ud est, cū oratio cōmunis, ob aliquā hypotesin vni tantū
Ex Perphy. rei accommodatur, vt si dicā filius Sophronisci, Filius Ioan-
de specie. nis principis. Posito enim quòd Sophronisco nō fuerit ali-
Indiuidua- us filius, quàm Socrates, & Ioāni p̄cipi Ioānis tertij Lus-
ex demonstra- sitaniae

sitanie regis filio alius, quā Sebastianus, sanè illis orationibus Socratem philosophum, & Sebastianum Regē significabo. Sed huiusmodi orationes, quia re vera communes sunt, nec vni rei soli, nisi ex hypothese, conueniunt, indiuidua non simpliciter, sed ex hypothese dicuntur. Mitto hîc orationes ex nominibus communibus & signis particularibus constructas, vt Quidā homo, Quidam equus (quæ indiuidua vaga nominantur) quia non de vno tantum, sed de pluribus dicuntur.

Indiuidua.
vaga.

Diluuntur quædam obiecta contra
definitionem nominis cōmunis.

Caput. 27.

Sed contra definitionem nominis communis sic licet *Obieptio. 1.*
argumentari. Omnia nomina æquiuoca sunt communia teste Aristotele, qui res æquiuocas definiens, sic ait, *Præd. 1.*
Æquiuoca sunt, quorum nomen commune est: nomina autem æquiuoca non prædicantur de pluribus eadem ratione (subdit enim Aristoteles, Ratio verò substantiæ diuersa: id quod etiam ex dictis satis perspicuum est) igitur definitio nominis communis non complectitur omnia nomina communia. Licebit etiam sic argumentari. Hæc *Obiect. 2.*
nomina Mundus, Sol, Luna, Mercurius, & cætera huiusmodi sunt communia (Physici siquidem, & Astrologi, qui differunt de mundo, sole & cæteris huiusmodi, non agunt.

Singularia reijciuntur à disciplinis Arist. 2. eth. 2. et. 1. Rhet. ad Theod. 2. & 3. meta. extremis verbis. Et alij alibi. agunt nisi de rebus cōmunibus, cū singularia omnium Philosophorum consensu à disciplinis reijciantur (his autem nominibus non congruit definitio nominis cōmunis, quia non prædicatur de pluribus (neq; enim verè dicimus plures esse mundos, aut soles, aut lunas, aut mercurios) igitur definitio nominis ^{cōmunis} non cōuenit omnibus nominibus cōmunibus. Quare non est rectè tradita. Priori obiectioni occurre, Altero è duobus modis nomina dici posse cōmunia, aut sola voce, aut voce, ac significatione simul: atq; æquiuoca quidem nomina voce sola esse communia, nos ea tantū definuisse, quæ & voce, & significatione sunt cōmunia, quare non mirum esse si definitio nominis cōmunis nomina communia prioris generis non comprehēdat. Posteriori respondebis, Nomina illa & esse verè communia, vt à nobis definita sunt, & prædicari de pluribus. Nam cum hoc nomen Mundus non significet primò hunc designatum mundum, sed mundum absolutè, ac simpliciter, quo pacto Philosophi de mundo differunt, dubium nō est, quin ex modo suæ significationis, prædicari possit de pluribus mundis, qui sub mundo absolutè, ac simpliciter cōcepto, apprehendi, & cogitari possunt. Itaq; si mēte apprehendas tres designatos mundos, iam de singulis verè enunciabis hoc nomen Mundus, & si plures in rerū natura non sint. Id quod de cæteris huiusmodi nominibus dicēdū est.

Solut. posterioris. At dum ita respondco videor planè retexere id, quod supra dixi, Hoc nomen Deus esse singulare, non cōmune.

Emergit obiectio.

Ut enim hoc nomen *Mundus* nō significat primò hūc mū-
 dum, sed mūdū absolutè, sub quo concipi possunt plures
 mundi, sic nomen *Deus* nō videtur primò significare hūc
 Deū, sed Deum absolutè, sub quo proinde cōcipi possunt
 plures *Dij*: quare si nomen *Mundus*, quia significat mun-
 dū absolutè, cōmune est, pari ratione nomen *Deus* cōmune
 erit. Verū si rectè attendis, nil retracto. Nam longè ali-
 ter sentiendum est de nomine *Deus*, atq; de nomine *Mun-*
dus, deq; cæteris huiusmodi. Hæc namq; significant res fi-
 nitæ perfectionis, quæ quidem cōmuni conceptu cōcipi pos-
 sunt, additionemq; singularis perfectionis, recipere, illud
 autem significat rem perfectionis infinitæ, quæ, cum addi-
 tionem perfectionis admittere nullo modo valeat, non po-
 test concipi nisi vt designata, & singularis. Quòd si quis
 adhuc vrgeat dicatq; Metaphysicum differere de Deo, er-
 go si singularia, vt dictum est, reijciuntur à disciplinis, no-
 men *Dei* non esse singulare, sed cōmune: occurret Meritò
 ab hac regula excipiendam esse rem eam, quæ propter su-
 am perfectionem communi, vniuersaliuē conceptu appre-
 hendi non potest. Non negauerim tamen hoc nomen *De-*
us tum voce, tum etiam quodammodo significatione, cōm-
 mune esse Deo & ijs hominibus, qui in sacris literis ob in-
 dicandi munus, aut gratiam, quæ Deo sunt similes, vocan-
 tur *dij*. Sed hæc communio analogica est, nec dissimilis ab
 ea, qua nomen *Hæctoris Troiani* cōmunicatur viris for-
 tibus, & *Ciceronis*, eloquentibus, & *Iobi* patientibus.

Solutio.

Deus non po-
 test mēte cō-
 cipi nisi vt
 singularis.
 Obiectio.

Dilutio.

Excipitur
 Deus a regu-
 la singularis
 um nō caden-
 tium sub dis-
 ciplina.

Qua ratio-
 ne nomē De-
 us sit cōmū-
 ne.

De

De nomine Transcendente, & non
transcendente. Cap.28.

Sex transcē
cendētia.
D. Tb. de ve
ritate. q. 1.
art. 1. & de
natūra gene
ris. ca. 2.

Supertran
scendētia.

Nomen transcendens, & si non eādem significatione
apud omnes sumitur, tamen iuxta communio rem
vsurpationem sic definiri potest, Nomen transcendēs est,
quod de omnibus, ac solis veris rebus dicitur. Sex porro
transcendētia esse dicuntur, Ens, Vnum, Verum, Bo
num, Aliquid, & Res: de quorum significatione alibi dis
putandum est. Reliqua iuxta hanc sententiam sunt non
transcendētia: in quibus numerantur ea, quæ à recentio
ribus dicuntur supertranscendētia, vt Opinabile, Cogita
bile, Apprehensibile, & si quæ sunt alia, quæ non tantum
de omnibus rebus veris, sed etiam de fictis verè affirmā
tur.

De nomine Positiuo. & Negatiuo.
Caput. 29.

Duplex no
men negati
uum.

Nomen negatiuum est, quod significat negationem
alicuius. Quod duplex est. Aut enim significat ne
gationē alicuius in subiecto naturā apto, vt Cæcum, Te
nebrosum, Imprudens: aut nullo importato eiusmodi sub
iecto, vt Nonuidens, Non collustratum, Nonprudens.
Nam Cæcum significat negationem aspectus in oculis.
Nonuidens autem negationem aspectus in quacunq; re
subiecta

subiecta siue vera, siue ficta. Vnde fit, vt falsò quis dixerit, lapidem esse cæcum, & hircoceruum, verè autè lapidem esse nonuidentem, & hircoceruum nonuidetem: quod idem discrimen in cæteris facillè perspicitur. Ac pri^{Priatiua.} ora illa quidem nomina dicuntur Priatiua, siue priantia: posteriora verò retento communi nomine, Negatiua^{Negatiua.} tantummodo, seu negantia vocantur. Atq; huius generis^{Infinita.} ferè omnia dicuntur ab Aristotele Infinita, eo quòd tam^{1. peri. 2. et. 3.} de ijs, quæ sunt, quàm de ijs, quæ non sunt, id est, tam de rebus veris, quam de ijs, quæ veræ res non sunt, verè affirmantur: vt Nonhomo, Nonchimæra. Illud enim dicitur de omnibus tum fictis, tum veris rebus, præterquam de homine: hoc autem de omnibus similiter præterquam de chimæra. Quæ verò ex hoc genere aut cum solis veris^{Negatiua} rebus, aut cum ijs, quæ veræ res non sunt, reciprocantur,^{noninfinita.} vt Nonnihil, & Nonens, ea, quia non tam latè patent,^{Positiua.} non dicuntur ab Aristotele infinita. Nomina positiua sunt, quæ non significant negationem alicuius, vt Homo, Chimæra, Vidēs, prudēs, Indutus, & similia.

Diluuntur quædam obiecta contra
definitionem nominis negatiui.

Caput. 30.

SED contra ista. Hoc nomen Negatio significat Obiecta.^{2.}
negationem alicuius (significat enim negationem,
D omnis

omnis autem negatio aliquid negat) & tamen non est nomen negatiuum, cum nec sit priuatiuum, nec numeretur in ijs negatiuis, quæ ex aduerso à priuatiuis distinguuntur, (nam nec est infinitum, nec cum solis entibus, aut cum non entibus reciprocatur) ergo definitio nominis negatiui accommodatur alicui nomini non negatiuo,

Obiect. 2.

quod absurdum est. Præterea hæc vox Nonhomo significat negationem alicuius, ut satis apertum est, & tamen non est nomen negatiuum, sed oratio, quippe cum ea audita duo in nobis gignantur conceptus vltimi, alter particule Non, alter particule Homo, igitur definitio nominis negatiui congruit alicui orationi, quod etiam est incommodum. Idem apertius ostenditur in voce Nonnihil, quam inter negatiua nomina recensuimus.

Obiect. 3.

Cap. superiori.

Cap. 15.

Solut. 1.

Componitur enim ex voce Nihil, quam supra orationem esse affirmauimus. Prima tamen obiectio facile diluetur, si dicas, hoc nomen Negatio nec esse negatiuum, ut probatum est, nec significare negationem alicuius.

Sola negatio specialis alicuius quid negat.

Quamquam enim omnis negatio specialis, ut negatio aspectus, negatio hominis, negatio entis, & negatio hippocentauri neget aliquid, hoc est significatum alicuius nominis, tamen negatio in commune nihil omnino negat. Secundæ obiectiōni respondebis, vocem Nonhomo non esse orationem, ut Aristoteles planè fatetur.

Solut. 2.

1. Peri. 2.

Quamquam enim particula Non, & particula Homo proprias habeant, peculiareque significationes extra to-

tam

tam vocem, tamen in vnius dictionis compositionem *Vide supra*
 coniunctæ eiusmodi significationes amittunt, totaq; *Cap. 12.*
 ipsa dictio ex vtrâq; voce conflata significat negatio-
 nem eius rei, quam vox Homo extra totam vocem si-
 gnificat. Neq; verò vlla est hæc consecutio, quam quis *Occurritur*
 fortasse extruxerit, Nonhomo significat negationem *ineptæ obie-*
 hominis, ergo significat negationem, & hominem, *ctioni.*
 quemadmodum nulla sit consequentia si ita colligas,
 Hoc nomen Pater significat respectum ad filium, er-
 go significat respectum & filium. Cur autem duo in no- *Cur audito*
 bis gignantur conceptus audito nomine Nonhomo, ne- *infinito no-*
 gationis scilicet, & hominis, causa est, quia negatio spe- *mine duo im-*
 cialis concipi non potest, nisi concipiatur id, quod nega- *nobis gignā-*
 tur, non autem quod vna pars nominis infiniti impri- *tur conceptus*
 mat vnum conceptum, altera alterum. Non secus enim
 audito nomine Pater concipimus & patrem, & filium:
 verum non quia pars altera nominis gignat alterum con-
 ceptum, altera alterum, sed quia pater sine filio per-
 cipi nullo modo potest. Tertiæ obiectioni occurre, vo- *Solut. 3.*
 cem Nihil aliquando idem valere quod Nulla res, ali- *Duplex signi-*
 quando idem quod Nonens, prioriq; modo esse orationem, *ficatio vocis*
 posteriori, nomen negatiuum, non quidem significans ne- *Nihil.*
 gationem, & ens, ut modo ostendimus, sed negatio-
 nem entis, quæ alia negatione haud dubiè negari potest.
 Negatio autem negationis entis significatur voce Non
 nihil.

De nominibus Repugnantibus, & non
repugnantibus. Cap. 31.

Repugnātia

Nomina repugnantia sunt, quæ de eadem re verè affirmari non possunt: vt Album, & Nigrum: Ambulat, ac Nonambulat: Doctus, & indoctus: Lapis, & Lignum. Cum audis, Quæ affirmari non possunt, intellige simul, seu in eodem tempore, & eodem modo. Cum additur, De eadem re, intellige de eadem re singulari, secundum eandem partem, & respectu eiusdem. Nam aliòqui nulla sunt propemodum nomina, quæ de eadem re verè affirmari nequeant, vt animaduertenti facile patebit. Nomina non repugnantia sunt, quæ eadem de re verè affirmari possunt: vt Doctus, & Modestus: simplex, & Prudens: Diues, & Miser. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in superiori intelligendas esse diximus. Porro nominum repugnantium duo sunt genera. Alia nanq̃ sunt opposita, alia non opposita, seu disparata. Opposita sunt, aut Contradictoria, seu contradictoria, vt Iustus & Noniustus: aut priuatiuè opposita, vt Videns, & Cecus: aut contrariè, vt Album & Nigrum: aut relatiuè, vt Præceptor, & Discipulus: quæ quidem respondent quatuor generibus oppositarum rerum, Ab Aristotele traditis, de quibus postea breuiter agemus. Reliqua nomina repugnantia, sunt non opposita, seu disparata, vt lapis, & lignum: Caro, & Spiritus.

Non repugnantia.

Duo genera repugnantium.

Opposita.

Ad finē li. 2.
Disparata.

De nominibus Primæ, ac Secundæ intentionis, quæ & primæ, ac secundæ impositionis dicuntur.

Caput. 32.

DVplici significatione vsurpatur hæc nuncupatio nominum primæ, ac secundæ intentionis. Quidam ita loquuntur, vt nomina rerum dicant primæ intentionis, quasi primi propositi, & instituti eorum, qui nomina imposuerunt, nomina verò nominum appellent secundæ intentionis, propositiue. Prius enim imponenda erant rebus nomina, vt alia vocaretur Homo, alia Equus alia Platanus, & aliæ alijs vocabulis, deinde ipsis rerum vocabulis, vt nimirum aliud appellaretur Nomen, aliud Verbum, aliud participium, & alia alijs nominibus. Iuxta hunc loquendi morem sola nomina imposita vocibus significantibus ex impositione, qua ratione ex impositione ne significant, sunt secundæ intentionis, cætera omnia sunt primæ, etiam si veras res non significant. Atq; hoc significatu satis apertum est cur nomina primæ intentionis primæ etiam impositionis dicantur, secundæ autem intentionis, secundæ impositionis. Alij vocant nomina primæ intentionis ea, quæ significant primas intentiones: secundæ autem intentionis, quæ significant secundas. Nomine autem primarum intentionum intelligunt ea omnia, quæ conueniunt rebus veris, etiam si eiusmodi

Prior vsurpatio ex Boetio. in categoriis Arist.

Posterior vsurpatio ex D. Thoma. 4. natura generis. 12. & 2. de vniuersalibus, & de potent. q. 7. art. 9.

res à nemine concipiantur: quod vocant conuenire à parte rei. Quo pacto conuenit Socrati quòd sit homo, quòd disciplinæ capax, quòd Socrates, quòd Philosophus, quòd fortasse cæcus, & non iustus. Nomine verò secundarum intentionum intelligunt ea, quæ conueniunt rebus veris ob aliquam earum apprehensionem, quod dicitur Per operationem intellectus: quo pacto conuenit huic voci Homo naturaliter spectatæ quòd sit nomen, & huic Disputo quòd sit verbum. Nisi enim hæ voces apprehendantur vt signa rebus imposita, nec prior erit nomen, nec posterior verbum. Eodem modo conuenit homini quòd sit species, quòd definiatur, & similia: quoniam nisi apprehendatur imagine quadam cõmuni omnibus hominibus, nec species erit, nec definietur, vt alibi ostendemus. Atq; illa quidem meritò dicuntur intentiones primæ, hæc secundæ, quia cum illa sint horum fundamenta, intellectus noster de rebus cogitans prius in illa, quàm in hæc intendit. Ita satis perspicuum relinquitur, cur nomina illorum dicantur nomina primæ intentionis, horum autem secundæ. Et quia ea, in quæ prius intendimus, prius etiam nominare possumus, non est alienum ab hac usurpatione nominum, vt priora dicantur primæ impositionis, & posteriora secundæ. Quàmquam verò figmentarum nomina vt Sphinx Chimæra, & similia non sint primæ, nec secundæ intentionis posteriori acceptione, vt ex dictis patet, possunt tamen re-
ductione

Ad Porphy-
rium.

Num figmē-
torum nomi-
na sint pri-
mæ intentio-
nis.

ductione quadam dici primæ intentionis, quia res fictæ,
 & si res veræ non sunt, tamen finguntur esse veræ. Id
 quod addiderim ne aliquod nomen sit, quod utroq; mo-
 do primæ, aut secundæ intentionis non dicatur, Hæc de *Conclusio li-*
 varia nuncupatione nominum, ac verborum dixisse sit *bri.*
 satis. Quæ pars instituti nostri respondet initio catego-
 riarum Aristotelis, vbi ille de æquinocis, vniuocis, & de
 nominatiuis, de complexis, & incomplexis, de vniuer-
 salibus, & singularibus, antequam ingrediatur ad cate-
 gorias, pauca præfatur.

INSTITVTIONVM DIA-

LECTICARVM LIBER

SECVNDVS.

Quid agendum sit in hoc libro, item
 quid sit vniuersale.

Caput. 1.

Roximè sequitur vt infinitam nominum
 & verborum multitudinem in decem or-
 dines, & quasi classes, vt in promptu ha-
 beantur, redigamus. Hos ordines vocat *Vt in inscrip.*
 Aristoteles κατηγορίας, hoc est prædica- *prædicam. et*
 menta, quòd in his catègoremata, seu quæ prædicàtur, *1. post. 18. et*
 in ordinè coacta, ac disposita sint. Vocat etiā [†] εὐσθεῖας quasi *† 1. Top. 7.*
1. Post. 11.

elementorum series, quod prima ad differendum elementa in his quasi classibus ordinata, & digesta sint.

Porph. in
praefatione. Sed quia praedicamenta nullo modo intelligi possunt, nisi siquid sit genus, quid species, quid differentia, quid proprium, quid accidens intelligatur, necessario haec quinque ante explicanda sunt, quam quid sit praedicamentum, quot, & quae praedicamenta exponamus. Quoniam vero haec quinque in eo conueniunt quod sint vniuersalia, prius quid sit vniuersale, ut est horum commune genus, bre-

Ex. 1. peri. 5. uiter dicendum est. Vniuersale est id, quod praedicatur de pluribus: subaudi eadem omnino ratione, ac secundum naturam: ut homo, animal. Superiori libro nomen vniuersale definiuimus: nunc rem vniuersalem describi-

† Cap. 19. et
sequentibus. mus. Hic tamen pressius rem, quam ibi nomen. Quid
Praedicatio
naturalis,
seu directa. sit praedicari de pluribus eadem omnino ratione, libro eodem exposuimus. Quid autem sit praedicari secundum
Superiora est
se quasi formas inferiorum colliges
ex. 1. de coelo
9. & ex. 2.
phy. 3. naturam, sic accipe. Ea praedicatur secundum naturam, siue directe (ut dici solet) quae sunt veluti formae eorum, de quibus praedicantur: quo pacto superiora praedicantur de inferioribus, & connotatiua de absolutis, ut animal de homine, & album de cygno. Huic contraria est quaedam praedicatio, quae contra naturam, & indirecta dicitur, in qua videlicet contra fit, ut si homo praedicatur de animali, aut cygnus de albo. Inter has media est alia, quae & praeter naturam, & peraccidens appellatur: in qua nec id, quod praedicatur, est veluti forma eius,

quod

quod subijcitur, nec id, quod subijcitur, est veluti forma eius, quod prædicatur, sed ambo vnius cuiusdam alterius: vt si dicas, *Album est dulce*, vel, *Dulce est album*, Neutrum siquidem est quasi forma alterius, sed ambo sunt veluti formæ lactis, aut sachari. Vniuersale igitur, quod generi, speciei, differentiæ, proprio, & accidenti commune est, & in hæc quinq. membra adequata diuisione diuiditur, ita prædicatur de rebus, quarum respectu dicitur vniuersale, vt de eisdem prædicetur eadem omnino ratione, seu (quod idem est) vniuocè, non tamen contra naturam, aut præter naturam (quas prædicariones Aristoteles nomine prædicationis peraccidens complectitur) sed secundum naturam, siue directè.

1. post. 15. et 18.

Vniuersalia multis modis prædicari.

Caput. 2.

Porrò vniuersalia aut prædicantur in quæstione *Quid est*, aut in quæstione *Quale est*: & iterum, aut essentialiter, aut accidentaliter: & rursus, aut necessariò, aut non necessariò, seu contingentè. Ea prædicantur in quæstione *Quid est*, quæ aptè redduntur cum, quid nam aliquid sit, quæritur. Hoc modo prædicatur virtus de iustitia, & homo de Socrate: quia si quis quærat quid sit iustitia, quid Socrates, aptè responde

Porphy. de genere.

Prædicatio in *Quid est*. Porphy. ibi dē ex. 1. top.

4

*Prædicatio
in Quale est.
Porph. ibi
dem.*

respondebit qui dixerit, iustitiam esse virtutem, & Socratem esse hominem. Ea prædicantur in questione Quale est, quæ aptè redduntur, cum quale nam aliquid sit, queritur. Hoc modo prædicantur rationis particeps, rectum, & alia huiusmodi de Socrate. Nam si quis roget quale nam animal sit Socrates, aptè respondebit qui dixerit esse rationis particeps, rectum, & huiusmodi. Ea prædicantur essentialiter, quæ pertinet ad essentiam subiecti. Hoc modo prædicantur de homine tum animal, tum rationis particeps. Ea prædicantur accidentaliter, quæ non pertinent ad essentiam subiecti.

*Prædicatio
essentialis.*

*Prædicatio
accidentaliter.*

*Prædicatio
necessaria.
Aliquando
enim latius
accipitur. vt
li. 3. ca. 5.*

Quo pacto rectum prædicatur de homine, & candidum de cygno. Ea prædicantur necessario (vt hoc loco necessaria prædicatio accipitur) quæ ita affirmantur de subiecto, vt de eodem negari non possint absq; subiecti euerfione. Quo pacto disciplinæ capax prædicatur de homine. Siquis enim negauerit hominem esse disciplinæ capax, consequens est vt neget eundem esse hominem. Hæc iccirco tam firma prædicatione de subiecto dicuntur, quia vel pertinent ad essentiam subiecti, vel ex intimis essentia principijs nascuntur. Ea deniq; prædicantur non necessario, seu contingenter, quæ ita de subiecto affirmantur, vt de eodem negari possint absq; subiecti euerfione.

*Prædicatio
contingens.
Porph. de
accidente.*

Quo pacto candidum prædicatur non modo de homine, sed etiam de cygno. Vt enim non negat hominem esse hominem, qui eum, qui candidus est, candidum esse inficiatur,

ciatur, sic non negat cygnum esse cygnū, qui negat esse candidū. Quanquā enim hoc falsò dicitur, hinc tamen non sequitur ut cygnus dicatur non cygnus, quippè cum candor cygni nec ad eius essentiam pertineat, nec ex intimis eius principijs profluat. Sed hæc diligentius persequi non ad hunc locum attinet.

De genere. Caput. 3.

Genus itaq; est vniuersale quiddam, sub quo species collocatur: ut animal. Sub hoc enim collocatur homo, qui in speciebus animalis numeratur. Definitur etiam hoc modo. Genus est id, quod de pluribus specie differentibus in questione Quid est prædicatur. Dicimus namq; animale esse genus hominis, & equi, quoniam est vniuersale, quod aptè redditur, cum quid sit homo, quid equus, quæritur. Ea verò dicuntur differre specie, quæ aut sunt diuersæ species, ut homo & equus: aut sub diuersis speciebus continentur, ut Alexander, & Bucephalus Alexandri equus. Iam verò genus duplex est: aliud summum, aliud subalternum, ut vocant. Ea res dicitur genus summum, quæ supra se nullum genus habet: & Quæ, cum sit genus, non est etiam species, ut substantia, qualitas, & alia, de quibus inferius dicemus. Ea verò dicitur

Prophy. de
genere.
Ex. I. Top. 4.

Quæ differant
specie.

Porphy. de
specie.

Genus sum-
mum.

Genus subal-
ternum.

genus

genus subalternum, supra quam aliud genus assignatur, & quæ, cum sit genus, est etiam species, vt corpus. Hoc enim comparatione substantiæ est species, comparatione corporis animati est genus. Latini tamen sæpenumero nomen generis pro quacunque vniuersali, (latè etiam accepto nomine vniuersalis) vsurpant: vt cum dicunt, multa esse animalium genera Hominem, Equum, Leonem, & cætera: item Medicinæ duo esse genera subiecta, Sanum, & Ægrum. Quo loquendi charactere, quoniam vsurpatissimus est, sæpissimè vtimur.

Nomē generis quāmlas tē vsurpetur apud Latinos.

De specie. Caput. 4.

Porphy. de specie.

Species subalterna.

Species infima.

Species est id, quod proximè sub aliquo genere collocatur: vt homo. Proximè siquidè sub animali, quod genus est, continetur. Est autem duplex species, altera infima, altera subalterna. Ea res dicitur species subalterna, sub qua est alia species: seu, quæ cum species sit, est etiam genus: vt animal, corpus animatum, corpus. Nam horum quodq; habet sub se species, quarum comparatione est genus, & supra se genus aliquod, cuius respectu est species. Ea verò res dicitur species infima, sub qua non collocatur alia species: seu, Quæ cum sit species, non est etiam genus: vt homo. Siquidem homo nullam sub se habet speciem, sed sola indiuidua, quorum

quorum nequaquam genus est. Quò fit, vt aliam respectu horum sortiatur speciei appellationem, qua sic species definitur. Species est, quæ tantum de ijs pluribus, quæ solo differunt numero, in questione Quid est prædicatur: vt homo de indiuiduis tantum hominibus, qui solo differunt numero. Indiuiduum est id, quod de vna tantum re prædicatur: seu, cuius omnes simul proprietates multis rebus conuenire non possunt. His de causis dicimus Socratem esse indiuiduum, tum quia de se solo prædicatur, tum etiam quia omnes eius proprietates simul acceptæ in alia etiam re inueniri non possunt. Ea dicuntur differre numero, quæ in numerando differunt, vt Socrates, & Plato, itemq; vt homo, & equus: non vt homo & animal. Qui enim dicit hominem, simul etiam dicit animal, quandoquidem homo, quia homo, est animal. Ea verò differunt solo numero, quæ & indiuidua sunt, & sub genere suo nullo vniuersali discrimine dissident. Hoc modo differunt Socrates & Plato, quia & indiuidui homines sunt, & sub genere suo, quod est animal, nullo vniuersali discrimine distinguuntur, sed tantum quòd Socrates sit hic, Plato ille, quanquam sub alio genere vniuersali aliquo discrimine distingui possint: vt si Socrates sit albus, Plato verò niger. Non hoc modo differunt Alexander, & Bucephalus, quia sub animali, alio etiam discrimine, quod vniuersale est, multisq; indiuiduis commune, distinguuntur: vt quòd Alexander sit rationis particeps, Bucephalus ratio-

Species vbi
vniuersale
quiddam est

Indiuiduum:

Quæ differunt
numero? Boe-
th. in Por-
phy. ad cap.
de gen.

Quæ differunt
solo nu-
mero.

nis

Que nos species. Cicer. in Topicis commodius formatas dicendas putat.

nis expers. Cicero de nomine speciei ita inquit. Formae sunt, quas Graeci ^{ἰδέας} vocant: nostri siqui haec forte traclant, species appellant: non pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim, ne si Latine quidem dici possit, specierum, & speciebus dicere, & saepe his casibus utendum est: at formis, & formarum velim. Cum autem utroque verbo idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Haec Cicero. Verum Dialectici non tanta verborum religione obstringuntur.

De Differentia. Caput. 5

Porphy. de differentia

Communis,

Propria.

Maximè propria.

Differentia dici potest ea forma, qua res aut à se in alio, & alio tempore, aut ab alia re, differt. Ea verò triplex est, communis, propria, & maximè propria. Communis differentia est ea, quae nec pertinet ad essentiam rei, nec inseparabilis ab ea est, ut sedere, stare, & huiusmodi alia. Propria est, quae inseparabilis quidem est, sed tamen ad essentiam non pertinet, ut habere cicatricem, quae iam callum obduxerit: habere oculos caecos: esse disciplinae capax, & similia. Maximè verò propria, quae & specifica dicitur, est ea, quae & inseparabilis est, & ad essentiam rei pertinet, ut corporeum esse, animatum, sensitivum, rationale, & cetera huiusmodi. Inter haec differentiarum genera est latè patens discrimen.

men.

men. Communibus enim, ac proprijs differentijs, acciden-
 taliter tantum res discrepant: maxime autem proprijs,
 essentialiter. Item communibus & proprijs, nec diuidun-
 tur genera in species, nec diffinitiones specierum assignan-
 tur: ijs verò, quæ maxime propriæ dicuntur, ma-
 xime. Ac illæ quidem priores, vel proprietates sunt, vel
 accidentia, de quibus adhuc dicendum est: hæc vero de cæ-
 teris omnibus vniuersalibus distinguuntur. Harum igitur,
 quæ huius loci sunt, duo numerantur officia, alte-
 rum quod diuidant genera, alterum quod constituent
 species. Nam quemadmodum æs, cum sit vnum quid, di-
 uersis tamen figuris, ac formis distrahitur, vt ex ipso, &
 accessione diuersarum formarum fiant diuersæ res arti-
 ficiosæ vt statua, & sphaera, sic animal, quod est genus ho-
 minis, & belluæ, cum vnius naturæ sit, tamen rationali,
 & irrationali, vtpotè diuersis differentijs, diuiditur, vt
 ipsarum accessione homo, & bellua, quæ sunt diuersæ
 species, efficiantur. Hinc fit vt differentia aptè definiatur
 hoc modo. Differentia est id, quo species suum genus
 excedit. Constat enim species genere ac differentia generi
 adiuncta, qua tamen non constat genus. Item hoc modo. Dif-
 ferentia est id, quod ita separat species sub eodem genere,
 vt ad earum essentiam pertineat. Item hoc modo. Differē-
 tia est id, quod prædicatur de pluribus specie differenti-
 bus in questione. Quale est, necessario & essentialiter.
 Verum hæc definitio non complectitur eas differentias,
 quæ

Primum dif-
 crimen.

Secundum.

Tertium.

Duo differē-
 tiarū officia

Prima de
 nitio differē-
 tiæ.

Secunda.

Tertia.

quæ proximè species infimas constituunt, vt rationale. Omnes tamen complectetur, si expunxeris illud Differentibus specie. Si enim quis te rogauerit, qualianam animalia sint Socrates, & Plato secundum differentiam necessario vtriusque conuenientem, & ad vtriusque essentiam pertinentem, aptè respondebis, esse rationalia. Atque ita in cæteris. Est autem duplex differentia: altera generalis: altera specialis. Generalis constituit rem, quæ non tantum est species, sed etiam genus: qualis est corporeum, quæ constituit corpus, & animatum, quæ constituit corpus animatum, & sensitium, quæ constituit animal. Specialis proximè constituit rem, quæ solum est species, vt rationale, quæ hominem efficit, Præter has est alia quedam, quæ proximè constituit indiuiduum, quæ indiuiduans differentia nuncupatur. Exempli causa, differentia, quæ homini communis adiuncta efficit Socratem, dicitur differentia indiuiduans Socratis: quæ verò efficit Platonem, dicitur differentia indiuiduans Platonis: & ita reliquæ.

De proprio. Caput. 6.

Toto. 5. top.
& extremis
penè verbis
septimi.
Ad librū. 5.
Porphyr. de
proprio.

Proprium apud Aristotelem duplex est, complexum, & simplex. Complexum, cum sit oratio, in definitionemque, ac descriptionem diuidatur, aliò pertinet. Simplicis verò nomen quadrisariam accipitur. Nam & id, quod soli alicui species conuenit, non tamen toti, propriū eidem esse

soli alicui speciei conuenit, non tamen toti, proprium ei-
 dem esse dicitur, vt homini grammaticum esse: & id etiā
 quod toti, non tamen soli, vt homini esse bipedem: & id
 quoq, quod soli ac toti, non tamen semper, vt homini ca-
 nescere: & id demum, quod soli, ac toti, ac semper, vt
 homini esse aptum vt rideat. Harum acceptionū extre-
 ma præcipua est. Nam id maximè dicitur proprium rei,
 quod cum ea reciprocatur: quicquid autem dicitur pro-
 prium quarto modo, id omne reciprocatur cum re, cuius
 est proprium, vt si dicas, quicquid est homo, est risus ca-
 pax, & vicissim, quicquid est risus capax, est homo: atq,
 ita in alijs huius generis: quod tamen in tribus superio-
 ribus nunquam verè dixeris, vt satis apertum est. Ac
 superiora illa ad accidens, quod mox explicabimus, trāf-
 mittenda sunt, quòd non prædicentur necessariò de spe-
 cie, sed contingenter exceptis quibusdam secundi generis,
 quale est sensitium esse, pro facultate, seu potentia ad
 sentiendum, & alia huiusmodi. Hæc enim necessariò
 prædicantur, & ex ipsa rei essentia nascuntur: quæ cō-
 ditiones accidenti non conueniunt, vt dicemus. Horum
 tamen nullum est proprium quarti generis apud Porphy-
 rium, quia nullum reciprocatur cum specie infima, quam
 ille, cum de proprio loquitur, nomine speciei solam intel-
 ligit. Dialectici ergo vt complectantur omnia propria,
 quæ ad quartum vniuersale, de quo nunc agimus, spectāt,
 sic proprium definiunt. Proprium est, quod prædicatur

Quarta pro-
 p. ij acceptio
 præc. pua est

Primus, se-
 cundus, &
 tertius mo-
 dus ad acci-
 dens prinēt,
 quibusdā ex
 ceptis.

Vt ex capit.
 de genere, et
 ex comuni
 tat. p. tet.

Proprium
 quid sit.

E de

Propriū ge-
nerale.

Speciale.

Academ. q.
primæ edi-
tionis. lib. 2.

Quo pacto
verū videa-
tur, singula-
rum rerum
singulas esse
proprietates

de pluribus in questione Quale est, accidentaliter, ac ne-
cessariò, vt aptum esse ad sentiendum, ad capeffendas
disciplinas, & huiusmodi. Si quis enim abs te quærat,
qualis nam sit homo secundum id, quod ipsi conuenit ac-
cidentaliter, ac necessariò, aptè respondebis, esse aptum
ad sentiendum, ad capeffendas disciplinas, & alia huius-
modi. Est autè duplex proprium, alterum generale quod
reciprocatur cum re, quæ est genus: alterum speciale,
quod reciprocatur cum specie infima. Vtriusq; exemplum
modò attulimus. Nam aptum esse ad sentiendum reci-
patur cum animali, aptum verò esse ad capeffendas disci-
plinas reciprocatur cum homine. Lucullus Ciceronianus
ait, Dilucidè doceri à politioribus Physicis, singularum
etiam rerum, id est, indiuiduarum, singulas esse proprie-
tates. Quod mihi non placet: nisi nomine proprietatis in-
telligat differentiam indiuiduantem, aut totā collectionē
cōmunium accidentiū, quæ in vna re tantum reperiatur.

De accidente. Caput. 7.

1. phy. 3. tex-
ti. 28. & 5.
metaph. 30.
text. 35.

Porphy. Fac-
cident.

Nomine accidentis interdum intelligimus quicquid
de re accidentaliter prædicatur: qua significatione
dubium non est, quin proprium etiam accidentis vocabu-
lo cōprehendatur. Interdum verò id solum intelligimus,
quod non tantum accidētaliter prædicatur, sed etiam cō-
tingenter: quo sanè modo accidēs à proprio distinguitur.
Accidēs igitur hac significatione acceptum, definitur esse
id,

id, quod adest, & abest sine subiecti corruptione. Itē quod 1. Top. 4.
 contingit eidem inesse, & non inesse. Et rursus. Quod nō
 est genus, nec species, nec differentia, nec proprium, inest
 autem rei. Quarum omnium definitionum idem est sen-
 sus. Sed planius definitur hoc modo, Accidēs est, quod prae Quid accidēs
 dicatur de pluribus in quaestione Quale est, accidentaliter,
 & contingēter: vt album, nigrum, & similia. Siquis
 enim roget qualis nam sit Socrates secundum id, quod ei
 accidentaliter ac contingenter conuenit, apte rēspōdebit,
 qui dixerit esse album: atq; ita in cæteris. Accidētium ve- Duplex acci-
 rò quædam re ipsa separari possunt, vt sedere, aut album dēs. Porphy.
 esse à Socrate: quædam re ipsa separari non possunt, vt ibidem.
 albū esse à cygno, & nigrū esse à coruo. Omnia tamen co- Omnia acci-
 gitatione seiungi possunt, hoc est negari absq; abolitione dentia sepa-
 essentie subiecti, cū de ipso dicātur cōtingēter: suprà enim ratur cogita-
 definiuimus id prædicari cōtingēter, quod ita affirmatur tione.
 de subiecto, vt de eodem negari possit absq; ipsius subiecti Cap. 2.
 euerfione. Sed quæret aliquis, qua ratione colligi possit, Non esse plu-
 vniuersalia nō esse plura, quàm ea quinq; , quæ à nobis ex- ra vniuersa-
 plicata sunt. Cui quaestioni hæc ratio reddi potest. Vniuer- lia, quā quinq;
 salia aut prædicātur in quaestione Quil est, aut in quæ- plicata.
 tione Quale est. Si in quaestione Quid est, aut cōtinent in
 se totā naturā cōmunem indiuiduorū, aut partē: si partē,
 sunt genera: si totā, sunt species. Si verò prædicantur in
 quaestione Quale est, aut prædicātur essētaliter, aut acci-
 dētaliter: si essentialiter, sunt differētiæ: si accidētaliter,

aut prædicatur necessario, aut contingenter: si necessario sunt propria: si contingenter, sunt accidentia. Hac igitur ratione patet non esse plura vniuersalia, quam ea quinque, quæ à nobis sunt exposita. His ergo vtcumque explicatis ad prædicamenta ingrediamur.

Quid sit prædicamentum.

Caput. 8.

Ex Porphy.
de Specie, &
Arist. præd.
2. & 1. post.
18.

Pædicamentum est alicuius generis summi realis, et eorum, quæ sub ipso sunt naturalis dispositio: vt tota series substantiarum, quæ constat ex ipsa substantia in commune, & ex omnibus minus communibus substantijs ordine quodam naturali dispositis vsq; ad singulares, quæ nullas vltius sub se continent. Nam sub substantia in commune proxime collocari debent substantia corporea, & incorporea: sub corporea, corruptibilis, & incorruptibilis: sub corruptibili, animata & inanimata: sub animata, animal, & planta: sub animali, homo, & brutum animal: sub homine, Socrates, Plato, & cæteri homines indiuidui: sub quibus non sunt aliæ inferiores substantiæ, quemadmodum nec sub alijs indiuiduis, ad quæ diuisione aliarum specierum, quas reliquimus, naturali quodam descensu deuenire necesse est. Genus summum quid sit iam supra explicatum est. Reale verò id vocari solet, cuius esse ab operatione intellectus minimè pendet, vt lapis, lignum, & cæteræ omnes res, quæ in mundo existunt. Dixi ergo Generis realis, quia res, quæ per se.

Cap. 3.
Reale. ens.

per se ponuntur in prædicamentis debent esse reales, vt Philosophis placet. Vnde fit vt entia rationis, quia, nisi ab operatione intellectus, nullum esse habent, non ponantur per sese in prædicamentis, sed per ea entia realia, quibus beneficio intellectus tribuuntur. Verbi causa, hoc ipsum quod est esse genus summum prædicamenti substantiæ, esse prædicatum, aut subiectum in eodem prædicamento, & alia huiusmodi, non ponuntur per se ipsa in prædicamento substantiæ, quia sunt entia rationis, sed propterea modo aliquo ad illud dicuntur pertinere, quod res, quibus tribuuntur, vt substantia in commune, & cætera, quæ diximus, in eo collocantur. Ea verò intelligo sub genere summo naturaliter esse disposita, de quorum quolibet ordine quodam genus summum, vt de parte subiecta, essentialiter prædicatur, seu (vt Aristotelis verbis utar) vt de subiecto. Et quoniam hæc non sunt alia, quàm species, & indiuidua rei illius maximè communis, quæ genus summum dicitur, fit, vt solum genus summum cum suis speciebus, ac indiuiduis ponantur per se in prædicamento. Qua propter nec differentie generales, nec speciales, nec verò illæ, quibus species infimæ ad indiuidua trabuntur, (indiuiduantes dico) nec deniq; aliæ partes siue specierum, siue indiuiduorum, de quibus genus summum non prædicatur vt de subiectis, per se ponuntur in prædicamento, sed per ea tota, quæ constituunt. Propria tamen & accidentia eorum generum, specierum & indi-

Vt. 5. meta.
ad cap. 7.

Ens rationis
non ponitur
per se in præ
dicamentis.

Quæ ponantur
sub genere
re summo.

Differentie
non ponuntur
per se in
prædicam.

Nec aliæ
quædā partes.

Propria, &
accidētia po
ni possunt.

diuiduorum quæ per se in prædicamentis ponuntur, poterunt, si fuerint entia realia, pertinere per se ipsa ad aliquod prædicamentum. Nam esse aptum ad ridendum, quod est proprium hominis, & album esse, quod est accidens Socratis, sunt quædam species prædicamenti qualitatis: item esse in infimo loco, quod est proprium terre, & calefieri, quod est accidens aquæ, sunt species aliorum prædicamentorum, hoc passionis, illud existentie in loco: & ut in summa dicam, omnia, quæ per se ponuntur in cæteris prædicamentis, sunt propria, vel accidentia substantiarum, cum omnia in substantijs ut in subiectis inherereant.

Nota.

Pred. 5.

Decem esse prædicamenta, ad quæ omnia omnino præter Deum Optimum Maximum modo aliquo pertineant. Caput. 9.

Arist. præd.
4. et ceteri.

Numerantur verò à philosophis decem prædicamenta. Primum, substantie: alterum, quantitatis: tertium, qualitatis: quartum, relationis: quintum, actionis: sextum, passionis: septimum, existentie in loco: octauum, situs: nonum, existentie in tempore: decimum, indumenti, siue integumenti, quod habendi prædicamentum appellatur. Ad quæ pertinent res omnes: quæ quomodo-cumq; aut esse, aut fingi possunt. Itaq; quædam pertineant

per

per se, vt animal, & homo: quædam per sua tota, vt
 differentie, materia, & forma: quædam per suas par-
 tes, vt homo albus, per hominem, & albedinem, &
 quodammodo chimæra per partes earum rerum, ex qui-
 bus composita fingitur: quædam per ea, quibus tribu-
 tur, vt esse genus, esse speciem, prædicatum, subiectū,
 & cætera entia rationis, per ea, quæ dicuntur genera,
 species, aut ab alio ente rationis cognominantur: alia
 alijs modis[†]. Omnia igitur ad has rerum classes modo ali-
 quo reuocantur, præter Deum optimum Maximum, ad
 quem potius, vt ad infinitum pelagus totius esse, hæc ip-
 sa prædicamenta quasi flumina recurrunt. Et quoniam
 nomina vice rerum habentur, dubium non est, quin ea-
 dem prædicamēta ex nominibus etiam ipsarum quasi cō-
 stituta intelligi possint, ex alijs quidem per se, ex alijs re-
 ductitiè, vt de rebus diximus. Atq; hoc modo Dialecti-
 cus prædicamenta, potissimum considerat, vt in his
 quasi locis communibus parata habeat nomina, & ver-
 ba ad structuram orationis. Verumenimvero, quia ex
 dispositione rerum nullo negotio dispositio vocabulorum
 intelligitur, satis erit prædicamentales series in rebus
 explicare. Quod tamen pingui (vt aiunt) Miner-
 ua faciendum est, ne instituti nostri obliti videa-
 mur.

Quo pacto
 ad prædica-
 mēta ptineāt
 omnia præ-
 ter Deum.

[†] Vt prius
 per habitum
 & contradi-
 ctorium ne-
 gatiuum per
 positium, &
 quib⁹ ca. 17.

Ex vocibus
 etiam cōsti-
 tuuntur quo-
 dā modopre-
 dicamenta.
 Quo pacto di-
 alecticus præ-
 dicamēta cō-
 sideret.

De substantia.

Caput. 10.

E 4 Substan-

Ex præd. 2.
& 7. met. 1.
D. Tho. Op.
48. de præ-
dicam. ca. 2.

Per se sub-
sistens.

In alio exis-
tens.

Primæ sub-
stantiæ.
Præd. 5.

Secundæ sub-
stantiæ.

Cap. 8.

Primæ pro-
prietatis.

Substantia, quæ in primo prædicamento per se poni-
tur, est ens reale, per se subsistens: ut angelus, homo,
lapis. Dixi Reale (quod verbum de inceptis in omnibus de-
finitionibus intelligendum est) quia cæterorum entium
nullum per se pertinet ad aliquod prædicamentum, ut pau-
lò superius diximus. Addidi Per se subsistens, hoc est nõ
existens in alio ut in subiecto in hæfionis, quia hoc dif-
fert substantia ab accidentibus, quæ pertinent ad alia præ-
dicamenta, quòd accidentia, nisi in subiecto in hæfionis
sint, naturaliter existere non possunt, ipsa verò substan-
tia naturaliter per se ipsam coheret, ac existit. Substã-
tiarum autem quedam sunt primæ, quedam secundæ.
Primæ substantiæ sunt ea entia, quæ nec in subiecto sunt,
nec de subiecto dicuntur, hoc est, quæ nec coherent in ali-
quo subiecto in hæfionis, nec de vlllo, ut de parte subiecta,
essentialiter prædicantur: ut Socrates, & Plato. Priori
particula excluduntur accidentia: posteriori excludun-
tur genera, & species substantiarum. Itaq, solas ac omnes
individas substantias complectitur hæc definitio. Secun-
dæ substantiæ sunt genera, & species, sub quibus collo-
cantur primæ: ut animal, & homo, sub quibus continen-
tur Socrates, & Plato. Ordo specierum substantiæ ex su-
pradiçtis utcunq, patet. Iam ad proprietates substantia-
rum per se pertinentium ad hoc prædicamentum venia-
mus: quarum quatuor insigniores traduntur. Prima est,
Non esse in subiecto: quæ patet ex definitione substantiæ.

Secunda.

Secunda est, Non habere contrarium. Nam cum omnia contraria sint in subiecto inhesionis, ut virtus, & vitium, candor, & nigror: nulla autem substantia sit in subiecto, ut dictum est, efficitur ut nihil substantiæ sit contrarium. Tertia est, Nom suscipere magis, & minus, hoc est, quod non dicatur magis, aut minus talis. Non enim dicimus Socratem esse magis, aut minus hominem, quam sit ipse in alio tempore, aut quam sit alius quis alius. Id quod in cæteris substantijs cernere est. Sed hæ proprietates, seu affectiones, alijs etiam plerisq; conueniunt. Quarta igitur proprietas, quam maximè substantiæ conuenire affirmat Aristoteles, hæc est, Vt cum vna, eademq; numero fuerit, possit in se contraria recipere, ut hic lapis calorem, & frigus.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

De quantitate. Caput. II.

Quantitas est ens per se extensum ut superficies tabule, & binarius hominum. Tabula enim non per se ipsam, sed per superficiem, quam habet, extensa est. Socrates item, & Plato, non per se ipsos, sed per binarium, qui in ipsis cernitur, extensionem habent numeralem. Ipsa verò superficies, & ipse binarius per se ipsa sunt extensa. Quantitatem induas proximas species diuidit Aristoteles, in continuam, & discretam. Quantitas continua est, cuius partes communi aliquo termino

Quantitas
quid.

Præd. 6.

Quantitas cō
tinua.

termino copulantur, vt partes lineæ puncto: partes superficiei, lineâ: partes corporis, superficie: partes temporis, puncto temporis, seu instanti. Hæ verò traduntur species quantitatis continuæ, lineæ, superficies, corpus, tempus, & insuper locus. Verùm Aristoteles, quòd ad locum attinet, videtur loqui ex aliorum sententia suo tempore vulgata, quam ipse alibi non probat.

4. Phy. 4. Accipit enim locum pro spacio, quòd à quouis corpore occupatur, aut occupari potest, quod veteres rem quandam diuersam ab omni corpore esse dicebant, cùm tamen nulla sit. Num autem continuitas motus sit alia quædam species quantatis continuæ, alio loco discutiemus.

Quantitas discreta. Quantitas discreta est, cuius partes nullo communi termino copulantur, vt quaternarius. Nihil enim reperias, quo duo binarij, ex quibus ille constat, copulentur, & quasi compingantur. Huius quantitatis duæ feruntur species, numerus, & oratio: quas alibi, num verè sint species quantitatis ad hoc prædicamentum pertinentis, examinabimus. Quantitatis porrò tres traduntur affectiones. Prima est, Nil habere sibi contrarium. Contraria namq; maximè distant sub eodem genere nullæ autem duæ quantitates reperiri possunt, quæ sub genere quantitatis maximè distent. Secunda est, Non suscipere magis, & minus. Neq; enim dixeris magis, aut minus bicubitum aut tricubitum aliquid esse: quod in plerisq; alijs quantitativis aperte cernes. Tertia est secundum quantita-

quantitatem res dici *aequales*, & *inequales*. Nam *aequalia* sunt, quorum quantitas est *una*: *inequalia*, quorum *diuersa*. Atq; haec affectio dicitur maxime propria quantitat^{is}, quia soli quantitati, omni, ac perpetuo conuenit.

5. meta. 15.
tex. 20.

De qualitate. Caput. 12.

Qualitas est, qua res dicuntur *quales*: nempe in peculiari ac propria quaestione qualitatis accidens talis, ut *Iustitia*, *Scientia*, *Candor*, & huiusmodi. Nam si quis te roget qualis nam sit *Socrates* secundum accides, quod proprie qualitas dicatur, aptissime respondebis, esse *Iustum*, *Scientem*, *Candidum*, aut aliquid huiusmodi. Qualitatis quatuor sunt proximae species: ad quarum primam pertinent *habitus*, & *dispositio*. *Habitus* est firma quedam, & constans qualitas, qua rei natura bene aut male afficitur, ut *virtus*, & *vitium*. *Dispositio* est qualitas bene, aut male afficiens subiectum, quae facile abijci potest, ut *sanitas*, & *aegritudo*. Ad secundam speciem pertinent *naturalis potentia*, & *impotentia*, *Naturalis potentia*, seu *naturalis vis*, est qualitas quedam, qua facile quaeque res agit, aut resistit, ut *vis naturalis* ad currendum, & ad perferendos labores. *Naturalis impotentia* seu *imbecilitas*: est qualitas

Pred. 8.

Habitus.

Dispositio.

Naturalis
potentia.

Naturalis
impotentia.

qualitas, qua ægrè quæq; res agit, aut resistit, vt infirma valetudo Socratis, & mollitudo butyri. Ad tertiam Patibilisqualitas. speciem pertinent, patibilis qualitas, & passio. Patibilis qualitas, est diu permanens qualitas, quæ aut sensum mouet, aut ex motu aliquo nascitur, vt color diuturnus Passio. in corpore, & amentia in animo. Passio est fluxa quædam, & breui transiens qualitas, quæ aut mouet sensum, aut ex motu oritur, vt rubor ex verecundia contractus, pallor ex metu, ira, gaudium, & huiusmodi. Ad quartam Forma. speciem pertinent forma, & figura. Forma vt hic accipitur, est modus quidam quantitatis in re aliqua naturali spectatæ: vt ea forma hominis, aut leonis, quæ ex linea- Figura. mentis corporis resultat. Figura est modus quantitatis simpliciter, ac in se spectatæ, vt figura trianguli, qua- Prima affectio qualitas tis. quadrati, & cæteræ. Qualitatis tres sunt affectiones. Prima est, Habere aliquid sibi contrarium. Nam virtuti contrarium est vitium, & alijs plerisq; qualitatibus alia Secunda. reperiuntur contraria. Secunda est, Suscipere magis, & minus, vt esse magis, aut minus iustum, magis, aut minus Tertia. album. Tertia, quæ maximè propria qualitatis affectio dicitur, hæc est, Vt secundum eam res dicantur similes, ac dissimiles Similia enim sunt ea, quorum qualitas est vna: dissimilia, quorum diuersa.

5. meta. 15.
sex. 20.

De Relatione.

Caput. 13.

Relatio

Relatio est, qua aliquid, hoc ipso quod est, ad alio
 ud se habet: vt equalitas, dominatus, seruitus. Ex præd. 7.

Nam equalis, quatenus equalis est, equalitate refertur
 ad sibi equalis, & dominus, quia dominus est, dominatu
 refertur ad seruum, qui vicissim, quia seruus est, ad do-

minum refertur seruitute. Relata verò sunt quaecumq;
 hoc ipso quod sunt, ad aliud se habent: vt equalis, do-
 minus, seruus. Relatorum autem quædam sunt equali-

Ibidem.

Relata equali
 lis comparationis.

lis comparationis (recentiores vocant equiparantie) vt
 equalis, simile, inæqualis, dissimile. Nā equalis ad equali-
 le refertur, simile, ad simile, inæqualis, ad inæqualis, et
 dissimile, ad dissimile. Itaque ea, ad quæ huiusmodi relata

referuntur, sunt eiusdem appellationis ac naturæ cum
 illis. Quædam verò sunt inæqualis comparationis, seu di-
 uerse appellationis, quæ illi vocant disquiparantie: quo-

Relata in-
 equalis com-
 parationis.Maioris com-
 parationis.

rum duo sunt genera. Alia enim dicuntur maioris com-
 parationis, quæ vocant superpositionis, vt pater, domi-

Minoris.

nus, præceptor, & cætera omnia, quæ sunt digniora ijs,
 ad quæ referuntur: alia ex altera parte hisce respondent,
 quæ minoris comparationis dici possunt, vt filius, seruus,
 discipulus & cætera minus digna ijs, cum quibus confe-

Prima pro-
 priet

runtur: quæ vocari solent suppositionis. Relatorum tres
 præcipue traduntur proprietates. Prima est Omnia rela-

cissim:

Secunda. *cissim* filius dicitur patris filius. Secunda est, Omne relat-
tum esse simul naturâ, cum eo, ad quod refertur. Ea ve-
Præd. 12. rò dicuntur esse simul naturâ, quorum alterum secū po-
nit, ac tollit alterum, vt dominus seruum, & seruus do-
minum. Si enim dominus nullus sit, nullus erit seruus, &
Tertia. vice versa, si nec seruus, nec dominus. Tertia pprietas est,
Omne relatum eius esse naturæ, vt si illud noueris, etiam
id, ad quod refertur, cognoscas, & è contra. Siquis enim
nouerit Sophroniscum esse patrem Socratis, necesse est vt
etiam cognoscat Socratem esse filium Sophronisci, & è
Relata secū contra. Cæterum hæc, quæ diximus, propriè sunt relata,
dum esse. & vocantur secundam esse. Alia sunt, quæ relatione ali-
Relata secū qua explicantur, ipsa tamen ad hoc prædicamentum non
dum dici. pertinent. Atq; hæc à Dialecticis relata quidem appellā-
tur, verum non simpliciter, ac propriè, sed cum adiectio-
ne, relata secundum dici, quasi dicas, quoad naturæ ex-
plicationem duntaxat, non quoad ipsam naturam: qualia
sunt, habitus, scientia, & alia huiusmodi: quod alio loco
plenius docebimus.

De actione, & passione.

Caput. 14.

3. Phyl. 3.

Actio est agentis, quatenus agens est, actus, seu per-
fectio. Passio verò est actus, perfectione patien-
tis,

tis, vt patientis. Suntq; actio, & passio, vna, eademq; res, quæ tamen, vt est perfectio agentis, dicitur actio, vt verò patientis, dicitur passio. Verbi gratia: caloris motus, quo ab igne afficitur aqua, quatenus est id, quo ignis est, & dicitur agens, actio est, & actio dicitur: quatenus verò id, quo aqua est, ac appellatur patiens, passio est, & passio nominatur. Actiones autem, & passiones partim sunt à corpore vt calefacere, & calefieri: partim ab animo, aut alia superiori causa, vt nutriri, augeri, cupiditatis, aut iræ motu agitari, & huiusmodi alia. Actioni, & passioni due affectiones tribuuntur. Prior est, Habere contrarium. Nam calefacere, & frigescere, calefieri, & frigefieri, voluptatis motu affici, & doloris, contraria sunt. Posterior est, Suscipere magis, & minus. Nam & id, quod calefacit, aut calefit, magis, aut minus calefacere, aut calefieri dicitur: id etiam, quod doloris, aut voluptatis agitatione mouetur, magis, aut minus dicitur voluptate, aut dolore affici.

Duplex actio, et passio.

Prior affectio.

Posterior.

Quid sit vbi, & situm esse.

Capur. 15.

VBi, seu esse alicubi, est loco contineri, vt in foro, in templo. Duobus autem modis corpus continetur loco, aut cōmuni, vt Socrates in tēplo: aut proprio, vt aqua in vase.

4. Phj. 2.

Situm esse. in vase. Huius generis species dicuntur esse suprâ, infrâ, antè, retrò, ad dextram, & ad sinistram. Situm esse est, habere partes corporis certo quodâ modo affectas ad partes loci, vt stare, sedere, cubare: quæ quidem appellantur *Duplex pos-* positiones partimq; sunt naturales, vt quæ dictæ sunt: par-
tio. tim non naturales, vt si quis conuersis ad cælum vestigijs manibus nitatur.

Quid sit quando, & habere.

Caput. 16.

Quando.

QUANDO, seu esse in tempore, est tempore cō-
tineri, vt fuisse anno superiori, esse in præsentī, fo-
re in futuro, esse in mense, in die, in hora, & huiusmodi

Habere.

temporibus. Habere (vt nunc vtimur hoc verbo) est in-
dumento aliquo, aut ornamento indutum, aut ornatum
esse: vt togatum esse, lorica indutum, mytra redimitum,
& anulatum. In his igitur decem classibus infinita rerū,
& nominum multitudo ita distinctè, distributèq; conti-
netur, vt facilè sit cernere, quæ ad quam categoriam per-
tineant, & in quacunq; categoria, quæ quibus communio-
ra sint, aut minus communia.

Conclusio.

De oppositis.

Caput .17.

SED quoniam in hac categoriarum tractatione sæ-
pe contrariorū meminimus, quæ nam sint contraria
paucis

paucis dicamus : atq; adeò omnia oppositorū genera (quo-
 niam id perutile erit) persequamur. Oppositorum igitur *Præd. 10.*
 quatuor sunt genera, relatiuè opposita, contrariè, priua-
 tiuè, & contradictoriè. Relatiuè opposita sunt, quæ *Relatiue op-*
 quicquid sunt oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad *posita.*
 illa dicuntur : vt pater & filius, & duo similia. Nam
 pater dicitur filij pater : & filius, patris filius : hoc verò
 simile illi, dicitur illi simili simile, & illud huic. Contra- *Contraria*
 riè opposita sunt ipsa contraria. Cōtraria verò dicuntur *præ. 6. et 10.*
 ea, quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem sub-
 iecto viciſſim insunt, nisi eorum alterum insit à natu-
 ra : vt scientia, & error : virtus, & vitium : calor & fri-
 gus : candor, & atror. Nam sub habitu, quod est genus
 quoddam qualitatis, maximè distant tum scientia, & er-
 ror, tum etiam virtus, & vitium : sub patibili autem qua-
 litate tum calor, & frigus, tum candor, & atror. Hæc
 item, vt patet, in eodem subiecto inhæſionis viciſſim in-
 sunt, cum mutuò ab eodem se expellant. Additum est,
 Nisi eorum alterum à natura insit, quia in locum eius, cui
 à natura determinatum, & quasi præscriptum est, vt
 insit, non potest alterum succedere : qua ratione nec ignis
 frigere potest, nec cygnus esse niger, nec coruus albus, nec
 saxum molle, quippè cum hæc omnia alterum excontrarijs
 naturæ præscripto sibi vendicent. Iam verò contrario-
 rum, quædam immediata sunt, quædam mediata. Im- *Cōtraria im-*
 mediata dicantur, quorum alterum necesse est inesse pro- *mediata.*

Mediata.

prio subiecto, vt sanitas, & morbus comparatione animalis. Mediata verò, quorum neutrum neceſſe eſt ineſſe proprio ſubiecto, niſi alterum naturâ inſit. Vt albus color, ac niger comparatione corporis miſti: & virtus, ac vitium cōparatione hominis. Dantur enim media inter huiusmodi contraria, quibus affecta eſſe poſſunt propria cōtrariorum ſubiecta remoto vtroq; contrario. Quæ

*Medianomi
nata.*

*Medianomi
necarentia.*

quidem media partim nominata ſunt, vt flauus, color, et fuscus inter candorem & nigrorem: partim nomine carent, vt quod inter virtutem & vitioſitatem interiectū eſt, quo affectos dicimus homines naturâ amentes. Sed quæ media nomine carent, negatione extremorum nominari poſſunt: vt ſi dicas quod nec probitas, nec vitioſitas eſt, medium eſſe inter virtutem, & vitium. Priuatiuè oppoſita ſunt habitus ſeu forma, & priuatio formæ. No

*Priuatiuè
oppoſita.*

Habitus.

Priuatio.

mine habitus ſiue formæ intellige quicquid modo aliquo rei adheret, vt aſpectus oculis, auditus auribus, locutio linguæ, lumen aeri, pili capiti, veſtis corpori. Priuatio verò eſt negatio eiſmodi formæ in ſubiecto naturâ apto, & in tempore à natura conſtituto vt forma inſit: cuiusmodi ſunt cæcitas, ſurditas, mutum eſſe, tenebroſum, caluum, nudum. Dixi in ſubiecto naturâ apto, quia negatio formæ in ſubiecto ſuapte natura minimè apto, non eſt priuatio. Vnde non dicimus lapides cæcos, ſurdos, aut mutos, quia naturâ non ſunt apti vt videant, audiant, aut loquantur. Addidi, Et in tempore à natura conſti

tuto

tituto vt forma insit, quia subiectum ante id tempus, quo à natura constitutum est, vt habeat formam, nequaquam ea priuatum dici poterit. Vnde fit vt catulus ante septimum diem, quo minimùm à natura constitutū est vt oculos aperiat, non sit appellandus cæcus: nec puer ante septimum annum, si mente non vtatur, demens dicendus est, quia tum primùm ferè præscriptum est à natura vt mente, ac ratione vtatur. Priuatio verò duplex est, altera, à qua non potest fieri naturaliter ad habitum regressus, vt cæcitas, caluitium: altera, à qua naturaliter fit regressus, vt tenebræ, nuditas, & huiusmodi. Quæ omnia paululum animaduertenti perspicua sunt. Contradictoriè opposita dicuntur, inter quæ comparatione cuiusq; nullum datur medium, id est, quorum alterum de quouis siue ente, siue non ente dicantur necesse est. Quod quo pacto intelligendum sit alibi docebimus. Exempla tamen sunt homo, nonhomo: lapis, nonlapis: album, nonalbum. Nam equus, chimæra, & quicquid aliud modo aliquo esse, aut fingi potest, est homo, aut nonhomo, lapis, aut nonlapis, album, aut nonalbum: & ita in cæteris: id quod in superioribus oppositorum generibus nequaquam cernimus. Equus enim, vt vno exemplo rem intelligas, nec est dominus, nec seruus, nec item virtute præditus aut vitiositate, nec rursus loqui potens, aut mutus.

Hæc de coactione, ac dispositione nominum, & verbo-

Plin. de nat.
hist. lib. 8.
Cap. 40.

Duplex priuatio.

Contradictoriè opposita.

Ad caput. 10
prædicamēt.

rum in decem categorias . Effet autem proximè agendum de usu nominum , quem Iuniores suppositionem terminorum appellant , nisi commodius videretur hanc, & quasdam alias nominū affectiones ad eam partem dis-
Ad lib. 8. *ferre , in qua de eludendis sophistarum captionibus dis-*
rendum est . Quapropter institutum ab initio ordinem
tenentes iam de oratione dicamus.

INSTITVTIONVM DIA-
 LECTICARVM LIBER
 TERTIVS.

Quid sit oratio. Caput. I.

Eperi. 4.

Ratio est vox ex instituto significans ,
 cuius aliqua pars significat separatim :
 vt Socrates est Philosophus , Socrates
 sapiens , Omnis homo , Liber Aristote-
 lis, & ceteræ huiusmodi voces aliquo ne-
 xu grammatico copulatæ . Nam multæ dictiones nulla
 constructione grammatica coniunctæ , vt Cælum , Terra ,
 Lapis , Lignum , vt nullo modo sunt vna vox , sic nullo
 modo sunt oratio . Posteriori definitionis parte reijciun-
 tur nomen et verbum , & aliæ simplices voces significan-
 tes ex instituto , quia nulla pars eiusmodi vocum signifi-
 cat

cat separatim in ipsa totius vocis structura: at in compositione orationis semper aliqua significat. Quod non sic intelligas, quasi vna sola orationis pars debeat separatim significare, aut quòd vna saltem. Omnes enim dictiones, quæ assumuntur ad orationem construendam, significantes esse debent, si verum est quod Dialectici asserunt, Significationem totius orationis conflari ex significationibus partium, hoc est, dictionum, ex quibus oratio constituitur. Sed iccirco id Aristotelem dixisse intellige, vt orationem à nomine & verbo distingueret: ad quod sanè discrimen constituendum satis est, si vna tantum orationis pars per se significare concedatur, quando nulla nominis, aut verbi pars separatim significat. Itaq; licebit dicere orationem esse multarum dictionum ex instituto significantium comprehensionem. Aduerte tamen duobus modis orationem cõponi posse ex dictionibus per se significantibus in ipsa, altero explicitè, siue expressè, vt si dicas, Nullus homo, Nulla res, In omni loco, In omni tempore: altero implicitè, seu virtute, vt si dicas, Nemo, Nihil, Vbiq; Semper. Nam & si hæ posteriores voces expressè nō constant eisdem partibus quibus superiores, tamen, quia idem omnino, atq; illæ significāt, totidēq; quòd illæ conceptus in animo imprimūt, virtute eisdē partibus cōstare dicūtur. Quanquā igitur voce non sint orationes, significatione tamen orationes censendæ sunt, ac proinde simpliciter orationes. Causa huius rei est, quia

Significatio
totius orationis
cōflatur
ex significationibus
partium.

Duplex compositio
orationis.

Apud Dialecticos significatio potius, quam vocis ratio habetur.

Oratio multos habet sensus non simpliciter orationes.

apud Dialecticos significationis potius, quam vocis, ratio habenda est, Hinc enim fit, ut oratio, quæ multos habet sensus, qualis est illa, Aio te Æacida Romanos vincere posse, simpliciter non sit oratio, sed orationes, quemadmodum nomen, quod multa significat, ut Gallus, non est simpliciter nomen, sed nomina, ut supra diximus. Itaque omnia hæc propterea asserimus, quia iudicamus in oratione, & partibus eius, significationem magis, quam vocem, esse spectandam.

De perfectis, & imperfectis orationibus. Caput. 2.

Oratio perfecta.
Imperfecta.

Orationum porro quedam perfectæ sunt, quedam imperfectæ. Perfecta oratio est, quæ integram sententiam declarat: ut, Deus est summum bonum. Imperfecta, quæ non declarat integram sententiam: quæ duplex videtur esse. Quedam enim imperfectam, & quasi mutilam sententiam significat, ut Sic vos non vobis, Deum timere, Si timuerimus Deum, & aliæ huiusmodi, quibus auditis aliquid ultra expectamus. Quedam verò nullam sententiam significat, etiam imperfectam, & truncatam, ut Animal rationale, Quantitas continua, Liber Aristotelis, Tractatio de oratione, & aliæ huius generis, quas cum aliquis profert, non videtur eo sermonis genere significare se ulterius velle progredi. Significant

enim

enim huiusmodi orationes more nominum, & verborum, quæ, ut ait Aristoteles, eam intelligentiam imprimunt in animo, ut qui audit quiescat. Priores constant verbis, aut coniunctionibus, alijsue particulis, quarum vis non finitur in ea tantum oratione, quæ profertur: posteriores ferè nomine substantiuo & adiectiuo, aut casu recto, & obliquo. Quia enim adiectiuum in suo substantiuo finitur ac terminatur, & sæpe vis obliqui in suo recto, non suspendunt huiusmodi orationes animum audientis, quemadmodum nec nomen per se, aut verbum, ut Aristoteles ait. Perfectarum autem aliæ sunt optatiuæ, ut O mihi præteritos referat si Iupiter annos, Aliæ interrogatiuæ, ut Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris? quouè tenetis iter? Aliæ deprecatiuæ, ut Parcite Dardanidæ de tot, precor hostibus vni. Aliæ imperatiuæ, ut Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem, fortunam ex alijs. Aliæ enuntiatiuæ, ut, Vulgus amicitias utilitate probat. At verò ex perfectis orationibus, enuntiatiuas duntaxat (quæ tum enunciationes, tum effata, tum pronuntiata, sæpè etiam propositiones dicuntur) cæteris omisissis, quoniam ad Oratores, & Poetas pertinent, pertractat Dialecticus. Nam quòd interrogatiuas non omnino rejcit, id propterea facit, ut à respondentente enunciationes, quibus argumentetur obtineat.

Optatiuæ.

Interrogatiuæ.

Deprecatiuæ.
Imperatiuæ

Enuntiatiuæ.

Ex perfectis orationibus solas enuntiatiuas tractat Dialecticus.
1. peri. 4.
Vt. 2. post. 9
& 1. Top. 8.
& toto ferè 8. libro top.

De enunciatione, & diuisione eius in
simplices, & coniuñctas, & simpli-
cium in absolutas, & modales.

Caput. 3.

1. peri. 4.

E Nunciatio igitur est oratio perfecta, quæ verum,
aut falsum significat, vt Deus est summum bonū,
Si Deū videris omnium honorum copia fruēris: quæ pro-
positiones sunt veræ. Item, Id, quod honestum est, non est
per se expetibile, Si omnes mundi thesauros possederis, ve-
rè felix eris: quæ sunt falsæ. Ea dicitur enunciatio vera,
quæ significat id, quod est, esse, aut, quod non est, non esse.
Falsa. Falsa verò est, quæ significat id, quod est, non esse, aut, id
quod non est, esse. Porro enunciationū quædam sunt sim-
plices, quædam coniuñctæ. Simplicium, aliæ sunt absolu-
tæ, quæ vocantur de inesse, aliæ modales. Enunciatio sim-
plex est, quæ vnum de vno enunciat, siue illud vnum sit
simplex, siue ex multis compositum, vt si dicas, Homo est
animal, Homo est animal rationale, Homo iustus est
prudens, Homo probus est simplex, & prudens. Enun-
ciatio coniuñcta, quam Aristoteles coniuñctione vnā,
aliq hypoteticā vocant, est quæ ex simplicibus coniuñ-
ctione aliqua neclitur: vt, Si dies est, lux est. In qua-
rum numero etiam illæ ponendæ sunt, quæ constant ex
orationibus, quæ faciliè ad simplices reuocari possunt:
vt, Si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim coniuñctæ

enunciatio.

Vera enūtia
tio. 4. meta.

7. tex. 27.

Falsa.

Diuisio enū-

ciationis, ex

1. peri. 4.

Simplicis di-

uisio ex. 1.

prio. 2.

Ennunciatio

cōiuncta seu

hypothetica

quæ st. ex. 1.

peri. 4.

enunciationes, si non actu, certè potestate, ac virtute ex simplicibus componuntur. Enunciatio absoluta est ea, quæ absolutè significat aliquid inesse, aut non inesse alicui: vt, Homo est animal, Homo non est lapis. Modalis verò est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit pronunciat: vt, Homo necessariò est animal, Homo necessariò non est lapis, Hominem esse animal est necessarium, Hominem non esse lapidem est necessarium. Nos igitur hunc ordinem sequemur, vt primùm de absolutis, deinde de modalibus, ad extremum de coniunctis enunciationibus dicamus.

Enunciatio absoluta, scilicet de inesse.

Modalis.

De qualitate, quantitate, & materia absolutarum enunciationum.

Caput. 4.

TRia potissimùm spectanda sunt in absolutis enunciationibus, qualitas, quantitas, & materia. Qualitas earum duplex est: essentialis, & accidentalis. Qualitas essentialis est coniunctio prædicati cum subiecto. Accidentalìs verò, est veritas, falsitas, & cetera coniunctionis accidentia. Quantitas est extensio, aut unitas numeralis earum rerum, pro quibus subiectum sub prædicato accipitur. Sepe enim accipitur pro multis, idè pluribus modis, vt si dicas. Omnis homo est discipulus.

Qualitas essentialis.

Qualitas accidentalis.

Quantitas.

disciplinæ capax, Aliquis homo est iustus. Sæpe etiam pro vna re tantum, vt si dicas, Hic homo est iustus.

Materia.

D. Thom. 1.

peri. lect. 13.

Cap. 5.

Materia huiusmodi enunciationum est habitudo seu affectio. Etio prædicati ad subiectum, quæ in quibusdam est necessaria, vt in hac, Homo est animal: in alijs verò contingens, aut impossibilis, vt mox patebit, cum de enunciationibus ex materia necessaria contingenti, & impossibili dicemus.

Varia genera absolutarum enunciationum. Caput. 5.

* 1. peri. 4.

† 1. peri. 5.

* Partim. 1.

peri. 8. pars

tim alibi se

pe.

† 2. peri. 1.

* 2. peri. 2.

Enunciationes igitur absolutæ multis diuisionibus apud Aristotelem dispartiuntur. Primum* in affirmationes, & negationes: deinde† in vniuersales, & particulares, & indefinitas, & singulares: postea* in necessarias, contingentes, & impossibiles: rursus† infinitas, & infinitas: ad extremum* in eas, quæ cōstant subiecto, & prædicato simplici, & in eas, quæ cōstant utroq; aut altero, coniuncto.

Affirmatio.

1. peri. 4.

Absoluta igitur affirmatio, est absoluta alicuius de a quo enunciatio, id est, oratio, qua aliquid alicui absolute tribuitur, vt Homo est animal, Homo est lapis.

Negatio ibi

dem.

Negatio verò est alicuius ab aliquo absoluta enunciatio, id est oratio, qua aliquid ab aliquo absolute remouetur,

mouetur, vt si dicas, Homo non est lapis, Homo non est animal. Hec diuisio dicitur secundum qualitatem essentialem, quia fit ratione copulae, coniunctionisue praedicati cum subiecto, quae quidem est essentialis forma enunciationis.

Enunciatio vniuersalis est, cuius subiectum notatur signo vniuersali, vt Omnis homo est animal. Signa vniuersalia aut sunt vniuersalia omnino, vt Omnis, Nullus, Quilibet: aut ad certum vsq; numerum, vt Vterq;, Neuter, & si quae sunt alia huiusmodi.

Vniuersalis,
Ex. 1. peri. 5.
& 1. prio. 1.
Signa vniuersalia.

Enunciatio particularis est, cuius subiectum notatur signo particulari, vt Aliquis homo est Grammaticus. Signa particularia, aut sunt absolute particularia, vt Quidam, Aliquis: aut particularia ex certo numero, vt Alter.

Particularis
Ex eodem co.
Signa particularia.

Aduerte tamen signa absolute vniuersalia, praeposita negatione fieri particularia, & absolute particularia eadem praefixa fieri vniuersalia. Nam Non omnis, & Non nullus sunt particularia: Non quidam autem, & Non aliquis sunt vniuersalia, vt ex equipolentia enunciationum intelliges.

Negatio praeposita signo, mutat eius quantitatem.

Cap. 7.

Enunciatio indefinita est, cuius subiectum pro multis rebus acceptum nullo notatur signo, vt Homo est grammaticus, Homo est rationis particeps. Enunciatio singularis est, cuius subiectum accipitur pro vna tantum re singulari, vt Socrates est philosophus, Hic homo

Indefinita
Ibidem.

Singularis.
Ex. 1. peri. 5.

est

Enunciatio
ex subiecto
cōmuni præ
cisse accepto.

est philosophus. *Filius Sophronisci est philosophus. Ad hoc genus reuocantur enunciationes illæ quarum subiecta accipiuntur pro rebus communibus præcisè, vt Homo est species. Nam cum earum subiecta, non accipiuntur pro multis, fieri non potest, vt sint vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ. Reuocandæ sunt igitur ad singulares, quarum etiam subiecta non pro multis accipiuntur. Hæc diuisio enunciationis dicitur secundum quantitatem, quia fit secundum numerum earum rerum, pro quibus accipiuntur subiecta enunciationum.*

Necessaria.
Ex. 5. meta.
5. tex. 6.
Quænam ad
necessariarū
genus perti
neant.

Enunciatio necessaria est, quæ ita est vera, vt falsa esse non possit, vt *Homo est animal, Cygnus est candidus.* In hoc genere poni solent omnes affirmatiuæ ex materia necessaria, seu naturali, & omnes negatiuæ ex materia impossibili, seu remota, de quibus mox dicemus. Hoc tamen quoad enunciationes ex materia necessaria, tū verū est, cum prædicatum non minus latè patet, quàm subiectum. Nam si prædicatum fuerit angustius, fieri poterit, vt affirmatiua sit falsa, vt si dicas, *Omne animal est homo, Omne animal est disciplinæ capax*, quæ quidem sunt ex materia necessaria, vt statim patebit.

Contingens.
ex. 1. pri. 12.

Enūciatio cōtingēs est, quæ cum necessaria non sit, potest tamen vera esse, seu, *Quæ & vera, & falsa esse potest, vt Homo est grammaticus, Homo non est grammaticus.*

Huiusmodi

Huiusmodi sunt omnes enunciationes ex materia contin-
genti, quas statim explicabimus. Enunciatio impossibili-
lis est, quæ ita est falsa, ut vera esse non possit, ut Ho-
mo est lapis, Cygnus non est albus. Huiusmodi esse di-
cuntur omnes affirmatiuæ ex materia impossibili, & omnes negatiuæ ex materia necessaria. Id quod in ijs, quæ
constat materia necessaria tunc verum esse intellige, cum
prædicatum non est angustius, quam subiectum. Si enim
minus latè pateat, poterunt esse necessaria, ut si dicas,
Quoddam animal non est homo, Quoddam animal non
est disciplinæ capax. Hæc diuisio fit secundum aptitudi-
nem enuntiationis ad veritatem, & falsitatem. Sed quia
hæc aptitudo nascitur ex materia enuntiationis, expli-
candæ sunt hoc loco enunciationes constantes ex materia
necessaria, contingenti, & impossibili. Enunciatio ex ma-
teria necessaria, seu naturali est, cuius prædicatum non
potest non conuenire subiecto, ut Homo est animal, Ho-
mo non est animal, & omnes omnino, in quibus superiora
de inferioribus siue affirmantur, siue negantur: aut dif-
ferentiæ de rebus, quas componunt: aut proprietates de
ijs subiectis, quorum naturas consequuntur, vel de su-
perioribus subiectis: aut accidentia in separabilia de re-
bus, à quibus separari nequeunt: aut contrà, hoc est, in-
feriora de superioribus, & cætera ordine cōuerso. Omnes
huiusmodi prædicationes siue affirmant, siue negent, fi-
unt in materia necessaria, & naturali, quanquam non
omnes

Impossibilis

Quæ ad ge-
nus impossi-
bilitum perti-
nere dicantur.Ex materia
necessaria.
Preßius D.
Tho. 1. peri.
lect. 13.
Preßius etiã
accepta est
prædicatio
necessaria li.
2. cap. 2.

† Lib. 2. ca. 2 omnes sūt naturales, seu directæ vt patet ex supradictis. +
 Ex materia Enūciatio ex materia contingenti est, cuius prædicatum
 contingenti. Latius Di. & conuenire, & non conuenire subiecto potest, vt
 Tho. Homo est grammaticus, Homo non est grammaticus:
 Latius etiā & omnes, in quibus accidens separabile de re, cuius est ac-
 prædicatio & omnes, in quibus accidens separabile de re, cuius est ac-
 contingēs li. cidens siue affirmatiuè, siue negatiuè, prædicatur.
 2. cap. 2. Enunciatio ex materia impossibili, seu remota, est, cuius
 Ex materia prædicatum non potest conuenire subiecto, vt Homo est
 impossibili. lapis, Cygnus est niger. Dicitur autem hæc diuisio se-
 Præsius D. cundum materiam, quia fit secundum habitudinem præ-
 Tho. dicati ad subiectum, quam diximus materiam enuncia-
 tionis.

Indefinitæ, Illud autem prætermitendum non est, enunciationes in-
 qua ratione definitas tum ex modo significandi suo, tum etiam ratio-
 idem valeāt ne materię contingentis, cū ea constant, idem valere
 quod partis atq; particulares. Vtrāq; de causa Hæc enunciatio, Ho-
 eulares. mo est iustus, iudicatur nil differre ab hac, Quidam ho-

Num inde- mo est iustus, & ita reliquæ. Verū quod addi solet, In-
 finitæ ex ma- definitas ex materia necessaria, & impossibili idem va-
 teria necessa- lere ratione materie atq; vniuersales, & si quoad eas, quæ
 ria, et impos- constant materia impossibili verum esse videatur, in reli-
 sibili idē va- quis tamen mihi nō probatur. Hæc siquidem sunt ex ma-
 leāt atq; vni- teria necessaria, Animal est homo, Animal non est ho-
 uersales. mo, Animal est discipline capax, Animal non est disci-
 pline capax, & aliæ similes, vt diximus quæ tamen nō
 iudicantur idem valere atq; vniuersales. Conceduntur
 enim

enim simpliciter quasi particulares. Sed qui illud dicunt, non existimant eas esse ex materia necessaria, quia prædicata minus latè patent quàm subiecta: quod tamen nihil refert, ut alibi docebimus, & si aliquando re minus diligenter perspecta aliquid referre putauerimus.

Enunciatio finita est, cuius nomina omnia, siue categoræmata sunt finita, ut Homo est iustus. Infinita verò, cuius aliquod categoræma est infinitum, ut Homo est noniustus, Socrates est homo noniustus. Quod si dixeris Socrates est seruus noniusti, non erit enunciatio infinita, quia illud Noniusti non est categoræma.

*Finita. ex. 2.
peri. 2.
Infinita. Ex
eodem loco.*

Enunciatio ex coniuncto extremo est, cuius aut subiectum, aut prædicatum, aut utrunq; per se est vnum quid ex multis categoræmatis coniunctum, ut Socrates est homo iustus, Homo iustus est sapiens, Homo iustus est simplex, & prudens. Quod si dicas, Socrates est simplex, prudens, non erit enunciatio ex coniuncto extremo, quia categoræmata, quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, ut sint vnum prædicatum: ex quo sequitur ut non efficiant enunciationem vnā simplicem, sed plures.

*Ex coniuncto
extremo. El
citur ex. 2.
peri. 2.*

Enunciatio ex simplici extremo est, cuius nec subiectum, nec prædicatum ex multis iungitur categoræmatis, ut Socrates est sapiens, Socrates philosophatur. Hæc de varijs generibus absolutarum enunciationum, nunc de earum

*Ex simplici
extremo.*

de earum oppositione, æquipollentia, & conuersione dicamus.

De oppositione absolutarum enunciationum. Caput. 6.

Oppositio absolutarum. Ex 1. peri. 5. et 6

Contrariæ.

Conditio contrariarum.

Subcontrariæ

Conditio subcontrariarum.

Oppositio indefinitarum. Contradictories.

Oppositio, vt in absolutis enunciationibus cernitur, est duarum absolutarum enūciationum eodē subiecto, prædicatoq; constantium, repugnātia secundū affirmationem & negationem, vt si dicas, Hic homo est iustus, Hic homo non est iustus. Porrò enunciationes oppositæ si fuerint vniuersales, erunt cōtrariæ, vt Omnis homo est iustus, Nullus homo est iustus. Harum hæc est conditio, vt simul veræ esse non possint, quanquam possint esse simul falsæ, siue in materia contingenti, vt patet in tradito exemplo, siue in necessaria, vt si dicas, Omne animal est disciplinæ capax, Nullum animal est disciplinæ capax. Si autem fuerint particulares, dicentur subcontrariæ, vt Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus. Harum cōditio est, vt falsæ simul esse non possint, quanquam possint esse simul veræ, siue in materia contingenti, vt in hoc eodem exemplo cernis, siue in materia neccssaria, vt si dicas, Quoddam animal est capax disciplinæ, Quoddam animal non est capax disciplinæ. Idem quoq; dices de indefinitis spectata earum significādi figura. Si verò altera fuerit vniuersalis, altera particularis,

laris, vel vtrāq; singularis, erunt contradicentes, siue cō-
 tradictoriae, vt Omnis homo est iustus, Quidam homo
 non est iustus, Nullus homo est iustus, Quidam homo est
 iustus, Socrates est iustus, Socrates non est iustus. Harū Conditio cō-
 hæc est conditio, vt nec simul veræ, nec simul falsæ vn- tradicientiū.
 quam esse possint. Idem dices de ijs, quarum subiectum Oppositio eo-
 accipitur pro eadem re communi præcisè, vt si dicas, nūciationū
 Homo est species, Homo non est species. Siquis autem ex subiecto
 querat, num in quauis cōtradictione altera ex cōtradice- cōmuni præ-
 tibus sit vera, altera falsa, occurrendum est, ita rem ha- cisè sumpto.
 bere, præterquam in contradictionibus futuri contingē- Num cuius-
 tis, vt si dicas Hic homo morietur cras, Hic homo non uis contradi-
 morietur cras. Neutra enim ex his duabus enunciationi- ctionis alte-
 bus determinatè accepta, vera est, aut falsa: id quod de ra pars si ve-
 cæteris huiusmodi dicendum est. Sed hæc quæstio alium sa.
 locum desiderat ampliorem. Addunt multi quartum op- Subalterne,
 positionis genus, quod vocāt subalternarum: duarum in-
 quam enunciationum affirmantium, aut negantium idē
 de eodem, ita tamen vt quod altera affirmat in totum, al-
 tera affirmet in parte: quæ propterea dicuntur subalter-
 næ quòd altera sub altera collocetur: cuiusmodi sunt hæ
 due enunciationes, Omnis homo est iustus, Quidam ho-
 mo est iustus, item hæ, Nullus homo est iustus, Quidam
 homo non est iustus. Verū huiusmodi enunciationes nō Subalterne,
 rectè dicuntur oppositæ, quia non repugnant inter se se- non sunt op-
 cundum affirmationem, & negationem. Accedit eò quòd positæ.

Conditio sub
alternarum. nec etiam secundum veritatem, aut falsitatem. Nam ex
veritate vniuersalis, quæ vocatur subalternās, cōcluditur
veritas suæ particularis: & ex falsitate particularis, quæ
dicitur subalternata, cōcluditur falsitas suæ vniuersalis
quod in eisdem exemplis facile est cernere. Cum igitur ab-
surdè videatur dici, eas enunciationes esse oppositas, quæ
nec secundum veritatem, nec secundum falsitatem repu-
gnant, immò verò altera alteram secum trahit, efficitur
vt hac quoq; ratione subalternæ nō sint in oppositis nume-
randæ. Quinetiam subcontrariæ si propriè de oppositio-
ne, eiusq; conditionibus loquendum sit, non sunt in opposi-
tarum numero ponendæ, tum quia altera non verè negat,
quod affirmauit altera, tum etiam quia non est propria
oppositionis conditio repugnantia secundum falsitatem,
sed secundum veritatem. Quo fit vt Aristoteles secun-
do libro de priori resolutione meritò dicat, subcontrarias
enunciationes non esse reuerà oppositas, sed voce dunta-
xat: Hæc omnia cernes in hac figura.

cap. 15.

Subalternans Subalternans.
Omnis homo est iustus Contrariæ. Nullus homo est iustus.

Subalternæ.

Contra
dicentes
Contra
dicentes

Subalternæ.

Quidā homo est iustus. Subcōtrariæ. Quidā homo nō est iustus.
Subalternata. Subalternata.
Socrates est iustus. Contradicientes. Socrates non est iustus.

De

De æquipollentia enunciationum
de inesse. Caput. 7.

Æquipollentes, & æquivalentes dicuntur hoc loco, enunciationes absolutæ constantes eodem subiecto, eodemq; prædicato, quæ una quidem, aut altera negatione differunt, sed tamen idem valent, se seq; mutuò inferunt: vt hæ duæ, Omnis homo est iustus. Non quidam homo non est iustus. Quoniam igitur huius rei cognitio non parum conducit ad exponendas obscuriores enunciationes, notandæ sunt hæ regulæ. Prima. Negatio præposita subiecto cuiusq; enunciationis, & signo, si signum habet, efficit eam æquipollentem contradictoriæ. *Prima regula.* Hac regula iudicabis has enunciationes idem valere, Non omnis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus, quia, nisi præposuisses negationem subiecto prioris, essent proculdubio contradicentes. Eadem quoq; arte iudicabis has esse æquipollentes, Omnis homo est iustus, Non quidam homo non est iustus, Socrates est iustus, Non Socrates non est iustus, & sic cæteras huiusmodi. *Secunda.* Negatio postposita subiecto enunciationis vniuersalis efficit eam æquipollentem contrariæ. *Secunda.* Hac regula iudicabis has esse æquipollentes, Omnis homo non est iustus, Nullus homo est iustus, & has, Omnis homo est iustus, Nullus homo non est iustus. Eadē ratio est in sub cōtrarijs, vt patebit experiēti. Tertia. Negatio præposita, et postposita subiecto enūciationis vniuersalis, aut particularis, reddit eam æquiualem

INSTITVT. DIALECT.

lentē subalternæ. Hoc documento intelligimus has enūcia-
tiones idē valere. Non omnis homo non est iustus, Quidā
homo est iustus, & has, Nullus homo est iustus, Non ali-
quis homo est iustus. Quanquam enim in hac posteriori
complicatione non videas subiectum secundæ enunciatio-
nis habere negationem præpositam, & postpositam, sed
solum præpositam, tamen quia enunciatio subalterna su-
perioris ita habebat, Aliquis homo non est iustus, nega-
tione nimirum postposita subiecto, non fuit negatio ite-
rum postponenda, sed potius tollenda. Nam idem efficies
negationem positam auferēdo, atq; non positam ponendo.
Id quod in cæteris regulis diligenter obseruabis. Has
omnes regulas comprehendunt Dialectici hoc versu.

Nota.

D. Tho. opus-
culo. 48. de
enūciatione.
cap. 9.

Præ contradic, post contra, præ, postq; subalter.

Quarta.

Cuius hic est sensus. Præposita negatio efficit vt cōtra-
dictoriæ idem valeant: postposita verò, vt contrariæ, præ-
posita deniq; ac postposita, vt subalternæ. Quarta. Vni-
uersalis enunciatio equipollet aggregationi omnium sua-
rum singularium: vt hæc, Omnis homo est iustus, huic
orationi, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus, &
ita cæteri: item hæc, Nullus homo est iustus, huic, Hic
homo non est iustus, & hic homo non est iustus, & ita
cæteri. Quinta. Particularis enunciatio equipollet dis-
iunctioni omnium suarum singularium: vt hæc, Aliquis
homo.

Quinta.

homo est iustus, huic orationi, Hic homo est iustus, aut
hic homo est iustus, & sic ceteri: & hæc, Aliquis homo
non est iustus, huic, Hic homo non est iustus, aut hic ho-
mo non est iustus & ita ceteri disiunctiue.

De conuersione absolutarum enun- ciationum. Caput. 8.

Conuersio, seu reciprocatio, vt hoc loco sumitur, est ^{Conuersio}
commutatio extremorum enunciationis seruata ^{quid.}
qualitate, & veritate, vt si dicas, Scientia non est vir- ^{Alexand.}
tus, igitur virtus non est scientia. Enunciatio cuius ex- ^{Aphro l.}
trema commutantur dicitur conuersa: quæ autem fit ex ^{1. prio. 2.}
commutatis extremis, dicitur conuertens. ^{Conuersa.}
Seruare qua- ^{Conuertens.}
litem, est efficere conuertentem affirmatiuam ex con-
uersa affirmatiua, & negatiuam ex negatiua. Seruare
veritatem est efficere ex conuersa vera veram conuertentem.
Est autem triplex conuersio, simplex, per accidens, ^{Triplex con-}
& per contrapositionem. Conuersio simplex, quæ etiam ^{uersio. 1. prio}
in terminis appellatur, est conuersio, in qua seruatur ^{2. et. 2 top. 3}
eadem quantitas nullaq. alia particula adijcitur: quo pa- ^{Conuersio}
cto conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis ^{simplex.}
affirmatiua: vt si dicas, Nullus homo est lapis, ergo
nullus lapis est homo, Quidam homo est albus, ergo
quoddam album est homo. Hoc genere conuersionis nec
vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua con-

uertuntur, quia si has enunciationes hoc conuersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo, Quoddam animal non est homo, igitur quidam, homo non est animal. Conuersio peraccidens, quæ alio nomine dicitur in parte, est conuersio, in qua mutatur quantitas vniuersalis in particularem, hoc est, in qua ex conuersa vniuersali efficitur conuertens particularis: quo pacto conuertuntur enunciationes vniuersales tum affirmatiue, tum negatiue, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo, Nullus homo est lapis, igitur quidam lapis non est homo. Non traditur autem alia conuersio huic respondens, in qua videlicet mutetur quantitas particularis in vniuersalem, quia sepius in hoc progressu non seruatur veritas, vt si dicas, Quidam homo est albus, igitur omne album est homo, Quidam homo non est grammaticus, igitur nullus grammaticus est homo. Conuersio per contrapositionem est conuersio, in qua & seruatur eadem quantitas, & additione negationum ex finitis extremis simplicibus fiunt infinita: quo pacto conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne nonanimal est nonhomo, Quoddam animal non est bellua, igitur quædam nonbellua

Conuersio per
accidens.

Cur non con-
uertatur par-
ticularis in
vniuersalem

Conuersio per
contrapositionem.

Ex. 2. top. 3.
vbi Aristot.
tradit consequentiam
conuerso, elicitur
hic reciprocatio
modus.

lua non est non animal. Mādantur hæc memoria hoc vno disticbo.

Feci simpliciter conuertitur, Eua per acci:

Ast O per contra, sic fit conuersio tota,

In quo quidem quatuor illæ voces Feci, Eua, Ast, & O, continent quatuor vocales, quarum A, significat vniuersalem affirmatiuam, E, vniuersalem negatiuam, I, particularem affirmatiuam, O, particularem negatiuam. Reliqua sunt perspicua ex dictis. Hæc de enunciationibus, quæ absolutè inesse aliquid, aut non inesse declarant, dixisse sufficiat; nunc ad eas, quæ modales vocantur, veniamus.

Quot sint genera, ac formulæ modalium enunciationum.

Caput. 9.

Modalis enunciatio, vt suprà diximus, est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, pronunciat, Huius quatuor sunt genera, ex necessario, ex contingenti, ex possibili, & ex impossibili. Modales ex necessario sunt, quæ enunciant aliquid esse necessariū, aut nō necessariū. Modales ex cōtingēti sunt, quæ enūciant aliquid esse cōtingēs, aut non cōtingēs. Ex possibili verò, quæ enuntiant possibile esse, aut non possibile. Ex

Cap 3.

2. peri. 3.

& 1. pri. 10.

3. & 12.

Ex necessa

rio.

Ex cōtingē

ti.

Ex possibili.

G 4 impo

Ex impossibili. impossibile denique, quæ impossibile aut non impossibile. Necessarium est, quod non potest non esse, ut hominem esse animal. Contingens est, quod potest esse, & non esse, ut Socratem esse grammaticum. Possibile (quod necessario, & contingenti commune habetur) est, quod potest esse, siue non possit non esse, siue possit. Exempla iam posita sunt. Impossibile denique est, quod esse non potest, ut hominem esse lapidem. Singula porro genera modalium duabus tantum formulis efferi possunt: altera si modus (id est dictio, qua significamus modum, quo aliquid alicui inest, aut non inest) sit aduerbium, ut si dicas, Homo necessario est animal, Socrates contingenter est grammaticus, & ita in cæteris: altera si modus sit nomen, quod enunciatur de oratione ex verbo infinitiuo composita, quæ dictum appellatur, ut si dicas, Hominem esse animal est necessarium, Socratem esse grammaticum est contingens, & sic in reliquis. His enim duobus loquendi generibus duntaxat pronunciare possumus in actu exercito, ut vocant, quo modo aliquid alicui insit, aut non insit: quo pacto pronunciandi verbum in descriptione modalium intelligendum est. Nam si in actu signato, ut Dialectici loquuntur, pronunciaueris quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, ut potè enunciando modum de aliqua voce, quæ dictum, aut enunciationem in dicto comprehensam demonstret, non

non efficies sanè modalem enunciationem, sed verè absolutam. Hæ namq; sunt absolutæ, Hoc dictum, Hoc minem esse animal, est necessarium: Hæc enunciatio, Socrates est grammaticus, est contingens: id quod alio loco docebimus. Itaq; modales enunciationes duabus tantum formulis, ut dictum est, efferuntur. Differunt autem due illæ formulæ tribus potissimum rationibus. Primum, quia in priori, modus est aduerbium, in posteriori, nomen. Deinde, quia in priori modus non prædicatur, sed afficit copulam enunciationis: at in posteriori prædicatur. Demum, quia in priori formula vnum tantum est subiectum, & vnum prædicatum, ut patet: at in posteriori duo subiecta, & duo prædicata reperiuntur. Nam dictum, seu (ut verius loquar) verbum dicti, quatenus aliquid enuntiat, est principale subiectum, modus principale prædicatum: in ipso autem dicto alterum subiectum, & alterum prædicatum continetur, quæ minus principalia censenda sunt. Sed nos priori formula omissa, quia minus usurpata est, saltem in modalibus ex possibili, & impossibili, posteriorem cum Aristotele tractabimus: ac primum de quantitate, qualitate, & materia modalium dicemus: postea tres earum affectiones, oppositionem, æquipollentiam, & conuersionem quanta poterimus breuitate, ac perspicuitate exponemus.

2. peri. 3.

Primum diff. crimen.

Secundum.

Tertium.

Verbū dicti
verius dicitur
subiectū
modalis
quàm dictum.Modus est
principale
prædicatum

2. peri. 3.

Loco citato.

De qualitate, quantitate, & materia modalium.

Caput. 10.

Duplex qualitas essentialis modalium.

Cum igitur in modalibus huius formula duo sint subiecta, & duo prædicata, necessariò efficitur, ut duplex sit qualitas essentialis, quantitas, & materia. Altera qualitas cernitur in affirmatione, & negatione modi: altera in affirmatione, & negatione prædicati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipua est. Hinc nata est diuisio illa modalium in eas, quæ utrunq; prædicatum affirmant, ut Hominem esse animal est necessarium: in eas, quæ utrunq; negant, ut Hominem non esse animal non est contingens: in eas, quæ modum affirmant, & prædicatum dicti negant, ut Hominem non esse grammaticum est possibile: & in eas, quæ modum negant, & prædicatum dicti affirmant, ut Hominem esse grammaticum non est impossibile. Quia tamen præcipua qualitatis maior est habenda ratio, enunciationes quæ modum affirmauerint affirmatiuæ, quæ eundem negauerint negatiuæ simpliciter appellandæ sunt, siue dictum affirmatiuum sit, siue negatiuum. De qualitate autem accidentali, hoc est, de veritate, & falsitate modalium, hoc dicendum

est,

Diuisio modalium ratio ne qualitatis

Quæ nam modales simpliciter dicendæ sint affirmatiuæ, ac negatiuæ.

Qualitas accidentalis modalium.

est, modales esse quidem veras, aut falsas (quandoquidem omnes naturam enunciationis participant, quæ veri, aut falsi significatione definitur) ceterum eas, quæ veræ sunt, nunquam posse esse falsas, & quæ sunt falsæ, veras esse nunquam posse: ac proinde omnes esse aut necessarias, aut impossibiles. Exempli causa, hæc omnes sunt necessariae, Hominem esse animal est necesse, Hominem esse grammaticum est contingens, Hominem mori est possibile, Hominem esse lapidem est impossibile, quia ita sunt veræ, ut falsæ nunquam esse possint, Hæc verò, Hominem esse animal non est necesse, Hominem esse grammaticum non est contingens, Hominem mori non est possibile, Hominem esse lapidem non est impossibile, hæc inquam, sunt impossibiles, quia ita sunt falsæ, ut veræ nunquam esse valeant. Cum igitur omnes modales, quæ afferri possunt, aut illo modo sint veræ, aut hoc modo falsæ, dubium non est, quin omnes sint necessariae, aut impossibiles.

Omnes modales aut sunt necessariae, aut impossibiles.

Quod verò attinet ad quantitatem, altera cernitur in subiecto principali, altera in minus principali. Et quidem in minus principali subiecto, hoc est dicti, reperitur omnis quantitas absolutarum enunciationum, vniuersalis, particularis, indefinita, et singularis. Itaque hæc ex parte modales dici solent aut vniuersales, ut Omne hominem esse animal est necesse, aut particulares, ut Aliquod hominem esse grammaticum est contingens, aut indefinitæ,

Duplex quantitas modalis.

ut Hominem mori est possibile, aut singulares, ut Socratem esse lapidem est impossibile. In subiecto autem principali, quod est verbum dicti, reperitur ea quantitas, quæ verborum propria est, nimirum quantitas temporis: quæ quidem duplex est, vniuersalis, aut particularis. Vniuersalis distribuit verbum in omne tempus, particularis in aliquod tempus. Atq; vniuersalis significatur modis Necessarium & Impossibile: particularis duobus reliquis. Nam Necessarium perpetuò rem ponit: Impossibile, perpetuò tollit: Contingens modò ponit, modò tollit: Possibile deniq; ita rem ponit, ut quantum in ipso est, permittat rem alio quando non esse. Itaq; Necessarium, Impossibile, Contingens, & Possibile perinde se habent in modalibus, atq; signa illa Omnis, Nullus, Quidam non, & Quidam in absolutis: nisi quòd signa designant quantitatem numeralem, modi autem quantitatem temporis.

Quantitas verborum propria.

Modi vniuersales.
Modi particulares.

Modi in modalibus sunt
velut signa in absolutis.

Quo pacto modi vniuersales fiat particulares, & vniuersales.

Vndè fit, ut quemadmodum præposita negatione signa vniuersalia fiunt particularia, & particularia vniuersalia, ut supra dictum est, sic modi vniuersales fiunt particulares, & particulares vniuersales. Itaq; Non necessarium, & Non impossibile sunt modi particulares: Non contingens autem, & Non possibile vniuersales, quemadmodum Non omnis, & Non nullus particularia, Nò quidā autē, & Nò aliquis vniuersalia signa esse diximus. Nec mireris quòd dixerim, quantitatem hanc

hanc temporis cerni in verbo dicti, & tamen designari p
modum, qui de verbo dicti prædicatur. Nā modus utrūq;
habet & quòd sit prædicatū, et quòd fungatur officio syn
categorematis designantis quantitatem temporis, quem-
admodum signa absolutarum enunciationum designant
quantitatem multitudinis. Quia igitur hæc quantitas
præcipua est in modalibus, non immeritò Aristoteles cō
suevit collocare modos initio huiusmodi enunciationum,
vt statim quantitas earū ex ipso principio cognosci pos-
sit, quemadmodum in absolutis ex signis præpositis in-
telligitur. Itaq; hoc modo ferè profert Aristoteles moda-
les enunciationes, Neesse est hominem esse animal, Con-
tingens est Socratem esse grammaticum, Non possibile
est Socratem esse lapidem, & ita cæteras: non quidem vt
efficiat ex modis subiecta, & ex dictis prædicata, sed vt
quantitas earum propria, vt diximus, atq; adeò præcipua
qualitas statim appareat. Proinde nos hoc loquēdi gene-
re deinceps vtemur.

Quantitas tē
poris cernis-
tur in verbo
dicti, & ta-
men designa-
tur per mos-
dum.

Modus fun-
gitur officio
syncategore-
matis.

Cur modales
inchoentur
à modis.

Quòd deniq; attinet ad materiam, altera cernitur inter
modum, & dictum: altera inter prædicatum dicti, &
subiectum dicti. Et hæc quidem posterior triplex est, ne-
cessaria, contingens, & impossibilis quemadmodum in
absolutis enunciationibus. Illa verò, quæ propria est mo-
dali, est duplex. Etenim cū omnis modus, qui se-
mel conuenit alicui dicto, non possit eidem non conueni-
re, & omnis, qui aliquando non conuenit, non possit vn-
quam

Duplex ma-
teria moda-
lium.

quam eidem congruere, efficitur, ut omnis habitudo modi ad dictū, sit vel necessarij prædicati, vel impossibilis, sicq̃, ut materia modalium præcipua, aut sit necessaria, aut impossibilis, nulla verò contingens. Ex qua velut radice nascitur id, quod paulo superius diximus, Omnem modalem enunciationem esse necessariam, aut impossibilem.

Haftenus de qualitate, quantitate, & materia modalium diximus: nunc de mutuo inter ipsas respectu, hoc est, de earum oppositione equipollētia, & conuersione dicamus. Sed prius Aristotelis consilio missas faciamus modales ex contingenti, ne earum in constantia inturbet sequentem disputationem. Est enim earum natura, & conditio tam varia, ut vix ullam cum alijs modalibus seruet oppositionis, aut equipollentiæ legem. Itaq̃, nisi ad finem, nihil de hoc genere dicemus.

De oppositione modalium.

Caput. II.

Modales oppositæ aut constāt modo eiusdem appellationis, ut Necesse est Socratem sedere, Nō necesse est Socratem sedere: aut diuersæ, ut Necesse est Socratem sedere. Possibile est Socratem non sedere. Nos igitur de oppositione tantum earum, quæ modo eiusdem appellationis constāt, dicemus, quoniam hac explicata facile ex equipollentia omnium inter se, quam trademus, intelliges oppositiones earū, quæ constant modis diuersarum appellationū. Dicemus autē simul de subalternis, quia & si

Materia præcipua modalium est necessaria vel impossibilis.

Relinquitur hoc loco modales ex contingenti.

cap. 13.

Duo genera oppositarum modalium.

si oppositæ nō sunt, tamē earū tractatio cōiuncta est cū tractatione oppositarū, nec parū ad earū explicationē cōducit.

At verò cū oppositæ modales, aut sint ex dicto singulari, ^{De oppositio} quarū oppositio perfacilē cognoscitur, aut cōmuni, ^{ne modaliū,} quarū ^{ex dicto sin} difficilior est tractatio, prioris ego generis duntaxat tyro- ^{gulari.} nibus explicabo oppositionem.

Contrariæ igitur ex dicto singulari sunt, quæ constāt ^{Contrariæ.} modo eodē vniuersali, & dictis cōtradictētib: vt Neceffe est Socratē sedere, Neceffe est Socratem non sedere: item Nō possibile est Socratem sedere, Nō possibile est Socratē non sedere: itē Impossibile est Socratē sedere, Impossibile est Socratem nō sedere. Subcōtrariæ sunt quæ constant ^{Subcōtrariæ} modo eodē particulari, & dictis cōtradictētib: vt Possibile est Socratē sedere, Possibile est Socratem nō sedere, itē Nō neceffe est Socratem sedere, Nō neceffe est Socratem nō sedere: Nō impossibile, & cætera. Contradicētes sunt, ^{Contradicētes.} quæ constāt eodē dicto, & modis contradicētib: vt Neceffe est Socratē sedere, Nō neceffe est Socratē sedere: Possibile est Socratē non sedere, Non possibile est Socratem nō sedere: & sic in cæteris. Subalternæ sunt, quæ constāt ^{Subalternæ.} et modis, et dictis cōtradictētib: vt Neceffe est Socratem esse hominē, Nō neceffe est Socratē nō esse hominem: Nō possibile est Socratē sedere, Possibile est Socratem nō sedere: Impossibile est Socratē esse hominē, Nō impossibile est Socratē non esse hominē. Ex his autem subalternis ea ^{Subalternās} que modo constat vniuersali, dicitur subalternans que particulari

INSTIT. DIALECT.

subalternans particulari subalternata. Iam verò cōditiones huiusmodi
ta. oppositarū modalium, atq; adeò reliquarū, quas prætermisi
Conditiones mus, eadem sunt quæ absolutarū. Nā contrariæ simul ve
oppositarū. ræ esse nō possunt, sed tamē nōnullæ sunt simul falsæ con
tra verò subcōtrariæ simul falsæ nūquā sunt, quāquā
nō nullæ sunt simul veræ. Contradicētes nec simul veræ,
nec simul falsæ esse queunt. Deniq; si subalternans vera
est, subalternata etiam est vera, non autem si illa falsa,
hæc falsa: è contrario autem, si subalternata est falsa,
subalternans etiam falsa est, non si illa vera, hæc vera.
Quæ omnia patent in propositis exemplis. Sed vt hæc me
lius teneas, hanc aspice figuram enunciationum ex necessa
rio: quæ ex modalibus etiam reliquorum generum confici
poteſt.

Subalternans.

Subalternans.

Neceſſe eſt Socratem
federe.

Contrariæ.

Neceſſe eſt Socratem.
non federe.

Subalternæ.

Contra
dicentes
Contra
dicentes

Subalternæ.

Non neceſſe eſt Socratem. Subcōtrariæ. Non neceſſe eſt Socrate
non federe. federe.

Subalternata.

Subalternata.

Hæc

Hæc tyronibus satis sint. Quod si in manus veterani Dialectici liber iste fortasse venerit, his equidem duobus breuissimis documētis poterit ille oppositionem nō modo harū enunciationū, sed etiā earū, quarum dicta sunt communia, in memoriā reuocare. Alterū. Contrariæ constare debēt modo eodē vniuersali: subcōtrariæ, eodē particulari: contradicētes, et subalterna, modis cōtradicētibus. Alterū. Cōtrariæ, subcōtrariæ, & subalterna, si ex necessario fuerint, cōstare debebūt dictis cōtradicētibus, aut cōtrarijs: si verò ex possibili, aut impossibili, opus est vt cōstent dictis cōtradicētibus, aut subcōtrarijs: contradicētes deniq; idem omnino dictū habeant necesse est. Aliōqui, si diligēter attendat Dialecticus, sumptis vel hisce tantum duobus verbis Animal, Homo, inueniet contrarias simul veras, subcōtrarias simul falsas, contradicētes simul veras, & simul falsas, deniq; subalternatē verā, & subalternatam falsam. Quæ omnia pugnant cum conditionibus oppositarum enunciationum:

Primum documentum, quod admodos spectat. Secundum documentum, quod spectat ad dicta.

Exempla oppositarum ex necessario.

1 Necesse est omnē hominē esse animal. 2 Contrariæ. Necesse est aliquē hominē non esse animal.

Subalter.

Contra dicentes

Subalter.

3 Nō necesse est aliquē hominē nō esse animal. 4 Subcōtrariæ. Nō necesse est omnē hominem esse animal.

H

Item.

Item.

¹ Necesse est omnē hominē
esse animal.

² Necesse est nullū hominē
esse animal.

³ Nō necesse est nullum ho-
minem esse animal.

⁴ Nō necesse est omnem ho-
minem esse animal.

Exempla oppositarum ex possibili.

¹ Non possibile est omnem
hominē esse animal.

² Nō possibile est aliquē ho-
minem non esse animal.

³ Possibile est aliquē homi-
nem non esse animal.

⁴ Possibile est omnē homi-
nem esse animal.

Item.

¹ Nō possibile est aliquem
hominē esse animal.

² Non possibile est aliquem
hominē non esse animal.

³ Possibile est aliquem ho-
minē nō esse animal.

⁴ Possibile est aliquem ho-
minem esse animal.

*Hæc duo posteriora exempla inseruiet modalibus
ex impossibili, dummodo illud obserues, vt loco modi Nō
possibile ponas Impossibile, & loco modi Possibile ponas
Non impossibile. Hæc obiter proæctis dixerim. Qua
propter*

propter cū de oppositionibus modalium eiusdem generis, seu quæ constant modo eiusdem appellationis satis, superq; dictum sit, iam ad equipollentiam omnium inter se veniamus.

De æquipollentia modalium enunciationum. Caput. 12.

VT modales fiant æquipollētes duo documenta sunt *Primum documentum.*
 satis. Alterum, vt modi omniū sint eiusdem quantitatatis, hoc est, vt omnes sint vniuersales, aut omnes particulares. Alterū, vt dicta enūciationum ex possibili, & impossibili sint eadē inter se, contradicant autem dictis enūciationum ex necessario. *Secundum.*
 Hæc si obseruaueris nullo negotio inuenies æquipollētes cuiusq; modalis. Exempla perspicue in subiectis descriptionibus.

Æquipollentes ex dicto singulari.

Prima tabella.

Secunda.

Ma Necesse est Soc. esse hominē.	De Necesse est Soc. non esse ho.
tu Non possi. est Soc. nō esse ho.	cli Nō possi. est Socratē esse ho.
rē Impossi est Soc. non esse ho.	na Impossibile est Soc. esse ho.

Tertia.

Quarta.

Iur Nō necesse est So. non esse ho.	Im Non necesse est Soc. esse ho.
gā Possibile est Socratē esse ho.	pe Possibile est Soc. non esse ho.
tis Non impos. est Soc. esse hom.	tū Nō impo. est Soc. nō esse ho.

H 2 Omnes

Omnes enunciationes, quas cernis in eadem tabella, sunt equipollentes, vt duobus traditis documentis cōtinetur.

Equipollentes ex dicto communi.

Ma-	Necesse est omnē ho. esse ani.	De	Necesse est nullū ho. esse ani.
tu-	Nō possi. est ali. ho. non esse ani.	cli	Nō possi. est aliquē ho. esse ani.
rè.	Impo. est aliquē ho. nō esse ani.	na.	Impossibile ē aliquē ho. esse ani.
Iur-	Nō necesse est nullū ho. esse ani.	Im	Nō necesse est omnē ho. esse ani.
gan-	Possibile est aliquē ho. esse ani.	pe-	Possib. est aliquē ho. nō esse ani.
tis.	Nō impo. est aliquē ho. esse ani.	tū.	Nō impo. ē aliquē ho. nō esse ani.

Omnes itidem, quæ in vnaquaq; tabella huius descriptionis continētur equipollentes sunt, vt eadem documenta docent.

*Quibus ita constitutis, si tenes ea, quæ de oppositio-
ne, & (vt ita loquar) de subalternatione modalium eius-
dem generis dicta sunt, facilè intelliges oppositionem, et
subalternationem earum, quæ sunt diuersorum generum.
Nam cū ex supradictis pateat, enunciationes ex ne-
cessario, quæ primum locum obtinent in qualibet tabella,
ita esse affectas inter sese, vt prima & tertia sint cōtra-
riæ, secunda & quarta subcontrariæ, prima verò cōtra-
dicat quartæ, & secunda tertiæ, ac deniq; prima sit subal-
ternās*

ternans tertiæ, & secunda quartæ nunc autem docuerimus omnes, quæ in eâdem tabella sunt, esse æquipollentes necessario efficitur, vt omnes, quæ sunt in prima, sint contrariæ omnibus, quæ sunt in secunda, & omnes quæ sunt in tertia sint subcontrariæ omnibus, quæ sunt in quarta, itemq; vt tota prima tabella contradicat toti quartæ, ac tota secunda toti tertiæ, deniq; vt tota prima sit subalternans totius tertiæ, & tota secunda totius quartæ.

Quo comperto, si quis abs te petierit enunciationem aliquam contrariam illi primæ, Neceffe est Socratem esse hominem, facile poteris tres contrarias assignare, hanc nimirum eiusdem generis, Neceffe est Socratem non esse hominem, & alias duas reliquorum generum huic æquipollentes, vtpotè, Non possibile est Socratem esse hominem, Impossibile est Socratem esse hominē. Id quod haud magno labore facies in reliquis.

Sed fortè aliquis succensebit nobis, quòd nō videamur in hac re Aristotelem sectari. Ille enim non ex tribus tantum enūciationibus, sed ex quatuor singulas tabellas confecit, additis nimirū modalibus ex contingenti eadē significatione accepto, qua possibile à nobis hæcenus explicatū & acceptū est. Atq; insuper alium ordinē in descriptione tenuit. Nam præterquàm quòd modales ex necessario extremo loco in omnibus tabellis describēdis posuit, priores etiā duas tabellas ex enūciationibus moderū particulariū

Obiectio.
2. peri. 3.

H 3 cogit,

coegit, posteriores ex ijs, quæ constant modis vniuersalibus: quod totum nos contrāfecimus. Verū si animaduertas non pugnamus hac re cum Aristotele. Fecimus enim potius ternarios, quā quaternarios, quia cum enūciationes ex contingenti, quas Aristoteles adiunxit, non differant ab enunciationibus ex possibili (vt eo loco sumitur contingens) accommodatior ad nouitios Dialecticos, qui omnem multiplicitem deuitant, erit doctrina, si confectis ternarijs genus illud enunciationum prætermittatur. Cur autem ordinem enunciationum, & tabellarum commutauerimus Aristoteles ipse in causa fuit. Nam cū ille descriptiones equipollentium modalium eo ordine, quem obijciendo commemorauimus, fecisset, tandem ad finem tractationis sic eas, vt nos digessimus, corrigendas esse admonuit. Nec sanè immerito, quippè cū hic ordo, quem seruauimus, & naturis rerum congruat, et descriptioni absolutarum enunciationum optimè respondeat. Et quidem vt descriptio Aristotelica memoriæ mādaretur, excogitauerunt recentiores has quatuor dictiones, Amabimus, Eidentuli. Iliace, Purpurea, quæ quatuor tabellis nōdum emendatis ab Aristotele responderēt, Ceterū nos, qui alium numerū & ordinem modalium asserimus, cogimur illas protritās omittere dictiones, aliasq; nostræ descriptioni cōgruētēs asferre. Accipe igitur has,

Maturè Declina Iurgantis Impetum.

quæ enūciationibus nostræ descriptionis vocalium numero respondent. Prima dictio inseruit primæ tabellæ: se-

cunda, secunda: & reliquæ eodem ordine. Rursus, prima vocalis cuiusq; dictionis significat primam enunciationem eius tabellæ, cui dictio tribuitur, ut potè modalem ex necessario: secunda secundam, quæ est ex possibili: tertia, tertiam, quæ ex impossibili. Tandem A significat eam enunciationem, cui cōgruit, esse affirmatiuam modi, & dicti: E autem, esse affirmatiuam modi, & negatiuam dicti: I verò, esse negatiuam modi, & affirmatiuam dicti: V deniq; esse negatiuam vtriusq;. Hæc si teneas, faciliè admoneris vtriusq; qualitatis æquipollentium & modi scilicet, & dicti. Nam quòd ad quantitatem attinet, ad duo suprà posita documenta est recurrendum.

De conuersione modalium enunciationum. Caput. 13.

IAm verò conuersio modalium, quæ ab Aristotele tractatur (hæc enim vna restat affectio, earū, quas proposuimus) nō est cōmutatio extremorū principalium enūciationis, ut scilicet modus, qui prædicatur de dicto, fiat subiectū, & dictū prædicatū (id enim efficere per facile est nullaq; indiget arte) sed est cōmutatio eorū extremorum quæ in dicto continentur, manente modo eodem loco, seruataq; qualitate dicti, & veritate totius modalis: Ut si dicas, Neesse est Socratem esse hominem, igitur, Neesse est hominem esse Socratem: quæ quidem, res non est minime difficultatis. Aduerte igitur modales ex necessario,

1. prio. 3.

Conuersio modalium, quæ sit.

Conuersio modalium ex necessario.

INSTITVT. DIALECT.

& possibili affirmatis, quod attinet ad conuersionem
 simplicem, & per accidens (eam enim, quæ fit per con-
 trapositionem, vt parum vtilem omittimus) eodem mo-
 do conuerti, quo enunciationes absolutæ reciprocantur.
 Nam vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua
 conuertuntur simpliciter, vt Neceſſe eſt nullum hominẽ
 eſſe lapidem, ergo, Neceſſe nullum lapidem eſſe hominem:
 Neceſſe eſt aliquod animal eſſe album, ergo, neceſſe eſt ali-
 quod album eſſe animal. Ambæ autem vniuerſales con-
 uertuntur per accidẽs, vt ſi dicas, Neceſſe eſt omnem ho-
 minem eſſe animal, ergo, neceſſe eſt aliquod animal eſſe ho-
 minem, Neceſſe eſt nullum hominem eſſe lapidem, ergo,
 neceſſe eſt aliquem lapidem non eſſe hominem. Particu-
 laris deniq; non conuertitur, quia datur conuerſa vera,
 & conuertens falſa, vt ſi dicas, Neceſſe eſt aliquod ani-
 mal non eſſe hominem, ergo, neceſſe eſt aliquem hominẽ
 non eſſe animal. Idem per ſpicias ſi loco modi Neceſſe, po-
 ſueris poſſibile. Nec verò opus eſt tradere conuerſiones
 aliarum modalium, vtpotè ex neceſſario & poſſibili ne-
 gatis, & ex impoſſibili ſiue affirmato, ſiue negato,
 quia cum in omnibus tabellis æquipollentium, quarum
 deſcriptiones paulò ante tradidimus, reperiatur aliqua
 enunciatio ex neceſſario, aut poſſibili affirmato, qui ha-
 rum reciprocationem tenuerit, nullo negotio intelliget
 in quas reliquæ conuertantur. Enunciationes autem ex
 contingenti, quas ſuperius[†] reliquimus, ſi affirmatiuæ
 quidem

a. prio. 3.

Cur aliarum
 modalium cõ-
 uerſiones nõ
 tradantur.

Conuerſio cõ-
 tingẽtiũ ex.

a. prio. 3.

La ſin. ca. 11

quidem sunt eodem modo, quo absolutæ, conuertuntur: ut si dicas, Contingens est omnem hominem, vel aliquem hominem vigilare, ergo contingens est aliquod vigilans esse hominem: si verò sunt negatiuæ, non item. Nam particularis conuertitur simpliciter, vniuersalis autem minimè. Hæc enim conuersio bona est, Contingens est aliquem hominem non esse album, ergo contingens est aliquod album non esse hominem (nunquam enim in hac formula datur conuersa vera & conuertens falsa) hæc autem vitiosa, Contingens est nullum hominem esse album, ergo contingens est nullum album esse hominem: conuersa siquidem vera est, quia quilibet homo potest esse albus, & non esse albus, conuertens autem est falsa, quia non quodlibet album potest esse, & non esse homo, quippe cum necesse sit aliquod album, ut niuem, aut cygnum, non esse hominem. Sed multæ sunt difficultates hac in re, quæ postulant tum maiorem auditorum intelligentiam, tum etiam longiorem tractatum, quàm introductioni conueniat. Restat ergo ut, quoniam enunciationes simplices utcumq; explicauimus, de coniunctis deinceps, quod satis videatur, dicamus.

l. prio. 16.

Quot sint genera coniunctarum enunciationum.

Caput. 14.

Quid

Cap. 3.

Triplex con-
iunctio.

Tria genera
ra coniuncta-
rum enuncia-
tionum,
D. Tho. opu.
48. de enun-
ciatione. c. 14.
Lib. de Fato,
& in top.
Hypothesis.
1. de syllogis-
mo hypoth.

Nunc opus
est recte dica-
tur hypoth.

Quid sit enunciatio coniuncta, quā posteriores Dia-
lectici hypotheticam ferè vocant, iam suprà à
nobis dictum est. Quot verò ei sint subiecta genera,
quæq; sint singulorum generum affectiones, nunc doce-
bimus. Coniunctio, quæ forma est enunciationis coniunc-
tæ, tribus modis comparari potest cum simplicibus en-
unciationibus, quas connectit. Aut enim iungit earum
sententias, aut diuidit. Si iungit, aut ordine consequen-
tionis vnius ex altera id facit, vt videlicet posterior ex
priori efficiatur: aut non habita ratione eiusmodi ordi-
nis. Si ordine consequutionis iungit sententias, vocatur
conditionalis, vt si sol lucet dies est: Si absq; huiusmodi
ordine, dicitur copulatiua, vt Socrates fuit philosophus,
& fuit vir bonus. Si deniq; diuidit sententias, disiuncti-
ua nuncupatur, vt aut dies est, aut nox est. Tria igitur
sunt genera coniunctarum enunciationum, Conditionalis,
Copulatiua, & Disiunctiua, quas Cicero Connexum, Con-
iunctionem, & Disiunctionem nominat. Ac prima quidē
iure optimo dicitur hypothetica, quasi conditionalis, cum
Hypothesis conditionem significet, Tertia quoq; non im-
meritò à Boethio in numerum hypotheticarum refertur.
Nam ex apta, & propria disiunctiua licet facere condi-
tionalem, vt si ex illa, Aut dies est, aut nox est, hanc effi-
cias, si dies est, nox non est, aut hanc, si nox est, dies nō est.
Ceterum, cur secunda dicatur hypothetica, ego planè non
video, cum nec cōditionalis sit, nec ex ea vlla conditionalis
fieri

fieri possit. Neg enim, quia verè dixisti, Socrates fuit philosophus, & vir etiam bonus verè quoq; dixeris, Si Socrates philosophus fuit, vir bonus fuit, aut, si nō fuit philosophus, non fuit vir bonus, aut, si fuit philosophus, non fuit vir bonus, aut si non fuit philosophus fuit vir bonus. Nō est igitur cur hypothetica dicatur, nisi fortè quia alteri enūciationi simplici iā posita alterā adiūgit. Hæc enim quasi suppositio Hypothesis nomine modo aliquo significari potest. Qualitas essetialis enūciationū, quæ affirmationē, et negationē dicimus, his etiā omnibus communiter cōuenit, verū aliter, quàm simplicibus. Simples enim dicuntur affirmatiue et negatiue quia earū prædicata attribuantur subiectis, aut ab eis de remouentur: at cōiunctæ dicuntur affirmatiue, quia coniunctiones affirmantur, hoc est, non negantur, negatiue quia negantur, siue prædicata simplicium, quas in se coercent, et continēt, affirmantur, siue negentur. Vnde fit vt hæc ambæ sint affirmatiue, Si sol lucet dies est, Si sol nō lucet nō est dies: hæc verò ambæ negatiue, nō si sol nō lucet, nox non est. Non si sol lucet, nox est. Id quod in cæteris generibus faciliè perspicies. Fiūt autē huiusmodi enūciationes negatiue præfixa initio totius enūciationis negatæ particula, vt in proximis duobus exēplis cernis. Iā qualitas accidentalis, quæ in veritatis aut falsitatis significatione cōsistit, nō dubiū est, quin cōiunctis etiā cōueniat: participat siquidē naturā enunciationis, cuius ea cōmunis qualitas est, vt verū, aut falsum significet. Sūt itaq;

Qualitas coniunctarū enūciationum.

Affirmatiue.
Negatiue.

Sunt veræ, aut falsæ: necessariæ, aut contingentes, aut impossibiles.

veræ

*Coincēt enim
elationes cas
rent quantita
tate.*

Nullius op-
positionis for-
ma præter-
quam contra-
dictorie, con-
iunctis enun-
ciationibus
conuenit.

veræ etiam, aut falsæ atq. adeò necessariae, aut contingentes, aut impossibiles. At verò si de quantitate sit quæstio, nullam penitus habent, vt nimirum dicantur vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ, aut singulares, propterea quòd non enunciant aliquid de aliquo, aut aliquibus, sed solum enunciationes, quæ id efficiunt, cõiungunt. Hæc si diligenter attendas, planè videbis nullius oppositionis formam, præterquam contradictoriæ, coniunctis enunciationibus conuenire, quandoquidem omnis alia oppositio quantitatem aliquam ex forma sua requirit.

De conditionali enunciatione.

Caput. 15.

*Omniſ condi
tionalis conſ
tat duabus
partibus præ
cipuis.*

Conditionalis enunciatio aut constat duabus simplicibus, ut, Si sol lucet dies est: aut pluribus, ut Si sol lucet, & in nostro hemisphærio lucet, dies est, & apud nos est. Semper tamen duabus præcipuis constat partibus, quarum altera dicitur antecedens, ea videlicet, quæ proximè sequitur coniunctionem Si, altera consequens, quæ ex illa efficitur. Quæ constat duabus simplicibus, (nam reliquum genus, quia infinitè augeri potest, omittimus) aut cōstat utrâq; affirmatiua, aut utrâq; negatiua, aut antecēdente affirmatiua, & cōsequēte negatiua, aut cōtrâ, ut, Si sol lucet dies est: Si sol nō lucet nō est

est dies : si dies est, non est nox: Si dies non est, nox est. Quæ complicationes ex simplicibus affirmatiuis, & negatiuis, in copulatiuis etiam, & disiunctiuis spectari possunt. Quomodo autem cunq; conditionales ex simplicibus conficiantur, dicunt Dialectici eas posse esse veras, & si omnes simplices, ex quibus constant, sint falsæ, vt si dicas, Si homo habet alas, volare homo potest. Id quod proprium ac peculiare in hoc enunciationum genere ex eo est, quod eius veritas in sola consequutione consistit: quod fit vt si consequutio sit bona, et apta, enunciatio ipsa sit vera, quocunq; modo, quod ad veritatem, & falsitatem attinet, partes se habeant. Hac de causa dici solet conditionalis nihil ponere, quia vt sit vera nec antecedentis, nec consequentis veritatem requirit. Quæ ex re illud etiam Dialectici colligunt, omnes conditionales veras, esse necessarias, & omnes falsas, impossibiles. Nam omnis bona consequutio est necessaria, vt aiunt, omnisq; vitiosa, impossibilis. Quod mihi non videtur vsquaq; verum. Etenim non modò multæ conditionales ex futuris contingentibus probabiles censentur, vt Si diligenter operam nauaueris doctus euades, sed etiam ex præsentis tempore, vt si dicas, Siqua mater est, diligit filium: quæ enunciatio, cum inter veras numeretur, non in eo veritatis gradu ponitur, vt dicatur falsa esse non posse. Non tantum ergo necessariae, & impossibiles enunciationes conditionales reperiuntur, sed contingentes etiam. Nec verò om-

Nota, pro copulatiuis & disiunctiuis. Conditionalis est aliquando vera ex simplicibus falsis.

Veritas conditionalis in sola consequutione consistit.

Conditionalis nihil ponit. Num omnis conditionalis vera sit necessaria.

Etiam contingentes conditionales reperiuntur.

Lib. 6. ca. 4.
Rationales
reuerſatur ad
conditionas
les.

Temporales.
locales, &c.

Quid requi-
ratur ad ver-
ritatem ras-
tionalis, &
causalis.

nis bona conſequutio eſt neceſſaria, ſed quædam etiam
probabilis, vt poſtdicemus. Reuocantur autem ad con-
ditionales primùm rationales, vt Sol lucet, ergo dies eſt:
Omnis homo eſt rationis particeps, & mēte captus eſt ho-
mo, igitur mēte captus eſt rationis particeps. Deinde cau-
ſales, vt Quia ſol lucet, dies eſt: Quia homo eſt ex elemētis
compoſitus, mori poteſt. Item illæ, quas vocant tempora-
les, locales, & id genus aliæ, vt Cum ſol lucet dies eſt: Vbi
ſol lucet dies eſt: Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit
odorem teſta diu: Quibuſcum vixeris, eorum mores imi-
taberis: & cæteræ huiuſmodi. Sed quòd ad rationales, &
cauſales attinet (aliæ enim ferè negliguntur) illud aduer-
tendum eſt, ad veritatem rationalis, præter bonam con-
ſequentiam, requiri veritatem antecedentis: ad veritatem
autem cauſalis, vltra hæc duo, opus eſſe, vt in anteceden-
te ſit vera cauſa conſequentis: modo enunciatio propriè
cauſalis ſit. Sæpe enim in ſenſu rationalis uſurpatur, vt
ſi dicas, Quia Socrates eſt homo, eſt animal, volens ſigni-
ficare, ex eo quòd Socrates eſt homo, conſequi vt ſit ani-
mal. Ita fit vt hæ rationales non ſint veræ, Socrates eſt
homo, ergo eſt philoſophus: Socrates eſt lapis, ergo eſt
ſenſus expers: prior quia conſequutio eſt vitioſa poſte-
rior, non quia vitioſa ſit conſequutio, cum ſit apta, &
bona, ſed quia antecedens non eſt verum. Fit etiam,
vt hæ ſint falſæ, Quia ſol lucet Socrates dormit: Quia
ſol

sol est ignis, calefacere potest: Quia sol deficit, luna interponitur inter nos & ipsum: prima, quia consequentio non est bona: secunda, quia antecedens non est verum: tertia, quia in antecedente non est causa consequentis, sed potius effectus. Quia enim luna interpositu suo nobis tegit solem, ideo luna interponitur. Hec verò, quæ dicimus de dijudicanda veritate, intelligendum est in affirmatiuis. Nam negantium veritas ex affirmatiuis colligi poterit. Cum enim affirmatiuæ, & negatiuæ semper in hoc genere sint contradicentes, si affirmatiua fuerit vera, erit negatiua falsa, si vero illa falsa fuerit, hæc vera erit. Id quod etiam in copulatiuis & disiunctiuis obseruabis.

Quo pacto dijudicanda sit veritas in negatiuis coniunctis.

De copulatiua enunciatione.

Caput. 16.

Copulatiua enuntiatio non habet certum numerum partium principalium, ut conditionalis, sed potest quotquot volueris principalibus constare, ut si dicas, Socrates philosophus est, & bonus vir est, & Platonis magister, & cætera. Huius generis enuntiatio vera esse non potest, nisi omnes simplices, ex quibus constat, sint veræ. Ex quo efficitur, ut data quacumque

Copulatiua non habet certum numerum partium principalium. Quid requiratur ad veritatem copulatiuæ.

quacunq; simplici falsa, ipsa tota falsa iudicetur. Est itē
Necessaria, copulatiua tum necessaria, tum contingens, tum etiam im-
quæ sit. possibilis. Necessaria quidem si omnes eius partes sunt
Contingens. necessariae, vt Deus est summum bonum, & peccatum est
 summum malum. Contingens autem, si omnes partes sunt
 contingentes, aut earum aliqua, & nulla impossibilis,
 modò partes ipsæ inter se non pugnent. Vt Socrates est
 philosophus, & est vir bonus: Deus est summum bonum,
 et Socrates est iustus. Nam si aliqua sit impossibilis, aut
 ipsæ inter se partes repugnent, non contingens, sed im-
 possibilis iudicanda erit, vt si dicas, Socrates est lapis,
 & Plato philosophatur: Socrates sedet, & item deam-
Impossibilis. bulat. Impossibilis verò est, si vel aliqua pars est impos-
 sibilis, vel ipsæ inter se partes sunt repugnantes, vt patet
 in proximis exemplis. Reuocantur etiam ad copulatiuas
Quæ reuocan- aliæ permultæ enunciationes, vt aduersatiuæ, & in qui-
tur ad copu- bus comparationes fiunt, & aliæ id genus, veluti si dicas,
latinas. Socrates fuit philosophus, sed veram sapientiam fortas-
 se non est assecutus, Quales principes sunt, talis ferè est
 populus. Quinetiam rationales, ea ex parte ad copulati-
 uas reuocantur, qua absolutè, ac simul, ponunt partem
 antecedentē & cōsequētē. Causales verò non tātūm hac
 ratione, sed etiam quatenus astruunt in antecedente con-
 tineri causam consequentis. Aliæ sunt etiam conditiona-
 les suprà memoratæ, quæ aliqua ex parte ad copulatiuas
 redigantur: vt temporales, locales, & cæteræ huiusmodi.

De disiunctiua enunciatione.

Caput. 17.

Disiunctiua quoq; enuntiatio nullum habet principalium partium certum numerum. Potest enim quotquot etiam volueris præcipuis partibus constare, ut si dicas, Hoc animal aut est album, aut est nigrum, aut est cerulei coloris, aut lutei, & cætera. Vt autē disiunctiua sit vera, iuxta veterū quidē sententiā vnātātum eius pars vera esse debet: quo fit ut falsa dicatur, vel cū oēs sunt falsæ, vel cū oēs veræ. Exēpli causa hæc est vera Socrates aut loquitur, aut non loquitur, quia vna eius pars, atq; adeò sola, est vera: hæ autem ambæ sunt falsæ, Socrates aut est lapis, aut est planta: Socrates aut est animal, aut est homo: prior quidem, quia vtraq; pars est falsa, posterior, quia vtraq; vera. Ratio huius rei est, quia cum disiunctiua disiungat sententias, illud opus esse videtur, ut simplices enunciationes, ex quibus disiunctio constat, sint repugnantes atq; ita ut plures vnā veræ esse non possint. Quare aut omnes erunt falsæ, aut si plures vnā fuerint veræ, non respondebit res disiunctioni: quare utroq; modo disiunctio erit falsa. Itaq; si dixeris Socrates est homo, aut est rationis particeps, falsam protuleris enunciationē, quia ipsa disiunctio ex natura sua significat alterum duntaxat ex his duobus attributis Socrati conuenire, quod asserere falsum est. Recentiores tamen dicunt disiunctiuā

I esse

Etiam disiunctiua non habet certū numerum partium principalium.

Quid requiritur ad veritatem disiunctiue.

Cicero in top.

Gellius li. 16

D. Tho. loco supra citato.

Recentiorum sententia.

esse verā, si vel vna, vel plures vnā, aut etiā omnes partes, sint veræ: falsam verò nunquā, nisi omnes partes sint falsæ. Atq; hoc pacto dicūt has enūciationes esse veras: Aut Socrates est homo, aut est rationis particeps: Aut deambulat, aut mouetur loco: Aut Plato est ad risum aptus, aut Bucephalus ad binitū: quas tamen veteres dicūt esse falsas. Mihi verò hoc modo videtur dirimēda cōtrouersia.

Veteres accommodatius ad naturam disiunctionis loquuti sunt.

Recentiores generalem loquendi usum magis spectauerunt.

Veteres quidē accommodatius ad naturā disiunctionis loquuntur os fuisse (disiunctio enim ex forma sua videtur significare, plus vna parte verā non esse) iuniores autē generale loquēdi vsum magis spectasse. Solēt enim disiunctiones huiusmodi, Aut Demosthenes perfectus Orator fuit, aut Cicero, aut certē nullus: Aut Miloni Clodius insidias fecit, aut Clodio Milo, solent inquam vt veræ cōcedi ab ijs, qui fatētur & Demosthenē perfectū Oratorem fuisse, et Ciceronem, itemq; Miloni Clodiū, et Clodio Milonem mutuas parasse insidias. Quoniam igitur communis loquendi vsus in oratione nō est aspernandus, recentiorū sententia non videtur omni ex parte repudiāda. Quod si quis obijciat, eum, qui ita loquitur, Aut Socrates est homo, aut rationalis, hoc modo corrigi solere, Imò verò & est homo, et rationalis, nec alia de causa, nisi quia falsam profert disiunctionē: occurrendū est, eū, qui sic loquitur, corrigi, non quòd falsam pronūciat disiunctionē, sed quòd ineptā, & ridiculā. Ineptum est enim, ac ridiculū extruere disiunctionem ex enunciationibus necessarijs, aut necessariò con-

Recentiorum sententia nō est omni ex parte repudianda. Obiectio.

Solutio.

nexis

nexis. Id quod in hac disiunctionum ratione, quam recē-
tiores amplectuntur, diligēter cauendum est. Nec tamen
iccirco fuerit necessarium, vt ex simplicibus repugnantibus
inter se omnis disiunctio struatur, quia cum dicimus,
Aut est hoc, aut est illud, non semper volumus significare,
aut hoc tantum, aut illud tantum esse verum, sed sepē ita
loquimur, vt saltem hoc verum esse, aut saltem illud de-
claremus. Quo pacto dubium non est, quin tota disiunc-
tio ex partibus non repugnantibus, atq; adeo simul veris,
vera esse possit. In hoc enunciationum genere, quemadmo-
dum in superioribus, non solum necessariae, & impossi-
biles enunciationes reperiuntur, sed etiam contingentes.
Nam illae necessariae dicendae sunt, quae constant ex dua-
bus contradicentibus aut ex iis, quae ad cōtradictōes redu-
ci possunt: vt, Socrates loquitur, aut non loquitur. Socra-
tes est grāmaticus, aut non habet artē emendatē loquēdi,
& scribēdi. Animal aut est homo, aut est bestia. Itēq; illae,
quarum omnes partes, aut vna, sunt necessariae: vt So-
crates est homo, aut non est lapis. Socrates est homo, aut
nō est grammaticus. Socrates est homo, aut est lapis. Quā-
quā illae, quarū oēs partes sunt necessariae, quia ridiculae
sunt, extrui non debent, vti diximus. Contingens est
cuius omnes partes, aut aliqua, sunt cōtingentes non ita ta-
mē vt sint cōtradictōes, aut ad cōtradictōes reuocari pos-
sint, aut aliqua earū sit necessaria, ne tota disiunctio sit
necessaria, vt nūc diximus. Exēpla cōtingentiū haec sunt,

Occurritur
teri obiectio
ni.

Explicatur
sensus disjunc-
tionis.

Necessariae
disiunctiones.

Contingentes

Impossibiles.

Aut hæc mulier huius pueri mater nō est, aut ipsū diligit:
Aut hic adolescens lapis est, aut doctus euadet. Impossibi-
les sunt, quarum omnes partes sunt impossibiles, vt
Socrates aut est lapis, aut est lignum.

De quibusdam enunciationibus exposi-
tione indigentibus. Cap. 18.

Exponibiles
enunciatur

AC videri quidem posset iam ad finem perducta tota
de oratione suscepta disputatio, nisi Dialectici post
Aristotelem quædam huic tractationi addidissent, quæ
prorsus ignorare non cōuenit. Hæc sunt expositiones nō
nullæ quarundam enunciationum, quæ, quia ob quasdam
particulas obscuræ sunt, & expositione indigent, expo-
nibiles vulgo appellantur: Harum igitur quoad satis vi-
deatur tradenda est hoc loco explicatio, nè si quis absq̃
præmeditata cognitione in eas disserendo inciderit, non
facile ab eis se possit expedire. Atq̃ ex quāplurimis, quas
recentiorum nimina fortasse diligentia exposuit, exclu-
suas tantum nos, exceptiuas, & reduplicatiuas, vt vo-
cant, quàm breuissimè explicabimus, quoniam reliquæ
aut parum exhibent negotij, aut, nisi in reconditissima
philosophia, planè, ac dilucidè intelligi non possunt. Fue-
runt autem huiusmodi enunciationū expositiones in hūc
locum necessariò differendæ, quia sine cognitione conuē-
tarum enunciationum doceri nequeunt.

De Exclufiuis enunciationibus.

Caput. 19.

EXclufiue enunciationes dicuntur, quæ constant signo aliquo exclufiuo, qualia funt Tātūm, Solum, Duntaxat, & cætera, fi quæ funt eiusdem fignificatio- nis. Huiusmodi autem figna aliquando excludunt alia prædicata ab eodem fubiecto, vt fi dicas, Prædicamen- ta funt tantūm decem, Homo eſt tantūm animal ratio- nale: aliquando excludunt alia fubiecta ab eodem prædi- cato, feu (vt aptius loquar) à participatione eiusdem prædicati, vt fi dicas, Solum animal eſt ſenſus capax, Homo duntaxat loqui poteſt. Hinc fit, vt duo ſint ex- clufiuarum enunciationum genera, quorum prius vocari poteſt excluſi prædicati, poſterius excluſi ſubiecti, quòd ſignum in priori genere excludat aliquod prædicatum, in poſteriori aliquod ſubiectum, vt patet in traditis exem- plis. Exclufiue autem vtriuſq; generis quatuor modis efferri poſſunt ſecundū immediatam affirmationem, & negationem ſigni, & verbi. Aut enim vtrumq; affir- matur, vt in traditis exemplis: aut ſolum ſignum affir- matur, vt fi dicas, Prædicamenta non funt tātūm quinq;, Sola ſubſtantia non eſt in ſubiecto: aut vtrumq; negatur, vt fi dicas, Prædicamenta non funt non tantūm decem, Non ſolum animal non eſt ſenſus capax: aut ſolum ſignū negatur, vt fi dicas, Prædicamēta funt nō tantūm quinq;.

Exclufiue,
que.

Signa excluo
ſiua, quid eſſe
ficiant.

Duo genera
exclufiuarū
enūciationū.

Exclufiue
quatuor mo-
dis efferuntur

Generalis ratio exponens
di exclusiuas

Prior exponens,
seu præiacens.

Posterior exponens.

Non solum animal est viuens. His ita constitutis, aduerte utrumq; genus exclusiuarum exponi enunciatione una coniuncta, seu hypothetica, composita ex duabus simplicibus: quæ exponentes dici solent. Harum prior constat eodem subiecto, eodemq; prædicato (detracto tamen signo) quibus enuntiatio exponenda constat: quæ vocatur præiacens. Posterior cum exponit exclusiuas prioris generis, constat eodem subiecto, & excluso prædicato: cum autem exponit exclusiuas posterioris, constat eodem prædicato, & excluso subiecto. Atq; hæc, cum peculiari nomine careat, dicitur secunda exponens. Ceterum ex priori exclusiuarum genere duæ tantum formæ à nobis exponendæ sunt, ea nimirum, in qua & signum, & verbum affirmantur, ut Prædicamenta sunt tantum decem; & ea, in qua solum verbum immediatè negatur, ut Prædicamenta non sunt tantum quing. Nam reliquæ duæ formæ non sunt ferè in usu. At ex posteriori genere, cum omnes usurpentur, omnes sunt exponendæ.

Expositio exclusiuarum
exclusi prædicati.

Exclusiuæ igitur prioris generis, quas exclusi prædicati appellauimus, si utrâq; ex parte affirmatiuæ fuerint, exponendæ erunt copulatiuæ, priori exponente affirmatiua, & posteriori negatiua, hoc modo. Prædicamēta sunt tantum decem, id est, Prædicamēta sunt decem, & non sunt plura, quàm decem. Homo est tantum animal rationale, id est, Homo est animal rationale, & non est aliquid ultra quàm animal rationale. Si autem solum verbum immediate

1

2

diatè negauerint, exponendæ erunt disiunctiue, priori exponente negatiua, & posteriori affirmatiua hoc modo, Prædicamenta non sunt tantum quinque, id est, Prædicamenta non sunt quinque, vel sunt plura, quam quinque: Homo non est tantum animal, id est, Homo non est animal, vel est aliquid vltra quam animal. Nec verò satis est ita exponere negatiuas, Prædicamenta non sunt tantum quinque, id est, prædicamenta sunt plura, quam quinque: Homo non est tantum animal, id est, homo est aliquid vltra quam animal. Sæpè enim expositio hæc falsa reperietur, vt si ita dicas, Prædicamenta non sunt tantum viginti, id est, sunt plura, quam viginti: Lapis non est tantum animal, id est, lapis est aliquid vltra quam animal. Nā enūciationes, quæ exponuntur, sunt veræ, exponentes autē falsæ. Sed de hoc genere exclusiuarū nihil amplius dicendū est.

Occurritur
obiectioni.

Exclusiue autē posterioris generis, quas exclusi subiecti nominauimus, si et signū, & verbū affirmauerint, exponendæ erūt copulatiue, priori exponente indefinita, siue particulari affirmatiua, et posteriori vniuersali negatiua hoc modo. Tantum animal sentire potest, id est, animal sentire potest, et nihil quod non sit animal, sentire potest. Si verò solum signū affirmauerint, exponantur copulatiue, priori indefinita, siue particulari negatiua, et posteriori vniuersali affirmatiua hoc modo. Tantum substantia non est in subiecto, id est, substantia non est in subiecto, & omne quod non est substantia, est in subiecto. Si autem vtrunq; negauerint, exponantur disiunctiue, priori

Expositio exclusiuarum, exclusi subiecti.

1

2

3

I 4 vniuers

Comparatur
inter se expo-
sitiones.

vniversali affirmatiua, & posteriori particulari negatiua hoc modo. Non solum animal non est sensus capax, id est, omne animal est sensus capax, vel aliquid, quod non est animal, non est sensus capax. Si deniq; solum signum negauerint, exponantur disiunctiue, priori vniversali negatiua, & posteriori particulari affirmatiua hoc modo. Non solum animal est viuens, id est, nullum animal est viuens, vel aliquid quod non est animal, est viuens. Itaq; si rectè attendas, videbis, enunciationes, quæ signum affirmant, id est, primam, & secundam, exponi copulatiue, priori; exponente indefinita, siue particulari (quæ idem valent hoc loco) & posteriori vniversali: contra verò quæ signum negant, id est, tertiam, & quartam, exponi disiunctiue, ac priori exponente vniversali, & posteriori particulari. Videbis etiam eas, quæ & signum, & verbū simul affirmant, aut negant, id est, primam & tertiam, exponi priori affirmatiua, & posteriori negatiua: contra verò eas, quæ alterum affirmant, alterum negant, id est, secundam, & quartam, exponi priori negatiua, & posteriori affirmatiua. Deniq; primam, & quartam contradictorijs exponentibus exponi: & similiter secundam & tertiam. Primam verò, & tertiam subalternis, & eodem modo secundam & quartam.

De oppositione exclusiuarum.

Caput. 20.

Non

Non inutile quoq; fuerit si harum enunciationum oppositionem intelligas. Aduerte igitur, primam, & secundam esse contrarias: tertiam & quartam subcontrarias: primam verò quartæ, & secundam tertiæ contradicere: deniq; primam esse subalternatam tertiæ, & secundam quartæ: quod faciliè quiuvis ex conditionibus oppositarum, & subalternarum, adhibita expositione cuiusq; poterit colligere. Verùm vt hæc melius teneas, accipe has quatuor dictiones,

Contrarie.

Subcontrarie.

Contradicentes.

Subalternæ.

Verba, quæ memoria inuare possint.

Ignem Tonans Malos Perdit.

Quæ quatuor prædictis enunciationibus eo ordine, quò à nobis propositæ sunt, respondent. Deinde aduerte, in singulis esse duas vocales, quæ significant qualitatem, & quantitatem exponentium, A vniuersalem affirmatiuam, E vniuersalem negatiuam, I particularem affirmatiuam, & O particularem negatiuam. Hæc si animaduuerteris, simulq; duo illa, quæ paulo superius diximus, in memoriam reuocaueris, primam scilicet, & secundam enunciationem esse exponendas copulatiuè, reliquas disiunctiuè, iteq; priorem exponentem eodem prædicato, eodemq; subiecto constare debere, posteriorem verò eodem prædicato, sed excluso subiecto, faciliè, ac expeditè harum enunciationum & expositionem, & oppositionem memoria retinebis. Id quod totum in hæc descriptione perspicitur.

Cap. superio-
ri.Subalter-

INSTIT. DIALECT.

Subalternans.

Subalternans.

1

Tātū animal est ægrū.

2

Tātū animal nō est ægrū.

Id est.

Contraria.

Id est.

Igne. Animal est ægrum, &
Nihil, quod non sit animal, est ægrum.

Tonās. Animal nō est ægrū, &
Omne, quod non est animal, est ægrum.

Subalternans.

Contra dicentes
Contra dicentes

Subalternans.

3

Non tantū animal non est ægrum.

4

Non tantū animal est ægrum.

Id est.

Subcontraria.

Id est.

Malos. Omne animal est ægrū, vel
Aliquid, quod non est animal, non est ægrum.
Subalternata.

Perdit. Nullū animal est ægrū, vel
Aliquid quod non est animal est ægrum.
Subalternata.

Dictione exclusiua non excludit concomitantia.

Conuersio exclusiue omnino affirmatiue.

Duo tamē ad huc admonebo, quæ trito sermone in hac materia dicūtur. Alterū est, Dictionē exclusiua non excludere cōcomitātia, hoc est, ea, quæ subiectū exclusiue necessario cōsequuntur. Exēpli causa, cū dico, Tantū homo loqui potest, nō excludo animal nec alia, quæ necessario de homine prædicātur. Alterū est, Exclusiua et signi et verbi affirmati cōuertere in vniuersalē affirmatiua. Hæ siquidē sunt bonæ cōuersiones, Tātū animal est ægrū, igitur omne ægrū est animal: Tātū homo loqui potest, igitur omne, quod loqui potest, ē homo: et ita reliquæ huius formæ.

De

De exceptiuis enunciationibus.

Caput. 21.

EXceptiue enunciationes dicuntur, quæ constant signo aliquo exceptiuo, quale est Præter, & si quod est aliud eiusdem significationis. Hoc verò signum ferè semper excipit aliquod subiectum à participatione, cõsortiõne prædicati, vt si dicas, Omne animal præter hominẽ, est rationis expers. Verùm ne hoc loco ineptas exceptiones admittamus, relegande hinc sunt ille, in quibus, id, à quo fit exceptio, non verè dicitur de eo, quod excipitur. Quis enim au diat ita loquẽtem, Omnis homo præter beluam est rationis particeps? Itaq; solas eas exceptiuas admittamus hoc loco, in quibus id, à quo exceptio fit, verè affirmatur de re excepta. Quanquàm verò id, à quo fit exceptio nonnunquàm signo particulari notatur, vt si dicas, Aliquis rex præter Cræsum fuit diues, Aliqua regio præter Italiam est ferax bonorum ingeniorum, ratio tamen exceptionis poscere videtur, vt id, à quo fit exceptio notetur signo vniuersali. Excipere enim est à toto genere partem detrahere. Itaq; minus propria censenda est exceptio, cùm id, à quo fit exceptio, notatur signo particulari: quo fit, vt de ea in præsentia nobis loquendum non sit. In exceptiuis igitur enunciationibus, quemadmodum in exclusiuis, vel signum & verbum affirmantur, vt si dicas, Omne mobile, præter

Exceptiue,
quæ.

Quid efficiat
signũ excepti-
uium.

Id à quo fit
exceptio, ve-
rè dici debet
de eo, quod
excipitur.

Id à quo fit
exceptio no-
tari debet sig-
no vniuersa-
li

Exceptiuariũ
quatuor itis-
dem formis
habet.

INSTIT. DIALECT.

præter cælum, interire potest: aut solum signum affirmatur, vt Omne animal, præter hominem, non est rationis particeps: aut vtrumq; negatur, vt si dicas, Non omne mobile præter cælum, non potest interire: aut signum duntaxat negatur, vt si dicas, Non omne animal præter hominem, est bipes. His etiam omnibus hoc commune est, vt exponantur vna quadam coniuncta enunciatione composita ex duabus exponentibus simplicibus, quarum prior constet eodem subiecto, & prædicato (ita tamen, vt in subiecto negetur id, quod excipitur, de eo, à quo excipitur) posterior autem constet eodem prædicato, & eo tantum subiecto, quod excipitur. Prima itaq; exceptiua exponitur copulatiuè, priori exponente vniuersali affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua hoc modo. Omne mobile, præter cælum, interire potest, id est, omne mobile, quod non est cælum, interire potest, & nullum cælum interire potest. Secunda, quæ est contraria primæ, etiam copulatiuè exponitur, sed priori exponente vniuersali negatiua, & posteriori vniuersali affirmatiua hoc modo. Omne animal præter hominem non est rationis particeps, id est, nullum animal, quod nō est homo, est rationis particeps, et omnis homo est rationis particeps. Tertia verò, quæ est subalternata primæ, et cōtradictoria secundæ, exponitur disiunctiuè, priori exponente particulari affirmatiua, et posteriori particulari negatiua

Communis
ratio exponē
di excepti
uas.

1

2

3

negatiua hoc modo, Non omne mobile præter Cælum non potest interire, id est, Aliquod mobile, quod non est cælum, potest interire, vel aliquod cælum non potest interire. Quarta deniq, quæ contradicit primæ, 4
 subalternatur secundæ, & est subcontraria tertiæ, etiã disiunctiuè exponitur, priori tamen exponente particulari negatiua, & posteriori particulari affirmatiua hoc modo, Non omne animal præter hominem, est bipes, id est, Aliquod animal, quod non est homo, non est bipes, vel aliquis homo est bipes. Atq, ita patet, priores duas exponi copulatiuè, itemq, exponentibus vniuersalibus: duas verò reliquas disiunctiuè, & exponentibus particularibus. Præterea, exponentes contrariarum esse contrarias, subcontrariarum subcontrarias, contradicentium contradicentes, & subalternarum subalternas. Quæ omnia cernes in sequenti descriptione, notatis primùm his quatuor dictionibus,

Comparatur
inter se expon-
siones.

Cautè Cedas Prisco Mori,

quæ eodem modo indicant exponentes exceptiuarum, quo superiores exclusiuarum. Prima enim significat exponentes primæ, & ceteræ, quæ sequuntur, eodem ordine exponentes reliquarum.

Subal-

INSTITVT. DIALECT.

Subalternans.

Subalternans.

**Omne mobile præter cœ-
lū interire potest.**

**Omne mobile præter cœlū
non potest interire.**

Contrariæ.

Id est.

Id est.

**Cau Omne mobile, quod nō est
cœlū, interire potest, &
tē Nullum cœlū interire
potest.**

**Ce Nullū mobile, quod nō
ē cœlū, iterire potest, &
das Omne cœlū iterire
potest.**

Subalternæ.

**Contra
dicentes
Contra
dicentes**

Subalternæ.

**Non omne mobile præter cœ-
lū non potest interire.**

**Nō omne mobile præter cœ-
lū interire potest.**

Subcontrariæ.

Id est.

Id est.

**Pris Aliquod mobile, quod
non est cœlū, interi-
re potest, vel
eo Aliquod cœlū interire
non potest.**

**Mo- Aliquod mobile, quod
non est cœlū, non po-
test interire, vel
ri Aliquod cœlū interi-
re potest.**

Subalternata.

Subalternata.

De reduplicatiuis enunciationibus.

Caput. 22.

Enun-

ENunciationes reduplicatiue dicuntur, quæ constant dictione aliqua geminante, seu reduplicante, vt vocant. Veluti si dicas, Homo quatenus est homo, est discipline capax. Illa enim dictio, Quatenus, quia apta est ad aliquid geminandum, & iterandū, reduplicās & reduplicatiua dici solet, quemadmodum et ceteræ omnes eiusdem significationis. Duobus autem modis accipiuntur hæc dictiones. Altero, vt notat in subiectis rationē aliquam, secundū quā ipsis conueniūt prædicata (quod specificatiue accipi appellat) vt si dicas, Homo quā homo est, est species, Homo quā est homo, est grāmaticus. Nec enim sensus est, causam cur homo sit species, aut grāmaticus, esse, quia est homo, (quandoquidē hoc pacto omnes homines essent species, atq; grāmatici) sed sensus est, quod ratio conueniēs homini, cū qua simul reperitur vt sit species, et grāmaticus, est ratio hominis, non Socratis tantū, aut Platonis, quaquām etiam Socrates, et Plato, quā sunt hi homines, grāmatici dici possint. Altero modo accipiuntur vt significant aliquid, quod subiecto conuenit, esse causam prædicati, (quod vocant reduplicatiue accipi) vt si dicas, homo quā homo est, vel, quā rationalis naturæ est, est discipline capax. Omissa igitur priori acceptione, quæ minus propria est, quod ad posteriorem attinet hoc tantum dicēdū videtur, multo facilius, et familiarius enunciationes, quæ hunc sensum continent, per singulas causales exponi quām per quatuor, aut quinque, exponentes, vt à ple-

risq;

Reduplicatiue, quæ dicuntur.

Dictio reduplicas, sine geminans.

Duplex acceptio dictionis geminantis.

Specificatiue.

Reduplicatiue.

Ratio exponendi reduplicatiuas enunciationes.

Et Ochamus
2. parte Logi-
cæ. cap. 16

1

2

3

4

risq; exponuntur. Itaq; affirmatiua reduplicationis & verbi, perfacile exponitur per causalem omni ex parte affirmatiuam hoc modo, Homo quā est rationalis, est disciplinæ capax, id est, homo quia rationalis est, disciplinæ capax est. Affirmatiua autem reduplicationis dūtaxat exponitur p causale negatiuā solius consequētis hoc modo, Homo, quā homo est, rationis expers nō est, hoc est, homo quia homo est, nō est rationis expers. Negatiua verò, & reduplicationis, et verbi, exponitur per causale negatiuā cōiūctionis, et consequentis hoc modo, Homo non quā homo est, non est grāmaticus, id est, homo non quia homo est, grāmaticus nō est. Negatiua deniq; solius reduplicationis exponitur per negatiuā solius cōiūctionis hoc modo, Homo nō quā homo est, grāmaticus est, id est, homo nō quia homo est, grāmaticus est. Nōnūquam tamē illud Quā nō in eo sensu vsurpatur, quo significat aliquid esse verē causam prædicati, sed cōditionē quandā sine qua prædicatū nō cōuenit subiecto, vt si dicas, Ignis quā ppē est, calefacit. Atq; hoc pacto illud Quia nō propriē accipiendū est in expositione, sed tantū, vt declarat cōditionē sine qua nō, vt vocari solet. Verūtamen hic sensus non ppriē reduplicationē efficit enūciationē, sed reductionē quadā. Posset autē huiusmodi enūciationes eodē ordine, quo superiores, disponi, sed quia res nihil habet difficultatis, simul etiam quia in hisce multus iam fortasse videor, huic tractationi de oratione finem impono.

Reduplicas-
tio nonnun-
quam declar-
at conditio-
nem sine qua
non.

Nota.

Institutio

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBER

QUARTVS.

De ordine, ac modo tradendi partes

Dialecticæ: item quid sit diuifio.

Caput. I.

EXPLICATIS ijs omnibus, quæ tribus differendi modis, Diuifioni inquam, Definitioni, & Argumentationi sunt communia, sequitur vt ad ea, quæ singulorum propria sunt, veniendum sit.

Ac de diuifione quidem & definitione, qua ratione per se considerantur, & speciales differendi modi existunt, (sic enim à nobis in præsentia tractabuntur) nullum opus habemus ab Aristotele ex instituto editum. Attamen si ex ijs, quæ ille argumentationis causa in Analyticis, & Topicis de hisce disseruit, ea, quæ ad hunc locum attinet, desumpserimus, aliaq; nonnulla ex alijs libris, præsertim Metaphysicis, asciuerimus, nihil præterea erit, quod magis noperè videatur requirendum. Nam & si multa sunt, quæ de diuifione, & definitione quæri, ac disputari possunt, tamen difficilima quæq; non ad Dialecticum, sed ad Metaphysicum spectant. Diuifio igitur, quod ad Dialecticum attinet, est oratio, qua totum in suas partes diui-

Institutū librorum sequentium.

Quo pacto in his duobus libris de diuifione ac de definitione agendum sit.

Maiores difficultates de diuifione, ac definitione, ad Metaphysicum spectant.

K ditur

Diuisum.

Membra di-
uidentia.

tur: vt si dicas, *Hominis altera pars est animus, altera corpus: Animalium aliud homo est, aliud bestia. Totū, quod diuilitur, & à quo incipit diuisio, Diuisum apud Dialecticos appellatur: partes verò, in quas diuisio finitur, ac terminatur, membra diuidentia, vel membra diuisionis dicuntur. Hinc intelliges diuisionem esse quendam sciendi modum. Nam cum totum in suas partes diuiditur, tunc distinctè quòd totum est declaratur.*

De distinctione vocis multiplicis.

Caput. 2.

Generalis di-
uisio diuisio
nis.

Distinctio
quid.

DVplex verò diuisio traditur à Philosophis: altera vocis multiplicis, quæ *Distinctio* nominatur: altera rei, quam in *Partitionem*, & in eam, quæ magis propriè diuisio appellatur, distribuunt. *Distinctio* est diuisio vocis multiplicis in suas significationes, aut sensus: vt si dicas, *Huius vocis Acutum* alia significatio est, qua significat acutam figuram, alia qua transfertur ad sonum acutum, alia qua ad saporem acutum: & huius orationis, *Litus aras*, alter sensus est, quòd litus aratro proscindas, alter quòd operam perdas. Hoc dictum intellige de vocibus multiplicibus, quæ nec habent varias significationes, nec varios sensus aequè principales, sed tales, vt in ipsis siue significationibus, siue sensibus, aliquam videre liceat vnitatem ordinis, aut proportionis, vt patet in traditis

traditis exemplis. Nam si vox multiplex habuerit plures significationes, aut sensus æquè principales sine ordine vllò, aut proportionè, quæ aliquam faciat unitatem significationis (vt hæc vox Gallus, quæ ex æquo significat hominem Gallum, & gallum auem, & hæc oratio, *Audiui Græcos vicisse Troianos*, quæ ex æquo significat, *audiuisse me*, quòd Græci vicerint Troianos, & quòd Troiani Græcos) nō videbitur eius distinctio ad vllum genus diuisionis propriè reuocari: quia id non propriè diuiditur quod nullo modo est vnum. Totum enim vt docet Aristoteles[†], vnum quiddam, quā totum est, esse debet. Siue igitur ita dicas, siue huiusmodi voces modo aliquo diuidi concedas (potest enim earum multiplicitas quodammodo dici vnum, ratione vnius vocis, in qua cernitur) omnis enumeratio significationum, aut sensuum vocis multiplicis seu verè diuisio sit, seu quodammodo diuisio, nomine distinctionis propriè comprehenditur: de qua omni, vt de re in differendo perneccessaria multa præcepta tradit Aristoteles. Hæc de primo diuisionis genere dicta sint. Nunc ad alterum, quod partitio nominatur veniendum est.

Que vox
multiplex
priè non di
catur diuidi.

Id non propriè diuiditur, quod nullo modo est vnum.

[†] 5. metaph. 26. tex. 31.

Omnis diuisio vocis multiplex, etiam impropria, propriè dicitur distinctio.

1. top. 13.

De partitione. Caput. 3.

Partitio
quid.
Partes inte-
grantes.

Partes simi-
lares.

Aristo. 1. de
generat. 5. et
1. de hist. an-
nim. 1. vocat
ἐμοιοῦσιν
dissimilares
ἀνομοιοῦσιν

Duplex par-
titio.

Diuisio totius
potestate
ad partitio-
nem reuoca-
tur.

† Ut passim
libris de an-
ima.

Partitio est diuisio totius quanti in partes, quibus integratur. Partium integratium nomine intelligo eas, quibus tota aliqua magnitudo aut multitudo extensa est. Hoc modo membra corporis humani sunt partes integræ corpus humanum, et ordines Reipublicæ totam integrant Reipublicam. Quoniam verò partes integrantes aut sunt *ἁπορριμῆς*, hoc est, eiusdem naturæ, ac appellationis cum toto, quas cognatas, et similes vocant, ut partes carnis, & partes aquæ, (quælibet enim pars, quæ carnem integrat caro est, et quælibet aquæ est aqua) aut *ἕτερορριμῆς*, id est diuersæ naturæ, ac appellationis, quas multigenas, & dissimilares nominant, ut membra corporis humani, & partes domus, (neque enim digitum dixeris esse corpus humanum, aut parietem domum) fit, ut duplex sit diuisio in partes integrantes, altera in similes, altera in dissimilares. Priori modo diuiduntur quantitates continuæ & alia pleraque, ut aer, aqua, & cætera huiusmodi: posteriori diuiduntur quantitates discretæ, animalium corpora, & alia permulta tum à natura, tum ab arte composita. Ad hanc diuidendi formam reuocari potest diuisio totius potestate, seu virtute, in suas vires, seu potentias, quæ sæpenumero apud Aristotelem partes vocantur:† ut si dicas, Animi rationalis altera pars est, qua intelligit, altera, qua cupit. Causa huius reuocationis est, quia ut res extensa constat suis partibus integrantibus quo ad totam extensionem, sic res, quæ multa potest constat suis viri-
bus,

bus potentysue quo ad totam potestatem.

De diuisione physica totius essentialis.

Caput. 4.

Diuisio, vt à distinctione vocis multiplicis, & à partitione secernitur, duplex est, altera totius essentialis altera totius vniuersalis. Nomine totius essentialis intelligo id, quod habet essentiam compositam, siue re, siue consideratione: cuiusmodi sunt omnes species, quæ per se ponuntur in prædicamentis: vt homo, angelus, color: hæc siquidem res respectu partium, ex quibus ipsarum essentia constituitur, dicuntur tota essentialia. Totum verò vniuersale accipio respectu partium sibi subiectarum, de quibus dicitur essentialiter, seu vt de subiectis, vt loquitur Aristoteles: quo pacto substantia, & corporeum dicuntur tota vniuersalia respectu hominis, aut animalis. Porro diuisio totius essentialis, vt iam significauimus, duplex est altera realis, siue physica, altera rationis, siue metaphysica. Diuisio physica totius essentialis est, qua totum essentialiale diuiditur in partes verè, ac re ipsa essentiam componentes. Partes verè componentes essentiam rei sunt materia, & forma. Materia (vt pingui Minerua rem exponamus) est subiectum quod formam in se recipit. Forma verò est perfectio quædam, quæ recepta in materia essentiam rei

Totum essentialiale.

Totum vniuersale.

Præd. 2. et. 3.

Duplex diuisio totius essentialis.

Diuisio physica, quæ.

Materia.
Forma.

absoluit. Hoc modo corpus dicitur materia hominis,
& animus forma. Ita diuisio, qua dicimus, hominis
alteram partem esse animum, alteram corpus, est diui-
sio physica. Dicitur autem solet hęc diuisio realis, ac phy-
sica, quia fit in partes re diuersas, ex quibus id, quod
diuiditur, naturaliter compositum est. Ad hanc diui-
sionem reuocatur diuisio compositi accidentalis in sub-
iectum & accidens: ut si dicas, Aeris figurati altera
pars est es, altera figura. Reuocatur etiam diuisio quā-
titatum continuarum in partes diuisibiles, & indiuisi-
biles, quoniam diuisibiles sunt similes materie, indi-
uisibiles autem, formę: quo pacto linea duorum palmo-
rum diuiditur in duos palmos, & in punctum, quo pal-
mi copulantur.

De diuisione metaphysica totius essen-
tialis. Caput. 5.

Diuisio metaphysica totius essentialis est ea, qua
totum essentialē diuiditur in partes sola ratione
considerationeq; essentię componentes. Huiusmodi
partes sunt genus, & differentia. Sola enim ratione
Species ex genere, & differentia constituitur, vt homo
ex animali, & rationali. Ita fit vt oratio, qua dici-
mus, hominis alteram partem essentialē esse animal,
alteram rationale, sit diuisio metaphysica. Dicitur au-
tem

Cur physica,
& realis di-
uisio dicar-
tur.

Quę diuisio-
nes ad physice
diuisiōem reuocan-
tur.

Porphy. de
differentia.

tem hæc diuifio rationis, & metaphysica, quia non fit in partes re diuersas, sed ratione sola, qui diuidendi modus Metaphysicorum est penè proprius, ac peculiaris. Nam, vt in eodem exemplo persistam, animal & rationale, quæ in homine cernuntur, eadem prorsus res sunt, ipse tamen homo secundum eam quidem rationem, qua conuenit cum brutis animantibus, est, & dicitur animal, secundum eam verò, qua ab eisdem distinguitur, est, & dicitur rationalis. Ad hanc diuisionem reuocatur diuifio indiuidui (quod sæpe Aristoteles[†] comparatione speciei vocat ipsum totum) in speciem & differentiam indiuiduantem, ex quibus non re ipsa, sed ratione, & consideratione componitur. Homo enim & differentia indiuiduans, ex quibus Socrates constitui dicitur, eadem omnino res sunt: verum Socrates secundum eam rationem, qua cum cæteris hominibus conuenit, est, ac dicitur homo, secundum eam verò, qua differt ab eisdem, est, & dicitur hic designatus homo, ac indiuiduus. Sed accuratior huius rei perscrutatio nec ad hunc locum, nec fortasse ad hanc artem pertinet. Hæc de diuisionibus totius essentialis videntur satis.

De diuisione totius vniuersalis
in partes subiectas.

Caput. 6.

Cur diuifio
hæc dicatur
rationis, &
metaphysica

Diuifio indi
uidui in spe
ciem, & differ
entiam indiuid
uantem.
[†] Vt. 7. meta
phy. 10. et. 11.
tex. 33. & de
inceps.

Est enim mo
taphysica.

Diuisio totius vniuersalis in partes subiectas, seu de quibus dicitur vt de subiectis, complectitur, vt placet Aristoteli, diuisionem generis in species, speciei in indiuidua, & differentia in species, aut indiuidua. Hæc enim omnia ac sola prædicantur de suis partibus vt de subiectis, seu essentialiter, vt ex prædicamentis apertum est. Exempla sunt. Animalium aliud est homo, aliud bestia: Hominum alius est Socrates, alius Plato, alij verò ceteri: Animatorum, alia sunt animalia, alia plantæ: Rationalium aliud est Petrus, aliud Ioannes, alia verò alia hominis indiuidua. Princeps harum diuisionum, (imo & omnium) est diuisio generis in species, quam vt nobilissimam, & in philosophia maximè necessariam magnis laudibus extulit Plato. Sed & hæc, & reliquæ huius classis, facillè intelliguntur ex ijs, quæ in explicandis quinq; vniuersalibus diximus: quanquam non ita facile reperiuntur, quia maxima, ex parte ignotæ nobis in hac vita sunt rerum naturæ, & essentia. Ad diuisiones generis in species, & specierum in indiuidua reuocantur diuisiones quorundam analogorum, vt cum dicimus, Principiorum aliud est principium viæ, aliud principium motus, aliud principium temporis & cetera: itè accidētium alia sunt quætitates, alia qualitates, alia relationes, alia extrinsecus adiacent. Nā & si huiusmodi analogæ nō prædicantur vt genera, aut species de membris diuidentibus, tamen proximè, ad generis aut speciei prædicationem

Triplex diuisio totius vniuersalis in partes subiectas.

Prædicat 5.

Diuisio generis in species princeps omnium.

In Phædro, & alibi.

Rerum essentia ferè ignoratur.

Diuisiones quorundam analogorum.

nem accedunt. Lóquor autem non de vocibus analogis (harum siquidem diuisio in suas significationes ad distinctionem vocis multiplicis pertinet) sed de rebus significatis. Nec verò de omnibus analogis id, quod dixi, intelligendum esse volo, sed de ijs tantum, quarum nomina pro omnibus membris diuidentibus accipi solent cum simpliciter, atq. absolutè ponuntur: cuiusmodi sunt, quæ attulimus in exempla. Si enim dicas, Principium est, ex quo aliquid pendet, pro omnibus principijs accipietur nomen principij, & sic nomen accidentis, quod in nouem accidentium suprema genera diuiditur, aliorumq. multorum analogorum, vt Motus, Causa, & similia, cum eorum significata definiuntur. Quod si analogum fuerit eiusmodi, vt eius nomen absolutè, & sine adiectione positum non pro omnibus membris diuidentibus accipiat, sed pro præcipuis duntaxat rebus significatis, vt homo analogicè communis ad veros & depictos, (cùm enim hoc nomen Homo sine adiectione in enunciatione ponitur semper accipitur pro solis veris hominibus, vt cùm dicimus Homo est animal Homo est ens) diuidi sanè non poterit in membra analogica. Si enim dicas, exempli causa, Hominum alius verus, alius depictus est, non feceris veram diuisionem, quia nomen diuisi pro solis veris hominibus accipitur. Id quod facile est cernere in cæteris huiusmodi.

Colligitur

Colligitur numerus quinque supradictarum diuisionum per se: totidemque adduntur diuisiones per accidens.

Caput. 7.

HÆC quinque diuisionum genera, hac ratione colligi possunt. Totum, quod diuiditur, aut est vox multiplex, habens nimirum multas significationes, sensusue, aut res continens multas partes. Si vox habens multas significationes, aut sensus, primo diuisionis genere diuiditur. Si verò est res multas continens partes, aut comparatur cum partibus se integrantibus, aut cum partibus suam essentiam constituentibus, aut cum partibus sibi subiectis. Si cum integrantibus, diuiditur secundæ diuisionis forma: si cum ijs, quæ suam essentiam verè, ac re ipsa componunt, diuiditur tertiâ: si verò cum ijs, quæ sola ratione, quartâ: si denique cum partibus subiectis, quintâ. Cum igitur alias diuidendi modus esse non videatur (nam si quis alius occurrerit, facile ad hos reuocabitur) efficitur ut quinque tantum sint diuidendi genera. Verum enim uero, hæc omnes diuisiones, ut eas hæcenus explicauimus, sunt diuisiones per se. Diximus enim, diuisionem esse orationem, qua totum diuideretur in suas partes, hoc est, in eas quæ ratione sui, seu per se (quod idem est) sunt partes totius. Huiusmodi

Hæcenus
sunt explicata
diuisiones
per se.
Explicatur
definitio di-
uisionis.

inmodi enim simpliciter, & absolute dicuntur rei partes. Atq; hæc quidem aut totius æquiuocationem, ambiguitatemue verè efficiunt, aut ipsum verè integrant, aut eius essentiam re, aut ratione constituunt, aut illi subiunguntur, ut dictum est.

Ceterum cum sepe totum in alia quædam quasi in suas partes diuidatur, ut nunc patebit, quot sunt diuisiones per se, tot fieri possunt diuisiones per accidens. Distinctio quidem vocis multiplicis hoc modo, Huius vocis acutum alia significatio est, qua significat id, quod stimulat tactum, alia qua id quod pungit aures, alia qua id, quod ferit gustatum, & cætera. Partitio autem hoc modo, Huius anuli (ex auro scilicet & smaragdo confecti) altera pars est fulua, altera viridis. Diuisio totius essentialis physica hoc modo, Hominis altera pars est quæ mouet, altera quæ mouetur. Metaphysica verò, siue rationis, hoc modo, Hominis altera pars est brutis animantibus communis, altera illi propria & peculiaris. In his quatuor generibus cernis membra diuidentia non esse per se partes diuisi, sed earum accidentia. Iam diuisio totius vniuersalis tribus modis per accidens fieri cernitur. Aut enim subiectum diuiditur in accidentia, aut accidens in subiecta, aut accidens in accidentia. In qua distributione Iuniores omnes Boëthium (quem ex antiquis ferè vnum habemus, qui de diuisione ex instituto loquatur) velut ducem

Diuisiones
per
accidens.

Distinctio
per
accidens.

Partitio per
accidens.
Diuisio physica
per accidens

Metaphysica.

Diuisio totius
vniuersalis
tribus modis
fit per accidens.
In lib. de diuisione.

sequuntur

Porphy. de
differentia.

nomini-
bus differentiarum species significare. Fauet
Boëthio Porphyrius, qui cum differit de officio, & na-
tura differentiarum, semper ita loquitur, vt dicat, ge-
nera diuidi per differentias in species, nunquam verò ita,
vt fateatur diuidi in differentias. Fauet & similitudo
tum naturæ, tum artis: res siquidem naturalis non di-
citur diuidi in formas, sed per formas in varia compo-
sita naturalia: cera item non diuiditur in figuram sphæ-
ræ, & tesseræ, sed per has figuras diuiditur in sphæ-
ram, & tesseram. Sed & ratio id videtur comprobare.
Nam differentie nullo modo videntur partes generis
nisi ratione specierum, quæ sunt partes generi subiec-
tæ: quo fit vt in eas non videatur diuidi per se genus, sed
per accidens, vt in ea scilicet, quæ accidunt, hoc est, con-
ueniunt partibus per se subiectis. Sic enim accidendi ver-
bum accipi potest in explicatione diuisionis per accidens,
vt sæpe accipitur apud Aristotelem†. Quanquam hoc
non est negandum diuidi per se genus per differentias:
differentiæ siquidem contrahunt per se genus, quod pro-
prietates, & accidentia contrahunt per accidens. Quod
si hæc sententia non placet, dicito hanc diuisionem re-
uocari ad diuisionem per se totius vniuersalis in partes
subiectas: quia differentiæ, & si non subiiciuntur per
se alicui vniuersali (Neg. enim vllum in suis essentijs
includunt) tamen constituunt per se species, quæ per
se subiiciuntur, generi: quod vtique proprietates & ac-
cidentia

† Pt. 7. top.
3. & 1. elen-
cho. 4.

Genus diuisi-
ditur per se
per differen-
tias.

Nulla diffe-
rentia inclu-
dit in sua es-
sencia aliquid
vniuersale,
vniuersum sci-
licet.

cidentia facere non possunt. Modo eodem vendicare po-
 teris diuisionem communioris differentie in minus com-
 munes à diuisione peraccidens accidentis in accidentia.
 Nam & si minus communes differentie non sunt per
 se subiecte magis communibus, tamen per se constituunt
 species quæ communioribus per se subiiciuntur. Si cui
 tamen magis placuerit vt dicat hanc diuisionem esse per-
 accidens, alius verò afferat Aristotelem septimo libro
 Metaphysicorum aperte dicentem, differentias commu-
 niores diuidi per se in differentias minus communes oc-
 curret ille, id intelligendum esse de accidentibus, quibus
 vtimur penuria verarum differentiarum. Talia enim
 sunt verè genera quedam accidentium, vt esse pedat-
 um, quod in exemplum affert Aristoteles. Id quod a-
 pertius intelliges, si perpendas id, quod ille ait, Diffe-
 tiam communioem ita includi in inferiori, vt si mi-
 nus communis addatur communiori, committatur nugato-
 rio, vt si dicas, Pedes habens bipes. Hoc enim de ve-
 ris differentijs intelligi non potest. Dicimus enim ho-
 minem esse corpus animatum sensituum, rationale, si-
 ne vlla repetitione nugatoria. Id quod accidit propte-
 rea quòd minus communes differentie non includunt
 essentialiter communiores. Id autem, quod diximus
 de diuisione generis in differentias vniuersales, accom-
 modandum est eadem ratione ad diuisionem speciei
 infimæ in differentias indiuiduantes. Id etiam quod
 docuimus

Diuisio com-
 muniore dif-
 ferentie in
 minus com-
 munes.

Diluitur ob-
 iectio.

Cap. 12. 107.
 43.

Minus com-
 munes diffe-
 rentie nō in-
 cludunt esse
 tialiter com-
 muniore.

Diuisio differentie vniuersalis in indiuiduantes. Vtilitas diuisionis generis per differentias.

docuimus de diuisione communioris differentie in minus communes, adaptandum est ad diuisionem differentie vniuersalis in indiuiduantes. Quam verò utilis sit diuisio generis siue per differentias, siue in differentias, dici non potest, cum hæc vna sit recta via ad diuisionem generis in species, & ad definitiones essentielles. Sed quia rara admodum est apud nos, sæpissimè confugimus ad diuisiones per accidens, quibus genera in accidentia diuiduntur: vt cum dicimus: Animalium aliud rectum est, aliud primum; item, Aliud mansuetum naturâ, aliud ferum: rursum, Aliud ingredi, aliud repere, aliud natare, aliud volare. Hæc de diuersis diuisionum generibus, nunc qua verborum formula diuisiones sint conficiendæ breuiter dicamus.

Qua verborum formula diuisiones
sint conficiendæ.

Caput. 9.

Quatuor priores diuisiones.

Diuisiones quatuor priorum generum, hoc modo sunt conficiendæ. Initio diuisionis ponendum est nomen diuisi in gignendi casu singularis numeri, deinde ante nomen cuiusq; membri diuidentis inferenda sunt hæc verba, Altera pars, vel Alia pars, aut similia: vt cum dicimus, Huius vocis Gallus alia significatio est, qua hominem Gallum significat, alia, qua gallum auem: Temporis altera pars est transacta, altera futura. Reipublicæ

vna

una pars ordine sacrorum ministrorum continetur, altera nobilium, tertia plebis. Hominis hæc pars est animus, illa corpus. Speciei altera pars constituens est genus, altera differetia. Diuisiones autem, quinti generis, quæ sunt totius vniuersalis in partes subiectas, possunt quidem eodem modo confici nominata natura partium, ut si dicas, Animalis altera pars subiecta est homo, altera bestia. Verum seruata consuetudine diuidendi Philosophorum, hoc modo conficienda sunt. Initio diuisionis ponendum est diuisum in gignendi casu numeri pluralis, deinde addenda sunt membra diuidentia sine nomine Pars: ut cum dicimus Substantiarum alia est corporata, alia corporis expers. Corporum aliud simplex est, aliud mixtum. Animalium quedam in terra degunt, alia in aquis, alia quasi vitæ ancipitis utroque in loco viuunt. Causa huius discriminis in diuidendo hæc est, quia totum in superioribus quatuor diuidendi formis, cum sit compositum ex suis partibus, potest esse unum tantum indiuiduum, ut hæc vox, hoc tempus, hæc respublica, hic homo: totum autem in extremo diuisionis genere, cum non componatur ex suis partibus, sed eas sibi subiectas habeat, necessario est vniuersale, ut substantia communis, corpus commune, animal commune: alioquin non habebit partes subiectas. Hæc est igitur causa cur in prioribus quatuor generibus nomen diuisi debeat esse singularis numeri, in extremo autem pluralis. Quanquam verò hæc interdum non seruentur, sunt tamen naturis diuisionum accommodatissimi.

Quinta diuisio.

Hoc modo fit diuisio in actu signato ut aiunt.

Sic fit diuisio in actu exercito, ut dici solet.

Causa discriminis.

ma. Reliquum est ut præcepta benè diuidendi tradamus.

Primum præceptum benè diuidendi.

Caput. 10.

Quatuor potissimum præcepta in diuidendo obseruanda sunt. Primum est, ut singula membra diuidentia minus contineant, quàm diuisum, omnia verò simul sumpta diuiso adequentur. Hinc fit ut non sit bona hæc diuisio, Animalium alia sunt sensu prædita, alia ratione, quia sensu præditum aequè latè patet atq; animal nisi intelligatur cum particula Solo. Sic enim bona erit diuisio. Nāq; animalia aut solo sensu prædita sunt, aut rationem, & mentem participant. Hinc etiam fit ut he nō sint bonæ diuisiones, Animalium aliud est bipes, aliud quadrupes, aliud plures habēs pedes: itē Aliud est bestia, aliud homo, aliud angelus prior, quia diuisum latius patet, quàm mēbra diuidētia simul accepta: posterior, quia mēbra diuidētia simul sumpta latius patent, quàm diuisum. Sed est quod obijciat aliquis cōtra hoc præceptū. Huius enim bonæ diuisionis, Hominis altera pars ratione, cōsiderationeq; cōponēs, est animal, altera rationale, animal, quod est mēbrū diuidens, non modo non minus continet, quàm homo, sed etiā latius patet, cū de pluribus, quàm homo, prædicetur. Itē huius bonæ diuisionis, Alborū quædā dura sunt, quædā mollia, alia liquētia, membra omnia simul accepta latius

Obiitio.

Altera obiectio.

latius patet, quam album: dicuntur siquidem de rebus etiā
 atris, vt de ebena, de pice, & atramento. Priorē tamē facile
 dilues si dicas, animal, quod ad prædicationē attinet, latius
 patere, quam hominē, verūm quod attinet ad essentiā, ho-
 minē plus aliquid cōtinere: cōplectitur enim in essentiā sua
 rationale, quod nō cōplectitur animal. Posteriori autē ob-
 iectioni sic occurre. In omnibus diuisionibus siue per se, si-
 ue per accidēs totius vniuersalis in partes subiectas, semper
 diuisum in singulis mēbris diuidētibus subaudiendū esse:
 durū autē, molle, & liquēs, & si latius patent, quam al-
 bum, si nihil aliud addideris, tamen si in vnoquoq. subau-
 dias album, iam albo adequabuntur. Nā æquē latē patet
 albū per sese, atq. totum hoc, Album durū, album molle,
 et albū liquens. Ad posteriorem partē huius præcepti per-
 tinet illud quod aiunt Dialectici, Cuiusq. bonæ diuisionis
 mēbra omnia vel copulatiū, vel disiūctim simul accepta,
 recipiari cū diuiso, vt scilicet de quo dicitur diuisum, di-
 catur copulatū, aut disiūctū ex membris diuidētibus, &
 vice versa. In prioribus ergo quatuor generibus diuisionū,
 copulatum ex membris diuidētibus, cum diuiso recipro-
 catur, in quinto autem, disiūctum. Exēpli causa si homi-
 nis altera pars est animus altera corpus, homo autē de So-
 crate dicitur, totum etiā hoc copulatū, Animus et corpus,
 dicitur de Socrate: & cōtrā, si copulatum ex corpore &
 animo, etiā homo. Quāquam Socrates nō propriē dicitur
 animus, & corpus, sed cōcretū quid ex animo, & corpore.

Solutio prio-
 ris obiectionis.

Solutio pos-
 terioris.

Omnia mē-
 bra diuiden-
 tia cōiūctim,
 aut disiūc-
 tim accepta
 reciprocant
 cū diuiso

Si verò animalium aliud est homo, aliud bestia, animal autem dicitur de Socrate, totum etiam hoc disiunctum, Homo vel bestia, dicitur de Socrate, & vice versa, si disiunctum ex homine & bestia, etiam animal.

Secundum præceptum benè diuidendi.

Caput. II.

Secundum præceptum est, ut quatum fieri possit, diuisio fiat in proximè membra diuidentia. Quod non faciunt, qui corpus animatum diuidunt in hominem, bestiam, arborem, fruticem, & herbam transfiliendo duo immediata genera, animal, & plantam. Sunt enim illæ remotæ ac distantes partes subiectæ corporis animati. Prius ergo diuidendum est animatum corpus in animal, & plantam, quæ immediate subiiciuntur animæ, deinde verò describendum animal in hominem & bestiam, atque plantam in arborem, fruticem, & herbam. Sæpè tamen diuidimus totum in partes remotas, quia ignotæ nobis sunt proximæ, ac immediatæ.

Tertium bonæ diuisionis præceptum.

Caput. 12.

Tertium præceptum est, ut in diuidendo non vna tantum pars totius nominetur & altera, vel reliquæ, si plures fuerint quàm duæ, negatione illius significetur, nec

tam

2. post. 5. &
14. & Boët.
de diuisione.

Cum totum sepe diuidam?
in partes remotas.

Ex. 6. top. 3.
& 1. de partibus animæ
lib. 3. Boët.
loco citato.

tā multa nominentur, vt longior æquo fiat oratio. Nam si
 vnam dūtaxat partem nominaueris, & alteram, vel reli-
 quas negatione illius significaueris, vt si dicas, Magnitudi-
 nū alia est linea, alia nō linea, nō videberis propriè explica-
 re in partes id, quod diuiditur, quia negatio alterius par-
 tis nō solum non est differētia, vt ait Aristoteles, sed nullo
 etiā alio modo propriè pars, siue cōponens totū, siue subiec-
 ta toti. Si autē multa admodum mēbra volueris enumera-
 re, vt si dicas, Animalium aliud est homo, aliud elephas,
 aliud simia, aliud canis latrans, aliud hoc, aliud illud, sin-
 gulas nimirū species infimas percurrēdo, orationē fece-
 ris, quā nec tu absolueris, nec alius complecti animo possit.
 Cauenda igitur sunt hæc duo vitia in diuidēdo, quia diuisio
 inuēta est causa explicādi rem in partes, ac dilucidādi, nō
 tenebras offundēdi. Tribus tamen de causis cogimur in-
 terdū diuidere rem in partē vnā, & in negationē eiusmo-
 di partis. Prima est, vt faciamus diuisionē necessariam, et
 quā nemo negare possit. De quacūq; enim re vera est affir-
 matio, aut negatio[†]. Altera est, quia sæpenumero reliqua
 pars, aut partes ex opposito illi respondētes, carent nomi-
 nibus positivis, quo fit vt ad negativa sit confugiendū*, vt
 cū diuidimus substantiā in corporeā, & incorporeā, Et
 animal in rationale & irrationale, quia ignoramus veras
 differēcias, quæ angelū, & brutum animal constituūt, si
 fortē brutū animal est vna quædā species animalis. Ter-
 tia est, si partes in quas diuisio immediatē faciēda est, sue

Loco citato.

Diuisio inuē-
 ta est causa
 dilucidandi,
 nō tenebras
 offundendi.

Prima cansa
 est cur intero-
 dum negatio-
 ne diuidas
 mus.

†. post. 8.

* Boeth.

runt plures, quàm perspicuitas diuisionis ferre possit. Tunc enim omnes præter vnā significandæ sunt nomine negatiuo: vt si dicas, Bestiarū, quedā sunt pennatæ, aliæ implumes: nisi velis quasdā partes nominare, reliquas verò oēs paucis verbis cōplecti, vt si dicas, Figurarū rectilinearū, quedā est triū laterū, quedā quatuor, aliæ verò plurium: Colorū quidā est cādor, quidā nigror, cæteri verò sunt medij inter hos: Animalium aliud est homo, aliud elephas, aliud simia, aliud canis latrans, alia sunt ab homine remotiora.

Obiectio.

Quod si quis cōtra hæc obiciat, has diuisiones esse bonas, et nulla ratione reprehēdas, Infinitorū aliud est infinitū diuisione, aliud infinitū additione, aliud infinitū essentiā: Cæcorū quidam sunt cæci mēte, alij sunt cæci oculis: Et tamen membra omnia diuidētia esse negatiua: occurrēs, cūm diuisum est negatiuum, mēbra etiam diuidentia, in quæ, vt in partes per se subiectas, diuiditur, negatiua esse oportere non ita tamen, vt alterum sit negatiuum alterius (nisi necessitas compulerit) hoc siquidem est, quod cauendum esse diximus. Harum autem diuisionum membra negatiua quidē sunt, verū nō ita, vt alterum neget alterū, sed vt quoduis neget in parte, quod suū diuisum negat in totū.

Quartum præceptum bene diuidendi.

Caput. 13.

Vt hoc præceptum omnibus diuisionibus accommodetur.

Quartū præceptum est, vt mēbra diuidentia si non re, certē ratione sint opposita: id est inter se sic affecta, vt nullū in alio includatur. Sic enim hoc loco per omnia

nibus

nibus generibus diuisionū nomen oppositorū interpretor.
 Huius præcepti prætermissione vitiosæ sunt hæ diuisiones,
 Corporis humani alia pars est caput, alia thorax, alie
 manus, alie pedes, alie oculi: Viuentiū aliud est planta,
 aliud animal, aliud homo. Nā oculi continetur in capite,
 et homo in animali. Vt autē hoc præceptum peculiari ra-
 tione quinto generi diuisionis accommodatur hoc ex proba-
 tissimis autoribus colliges, nomine oppositorū intelligēda
 esse repugnātia, hoc est, ea, quæ de eadem re simul affirma-
 ri nō possunt. Hac enim de causa ait Aristoteles nō rectē
 diuidi animalia in natātia, & alba, nec rursus in urbana,
 et syluestria, quòd eadē et natātia, et alba esse possint, nec
 nō et urbana, et syluestria. Et Boëthius eadē ratione repre-
 hēdit diuisionē animalīū in rationalia, et duos pedes habē-
 tia, & corporū in alba, et dulcia, quòd eadē corpora reperi-
 antur, quæ alba sint, et dulcia, eadēq; animalia, quæ et duos
 habeāt pedes, & sint rationalia. Nec immeritò huiusmo-
 di diuisiones reijciuntur, quoniā hoc pacto non rectē dices
 enumerādo mēbra diuidētia, Aliud est hoc, aliud est illud,
 quæ tamē diuidēdi formula quinto generi diuisionis ppria
 est. At dicat fortasse aliquis, Ergo hæ diuisiones à Philoso-
 phis approbatæ vitio nō carebūt, Bonorū, quædam vtilia
 sunt, alia honesta, alia iucūda: Habētium magnitudinem,
 quædam sunt longa, alia lata, alia profunda: siquidē eadē
 actio esse potest et vtilis, & honesta, & iucunda: omneq;
 corpus est longum, latum, & profundum, hoc est, habens

Vt ex Arist.
 1. de part. an-
 nimal. 3. &
 ex Boëth. de
 diuisione.

Obiectio.

Resolutio.

longitudinem, aliquam, latitudinē, & profunditatē. Huic obiectioni sic occurre. Membra diuidentia huiusmodi diuisionum esse repugnantia si prior formula diuidendi seruetur, vt si dicas, Boni alia pars subiecta est vtile, alia honestum, alia iucundum. Continui permanentis, seu habentis magnitudinem, alia pars subiecta est longum, alia latū, alia profundum: quandoquidem vna pars subiecta non est alia. Quod si posterior diuidendi formula (qua maxime Philosophi vtuntur) seruanda est, dices primum, multas diuisiones fieri nominibus concretis, quæ tamen intelligendæ sunt quasi factæ nominibus abstractis, cuiusmodi est illa apud Aristotelem, Quantum partim continuum est partim discretum: discretum, inquit, est vt numerus, & oratio: continuum autem vt linea, superficies, tempus & locus. Nam cum hæc non sint quanta, sed quantitates, necessario Quantum in hac diuisione pro quantitate accipiendum est. Atq; hoc quidem pacto nihil est difficultatis in propositis diuisionibus. Siquidem membra diuidentia abstractis nominibus accepta verè pugnant inter se. Nulla enim res dicitur simul utilitas, & honestas, aut honestas & iucunditas, aut iucunditas, & utilitas. Nec verò vnquam verè dixeris, re eadem esse longitudinem & latitudinem, aut latitudinem & profunditatem, aut profunditatem & longitudinem. Deinde dices, repugnantiam membrorum diuidentium sæpe numero non in verbis, sed in sensu, quo diuisio vsurpatur.

Sæpe concreta p abstractis in diuidendo vsurpantur.
Præd. 6.

Sæpe repugnantia membrorum in sensu cernitur, non in verbis.

tur, sitam esse. Vt in illa Pythagoræ diuisione Eorum, qui ad ludos Græciæ confluebant, quidam spe victoriæ, alij quæstum faciendo cupiditate, alij visendi studio ducebantur. Hic quod ad verba attinet nulla est membrorum diuidetium repugnantia. Fieri enim potuit, vt multi & lucri cupiditate, & spectandi simul studio ducerentur. In sensu tamen cernitur repugnantia, si hoc modo diuisionem interpreteris. Eorum, qui ad Græciæ ludos vna præcipuè de causa confluebant, quidam spe victoriæ & cætera. Hac igitur ratione dices probari posse diuisiones illas nominibus concretis vsurpatas, vt sensus prioris sit huiusmodi. Eorum, in quibus aliqua vna bonitatis, appetibilitatisue, vt ita dicam, ratio potissimum elucet, quedam vtilia tantum, alia honesta solum, alia iucunda duntaxat nominantur. Posterioris autem, huiusmodi. Eorum, quæ aliqua vna dimensione excellunt, quedam longa solum, vt hasta, alia lata, vt discus, alia profunda tantum, siue crassa, vt globus, appellantur.

Quamquam hic sensus vulgò magis, quam apud Philosophos posteriori diuisioni tribuitur.

Has verò solutiones diligenter notabis, vt multas vsurpatas diuisiones à calumnia vendicare possis. Sed hæc de diuisione videtur satis.

Institutio.

INSTIT. DIALECT.
INSTITVTIONVM DIALEC.

TICARVM LIBER

QVINTVS.

Quid sit definitio. Caput. i.

DEFINITIO est oratio, quæ essentiam aliquã naturamue declarat: vt Animal rationale. Declarat enim naturã hominis. Vt autẽ diuisioni diuisum, sic definitioni res pōdet definitũ: quod nihil est aliud, quã id, cuius quid ditas essetiaue explicatur. Sed nos de definito tũ dicemus, cũ definitionẽ, & genera omnia, in quæ diuidi tur, methodũq; definiẽdi, explicauerimus. Definitio igitur, quæ Finitio etiam apud Latinos[†] appellatur, ab agrorũ finibus accepit nomẽ. Nã vt agrorũ fines agros de finiũt, & claudunt, aliosq; ab alijs secernunt, sic definitiones, quibus rerũ naturæ declarãtur, essentias earũ circũscribunt, aliasq; ab alijs distinguũt. Dicitur porrò definitio Oratio, quia vnũ tantũ nomen nō potest esse definitio. Definitio enim distinctẽ subijcit intellectui, quod nomẽ definiti cōfusẽ proponit. Vnde cũ de omni essentia, quæ definitione explicatur, duo cōceptus formari possint, alter, quo essentia, quæ declaratur, cōuenit cũ alijs, alter, quo ab eisde distinguitur, fit necessariò, vt omnis definitio duabus minimũ vocibus cōstare debeat, altera, quæ gignat in mēte

conceptum

Definitio
quid. ex. 2.
post. 10.
Quid definitio
sum.

Vnde dicta
definitio,
seu finitio.
[†] Quintilia.
lib. 7. cap. 4.

Cur definitio
sit oratio.
1. top. 4. &.
6. top. 5. &.
7. metaphy.
15. tex. 54.

conceptum conuenientiae, altera, quae distinctionis, differentiae. Ita ergo fit, ut omnis definitio sit oratio, quam explicatio nominis per aliud clarius, ad definitionem Autore Aristotele reuocatur, ut si quis dicat, *Honestum*, est decens. Quod verò additur, *Quae essentiam aliquam naturam uel declarat, id diuersam reddit Definitionem à cæteris orationibus: nulli siquidem, præterquam definitioni, hoc munus demandatum est. Illud tamen non videtur prætereundū hoc loco, nomen definitionis duobus modis ab Aristotele accipi. Sæpius enim accipitur pro ea sola oratione, quae de definito conuersim prædicatur* (qualis est illa, *Animal rationale, comparatione hominis, ut diximus*) ut cum ait, ipsam hominis rationem, definitionem uel, nisi vel *Est*, vel *erat*, vel *Erit*, aut aliquid tale addatur, non esse enuntiationem, quia vnum est, & non multa animal gressibile bipes. Et iterum, in definitione nihil de aliquo prædicari. Et rursum, definitionem talem esse debere, ut ipsa proposita statim, nullog negotio cognosci possit cuius rei sit definitio: ac proinde eas esse vitiosas, quibus, ut intelligi possit, quarum rerum sint definitiones, opus est adiungere nomina rerum, quae definiuntur: quæ admodum in obsoletis veterum picturis nisi titulus aliquis ascriptus esset, nemo poterat intelligere cuius nam rei quæque pictura esset. His enim locis, alijsq. quamplurimis, planè accipit nomen definitionis pro ea sola ratione, quae de definito conuersim prædicatur. Aliquando verò sumitur pro tota enuntiatione

in qua

1. top. 4.

Definitionis
nomen sæpius
accipitur
pro solo prædicato.

1. peri. 4.

2. post. 3.

6. top. 2.

Vt. 7. meta.
12. tex. 42. et
cet.

in qua insuper continetur definitum, (quale est totū hoc, Homo est animal rationale) vt cum ait, Definitionē aut esse principium demonstrationis, aut cōclusionem, aut totam ratiocinationem sola verborū collocatione à demōstratione differentem: & rursum, Omnem definitionē esse vniuersalē & affirmatiuā. His namq; verbis apertē comprehendit definitū nomine definitionis. Posteriorē acceptio- nem amplectitur Quintilianus cū ait, Finitionē esse rei propositæ propriā, et dilucidam, & breuiter comprehensam verbis enunciationem. Nos priorem, vt magis vsurpatam, libentius sequimur.

De definitione nominis.

Caput. 2.

Q Vanquam verò omnis definitio modo aliquo dici posset definitio rei, quandoquidem omnis essentia, quæ definitione explicatur, alicuius rei essentia est, tamen Philosophi in definitionem rei, & nominis definitionem diuidere consueuerunt, res significatas à nominibus significantibus distinguentes. Definitio itaq; nominis, quam Aristoteles nominis interpretationem, vulgus Dialecticorū definitionē quid nominis appellat, est oratio qua quid ditas nominis naturæ declaratur: vt totū hoc, Vox, quæ hominē ex instituto significat. Hac enim oratione explicatur natura huius nominis Homo quatenus quoddā est nomē.

Nomen

6. post. 7. &
3. post. 10.

2. post. 3.

Lib. 7. ca. 4.

Omnis definitio dici posset modo aliquo definitio rei.

2. post. 7. &
10. & 7. me
11. 4.

3. post. 10.

Nomen non accipitur hoc loco pressè id est, ut à verbo distinguitur, sed pro quocunq; vocabulo, seu catègoremate. Quiditas verò & natura nominis, est ipsa eius significatio: quo fit ut nihil aliud sit, nominis quidditatem, & naturam explicare, quàm eius significationem patefacere. Id quod duobus fit modis: altero, definitione soli nomini, quod definitur, congruenti, qualis est ea, quam in exèplum attulimus: altero, ipsa definitione rei significatæ. Sæpe enī qui ignorat significationem vocabuli, ea verborum formula rogat quid illud significet, ut quid sit res significata rogare videatur: cui planè satisfacit qui rei significatæ definitionem reddit. Ut si quis percōtetur quid sit Geographia, intelligere cupiens significationem nominis, aliis verò respondeat, esse scientiam, quæ de magnitudinibus describit, definitione rei explicata censebitur significatio vocabuli. Itaq; quæ verè ac simpliciter est definitio rei, poterit hoc modo alicui esse definitio nominis. Hæc de definitione nominis deq; modis, quibus significatio nominis explicatur, dixisse sit satis. Est autem hoc genus definitionis planè necessarium non modo cū aliquid demonstrandum est, ut Aristoteles quodam loco ait, sed omnino cuiusq; disputationis initio, ut idem alibi fusius, & ceteri Philosophi docent. Ad hoc genus reuocantur orationes illæ, quæ declarant originem vocabuli: ut cum dicimus, Consul est, qui Reipublicæ utilitati consulit: Sol est, qui inter astra omnia solus lucet: Fides est, qua fit quod dicitur:

Quidditas, et natura nominis est ipsa eius significatio. Duobus modis explicatur nominis significatio.

Definitio rei potest alicui esse definitio nominis. Quomodo sit necessarium nominis interpretatio. 1. post. 1. 4. metaph. 7. & 8. sex. 28. Cic. 2. de fin. ex Plat. in Phædro.

cur: Abstemius est, qui abstinet à temeto: quas Græci vocant *ἡμετέριαι*, hoc est, veriloquia, quasi explicationes vocantur, quæ veram adhuc retinent significationem earum, à quibus sunt ortæ. Cicero nouato vocabulo notationes appellat, quia verba sunt rerum notæ. Nam hoc idem, inquit, appellat Aristoteles *σημαίνειν*, quod latine est nota.

De descriptione. Caput. 3.

Definitio rei, quæ vocari solet definitio quid rei, est oratio, qua essentia rei naturaliter explicatur. Quæ rursus, vt diuisio rei, in duo genera tribuitur, in descriptionem, quam Aristoteles & proprium, & orationem coniunctionem vnā vocat, atq; in definitionem essentialem, quā ille tum simpliciter ac absolutè definitionem, tum etiam terminum, tum orationem, quæ vnum significat, appellat. Descriptio eodem authore, est oratio, quæ non significat quod quid erat esse rei, soli autem inest, & conuersim de re prædicatur: vt animal disciplinæ capax, comparisone hominis. Quanquam enim hæc oratio conuersim de homine dicatur, id est, necessariò cū homine reciprocetur, tamen non significat conuersim hominis essentiam. Nā disciplinæ capax esse, non pertinet ad hominis essentiam: animal autē, & si pertinet, tamen non reciprocatur eum homine. Docet autem Aristoteles in omni descriptione primum ponendum esse genus, deinde addendam esse vnā proprietatem, vt in adducto exemplo. Nec enim, vt ait, addendæ sunt

Duplex definitio rei.

Vide Aristot.
1. peri. 4. &
2. post. 10 et
1. top. 3. et 4.
& toto. 5. ac
6. top. 6. 7.
meta. 4. et 5.
Et 8. met. 6.
Descriptio
quid.

In descriptio
ne primò po
nendū est ge
nus, deinde
vna sola pro
prietas.

sunt plures, nisi is, qui definit significet se multas descriptiones conglobatas tradere: ut si dicat, *Homo est* inimil discipline capax ad ridendū & ad flendū natus, asserens se nō vnā tātū descriptionē asserre. Reuocatur ad descriptionē, seu propriū complexū, definitiones illæ, quæ loco proprietatis cōstāt collectione aliqua cōmunium accidentium, quæ orationē recurrētem facit cū definito: qualis hæc est, *Homo est animal bipes, implume*. Quanquā enim horum neutrū sit homini propriū, tamē ambo iūcta cū homine recurrūt. Reuocatur etiā ad descriptionē definitiones illæ quibus genera ex differētis se diuidētibus definiūtur: ut si dicas, *Animal est corpus animatū rationale, aut irrationale*. Nā differētiæ diuidētes genus nō pertinent ad eius essentiā Reuocatur etiā illæ, quæ non cōstāt vero genere, sed aliquid habent loco eius: cuiusmodi sunt definitiones summorum generū, ut si dicas, *Substantia est ens per subsistens, & cætera*. Itēq; definitiones quorundā analogorū: ut si dicas, *Ens est id quod existere potest*. Vnum est ens indiuisum: Principia sunt, quæ nec ex sese, nec ex alijs, sed ex ipsis omnia fiunt. Reuocantur etiam, quanquā minus propriæ orationes illæ, quibus Oratores, aut Poëtæ longo sermone rem aliquam communem describūt, ac depingūt. Cicero gloriam quasi describens ait, gloriam esse, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoriā consolatur, quæ efficit ut absentes adsint, mortui viuant, cuius deniq; gradibus etiam homines in cælum videantur ascendere.

Huius

5. top. 2.

Descriptiones
ex collectione
ne cōmuniū
accidentium.

Descriptiones
generum ex
differentijs,
quibus diu-
dantur.

Descriptiones
non cons-
tātes vero ge-
neris.

5. meta. 6.
1. phy. 5.

Descriptiones
oratorie, &
poeticæ rerū
cōmuniū.
Cicero, p. Milo.

4. *Æneid.*

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. post. 15. et

6. top. 2.

Descriptiones rerū singularium.

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

2. 901. 2

Huius generis est descriptio, qua Virgilius famam depingit. Fama, (inquit) malum, quo non aliud velocius ullum: mobilitate viget, viresq; acquirit eundo: & quæ sequuntur. Dixi has orationes minus proprie reuocari ad descriptiones, quia sæpe non reciprocantur cum re, quæ describitur, sæpe etiam constant verbis translatitijs, à quibus Aristoteles, quia obscuriora sunt, cauendum esse in definiendo admonet. Explicationes etiam rerum singularium, siue breues, vt apud Philosophos, & in communi sermone, siue longiores, vt apud oratores aut poetas, quibus in describendis personis, regionibus, vrbibus, fluminibus, montibus, et lucis vtuntur, ad hoc genus reuocari solent. Extremum locum obtinet adumbrata quædam, & metaphoricæ explicationes, si quando rem facile ante oculos proponunt: qualis est illa apud Ouidiū, Stulte, quid est somnus gelidæ nisi mortis imago? & illa apud Horatium, Ira furor brevis est. Nam & hæ orationes descriptiones appellantur. Dicitur autem hoc genus definitionis, descriptio, quia rei naturam non omnino exprimit, sed primis quasi lineamentis adumbrat. Dicitur proprium, quia hoc tantum commune habet cum vera definitione, quod conuertatur cū re. Dicitur etiam oratio coniunctione vna, quia non significat vnā duntaxat naturam, vt ea, quæ simpliciter definitio appellatur, sed multas coniunctas in eadem re, vt ex dictis patet.

De definitione causali. Caput. 4.

Inter

INter descriptiones numeratur causalis definitio, quæ
 hoc modo definiri solet. Definitio causalis est oratio
 explicans quidditatem rei ex genere & causa aliqua, cau-
 sisue externis. Causæ externæ sunt Efficiens, & Finis:
 adde si placet Exemplar. Efficiens quid sit, satis aper-
 tum est. Finis est id, gratia cuius aliquid fit: quo pacto
 beatitudo cælestis est finis rationalis creaturæ. Exem-
 plar est forma externa, cuius imitatione res fit: qualis est
 imago, quam pictor in tabula referre atq; exprimere eni-
 titur. Ex causa efficiente sic ferè definitur vox apud
 Aristotelem, Vox est sonus quidam editus ab anima iclu
 aëris respiratione attracti cū ipsum ad fauces allidit.
 Ex fine hoc modo definitur anima, Anima est forma, qua
 primò vivimus, sentimus, & intelligimus Ex causa exē-
 plari sic potest homo definiri, Homo est animal factum
 ad imaginem & similitudinem Dei. Interdum autē plu-
 ra, aut etiam omnia genera causarum externarum in eā-
 dem definitione iunguntur: vt si dicas, Homo est ani-
 mal à Deo ad similitudinē diuinæ mentis factum, vt æter-
 na felicitate perfruatur. Faciliusq; est ex omnibus simul
 causis, quàm ex vna tantum rem definire, quia rarò vna
 duntaxat, si nihil aliud addatur, contrahit genus ad spe-
 ciem definiti. Quòd si quis obijciat, has definitiones non
 videri descriptiones, quandoquidem non dicuntur pate-
 facere rei naturam ex proprietatibus, aut accidentibus,
 sed ex causis: occurrendum est, hoc ipsum, quod est,

Causæ exte-
ræ.

Finis.

Exemplar.

2. de anim. 3.

2. de ani. 2.

Facilius est
ex omnibus
simul causis
externis,
quàm ex vna
tantum rem
definire.
Obiectio.

M effici

Solutio.

*Quasdam es-
sentialia de-
finitioes pos-
se causales
appellari.*

effici ab aliqua causa, aut ob aliquam causam, aut imi-
tatione alicuius, esse proprium aut accidens rei, cum ad
essentiam eius non pertineat. Nonnullæ sunt definitio-
nes essentialia, quæ causales etiam dici possunt, quæ ni-
mirum ex causis internis rem declarant, ut potè ex ma-
teria & forma rei, aut ex utraq. generi adiuncta, de
quibus statim dicemus: sed quæ ex causis externis ex-
truuntur ferè sunt, quæ causales dicantur. Nam illas
magis placuit essentialia appellare.

De definitione essentiali.

Caput. 5.

1. top. 4.

*Rarissimæ
sunt essentia-
les definitio-
nes.*

Definitio essentialis, ut Aristoteles definit, est
oratio quod quid erat esse significans. Hoc est ora-
tio, quæ conuersim significat quidditatem essentiamue
rei, quæ definitur. Rarissimum est hoc genus definitio-
nis, saltem in substantijs. Sed afferri solet in exem-
plum Animal rationale. Cum autem omnis essentia,
quæ definiri potest, constet ex materia, & forma, aut
saltem ex genere, & differentia, (illæ enim componunt
essentiam re ipsa, & physicè, hæc ratione tantum, cō-
siderationeq., ut supra diximus) efficitur, ut ea oratio
dicatur significare quod quid erat esse rei, quæ constat
nominibus propriæ materiæ, ac formæ rei, quæ defini-
tur, aut generis & differentia. Exempli causa hæc ora-
nes Animal constans ex corpore tali, & animo ratio-
nis particeps, &, Animal rationis particeps sunt defi-
nitiones

Lib. 4. ca. 4.

5.

*Quæ oratio
dicatur signi-
ficare quod
quid erat es-
se rei.*

nitiones essentielles hominis: prior, quia cōstat nominibus
 significantibus propriā materiam & formā hominis: pos-
 terior, quia cōstat nominibus proximi generis proximaq;
 differentiae eiusdē. Ita fit vt duplex sit definitio essentia-
 lis, altera ex propria materia & forma generi adiunctis,
 altera ex proximo genere et p̄xima differētia. Potest ta-
 men loco proximi generis poni genus remotū cū omnibus
 differētijs interiectis, vt si dicas, Homo est substātia cor-
 porata, quae interire potest, viuens, sentiens, & ratio-
 nis particeps. At Aristoteles saepe docet vnius rei vnā
 tantū esse definitionem essentialem[†]: Non rectē igi-
 tur asseruimus, duas eiusdem rei tradi posse essentielles
 definitiones, alteram ex materia & forma, alteram ex
 genere & differentia. Verū hāc nil obstant. Verbis
 enim non modo duae, vt diximus, sed etiam plures esse
 possunt (Nam etiam illam, quae ex genere & differen-
 tia rem declarat, duobus modis fieri posse docuimus)
 ceterū significatione, vna tantum sit necesse est. Om-
 nes enim quae allatae fuerint eādē omnino essentiam sig-
 nificabūt. Atq; hoc pacto intelligendus est Aristoteles. Vr-
 gebit fortasse aliquis, premetq; hoc modo. Aristoteles docet
 multis in locis omnē definitionē essentialē cōstare ex gene-
 re, & differentia: nisi ergo illi fallitur, nulla cōstat ma-
 teria & forma rei, prātermissa differentia. Sed re-
 sistendum est hoc modo, propriam materiam & for-
 mam rei, seu potius constare ex propria materia ac

Duplex defi-
 nitio essen-
 tialis.

Loco proximi generis po-
 ni potest ge-
 nus remotū
 cum differē-
 tijs omnibus
 interiectis.

6. top. 3.

† Vt. 6. to. 2.

& 6. & 7.

top. 2.

Solutio.

Quo pacto in-
 telligendus
 vni rei vnā
 tantum esse
 definitionem
 essentialē.

Solutio.

INSTIT. DIALECT.

forma rei, quod in hac definitionis formula generi adi-
citur, vice differentiae haberi, idemq. omnino valere. Eū-
dem enim gradum humanæ naturæ significat hoc verbū
Rationale, & hæc Constans tali corpore (recto scilicet,
aut quo alio modo id explicaueris) & animo rationali:
atq. ita res habet in cæteris speciebus rerum, quæ mate-
ria, & forma constant. Reuocantur ad hoc genus defini-
tiones illæ, quæ constant genere remoto, & differentia
proxima prætermisſis aut omnibus, aut quibusdam dif-
ferentis interiectis: vt si dicas, Homo est substantia cor-
porata, rationis compos: vel, Homo est corpus animatum
rationale. Reuocantur etiam illæ, quæ loco differentia
proximæ constant nomine materiæ propriæ, aut formæ
duntaxat: vt si dicas, Homo est animal constans recto
corpore, vel, Homo est animal constans animo rationis
participante. Hæc namq. omnes significant conuersim quiddi-
tatem rei, & si aliquam eius partem, aut partes præter-
mittunt. Reuocantur & illæ quæ fiunt ex genere & enu-
meratione partium integrantium pertinentium ad essen-
tiam rei: vt si dicas, Domus est integumentum ex parie-
tibus, & tecto hoc modo constructum. Respublica est cō-
munio ex ordine sacrorum ministrorum, nobilium, &
plebis: & aliæ huiusmodi. Sed quæstio est num definitio-
nes, quæ generi & differentia proprietatem aliquam ad-
iungunt, in essentialibus definitionibus debeant nume-
rari: vt si dicas, Homo est animal rationale beatæ vitæ
capax,

Definitiones
quæ prætera-
mittunt me-
diam aliquā
differentiā.

Quæ genere
ac sola mate-
ria, aut for-
ma constāt.

Definitiones
ex enumerā-
tione partiū
integrantiū.

Nam defini-
tiones, quæ ge-
neri, & diffe-
rentia pprie-
tate adiungūt
sint essential-
es.

capax, vel, Homo est animal rationale natura mansuetū,
 & ad civilem communionem aptū. Reprehendūtur enim
 ab Aristotele. Cui quæstioni dicendum videtur, has defi-
 nitiones esse quidem redundantes (cū satis sit ea in defi-
 nitione collocare, quæ ad essentiam rei pertinent) atq; hac
 de causa ab Aristotele non probari: cæterū non esse ab
 essentialibus excludendas. Constant enim partibus cōuer-
 sim significantibus essentiam definiti, & si alias adiūgūt
 quæ nullam essentia partē significēt. Multo minus exclu-
 dendæ erunt ab hoc genere, quæ constant nomine aliquo,
 quod non significat quidē essentiam definiti, sed est eius-
 modi, ut sine ipso essentia definiti intelligi non possit: ut
 si dicas. Pater est relatum quid, cuius respectus ad filium
 terminatur. Nā & si nomen filij non significat vllā par-
 tem essentia patris, tamen sine ipso essentia, & natura pa-
 tris, intelligi nullo modo potest.

Dicitur hoc genus definitionis definitio essentialis,
 quia essentia rei exprimit. Dicitur ab Aristotele sim-
 pliciter Definitio, quia simpliciter, ac perfectē rē definit.
 Dicitur terminus, quia cognitio rei ab accidētibus exter-
 nis profecta, nō potest ultra definitionem essentialē pro-
 gredi, sed in ea quasi in perfecta rei apprehensione termi-
 natur, ut ipse autor huius nominis exponit. Dicitur de-
 niq; oratio, quæ vnum significat, quia ex materia & for-
 ma, ac omnino ex genere & differentia, ex quibus defi-
 nitio essentialis rem declarat, vna constat essentia: nō item

5. top. 2. &
 6. top. 2.

Hinc collige
 nō op^o esse ut
 oē quod po-
 nitur in estē-
 tiali definitio-
 ne, essentia
 am significet.

Cur definitio
 essentialis
 hoc nomine
 appelletur.

Cur simplici-
 ter definitio.
 Cur terminus.

5. meta. 17.
 Cur oratio
 quæ vnum
 significat.

ex genere & proprietate, aut ex genere & accidentibus
ex quibus descriptio conficitur.

Non eodē modo res omnes definiri.

Caput. 6.

Porrò non omnes res eodem modo definiuntur. Id
quod cernere, positis ante oculos prædicamentis, fa-
cile est. Nam extrema eorum, id est, genera suprema, &
individa non definiuntur essentialiter, sed describuntur
illa, quia nulla constat differentia: hæc, quia non sunt uni-
versalia, ac proinde non definiuntur nisi remotè ut dice-
mus. Describi tamen modo aliquo consueverunt indivi-
dua ex multorum accidentium collectione. Ut si Platonē
definias, hominem quendam Aristonis ex Perictiona filiū
veteris Academiæ principem, aut alia huiusmodi ora-
tione quis nam fuerit explices. Media verò interiecta in-
ter hæc, hoc est, species omnes, essentialiter possunt defini-
ri, cum omnes constent generibus & differentiis. Ceterum
in his definiendis varietatem multam inuenies. Sola enim
substantia corporea & species, quæ sub ipsa collocantur,
definiri possunt ex materia, & forma, quoniam hæc tan-
tum species ex materia & forma composita sunt. Iam ve-
rò si prædicamentum substantiæ cum cæteris conferas, so-
las substantias intelliges simpliciter definiri essentiali
definitione, ut placet Aristoteli. Accidentia enim, ut
ait,

Genera sup-
ma & indi-
vidua nō de-
finiuntur es-
sentialiter.

Individa ōf-
cribi solent.

Omnes Speci-
es definiri
possunt essen-
tialiter.

Substantiæ
tū corpora-
re definiun-
tur ex mate-
ria, et forma
Sola substan-
tia, simplici-
ter definitur
essentiali de-
finitione.

ait, non habent simpliciter quod quid erat esse, quidditatem, sed quodammodo, quia non per sese, sed in sola substantia, quæ per se existit, coherere possunt. Unde fit ut omnia modo aliquo per substantiam, in qua cohererent, definienda sint. Aliter tamen cum significatur nominibus abstractis (quæ sunt propria ipsorum) aliter cum significantur concretis. Nam cum abstractis significantur, ponenda est substantia subiectum in casu obliquo: ut si dicas, Similitudinem esse curuitatem nasi. Cum autem concretis nominibus significantur more substantiarum, tum subiectum ponendum est in recto: ut si dicas, Simum est nasus curuus. Non modo autem accidentia omnia siue proximè, siue remotè, per substantia definienda sunt, sed etiam inter accidentia reperias plurima, quæ alijs præterea additamentis egeant. Cuiusmodi sunt omnes habitus operantes, potentiæ naturales, & relata omnia. Habitus enim huiusmodi, et potentiæ, per suos actus, aut per obiecta, quæ suos actus terminant, definiuntur, ut scientiæ, & virtutes. Sic Dialectica dicitur esse doctrina disserendi. Sic philosophia naturalis dicitur scientia, quæ agit de rebus naturalibus. Sic iustitia dicitur virtus qua quisq; alij tribuit quod eius est. Sic aspectus definitur vis quedam naturalis, quæ in coloribus percipiendis versatur. Relata verò omnia per ea, ad quæ referuntur, definiuntur: ut pater per filiū, dñs per seruū, et vice versa. Alia quedam sunt in definiendis rebus observanda, quæ instructiorē postulāt

7. metaphy.
1. 4. & 5.

Omnia accidentia modo aliquo per substantiam definiuntur. Aliter tamē abstracta aliter concreta.

7. metaphy.
5. Unde D. Tho. de ente et essentia. 7

Habitus operantes, & potentiæ omnes, per suos actus, aut obiecta definiuntur.

Ari. 6. top 3
& Porphy.
de specie.

lectorem, quàm sit is, quem hisce institutionibus informamus. Nunc superest vt definiendi methodum, hoc est, viam & rationem inuestigandæ definitionis tradamus.

De via & ratione inuestigandi definitionem. Caput. 7.

Plato in Sophista, & Phædro.

2. post. 14. et

1. topi. 14.

Quopactò diuisione inuestiganda sit definitio, ex. 2. post. 14.

DVas methodos ponebat Plato, quibus omnis rerum cognitio, & scientia contineretur, Diuisiuam scilicet, & Collectiuam. Aristoteles verò & si non omnino hoc probat, docet tamen hisce duobus modis inuestigari posse definitionem, diuisione, inquam, & collectione. Diuisione quidem hoc modo. Sumatur, ait, primum, id quòd communius est, latiusq; patet, quàm res definienda: deinde illud ipsum diuidatur: mox differentia, quæ rei conuenit, addatur primo attributo: rursus, si nondum oratio recipiabitur cū re proposita, diuidatur id totū, quod assumptū est, tandemq; eo vsq; fiat progressio diuidendo, donec oratio propria efficiatur, quæ nullam in rem aliam transferri possit. Exempli causa si hominem definire velis, accipies primo loco aliquod genus hominis, verbi gratia substantiam, quæ omnium latissimè patet, dicesq; Homo est substantia. Deinde, quia substantiarum quedam sunt corporis expertes, vt intelligentiæ, quædam corporatæ, qualis est homo, addes, Corporata. Sed quia corporatæ substantiæ partim interire non possunt, vt cæli, partim possunt, è quibus

è quibus est homo, addes, Quæ interire potest. Rursus, quia earum substantiarum, quæ intereunt, quædam nō uiuunt, ut lapides, aliæ sunt uiuentes, in quibus est homo, addes, Viuens. Verum ne id quidem satis est. Viuentium enim quædam nil sentiunt, ut plantæ, quædam sentiunt, in quibus homo numeratur. Quare adiungendum est, Sentiens. Sed commune ad huc. Nam eorum, quæ sentiunt, quædā sunt expertia rationis, quædam rationem participāt, ut Socrates, & Plato. Addes igitur, Rationis particeps: quod satis erit. Nam totum hoc, substantia corporata, quæ interire potest, uiuens, sentiens, & rationis particeps soli homini conuenit, & cum eo reciprocatur. Existima ergo te hac via, & ratione inuenisse hominis definitionē: quod eodem modo in cæteris rebus definiēdis obseruabis.

Quod autem Aristoteles eodem loco ait, singulas differē-
tias hac methodo inuestigatas latius patere, quā id, quod definitur, non vniuersè accipiendum est (differentia siquidem, quæ proximè componit speciem nō latius patet, quā species, ut idem ipse alibi docet) sed solum cum non suppetūt essentiales differentie. Tunc enim sæpè cogimur diuidere ea, quæ accipimus in ea accidentia, quarū singula latius pateant, quā res, quæ definitur, omnia autē simul iuncta cum eadem recurrant. Vt si diuidas animal in bipes, & non bipes: deinde animal bipes in pēnatum, & implume: tum definias hominem esse animal bipes implume. Collectione verò, seu similium consideratione, ut eam vo-

Num differē-
tiae omnes
latius patere
debeant, quā
res definiēdae.

4. top. 2. 6.
7. meta. 12.

cat.

Quo pacto
collectionem
uestiganda
sit definitio.
2. post. 14. et
2. top. 14.

cat Aristoteles, hoc modo inuestiganda est definitio. Primum si velis infimæ alicuius speciei definitionem colligere, inspicias in indiuiduis illius rationem aliquam, ob quâ nomine talis speciei nominantur, eaq. erit definitio talis speciei. Vt quoniam animi magnitudines Alcibiadis, Achilles, & Aiace, sunt indiuidua vnius speciei infimæ magnanimitatis (fuerunt enim quamsimilimæ) hi autem homines dicti sunt magnanimi, quia æquo animo contumeliam pati non potuerunt, primus enim ob hanc causam bellum patriæ intulit, alter implacabili exarsit iracundia, tertius sibi mortem consciiuit: efficitur vt definitio huius infimæ speciei magnanimitatis sit, Æquo animo contumeliam illatam ferre non posse. Qua etiam arte colliges definitionem eius magnanimitatis quæ in Socrate, & Lysandro fuit, hanc esse, Æquabiliter secundam & aduersam fortunam ferre, quoniam hac de causa magnanimi appellati sunt. Deinde si velis colligere definitionem alicuius generis, videbis num rationes diuersarum specierum habentium idem commune nomen conueniant secundum tale nomen in vna aliqua ratione, quæ simpliciter vna sit, nec ne. Nam si conuenerint, ea erit definitio generis: sin minus, tale commune nomen erit æquiucum vtriq. speciei. Exempli causa, si ratio eius magnanimitatis, quæ fuit in Alcibiade, Achille, & Aiace, cum ratione magnanimitatis Lysandri, & Socratis, in hoc conueniat, quod omnes existimauerint se dignos esse rebus magnis,

atq.

atq; hæc ratio sit vna simpliciter, hæc sanè erit definitio generis vtriusq; magnanimitatis, quod magnanimitatis generali vocabulo appelletur. Quòd si non fuerit communis vtriq;, aut certè non fuerit vna simpliciter, sed analogicè duntaxat (quod ego magis crediderim) non erit vtiq; definitio alicuius generis vtriusq; magnanimitatis, sed cuiusdam analogi, quod similibus quidem rationibus, sed tamè diuersis dicatur de vtraq;. Et ita in cæteris. Ac prior quidem methodus definiendi exactior est, & naturæ ordini, perfectæq; disciplinæ conueniēs: posterior autem, qua plurimum vtitur Socrates apud Platonem, & si minus perfectæ est, tamen inuentionis, ordini est accommodata. De qua quidem intelligendum est illud Aristotelis, facilius esse minus vniuersalia, quàm magis vniuersalia definire: atq; ideo à minus vniuersalibus ad magis vniuersalia esse progrediendum.

Method⁹ inuestigandi definitionem per diuisionem exactior est: altera tamè inuentionis ordine est prior.
2. post. 15.

De definito.

Caput. 8.

Diximus de definitione deq; via, & ratione definiendi, nunc de definito aliquid dicamus. Quing; autem se se offerunt in hac re animaduertenda. Primum est, duplex dici solere definitum apud Dialecticos: propinquū, & remotum. Definitū propinquū (quod & primū, & immediatū vocant) est illud quod proxime explicatur

Duplex definitum.

Propinquū.

Remotum.

explicatur definitione. Remotum verò (quod secundariū, & mediatum appellant) est illud, quod remotè, & quatenus in propinquo cōtinetur, definitione declaratur. Exempli causa, cum dicimus, Equus est animal hiniens, equus est definitum propinquum, Xanthus autem, Bucephalus, & ceteri ex singulis, sunt definita remota, quoniam equus in commune explicatur proximè definitione illa, singuli autem solū ex quadam cōsecutione, quatenus videlicet cōmune equi nomen, & naturam participant. Eādē ratione, cum dicimus, Animal est corpus animatum sentiens, animale est definitum propinquum, homo autem et bestia, atq; adeo singuli homines & singula bestiae, sunt definita remota. Vnde planum fit, definitum remotum nec omnino, nec conuersim explicari definitione ea, cuius respectu dicitur definitum remotū, ac proinde non esse simpliciter appellandū definitū. Alterū est, omne definitum, quod definitione vna explicatur, vnum per se, hoc est, vnius essentiae esse debere. Nam cum definitio sit velut quaedam expressa imago alicuius essentiae, quot fuerint essentiae, quae definitione explicantur, tot sint definitiones necesse est. Hinc fit, vt Aristotelis sententia id, quod est vnum per accidēs, vt est homo albus, quia nō habet vnā duntaxat naturā, sed multas, non definiatur, definitione videlicet simpliciter vna. Pluribus enim definitionibus cōplicitis fateatur ille hāc posse definiri: vt si dicas, Homo albus est animal rationale infectum colore dispartiente visum.

Quia

Definitū remotum, non est simpliciter definitū. Omne definitum vnum quid per se esse debet.

7. meta. 12. tex. 42.

Id quod est vnum per accidēs, nō definitur.

6. top. 5.

Quia verò nomen equiuocum non significat vnā tantum naturam, essentiamue, sed multas, hoc etiam efficitur ex dictis, vt nullum equiuocum definiatur, nisi prius desingnatur: quod peruulgatissimum est apud Dialecticos. Hoc verò & si in omnibus equiuocis communiter præcipitur, tamen in quibusdam analogis quodammodo non seruatur. Quædam enim definiuntur nulla prius facta ipsorum distinctione, vt apud Aristotelem Principia, Natura, Motus, & alia permulta. Si tamen loquamur de definitione, quæ sit simpliciter, ac omnino vna, dubium non est, quin semper hoc commune proloquiū seruetur. Nunquam enim definitio omnino vna ulli equiuoco assignatur, nisi vocabulum equiuocum pro vno tantum significato accipiat. Tertium est, omne quod definitur esse vniuersale vt Aristoteles sæpè admonet. Vnde fit vt verba illa, Quod quiderat esse, & alia similia, quibus Aristoteles vtitur cum de definitione, aut de quidditate rei loquitur, semper accipiantur apud illum pro quidditate, essentiaue vniuersali. Causa cur sola vniuersalia definiantur, hæc est, quia singularia (Deum optimum maximum excipio) sunt mutabilia: vniuersalia verò nunquam mutantur, nisi ex accidenti, ratione videlicet singularium. Homo enim, exempli gratia, propterea dicitur nasci, interire, & omnino mutari, quia Socrates aut aliquis alius ex singulis, mutatur: id, quod modo eodem accidit in cæteris. Cum ergo definitio debeat esse rei

Nūllū equiuocum definitur, nisi prius distingatur. 6 top 2. & 5.

Quandū equiuoca definiuntur antequā distingantur: non tamē de definitione simpliciter vna.

Omne quod definitur, est vniuersale. Vt. 1. post. 7. et. 2. post. 14 & 7. metaphy. 15. Vt ferè toto 7. metaphy.

Vniuersalia non mutantur nisi ratione singularium.

Definitio est
principiū &
fundamentū
scientiæ. 1.
post. 8. & 1.
de anima. 1.

Individua de
finiuntur re
motè.

Num definitū
remotū
sit res vni-
uersalis, an
nomen vni-
uersale.

Nominales
ex Ochamo.
1. parte Logi-
cæ. capi. 14.
& 15.

Qui reales di-
cuntur, ut
Alb. D. 3bo.
Scotus.

Omne, quod
proprie defi-
nitur, est spe-
cies. 7. me. 4.

rei immutabilis (est enim principium & fundamentum scientiæ, ad quam non admittuntur nisi res, quæ ex se mutabiles non sint) efficitur ut omne definitum debeat esse vniuersale. Sic enim fiet, ut nulla in ipsum, ratione sui cadat mutatio. Aliæ sunt rationes, quibus id, quod asserimus, sola (inquam) vniuersalia definiri, ostendatur, sed hæc vna sufficiat hoc loco. Quod quidem planè intelligitur de definito propinquo. Nam remotè dubium non est, quin singularia definiantur. Verùm hîc dissensio est inter Dialecticos. Quidam enim non agnoscetes vllam rem vniuersalem, quæ sit in singulis indiuiduis, quæq; primò, ac proximè significetur nomine vniuersali, dicunt definitū propinquum non esse rem vniuersalem significatā nomine vniuersali, sed ipsum nomen vniuersale: atq; ita cū dicimus, Equus est animal hinniens, hoc nomen Equus esse definitum propinquum, singulos verò equos, qui (eorum sententia) equi nomine proximè significantur, esse definita remota. Alij ponentes nomen vniuersale proximè significare rem vniuersalem, quæ existat in singulis, remotè autem ipsa singula indiuidua dicunt, definitum propinquum esse rem vniuersalem, quæ proximè significatur nomine vniuersali (hæc est enim quæ proximè explicatur de finitione) definita verò remota esse illa eadē, quæ illi asserunt. Sed contra priorem sententiam aliquando dabitur disputandi locus: nos posteriore probamus. Quartum est, omne quod proprie definitur, aut describitur esse speciem

speciem alicui generi subiectam, aut infimam, aut subalternam: quia in omni definitione aut descriptione propriè dicta, ponendum est genus rei, quæ definitur, & eius differentia, aut proprietas. Hinc intelliges, cur nec genera summa, nec differentie, propriè definiantur. Nullius enim generis sunt species: & si differentie respectu suorum individuorum fortasse sint species, ut Rationale respectu huius rationalis, quod alio loco discutiemus. Describuntur tamè quodammodo differentie more proprietatum cōcretis nominibus significatarum. Nam ut dicimus Disciplinabile est animal, quod doctrina imbui potest, sic dicere possumus, Rationale est animal, quod rationem participat. Quintū est, figmēta, ut chimērā, hircoceruum, & alia huiusmodi nō definiri definitione rei, sed nominis tantū, ut placet Aristoteli. Itaq; ut ille vult, cū dicim⁹, Hircoceru⁹ est animal ex hirco et ceruo cogitatione cōfictū, sensus hic est, Nomē hircocerui significat animal confictū ex hirco et ceruo. Causa huius sententiæ est, quia figmēta nō habēt verā quidditatē esse tiamūe, quæ definitione rei explicetur habēt tamē verū nomē, quod definitione nominis declaretur. Unde ille. Id, inquit, quod nō est (hoc est, esse nō potest) nemo scit unquā quid est, sed quid oratio, aut nomē significat. Veluti quid significet Hircoceruus percipi potest quid verò hircoceruus sit intelligi nō potest. Id quod eodē libro plurib⁹ verbis exequitur. Si cui tamē placuerit, poterit sine crimine has figmētōrū definitiones nomine definitionis rei quodāmodo,

Cur nec genera summa nec differentie definiantur propriè.

Apud Porphy. & specie Quo pacto differentie describantur.

Figmentaria definiuntur definitione rei, sed nominis.

2. post. 7.

& si

Quoddammodo
de definitione
cur si mēsa
definitione
eci.

2. post. 7. &
7. meta. 4.

6. 7. meta.
4. & 5.

Potissimū. 6.
topiorum.

& si remotissimè, comprehendere. Nam & si figmenta non sunt res, tamen quasi in extremo gradu rationem rerum participant, quam ob causam res fictæ appellantur. Hoc verò mihi cum Aristotelis doctrina pugnare nō videtur. Docet enim (idq. non semel) etiam definitiones accidentium esse nominum interpretationes, quoniam accidentia non sunt simpliciter res, siue entia. Sæpe tamen concedit hæc explicari definitione rei, quia & si non sunt simpliciter entia, tamen quoddammodo sunt entia, sicq. à numero entium non penitus excluduntur. Hæc de definitione dixisse sufficiat: nūc ex plurimis præceptis, quæ ab Aristotele ad benè definiendum traduntur, ea nos tantum subiiciamus, quæ plus utilitatis afferre videātur.

Primum definiendi præceptum.

Caput. 9.

Semper definiendum ex
notioribus.
6. top. 2. et 5.

Non definiē
dū translationi
bus. 2. post 15
& 6. top. 2.
Nec verbis
inuisitatis. 6.
top. 2.

Primum præceptum est, ut quicquid definitur definiatur ex notioribus. Quod quidem vel ea de causa primo loco posui, quia nihil est minus ferendum, quam id esse obscurum, ad quod quasi caput omnis disputatio redigitur. Id enim est definitio. Hoc præceptum non servant, qui translationibus, præsertim remotis, & difficilibus, rem definiunt, ut hominem, arborem inuersam. Item qui vtuntur definiendo verbis parum vsitatis, ut si quis medicus imperet ægroto, ut sumat Terrigenam, herbigradam,

gradam, domiportam, sanguine cassam, ut agrotus cocleam intelligat. Item qui ex verbis ambiguas definitiones extruunt, ut si quis hac oratione, Elementum primum, velit literam, quasi eam describendo, significare. Hæc enim verba ambigua sunt, & in alijs etiam rebus possunt intelligi: ut enim literæ sunt prima elementa sermonis, sic unitates, sunt prima elementa numeri, & materia ac forma prima elementa rei naturalis. Admittuntur tamen ambigua vocabula in definitionibus, cum vel additur aliqua particula, quæ ambiguitatē verbi ad unā significationem trahat (ut si quis proximæ definitioni addat hanc particulam, Sermonis) vel ex rebus, de quibus differitur, apertè constat, quæ significatione vocabula sumantur. Item qui idem per id ipsum definiunt. Nihil enim est notius se ipso. Hoc autem apertè, ac verbo eodem, ferè nunquam accidit, sed implicite, aliq. verbo, ut potè cum in definitione ponitur aliquod nomē, quod definitur & declaratur per ipsum definitum: ut si quis definiat solem astrum, quod dum dies est nostrum hemisphærium illustrat. Nam cum dies definiatur motus solis super terram, efficitur, ut tandem sol definiatur per solem. Item qui contrarium per suum contrarium definiunt, ut si quis definiat bonum esse id, quod est malo contrarium. Huiusmodi est illud, Virtus est vitium fugere: & illud, Prima sapiētia stultitia caruisse. Causa est quia, contrariorum eadem est scientia, & cognitio. Verum hic

N modus

Cice. 2. de divinatione.
Nec ex verbis ambiguis
6. top. 2.

Quo pacto
ambigua ad
mitti valeant
in definitionibus.

Non definiendum idem
per idem.
6. top. 3.

Nec contrarium per contrarium.
6. top. 3.
Horatius.

Obiectio.

modus definiendi non est vsq̄ adeo repudiandus. Sed obijciat aliquis contra hoc primum præceptum, omne relatum per illud ipsum relatum, ad quod refertur, esse definiendum, vt docent Philosophi, relata verò inter sese, cum sint simul natura, esse æquè nota, aut æquè incognita, ergo nõ quicquid definitur esse ex notioribus, magisq̄ perspicuis definiendum. Occurres tamen, Nullum relatum (si propriè loquendum est) definiri per illud relatum, ad quod refertur, sed per respectum suum, qui in illud terminatur, ac definit. Verbi causa, pater non definitur per filium, sed per suum respectum, qui in ipso inchoatur, et in filium definit. Ceterum, quia nullus respectus intelligi potest sine suo termino, fit vt respectus patris intelligi non valeat sine filio, sicq̄ in definitione patris necessariò ponendus sit filius, pariq̄ ratione pater in definitione filij: & cætera relata in definitionibus eorum relatorum, quæ ad se vicissim referuntur. Quod igitur philosophi dicunt relata, quæ sese mutuo respiciunt, per se inuicem esse definienda, non propriè accipiendum est, sed quasi dicant, necessariò alterum in definitione alterius esse ponendum, vt quorsum tendant sui respectus, per quos relata verè, ac propriè definiuntur, intelligatur. Nunc autem & si relata ipsa sese vicissim respicientia sint æquè cognita, aut incognita, tamè respectus ipsi sunt naturæ ordine notiores, quàm relata. Itaq̄ in relatis etiam definiendis hoc observatur, vt quod definitur, ex notioribus explicetur.

Solutio.

Nũm relati
nũ per id ad
quod refertur
definiatur.
Alb. in præ-
dicamentum
ad aliquid.
cap. 9.

Secundum

Secūdu praeceptū definiēdi. Cap. 10.

Alterū praeceptū est, vt definitio sit p̄pria definiti, vt Aristoteles ait, hoc est, vt nec latius pateat, quā definitū, nec minus latè, sed cū eo recipietur. Hoc praeceptū non obseruāt, qui extruūt definitiones alijs etiā rebus cōuenientes, vt si quis terrā definiat, corpus, quod deorsū suapte natura fertur. Hoc enim in alijs etiā rebus verè dicitur. Itē qui assignāt definitiones, quae nō cōueniūt omnibus cōprehēsis sub definito: vt si quis definiat aquā corpus simplex frigore cōcretū. Nec enim omnis aqua frigore cōcreta est. Quòd si terra definiatur, corp⁹ simplex, quod in infimū locū suapte natura fertur: aqua verò corp⁹ simplex quod inter terrā et aērē suapte natura quiescit: hac ex parte rectè habebūt definitiones, quòd cū rebus, quae definiuntur, recurrāt, recipiunturq. Hinc colliges, multas circūferri nominū interpretatiōes, quae nō sunt bonae definitiones. vel quia latius patēt, vt si dicas, Theolog⁹ est, qui de Deo loquitur: Cōsul est, qui patriae cōsulit: vel quia minus latè, vt si dicas, Geometria est ratio metiēdi terrā. Sape igitur aliquid addendū est huiusmodi interpretatiōibus vt bonae definitiones habeātur. Quod plurimae etiā descriptiones Oratorum, & Poëtarum desiderant.

Tertiū praeceptū definiēdi. Cap. 11.

Tertium praeceptum est, vt nihil in definitione desit, aut super sit. Deest autem aliquid, cū posito genere remoto non adhibentur omnes interiectae differētie,

Definitio debet conuerti cum definito
6. top. 1.

Multa circūferuntur nominum interpretatiōes quae non sunt bonae definitiones.

Nihil in definitione desiderari, aut si posse debet.

6. top. 3.

ut si quis definiat hominem esse substantiam rationis participem. Hac de causa docet Aristoteles, aut definiendum esse genere proximo, ut si dicas, Homo est animal rationis particeps, aut si remoto, adiungēdas esse generi oēs differentias, quæ à genere ad definitum vsq. inueniuntur, ut si dicas, Homo est substantia corporea interitus capax, viues, sentiens, & rationis particeps. Deest etiam aliquid cum res, quæ definitur, constat materia & forma, nec tamen loco differentiae utraq. ponitur, sed altera tantum, ut si hominem definias animal constans animo rationis particeps. Id autem dicitur superesse, siue redundare in definitione, quo sublato, ea, quæ remanet oratio, satis apertè rem declarat. Exempli causa si quis definiat hominem animal rationis particeps bipes, illud Bipes, dicendum erit superesse, quoniam eo detracto satis planum facit reliqua oratio definitum. Sæpe tamen non datur vitio, quod plura verba ponantur in definitione, quam quæ satis esse videantur, quoniam raro id censetur superuacuum, quod aliquanto apertius rem declarat. Quare rariùs hoc vitio, quam superiori, laborat definitio. Quamquam ne illud quidem semper pro vitio habendum est, quandoquidem graues authores, ne minutissimè omnia persequantur, multas sæpe omittunt medias differentias, præsertim cum faciliè intelligi possunt.

Quid supsit
siue redudet
in definitio-
ne. 6. top. 2.

Sæpe graues
autores alia
quid omittunt
in definitio-
nibus, quod
facile intelli-
gatur.

Quartum præceptum definitionis.

Caput. 13.

Quartum

Quartum præceptū est vt definitio sit brevis, modo breuitas obscuritatem non pariat. Nā cū definitio cuiusq; rei sit caput totius disputationis, quæ de re habetur, vitio haud dubiè non carebit, quæ longior fuerit, quàm vt faciliè memoria teneatur, expeditèq; cū opus fuerit, in mediū afferatur. Quātū ergo & natura rei, et perspicuitas, patientur, brevis esse debet definitio, & si nonnunquam aliquanto longiori egeat expositione. Hoc præceptum prætermittunt, qui tot particulas in definitione congerunt, quot sunt difficultates in tractatione rei, quæ definitur. Nam & si definitio, vt autor est Aristoteles[†], talis esse debet, vt ex ea omnes dubitationes, quæ de re habentur, dissoluantur, non tamen necesse est, vt singulis penè argumentis deluendis singula verba in definitione ponantur (quod multi faciunt) sed vt ita sit constituta, vt ex paucis faciliè omnium obiectorum solutio colligi possit. Sæpè tamen sophistarum importunitas cogit pluribus verbis rem definire, quàm simpliciter definienda foret. Qua ratione Aristoteles fatetur se longiori oratione elenchum definiuisse.

Definitio debet esse brevis.

Non sunt in definitione tot particule congerende, quot sunt argumenta ex definitione diluenda.

† 4. pby. 4.

Sæpe sophistarum causa longiores fiunt definitiones.

1. peri. 4.

1. elench. 4.

Alia quædam præcepta, quæ in inuestigatione definitionis seruanda sunt.

Caput. 14.

Porrò cū diuisionis methode inuestigatur definitio tria obseruanda esse docet Aristoteles. Primum, vt

In inuestigatione definitionis per diuisionem, quæ seruanda.

N 3 omnia

2. post. 14.

- 1 omnia prædicata, quæ sumuntur, prædicentur in ipso quid est, hoc est, essentialiter. Ferè tamen cogimur alia sumere attributa, quia ignota nobis sunt, maxima saltè ex parte,
- 2 rerù essetia. Alterù, vt omnia naturæ ordine collocetur, ita scilicet, vt cõmuniora præponantur minus cõmunibus quo ad intelligēdi rationē. Nā quo ad sitũ partiũ orationis, sæpe differentia præponitur generi, vt cùm dicimus, *Dialectica est differēdi scientia*. Verùm cùm plures differentie in definitione ponuntur, ferè fit, vt situ etiã verborũ cõmuniores antecedant minus cõmunes. Neq; enim dicimus, *Animale esse corpus sentiēs, animatũ, sed corpus animatũ, sentiēs*: & ita ferè in reliquis. Tertiũ, vt nulla differētia prætermittatur. Quod utiq; fiet, si omnia, quæ ante sumuntur, diuidantur adæquatè in proxima mēbra diuidentia, quo vsq; tota oratio cū definito recurrat. Quoniam verò in genere proximo rei, quæ definitur, cõtinetur omnia priora, tũ genera, tũ differentie, docet Aristoteles, loco eorũ omniũ, posse poni genus pximũ. Id quod sæpe necessariò faciendũ erit, ne longior, quàm par sit, fiat definitio. Vnde Boëthius, si omnes, inquit, species suis nominibus appellaretur, ex duobus solũ verbis omnis fieret definitio. Vt cùm dico quid est homo, quid mihi necesse esset dicere, animal rationale, mortale, si animal rationale esset proprio nomine nuncupatũ? Cum autẽ collectionis methodo definitio inuestigatur, hoc vnum præcipit Aristoteles diligēter cauere, ne, dũ à minus cõmunibus ad communiora progredimur, aliquam
- 3

6. top. 3.

Boëth. de diuisione.

In inuestiganda definitione per collectionem quid obseruandũ.
2. post. 15.

aliquā incurramus equiuocationem. Latet nanq; magis in cōmunioribus equiuocatio. Etenim quod animi magnitudo ea, quam in Alcibiade, Vlyffe, & Aiace legimus, vniuocē illis cōuenit, nemo dubitat. Null^o etiā ambigit in Lyfandro, & Socrate aliam quandā eiusdē omnino rationis magnanimitatem fuisse. Sed num magnanimitas, quæ de vtraq; specie dicitur, sit vniuoca, nec ne, id sanē (quia de re cōmuniori est quæstio) non ita faciliè perspicitur. Si ergo ex rationibus vniuocis inferiorū vnā rationem, quæ vniuocē inferioribus cōueniat, collegeris, ea erit definitio superioris. Sin autem ad vnā omnino rationē non accesseris, intellige vocabulū cōmune equiuocum esse. Hæc præcepta definiendi sint satis. Ceterū antequā ad argumētationē pergo, duo velim animaduertas, Alterū est sapissimè verba, quæ actū significāt, vt Sentiēs, Ridēs, & alia huiusmodi, pro ipsis facultatibus in definitione accipi: vt Sentiens, pro eo, quod sentire potest, Ridēs, pro eo, quod ridere. Causa est, quia apud Latinos ferè non sunt nomina imposita facultatibus. Alterū est, in his præceptis quedā esse, quorū prætermissio efficit, vt oratio non sit omnino definitio, qualia sunt ex quatuor definiendi præceptis primū & secundū: quedā verò esse, quorum reiectio non id prorsus efficit, vt oratio non sit definitio, sed hoc tantū vt non sit bona, & apta definitio, qualia sunt tertium & quartum. Atq; hæc due animaduersiones in præceptis etiam diuidendi obseruande sunt.

Sapissimè
verba, quæ
actum signi-
ficāt, pro ip-
sis facultati-
bus in defini-
endo accipis-
untur.
Nota hæc.

INSTIT. DIALECT.
INSTITVTIONVM DIALEC-
TICARVM LIBER
SEXTVS.

De consequentia. Caput. i.

Latius patet
consequentia
quàm argu-
mentatio.
(Consequētia,
quid.

Estat ergo vt, quia de diuisione, ac defini-
tione iam diximus, deinceps de Argumē-
tatione, in qua plus operæ Dialecticus in-
sumit, differamus. Sed quoniam argumē-
tatio est quædā consequētia, (latius enim
patet consequentia, quàm argumentatio) prius de conse-
quentia, quàm de argumentatione, dicendum est. Conseque-
tia igitur, siue consequutio, est oratio, in qua ex aliquo ali-
quid colligitur: vt Omnis homo est animal, igitur aliquis
homo est animal. Id verò, ex quo aliquid colligitur, dicitur
antecedens: quod autem colligitur vocatur tum consequēs,
tum conclusio: quanquam sæpe tota consequentia conclu-
sio nominatur. Consequentiarum autē quatuor sunt ge-
nera. Primum est cū qualibet enuntiatio ex se ipsa, aut
ex sua æquipollente colligitur. Alterum genus est cū an-
tecedēs, & consequens eisdem præcisè verbis, eodemq. ordi-
ne collocatis constituta sunt, sed tamen non idem valent:
vt Omnis homo est animal, igitur quidam homo est ani-
mal. Neesse est Socrateē esse animal, igitur nō neesse est
Socratem non esse animal. Nomine enim verborum non
complector

Antecedens.
Consequēs, et
conclusio.
Sæpe tota cō-
sequentia di-
citur conclu-
sio, maximè
apud Cicero-
nem.
Primum ge-
nus consequē-
tiarum.
Secundum.

complector hoc loco particulas ad quantitatem, aut qualitatem pertinentes. Tertium genus est cum antecedens & consequens eisdem præcisè verbis constant, verum ordine conuerso, vt Nullus homo est lapis, igitur nullus lapis est homo: necesse est omnem hominem esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse hominem. Atq; ex consequentijs hæcenus enumeratis nulla dicitur argumentatio, sed consequentia duntaxat. Quartum genus est cum antecedens & consequens non eisdem præcisè verbis constât, quia in antecedente continetur argumentum aliquod, vno, aut pluribus verbis comprehensum, quod non continetur in consequente. Diuidi solet hoc genus in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum: quæ ratione argumenti argumentationes appellantur. Syllogismus est vt si dicas, Omne vitium fugiendum est, Omne mendacium est vitium, igitur omne mendacium fugiendum est. Si sol lucet, dies est, at sol lucet, igitur dies est. Enthymema vt, Homo est animal, igitur homo est sensus particeps: Hic adolescens diligenter nauat operam literis, igitur doctus euadet. Inductio vt, Omnis homo est sensus particeps, et omnis bestia est sensus particeps, igitur omne animal est sensus particeps: Romulus non diu tulit fratrem imperij consortem, nec Pompeium Cæsar, nec Augustus Antonium, nec aliquis alius, cuius ad nos memoria peruenierit diutius imperij participem ferre potuit, nemo igitur est, qui consortem imperij diu ferat. Exemplum vt, Cræsus in diuitijs fœlicitatem

Tertium.

Quartum.

Argumentationes.
Syllogismus.
Enthymema.

Inductio.

Exemplum.

tem

te inuenire nō potuit, ergo nec Crassus inueniet: Pisistratus impetratis à Republica custodibus salutis suæ, tyrāniā de occupauit, ergo & Dionysius occupabit. Hæc videtur consequentiarum genera. Quod si alia fuerint, facile ad hæc reuocabuntur.

Quæ sit bona, ac vitiosa consequentia: & quomodo internosci possint. Ca. 2.

Bona consequentia.
Vitiosa.

Vitiosæ consequentiæ non sunt simpliciter consequentiæ.

1. topi. 1. & 1. elench. 1. Primum augmentum.

DVplex quoque dici solet consequentia: bona, et vitiosa. Bona dicitur ea, in qua aliquid ex aliquo verè colligitur, ut quæ in exēpla sunt hætenus adductæ. Vitiosa est, in qua nō verè aliquid cōcluditur, ut si dicas, Socrates est animal, ergo est philosophus. Hæc cum ita sint, eas tātūm nos in definitione cōsequentiæ cōplexi sumus, quæ bonæ sūt et aptæ. Eas enim, in quibus aliquid nō verè colligitur, nō arbitramur dicēdas esse simpliciter cōsequētiās, sed vitiosas, & ineptas cōsequētiās, quēadmodū Aristoteles syllogismū nil concludētē, non simpliciter syllogismū, sed vitiosum syllogismū appellādū esse censet. Duobus verò potissimūm indicijis internosci solent bona, et vitiosa consequentia. Alterū est. Si ex veritate antecedētis, saltē et hypothēsi data, cōsequēs verū esse deprehēditur, bona, & apta est cōsequētia: sin minus, vitiosa, et inepta. Exēpli causa, quia ex veritate huius enūciationis, Socrates est homo, deprehēdimus hāc esse verā, Socrates est animal, dicimus hāc esse bonā consequentiā, Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Pariq; ratione fatemur has esse aptas, Socrates est lapis

lapis, ergo et sensus expers: si Socrates esset avis, volare
 haud dubiè posset: quia et si neutrum antecederet verum sit, ta-
 men ex veritate utriusque ficta, et data, utrumque consequens ve-
 rum esse deprehenditur. Has verò dicimus esse vitiosas, So-
 crates est homo, ergo est philosophus: Socrates est homo, er-
 go equus est animal: quia in priori datur antecedens verum,
 & consequens falsum: posterioris autem consequens, & si semper
 verum est cum antecedente, tamen non ex eo quod antecedens ve-
 rum est, deprehenditur esse verum, quippe cum antecedente exis-
 tente vero, posset consequens, si nihil aliud prohiberet, esse
 falsum. Ex hoc documento efficitur, ut ad bonam consequen-
 tiam non modò non sufficiat veritas antecedentis et consequen-
 tis, sed ne requiratur quidè. Nam, ut ex dictis perspicuum est,
 ex utroque vero constare potest consequentia vitiosa, ex utroque
 autem falso, bona, & apta. Alterum indicium huiusmodi est.
 Si id, quod contradicit consequenti, repugnat antecedenti, bo-
 na est consequentia: sin minus, vitiosa. Repugnantium autem
 nomine hic intelligo ea, quae simul vera esse non possunt.
 Hoc documento intelligimus illam esse bonam consequentiam,
 Socrates est homo, ergo Socrates est animal, quia haec enun-
 ciatio Socrates non est animal, quae contradicit conse-
 quenti, repugnat antecedenti. Illam autem cognosci-
 mus esse vitiosam, Socrates est homo, ergo Socrates est
 philosophus, quia hoc pronunciatum, Socrates non est
 philosophus, quod contradicit consequenti, non repug-
 nat antecedenti. Neque enim Socrates, si non sit philo-
 sophus,

*Ut bona sit
 consequentia
 non modò nõ
 est satis, ve-
 ritas, antec-
 edentis, & cõ
 sequentis sed
 ne requiris-
 tur quidem.
 Secundum do-
 cumentum.
 Repugnantia
 quae dicantur
 hoc loco.*

INSTIT. DIALECT.

sophus, nō erit homo. Eādē regula iudicamus, illā esse ineptam consequutionē, nihilq; colligentē, Socrates est homo, ergo equus est animal: quia & si verū esse ponamus, quōd nullus equus sit animal, non tamen statim verum esse inficiabimur Socratem esse hominem.

De consequentia formali, & materiali.

Caput. 3.

Consequētia
formalis.

IAm verò bona cōsequentia, aut est formalis, aut materialis: itēq; aut necessaria, aut p̄babilis. Consequētia formalis dicitur ea, quæ vi formæ cōcludit. Ea verò dicitur cōcludere vi formæ, cuius formā modumue colligēdi si retinueris, in quacūq; alia materia, etiā impossibili, aptē cōcludes. Exēpli causa, dicimus hāc esse formale consequentiā, Oīs virtus est laudabilis, tēperantia est virtus, igitur tēperantia est laudabilis, quoniā vi formæ cōcludit. Intelligimus autē eam concludere vi formæ, quia seruata eādē forma, in qua vis alia materia, etiā impossibili, benè cōcluditur, vt si dicas, Oīs leo est lapis, equus est leo, igitur equus est lapis. Est enim bona hęc cōsequentio vt ex dictis apertū est. Eādē ratione dicimus hāc esse formale consequentiā. Necesse est omnē hominē esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse hominē, quoniā hac forma retēta semper aptē cōcluditur, vt si dicas, Necesse est omnē leonē esse lapidē, igitur necesse est aliquē lapidem esse leonem. Vt autem retineatur eadem forma, seu modus colligēdi, primū necesse est vt seruetur eādē dispositio, seu ordo verborum, in qui-

Cap. superio
vi.

Retinendus
idē ordo ver
borum.

in qui-

in quibus cernitur vis cōsequutionis. Nam si ordo huiusmodi verborū mutetur, mutata haud dubiè existimāda est consequutionis forma, vt patet in his duabus consequentijs, Omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est qualitas: Omnis laurus est substantia, omnis equus est substantia, igitur omnis equus est laurus. Nā quia in priori consequētia subiectum primæ enūciationis est prædicatum secundæ, quod non fit in posteriori consequutione, alia certè forma est in priori, alia in posteriori. Deinde opus est vt seruetur eadem acceptio, idemq; acceptionis modus eiusmodi vocabulorum. Ex quo fit vt in his duabus consequentijs, Homo deambulat, igitur, aliquis homo deambulat: Homo est species, igitur aliquis homo est species: non sit eadem forma, quia vox Homo in antecedente prioris accipitur pro singulis hominibus disiunctiuè, in antecedente autem posterioris accipitur pro homine communi præcisè. Hæ verò non habent eandem formam, Homo surgit, ergo non sedet: Homo surgebat ergo non sedet: quia acceptio vocabuli Homo amplior est in posteriori antecedente quàm in priori. Nam vox Homo in priori accipitur pro solis hominibus, qui nunc existunt iuxta differentiam temporis verbi Surgit: in posteriori autem, non modo accipitur pro ijs, qui extiterunt, iuxta differentiam temporis verbi Surgebat, sed etiam extenditur ad eos, qui nunc existunt, vt placet Aristoteli. Rursus necesse est vt seruetur eadem essentialis

Seruāda eadem acceptio verborum.

1. elincb. 3.

Seruanda eadem essentialis qualitas.

essentialis qualitas enunciationum principalium. Quo fit, ut hæ consequentiæ non sint eiusdem formæ, Homo est animal, ergo est sensus particeps: Homo non est animal, ergo est sensus particeps: quia antecedens prioris est affirmatiuum, posterioris negatiuum. Dixi principalium, quia si mutetur qualitas essentialis enunciationum quarundam minus principalium, quæ includatur in subiecto aliquo, aut prædicato, non necesse est ut mutetur forma, veluti si dicas, Homo, qui est iustus, est prudens, ergo hic est prudens: Homo, qui non est probus, est imprudens, ergo ille est imprudens. Sunt enim eiusdem formæ. Præterea necesse est ut seruetur eadem quantitas enunciationum. Quia ob causam hæ consequentiæ non sunt eiusdem formæ, Omne animal est sensus particeps, igitur homo est sensus particeps: Quoddam animal est rationis expers, igitur homo est rationis expers. Denique necesse est ut seruentur eadem coniunctiones ac nexus principalium partium consequutionis. Qua de causa hæ consequentiæ non sunt eiusdem formæ, Si dies est, sol lucet: Quia dies est, sol lucet. Hæce necessario videntur seruanda (et si quæ sunt alia, quæ admodum colligendi spectent) si forma consequentiæ retinenda est.

Seruanda eadem coniunctiones, ac nex.

Consequentiæ materialis.

Consequentiæ materialis est ea, quæ vi solius materiæ cõcludit. Ea verò dicitur cõcludere vi solius materiæ, quæ vi quidem formæ nil colligit, sed tamē talis est ut assumpta simili materia semper in eadem forma aptè concludatur. Exempli causa, dicimus hanc esse materialem consequentiā,

sequentiam, Homo est animal, ergo est sensus particeps, quia propter solam materiam, hoc est, propter solam rerum significatarum inter se affectionem rectè concludit. Nam quia esse sensus particeps ita cōnexum est cum animali, vt omne animal necessariò sit sensus particeps, hac sola de causa aptè concludit, qui ex eo quòd homo est animal, colligit eundem esse sensus participem. Si enim retenta eàdem forma dissimilem materiam accipias, fieri potest vt ineptè concludas, veluti si dicas, Homo est animal, igitur est hinnitus particeps. Intelligimus autem supiorè cōcludere vi materiæ, quia simili materia assumpta, semper aptè in eadem forma concluditur. Vt si dicas Laurus est planta, ergo est sensus expers. Nam vt esse sensus particeps necessariò, ac vniuersè connexum est cum animali, sic sensus expers cum planta. Eadē ratione aptè concludit ex vi materiæ, qui sic colligit Homo est animal ergo non est sensus expers: Laurus est planta, ergo nō est sensus particeps. Et ita in alijs. Verùm materialis consequentia minus propriè dicitur bona & apta.

Ex primo igitur consequentiarum genere, vtpotè cū quaelibet enūciatio ex se ipsa, aut ex sua equipollēte colligitur oēs sunt formales, vt si dicas, Homo est animal igitur homo est animal: Oīs homo est animal, igitur null⁹ homo nō est animal. Quāquā verò prior illa sit ridicula tamē est cōsequētia formalis. atq; adeo maximè omniū necessaria quēadmodū hæc enūciatio, Homo est homo, et si puerilis ē,

Quæ sint formales consequentiae quæ materiales.

tamen

tamen est enunciatio, atq; inter enūciationes in primis necessaria. Nil enim veri aut enūtiatur, aut colligitur, quā idē de se ipso. Ex reliquis autem tribus generibus, quēdā sunt formales, quēdam materiales. Verbi causa, in secundo genere, cū ex subalternāte colligitur subalternata, aut particularis ex indefinita, est formalis consequentia: aliquando autē ē contrario est materialis, vt si dicas, Homo est animal, igitur omnis homo est animal. In tertio genere, conuersiones quidem sunt formales consequentia, ex reliquis autem, non nullae sunt materiales, vt reciprocatio nes quae fiunt ex subiecto & proprietate, aut ex definito & definitione, veluti si dicas, Omnis homo est disciplinae capax, igitur omne, quod est disciplinae capax, est homo: Omnis homo est animal rationale, igitur omne animal rationale est homo. In quarto deniq; genere omnes syllogismi sunt consequentiae formales: ceterae autē tres argumentationum formae sunt materiales, exceptis fortasse quibusdam inductionibus, vt postea docebimus.

De cōsequētia necessaria & probabili.

Caput. 4.

Consequētia
necessaria.

Consequētia
probabilis.

Consequētia necessaria est ea, cuius consequēs necessariō colligitur ex antecedēte: vt illa, Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Quicquid enim homo est, necessariō est animal. Consequētia probabilis est ea, cuius

ius

ius consequens colligitur quidem ex antecedente, non tamē
 necessario, sed maxima ex parte: vt si dicas, *Hæc mulier*
est mater, ergo diligit filiū: *Agricola mādāt terrā multa*
semīna, ergo magnā fructuum copiam percipiet.
Hæc enim non necessario sequuntur ex antecedentibus,
 sed ferè semper. Cum igitur omnis consequentia sit vel
 formalis, vel materialis: & iterum vel necessaria, vel pro-
 babilis, illud iam hoc loco animaduertendum est, omnes
 formales esse necessarias: ex materialibus autem alias
 esse necessarias, alias probabiles. Quod enim omnes
 formales sint necessariae, ex eo patet, quia in hoc gene-
 re consequentiarum posito antecedente perpetuò sequitur
 conclusio. Id quod faciliè est exemplis suprà positis illus-
 trare. Sed & Aristoteles hoc ipsum de syllogismo apertè
 pronunciat, vt patet ex definitione syllogismi: quam tra-
 dit. Quod verò materiales consequentiæ partim sint neces-
 sariae, partim probabiles, faciliè intelliges, si genera singu-
 la percurras. Nam in ijs, quæ ordine eodem eadem præci-
 sè verba continent in antecedente, & consequente, & ta-
 men nec sunt eadem, nec æquipollentes, hæc est neces-
 saria ex vi materiæ, *Homo est animal*, igitur omnis homo
 est animal, hæc verò probabilis ratione itidem materiæ,
Mater diligit filium, igitur hæc mater diligit filium. In ijs
 autem, quæ ordine inuerso colligunt, hæc est necessaria,
Omnis homo est rationalis, igitur omne rationale est ho-
 mo, hæc verò probabilis, *Omnis qui diligenter dat operā*
 O literis,

Quæ conse-
 quentiæ sint
 necessariae,
 quæ probabi-
 les.

1. prior.

2. prior.

3. prior.

4. prior.

5. prior.

6. prior.

7. prior.

8. prior.

literis, fit doctus, igitur omnis, qui fit doctus, diligenter dat operam literis, atq; ambæ causa materiæ, non formæ. In enthymematibus etiam, inductionibus, & exemplis eadem varietas inuenitur, vt ex suprâ dictis intelliges. Quamquam hæc ex sequentibus fient apertiora. Nunc generales quædam regulæ consequentiarum ex supradictis eruendæ videntur, vt faciliè quisq; intelligat quid ex quo apta consequuntione (de hac enim semper loquor) concludi possit.

Regulæ generales consequentiarum.

Caput. 5.

Prima regula. Ex vero non nisi verum, verum autem tum ex vero, tum ex falso colligitur. Prior pars ex eo probatur, quia si vlla consequentia ex vero falsum colligeret, iam non esset bona & apta consequentia, vt patet ex priori documento bonæ consequentiæ. Posteriorem partem confirmant hæc exempla. Omnis virtus est laudanda, & temperantia est virtus, igitur temperantia est laudanda. Omnis vitiositas est laudanda, & temperantia est vitiositas, igitur temperantia est laudanda. Ambæ enim hæc formales consequentiæ, id quod verum est, colligunt, sed prior ex vero antecedente, posterior ex falso.

Secunda regula. Ex falso & falsum & verum, falsum autem non nisi ex falso concluditur. Prior pars hisce exemplis cõprobatur. Omne animale est candidum, & coruus est animal, igitur coruus est candidus. Omne animale est nigrum,

Prima regula.
la. 2. pri. 2. et
1. post. 6.

Secunda. 8.
top. 4. & 5.
& locis citatis.

Coruus est animal, igitur coruus est niger. Nam utraq;
argumētatio ex falso antecedente cōcludit, sed prior fal-
sum cōsequēs, et posterior verū. Posterior autem pars hu-
ius regulæ ex eo vera esse cernitur, quia si falsum ex vero
colligeretur, daretur haud dubiè in bona cōsequētia ante-
cedēs verū et consequēs falsum, quod supra negauimus.

Tertia.
1. post. 6.

Tertia regula. Ex necessario non nisi necessarium, ne-
cessariū autem ex quolibet (ut aiunt) id est, et ex necessa-
rio, & ex contingenti, & ex impossibili, colligitur. Prior
pars hoc modo probatur. Necessariū semper est verū, cō-
tingēs autē potest esse falsum, & impossibile semp est fal-
sum, igitur si ex necessario rectè colligeretur cōtingēs, aut
impossibile, dari posset in bona consequētia antecedēs ve-
rū, & consequēs falsum, quod diximus fieri non posse.
Posterior pars hisce exemplis confirmatur. Omne animal
per se subsistit, & homo est animal, igitur homo per se sub-
sistit. Omnis philosophus mouetur loco, & deambulās est
philosophus, igitur deambulās mouetur loco: Omnis lapis
p se subsistit, & homo est lapis, igitur homo p se subsistit.
Omnes hæ cōsequētiæ colligūt necessariā conclusionē, sed
prima ex necessario antecedente, secunda ex contingenti,
& tertia ex impossibili.

Quarta regula. Ex cōtingētī nūquā colligitur impossi-
bile, sed vel necessarium, vel contingens: contingens au-
tem nunquam ex necessario, sed vel ex contingenti, vel
impossibili, concluditur. Quod igitur ex contingenti

Quarta ex
1. prio 12 &
8 phy. 5 &
9. meth. 4.

non colligatur impossibile ex eo patet, quia cum contingens possit esse verum, impossibile autem semper sit falsum, si quis admitteret recte colligi ex contingenti impossibile, cogeretur sane admittere, dari aliquando in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum, quod nequaquam admittendum est. Quod autem ex contingenti colligatur necessarium, planum est ex regula superiori. Quod item ex contingenti colligatur contingens, in hoc exemplo cernes, Omnis grammaticus est dialecticus, & homo est grammaticus, igitur homo est dialecticus. Quod verò contingens non colligatur ex necessario, ex eo perspicuum est, quia si colligeretur, dari posset in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum. Necessarium enim non potest non esse verum, contingens autem potest esse falsum, ut diximus. Quod deinde contingens ex contingenti colligatur, in hac ipsa regula ostendimus. Quod denique contingens ex impossibili concludatur in hac argumentatione perspicies, Omnis lapis loquitur, & homo est lapis, igitur homo loquitur.

Quinta.

Quinta regula. Ex impossibili sequitur quodlibet, id est, tum necessarium, tum contingens, tum impossibile: impossibile autem non nisi ex impossibili colligitur. Quod autem ex impossibili concludatur necessarium, & contingens, ex tertia & quarta regula perspicuum est. Quod verò ex eo recte colligatur impossibile, ex hac consequentia intelliges, Omnis lapis est præditus videndi facultate, smaragdus

smaragdus est lapis, igitur smaragdus est præditus videndi facultate. Quod denique impossibile non nisi ex impossibili, concludatur, ex eo apertum est, quia si ex necessario aut contingenti colligeretur, dari posset in bona consequutione antecedens verum, & consequens falsum, ut ex dictis facile intelliges.

1. de celo. 12.
et. 9. meta. 4

Sexta regula. Quicquid stat cum antecedente stat cum consequente: non tamen quicquid stat cum consequente stat cum antecedente. Ita loquuntur Dialectici. Sensus verò est. Quicquid verum esse potest cum antecedente, potest etiam verum esse cum consequente non tamen viceversa. Ut si hæc est bona consequentia, Hoc est homo, ergo est animal, est autem verum asserere aliquid esse hominem, & esse bipes, erit etiam verum asserere esse animal, & esse bipes: non tamen si verè dixeris aliquid esse animal & quadrupes, continuo verè affirmabis quòd sit homo & quadrupes. Ratio verò prioris partis huius regula hæc est, quia si aliquando id, quod stat cum antecedente, non staret cum consequente, tunc scilicet euerteret consequens non everso antecedente, quo fieret ut in bona consequentia daretur antecedens verum, & consequens falsum. Posterior autem pars confirmata relinquitur exemplo adducto. Ex eo enim patet, aliquando id, quod stat cum consequente, non stare cum antecedente: quod satis est ad confirmandum institutum,

Sexta.

modo ponas consequentiam illam esse bonam, ut reuera est, materialis tamen, non formalis, ut ex dictis facile intelliges.

Septima regula. Quicquid repugnat consequenti repugnat antecedenti: non tamen quicquid repugnat antecedenti repugnat consequenti. Prior pars ex eo patet, quia aliqui aliquid verum esset cum antecedente, quod verum non esset cum consequente, sicq. daretur in bona consequentia antecedens verum & consequens falsum, quod fieri non potest. Ex hac priori parte huius regule colligi potest illud propositum Dialecticorum pronunciatum, In bona consequentia, ex opposito contradictorio consequentis infertur, contradictorium antecedentis: ut si hæc est bona consequentia, Socrates est lapis ergo non est sensus particeps, licebit ita concludere Socrates est sensus particeps, ergo Socrates non est lapis. Item si hæc est bona consequentia, Omne animal est album, igitur omnis homo est albus, licebit ita concludere, aliquis homo non est albus, igitur aliquod animal non est album. Nam si ex contradictorio consequentis non concluderetur contradictorium antecedentis (& ita nec contrarium) posset utiq. contradictorium consequentis stare cum antecedente: aliquid ergo repugnaret consequenti, quod non repugnaret antecedenti: id quod prior pars huius regule non admittit. Posterior pars vel hoc vno exemplo stabilitur. Hoc non esse hominem, quod repugnat antecedenti

Septima, ex.
1. prio. 28.

Dialecticorū
pronunciatiū
ex. 1. pri. 42.
& ex 2. pri.
2. & 4. Nō
tamē ex cō-
tradictorio
antecedentis
infertur con-
tradictoriū
consequentis
ut ait Arist.

Si non cōclu-
deretur con-
tradictoriū
antecedentis
ergo nec con-
trariū: quia
ex quo infer-
tur cōtrariū
infertur con-
tradictoriū.

omnium

80

cedenti huius consequentiae. Hoc est homo, ergo est animal, non repugnat consequenti, eiusdem consequentiae (Bucephalus siquidem, qui non est homo, est animal) igitur non quicquid repugnat antecedenti repugnat consequenti.

Octava regula. Ex quocumque sequitur antecedens, sequitur consequens: & quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente. Exempli causa, si ex homine sequitur animal, & ex animali substantia, ex homine sequetur, ac concludetur substantia. Item si substantia sequitur ex animali, & animal ex homine, substantia sequetur ex homine: quod idem est ordine converso. Hæc regula ex eo probatur, quia cum in hoc concludendi modo minimum sint tres consequentiae, si tertia non fuerit bona, nullum erit incommodum si detur in ea antecedens verum, & consequens falsum. Faciamus igitur aliquid esse hominem, quod tamen non sit substantia. Aut ergo cum ex homine concluditur animal, aut cum ex animali concluditur substantia, datur antecedens verum & consequens falsum, quod est contra hypothesim: ponimus siquidem priores duas consequentias esse bonas. Possunt autem in hoc concludendi genere multo plures, quam tres, iungi consequentiae. Semper enim extremum consequens colligitur ex primo antecedente: ut si dicas, Si homo est, animal est: si

Octava, ex. 1
pri. 28. et. 33

animal, viuens : si viuens, corpus : si corpus, substantia : igitur si homo est, substantia est. Nostri hanc gradationem vulgò appellant argumentationem de primo ad vltimum, Græci *ἁπλοῦς* hoc est acrualem, vt Cicero interpretatur. Quod verò idem ait[†], hoc genus argumentationis vitiosum esse, ac captiosum, non ita intelligendum est, quasi non rectè concludat. Nam si omnes priores cōsequutiones, ex quibus extrema textitur, fuerint aptæ, nihil vitij erit in extrema. Sed id propterea asserit, quod in hoc concitato progressu consequentiarum, quarum aliæ alijs, quasi grana granis minutatim adduntur, sæpè ineptæ cum aptis permiscuntur, quæ temporis breuitate non facillè pernoscentur : quo fit vt tota congeries sæpè hominem securum capiat. Sic stoici fallaciter concludebant, omne, quod modo aliquo esset bonū, esse honestum. Si bonum, igitur optabile : si optabile, expetendum : si expetendum, dignitatem habet : si dignitatem habet, laudabile est : si laudabile, honestum : igitur si bonum est, honestum est. Hic tertia consequutio est vitiosa. Multa enim sunt expetenda, quæ non habent dignitatem, vt nonnulla vtilia, & alia quedam iucunda. Fit autem Sorites interdum ex vniuersalibus enunciationibus, vt si dicas, Omnis homo est animal, & omne animal est viuens, & omne viuens est substantia, igitur omnis homo est substantia. Sed hæc de regulis generalibus

Argumentatio de primo ad vltimum.

ἁπλοῦς, seu acrualis Cice. 2. de diuinat.

[†] Acad. lib. 2. primæ edit.

Stoici.

libus consequentiarum videntur satis. Iam ad argumentationem, quæ tertius differendi modus est, aggrediamur.

De argumentatione. Caput. 6.

Argumentatio ex argumento, quod est eius quasi mens, nomen inuenit. Dicitur enim Cicerone autore, argumenti explicatio. Planius tamen & vis vocabuli & natura rei hac definitione perspicui potest. Argumentatio est oratio, in qua ex argumento explicato altera pars questionis concluditur. Argumentum est inuentum quid ad faciendam fidem, hoc est, medium, quod assumitur ad aliquid probandum. Quæstio est in dubitationem ambiguitatemque adducta enunciatio. Quæ quidem utrâque partem contradictionis complectitur, affirmationem scilicet, & negationem, alteram expresse, alteram implicite: ut, Sit ne omnis virtus anteponenda opibus, an non. Estque omnis quæstio aut vniuersalis, ut quæ dicta est: aut particularis, ut si dicas, Vtrum aliquis pauper sit felix, nec ne: quæ duo genera dicuntur Theses: aut singularis, ut, Num Socrates sine nota criminis cicutam hauserit, quæ dicitur Hypothesis. Tunc autem argumentum explicari dicitur, cum sic oratione dilatatur, ut ad institutum confirmandum aptetur. Exempli causa, si proposita prima illa quæstione, Sit ne om-

Argumentū
est mens ar-
gumentatio-
nis.

In partitio-
nibus.

Argumenta-
tio quid.
Argumentū.

Quæstio,
quid. Socrus
i. d. diff. top.

Theses.

Hypothesis.
Quo pacto ar-
gumentum
explicari dicitur.

nis.

2. et ibi. 6.

Consequētie
carentes me-
dio non sunt
argumenta-
tiones.

Argumenta
siones ex ap-
te falsis non
trahuntur à
Dialectico,
nisi ratione
formae.

nis virtus opibus anteponenda, an non, velis affirmatiuam partem confirmare, necesse est vt primum exquiras medium ad id efficiendum. Quod si inueneris virtutis definitionem, hoc est, Esse habitum, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, iam habebis argumentum. Est enim medium hoc accommodatissimum ad institutum concludendum. Si verò argumentum repperit ita oratione dilataueris, vt dicas, Omnis habitus, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, est opibus anteponendus, omnis autem virtus est huiusmodi habitus, igitur omnis virtus est opibus anteponenda, effeceris tandem argumentationem. Diximus namq, argumentationem esse orationem, in qua ex argumento explicato altera pars questionis concluditur. Reijciuntur ergo ab hac definitione consequentiae omnes carentes medio, vt cum quaelibet enūciatio ex se ipsa colligitur, aut vna aequi pollentium ex alia: aut ex vniuersali particularis, aut ex conuersa conuertens: quas supra diximus non esse argumentationes. Cum enim huiusmodi consequentiae medium non assumant ad aliquid concludendum, argumento careant necesse est: quo fit vt argumentationes dici non possint. Reijciuntur etiam argumentationes ex aperte falsis, quae, & si modo aliquo argumentationes dici possunt, eo quod ex medio assumpto aliquid concludunt, vt si dicas, Omnis equus est lapis, omnis leo est equus, igitur omnis leo est la-
pis,

pis, tamen cum nihil suadeant, non sunt argumentationes de quibus agat Dialecticus, nisi quatenus formam argumentationum participant. Reijciuntur ergo, quia medium, quod assumunt, non est argumentum, cum nullam faciat consequentis fidem. Ille igitur consequentiae duntaxat hac definitione comprehenditur, quæ & medio constat, & ex antecedente necessario, aut probabili, aut quod tale esse videatur, ad faciendam qualemcûq; fidem, assensionem consequentis comparata sunt. Hoc genus, præsertim cum ex necessarijs, aut probabilibus aliquid concludit, vocatur ab Aristotele nunc ἀποδείξις, id est, demonstratio, latè accepto demonstrationis vocabulo: nunc πίσις, hoc est, fides, seu probatio: nunc λόγος hoc est, ratio. Sæpè etiam argumentum appellatur, eo quod totum argumentationis robur in argumento positum est.

De inuentione & iudicio. Cap. 7.

Cum igitur argumentatio sit oratio, in qua ex argumento explicato altera pars questionis concluditur, ut diximus, perspicuum sanè est, ad structuram argumentationis duo esse necessaria. Alterum est inuentio argumentorum: alterum accommodatio eorum ad institutum confirmandum, quæ vocatur iudicium. Et inuentio quidem suppeditat materiam, iudicium adhibet formam. Unde cum forma rei, quæ arte conficitur, sine ma-

teria

Quas confas
quantias cõ
prebēdat tra
dita definitio
argumentationis.

Vt. 1. Rhet.
Ad Theod. 1.
Cice. etiam. 2.
Aca. prime
edit.

Vt. 1. op. 7.
Vt. 1. top. 10.
& passim
lib. 8.

Argumentatio
sepe dicitur
argumentum.

Inuentio sup
peditat mate
riam: iudiciũ
adhibet formam.
Nũ prius de
inuentione
agendum sit
quàm de iudicio.

† Cic. in
top. quem p
multi sequū
tur.

teria esse non possit, plurimi sunt, [†] qui dicant, necesse
esse, ut prius de inuentione, quàm de iudicio differatur.
Quibus ego cum Aristotile non prorsus assentior. Nam
& si ad conficiendam argumentationem prius exquiren-
dum est argumentum, & inueniendum, quàm ad quæ-
sitionem aptetur, tamen ut argumentationum formæ in-
telligantur non est necesse ante tenere, qua via, & ra-
tione inueniri possint argumenta ad quancunq, quæ-
sitionem tractandam. Satis enim erit si in confectis iam
argumentationibus eiusmodi formæ ostendantur. Quin-
etiam cum formæ omnium argumentationum, de qui-
bus Dialecticus agit non differant à formis earum, quæ
ex aperte falsis enunciationibus constant, non dubium
est, quin sumptis quibuscunq, vocibus, ignorata prorsus
vniuersa inueniendi ratione, formæ earum & tractari
planè, & perfectè intelligi possint. Mitto quòd multa
necesse est dicere in tradenda inuentione argumentorum,
quæ, nisi argumentationum formas perspectas habeas,
minimè assequaris, ut patebit in progressu: cum tamen
ut huiusmodi formæ intelligantur nihil necesse sit ex in-
uentione mutuari. Non est igitur cur prius inuentio ar-
gumentorum tradenda sit, quàm iudicandi ratio attin-
gatur. Sed animaduertendum est duplex iudicium à
Dialectico tradi oportere: alterum, quo quisq, sciat sin-
gulas construere argumentationes: alterum, quo intelligat,
qua

Duplex iudi-
cium.
Prior iudicii
pars, dicitur
ab Aristotele
ἀναλυσις, id
est, resolutio:
posterior
ὑπόθεσις, id est,
ordo.

qua methodo, & via argumenta omnia, quæ ad aliquid tractandum assumuntur, inter se disponenda sint.

Quamquam ergo prior iudicij pars ante inuentionem tradi debeat, vt diximus: posterior tamen, nisi potest inuentionem, tradi non potest. Inuentione siquidẽ docetur varietas argumentorum, quam qui ignorauerit, ordinem in argumentis constituere non valebit. Nos igitur cum Aristotele, siue in tractanda argumentatione in commune, siue cum de demonstratione ac syllogismo Dialectico differemus, prius eam iudicij partem, qua singularum argumentationum constructio intelligitur, quam inuentionem argumentorum trademus. Quibus exactis, ad posteriorem, quæ tum ordo, tum collocatio, tum dispositio, & methodus appellatur, veniemus.

Prior iudicij
pars ante in
uentionem tra
denda est: pos
terior post in
uentionem.

Sic fecit
Arist. in lib.
prio. post. &
top.
Arist. 8. top. 1.
ordinem: Cio
ce. in part.
collocati. nẽ.
Quint. lib. 6.
cap. 1. adsp
sitionem.

Diuisio argumentationis, & definitio syllogismi simplicis.

Caput. 8.

ARgumentatio sæpè ab Aristotele in quatuor genera diuiditur: in syllogismum, inductionem, enthymema & exemplum. Alias in duo tantum priora quòd èthymema sit imperfectus syllogismus, & exemplum inductionis imperfecta. Sed nos priorem diuisionem vt magis perspicuam, & vulgatam persequemur. Syllogismus ergo, qui Latinè ratiocinatio dicitur, aut est simplex,

Legit Arist.
2. prio. 23. et
1. post. 1. &
1. top. 10. et.
1. Rhet. ad
Theod. 2.

Syllogismus
sen ratiocina
tio.

INSTIT. DIALECT.

plex, siue categoricus, aut coniunctus, siue hypotheticus. Simplex igitur siue categoricus syllogismus, auctore Aristotele, est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab ijs, quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eo quòd hæc sunt. Cum audis Quibusdam, intellige quàm paucissimas enunciationes simplices. Frustra namq; plura adhibenda sunt, ubi pauciora sufficiunt. Satis autem sunt duæ, ut paulo inferius ostendemus. Adiectum est, Positis, id est concessis (quæ est grauisimorum autorum interpretatio + imò etiam videtur Aristotelis primo ad Theodecten libro*) quia syllogismus, cum sit argumentatio, atq; adeò potissimùm eius genus, fidem faciat necesse est, atq; ita ex concessis ad id, quod non conceditur, progrediatur. Quod & ex generibus in quæ diuiditur syllogismus (Demonstratione, inquam, Syllogismo Dialectico, Pseudographo, & Sophistico) quæ omnia ad fidem aliquam, seu assensionem ex concessis efficiendam comparata sunt, planè colligitur. Concessa autem, & confessa sunt, quæ aut necessaria, aut probabilia videntur, siue reuera talia sint: siue nò sint, sed modò videantur. Cum audis Aliud quiddam ab ijs, quæ posita sunt, intellige conclusionem diuersam à qualibet præmissarum siue præcurrentium propositionum, atq; ita diuersam, ut careat argumento, quo neutra illarum caret. Ex necessitate accidere idem est quod necessario sequi, atq; concludi. Eo quòd hæc sunt,

Simplex syllogismus, siue categoricus, quid.
1. p. 10. 1.
Quibusdam.

Capi. 10.
Positis.
* Ut Alexan.
Aphrod. &
Auer. eodem
loco: et Boët.
lib. 2. de cate
go. syllog. &
D. Tb. opus
48.
* Cap. 2.

1. topi. 1.

Concessa, quæ
Aliud quiddam

Ex necessitate
accidit.
Eo quòd hæc
sunt.

sunt nihil aliud significat, quàm Ex vi formæ. Sic enim brevissimè complector horum verborum vim. Hæc autem particula iccirco addita est, quia syllogismus simplex non concludit tantum ex necessitate materie, vt alie pleræq; argumentationes, sed etiam ex necessitate formæ, seu modi colligendi. Si ergo verbis huius definitionis vis ordine separare à syllogismo simplici cetera omnia, hunc ordinem tene. Cum dicitur Oratio, rejce voces simplices. Cum dicitur In qua aliud sequitur, rejce omnes orationes, quæ non sunt consequentie, imo & omnes consequentias, quæ non sunt argumentationes. Cum dicitur Positis, rejce omnes argumentationes ex apertè falsis, quarum antecedentia à nemine ponuntur, siue conceduntur. Cum dicitur Necessariò, rejce omnes consequentias probabiles. Omnis enim syllogismus est consequentia necessaria, non quòd omnis necessariam colligat conclusionem (multi enim colligunt non necessarium, vt syllogismus dialecticus, pseudographus, & sophisticus) sed quia omnis necessariò concludit siue necessariam conclusionem, siue probabilem, siue quæ talis esse videatur. Cum dicitur Eo quòd hæc sunt, rejce omnes argumentationes necessarias ex vi materie duntaxat.

Cum dicitur Quibusdam, id est, quàm paucissimis, seu duabus simplicibus enunciationibus, rejce syllogismos hypotheticos,

Alexand.

Quæ rejciuntur à definitione syllogismi.

Omnis syllogismus necessariò concludit: nò tamè omnis necessariam colligit conclusionem.

Syllogismi
globati.

hypotheticos, qui quidem tres minimùm simplices enun-
ciationes ante conclusionem præmittunt, vt inferius do-
cebimus. Reijce quoq; Syllogismos simplices conglobatos,
qualis hic est, Omne corpus est substantia, & omne vi-
uens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne
animal est substantia: quia pluribus, quàm duabus sum-
ptionibus constant. Hi verò necessariò reijciendi sunt, quia
nullus eorum est simpliciter vnus syllogismus, sed plu-
res complicati.

De materia syllogismi.

Caput. 9.

Materia pro-
pinqua.
Remota.
Propositio,
quid. i. pri. i.

Terminus.
Verbum ist
v. nectis præ-
dicatum cū
subiecto non
est terminus
Alex. et Auer-
ro. eodem lo-
co. et Abet. i.
de syllog. categ.

Syllogismus simplex, aut est absolutus, aut modalis.
Simplicis materia, duplex: propinqua, & re-
motā, Materia propinqua sunt propositiones, ex quibus
proximè syllogismus extruitur: remota verò sunt
termini, ex quibus conficiuntur propositiones. Pro-
positio est, oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut
negat: vt, Omnis virtus est amplectenda: Nulla virtus
est repudianda. Diciturq; propositio, quia in argumen-
tatione ad aliquid concludendum proponitur. Terminus
verò est, in quem resoluitur propositio. Huiusmodi est
solum prædicatum, & subiectum propositionis, vt Lau-
danda, & Virtus in priori propositione. Nam verbum
Est, cū sit forma propositionis, non est pars, in quam
pro

propositio resoluatur, nulla siquidem res artificiosa resoluitur in materiam, & formam, sed solum in partes materiae, quae quidem remanent post resolutionem: ut domus non resoluitur in materiam, & figuram, sed solum in partes materiae, hoc est, in lapides, calcem, ligna, & tegulas, quae permanent dissoluta domo. Sic igitur cum verbum Est, qua ratione copulat praedicatum cum subiecto, seu ad significat eorum compositionem, & coniunctionem, non maneat dissoluta propositione, seu nequeat intelligi, ut ait Aristoteles, efficitur ut non sit pars, in quam propositio resoluatur, ac proinde non sit terminus. Quamquam verò propositio, quatenus oratio est, in plures partes, quam in duas, resolui possit (haec enim, Homo sapiens est diues, resoluitur in tres, haec verò, Caelum supremum est corpus maximū, resoluitur in quatuor, & aliae in multo plures) tamen quatenus est propositio, hoc est, quatenus aliquid de aliquo affirmat, aut negat, in duas tantum dissipatur, in eam, quae affirmatur aut negatur de altera, & in eam, de qua altera affirmatur, aut negatur, quae sunt praedicatum, & subiectum. Huc iam pertinent diuisiones illae terminorum, quas iuniores initio suarum summularum inculcant. Alij enim sunt simplices siue incomplexi, ut nomina, & verba, alij coniuncti siue complexi, ut definitiones, & aliae pleraque orationes. Simples verò dicuntur tum equiuoci (analogos intellige) tum vniuoci, tum concreti, tum abstracti, tum communes, tum singulares,

In quas partes dicantur resolui res artificiosae.

peri. 3.

Propositio quae propositio est in duas tantum partes resolvitur.

Diuisiones terminorum

P lares,

lares, & i lentidem alijs, atq; alijs nuncupationibus, quibus
in initio diximus nomina generali significatione accepta
Cur termini appellari. Dicuntur porrò termini hoc nomine, quia in ip-
hoc nomine sos terminatur, ac finitur resolutio syllogismi, vt initio di-
appellentur. ximus: vel quia hisce propositio terminatus, ac finitur.
Alexand. Alio modo materia syllogismi absoluti quadruplex dicitur
Alia diuisio materiae in necessaria, probabilis, & quae nec necessaria, nec probabi-
quatuor gene- lis sit, sed tamen aut necessaria, aut probabilis esse videat-
ra. tur. Sed cum syllogismus absolutus in comune nullum ex
his quatuor generibus materiae sibi determinatè assumat
sed ex quomodocumq; concessis componatur, nil amplius hoc
loco de hac materia dicemus. Priora verò duo genera, quae
totum genus syllogismorum, de quibus nunc agimus determina-
tè sibi vèdicat, planius adhuc tractanda, et explicanda sunt.

Quot sint termini, & enuntiationes in
syllogismo: & quomodo appel-
lentur. Caput. 10.

1. pri. 25. &
26. **O**mnis syllogismus absolutus tribus dūtaxat termi-
nis, et duabus propositionibus, vnaq; cōclusionē cōf-
tet necesse est. Nā conclusio, quae ante quā probetur, in
dubitationē ambiguitatēq; adducitur, duobus tantum ter-
minis perspicuè cōstat, suo (inquā) prae-dicato & subiecto.
Ad iudicandum autē num prae-dicatum conclusionis verè
affirmetur, aut negetur de subiecto, vnū argumentū, siue
mediū satis est. Hoc autem mediū semel iungendum est

in antecedente cū prædicato conclusionis, semel cum subiecto, ut quo modo extrema conclusionis ad illud se habuerint, eodem inter se affecta esse concludatur. Ex singulis verò coniunctionibus medij cū extremis singule struuntur propositiones. Igitur ad structurā syllogismi satis sunt tres termini, duæq; propositiones, ex quibus cōclusio colligatur. Quapropter si in argumētatione aliqua, quæ primo aspectu vn^o syllogismus videatur, fuerint plures, quàm duæ propositiones, aut certè plures, quàm tres termini, eiusmodi argumentatio non erit reuera vnus syllogismus, sed plures complicati, aut diuersa argumentationum genera permista: ut si dicas, Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia: & rursum, Omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia. Prior namq; argumentatio constat ex sumptionibus duorum syllogismorum, posterior autem ex sumpti onibus vnus syllogismi, & ex antecedente vnus enthymematis, ut animaduertenti faciliè patebit.

Ex tribus autem terminis, ex quibus vnus simpliciter syllogismus constituitur, vnus dicitur maius extremum: alter, minus extremum: tertius, vocatur medius terminus. Maius extremum est, quod præstantior rem habet in syllogismo locum. Minus extremum, quod minus præstantem. Medius denique terminus

Vbi sunt plures, quàm tres termini, plures quoq; sũt argumentationes. Arist. ibidem.

*Maius extr.
Minus extr.
Medius terminus. i. pri.*

est is, qui bis ponitur in antecedente, semel iunctus maiori extremo, semel minori. Exempli causa, si dicas, Omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est qualitas, hoc nomen Qualitas erit maius extremum: Iustitia, minus extremum: Virtus, medius terminus. Ex tribus verò enunciationibus, ex quibus constat syllogismus, una dicitur tum maior propositio, tum simpliciter propositio: altera minor propositio, et assumptio: tertia & conclusio, & complexio nominatur. Maior propositio est, quæ ex maiore extremo, & medio struitur: ut in proximo syllogismo, Omnis virtus est qualitas: Minor propositio est, quæ ex minore extremo, & medio conficitur: ut, Omnis iustitia est virtus. Atque hæc communiter summationes, & præmissæ appellantur. Conclusio verò est, quæ ex maiore & minore extremo neclitur: ut, Omnis iustitia est qualitas. Sed iam ferè, obtinuit disputationum abusus, ut dum structura ratiocinationum contentionis ardore minus expenditur, quæcunque propositio primo loco posita fuerit, dicatur maior: quæ secundo, minor, & si reuera illa sit minor, hæc maior: ut cum idem ille syllogismus hoc modo struitur, Omnis iustitia est virtus, omnis virtus est qualitas, igitur omnis iustitia est qualitas. Non est tamen præposterè utendum his vocabulis, sed potius, cum res minus perpenditur, dicendum, Nego, aut Concedo priorem, aut posteriorem propositionem.

De forma syllogismi.

Caput. II.

Forma

Maior propositio, seu propositio.

Minor propositio, seu assumptio.

Conclusio, seu complexio.

Ex Alexand. 1. prio. 4. & ex

Cice. 1. de inuentione.

Sumptiones, seu præmissæ

Abusus quidam in disputationibus.

Forma syllogismi absoluti ex figura, & modo constat, quemadmodum pulchritudo corporis humani ex convenientia membrorum, & quadam coloris suauitate. *Forma syllogistica.* Figura syllogistica est extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. *Figura syllogistica.* Erit autem apta, si in altera sumptionum sit maius extremum, in altera minus, in conclusione autem utrumque: medius verò terminus semel iungatur maiori extremo, semel minori, & nequaquam ingrediatur conclusionem. Quare si termini aliter disponantur, non erit figura syllogistica: ut si dicas, Omnis virtus est qualitas, & omnis iustitia est iustitia, igitur omnis iustitia est qualitas: aut alio pacto, secus quam docuimus, verba hæc coniungas. Modus verò syllogisticus est sumptionum ad conclusionem colligendam apta secundum quantitatem, & qualitatem complicatio. *Modus syllogisticus.* Neque enim satis est ad concludendum syllogisticè si termini apta figura disponantur, nisi certa quedam sumptionum secundum quantitatem, & qualitatem complicatio accedat. Nam si ambæ sumptiones fuerint (exempli causa) particulares, aut utraq; negativa, nihil efficietur: ut patet si dicas, Quodam animal est equus, quidam homo est animal, igitur quidam homo est equus: Nullum animal est lapis, nullus adamas est animal, igitur nullus adamas est lapis. Ergo præter figuram necessarius est modus, cuius accessione forma syllogismi absoluitur.

De tribus figuris syllogismorum, de quibus generalibus concludendi modis. Cap. 12.

L. prio. 22.
Prima figura.

Secunda.
Tertia.

Ex. 1. prio. 7.
Directè con-
cludere.

Indirectè cō-
cludere.

Maius extre-
mum in. 1. fi-
gura.

Minus.
Quomodo in-
ternoscatur
maius & mi-
nus extremū
in. 2. et. 3. fi-
gura.

† Ex recens-
tioribus.

* Ut Alexā.
& Auerr. 1.
prio. 5.

Hi referun-
tur, & im-
pugnātur ab
Alexandro.

Figura syllogismorum tres sunt. Prima est, in qua me-
dius terminus alteri extremo subijcitur, et de altero
prædicatur. Secunda, in qua prædicatur de utroque. Tertia,
in qua utriusque subijcitur. Nec alia collocatio extremorum
cum medio termino reperitur, quæ apta sit ad aliquid con-
cludendum. Generales modi concludendi duo sunt: direc-
tè, ac indirectè. Modus directè, seu secundum naturam
concludendi, est, cum maius extremum de minore conclu-
ditur. Indirectè autem, seu contra naturam concludendi
modus, est, cum minus extremum de maiore colligitur. Ac
in prima quidem figura illud est maius extremum, quod
prædicatur de medio termino: minus verò, quod medio sub-
ijcitur: præstātius si quidem est prædicari, quàm subijci. In
secunda verò, & tertia, cum utrumque extremum quo ad præ-
dicationem, & subiectionem, parem habeat in sumptioni-
bus dignitatem: sunt† qui velint, id esse maius, quod situ
partium orationis alterum antecedit, id minus, quod sequi-
tur: alij*, qui dicant id esse maius, quod in questione propo-
ta prædicatur, id minus, quod in eadem subijcitur: alij† de-
niq, qui asserant, id esse maius, quod in conclusione prædi-
catur, id minus, quod in eadem subijcitur. Sed priores sen-
tentia, quicquid probabilitatis habeant omittendæ à no-
bis sunt hoc loco, quia tertia multo est planior, ac facilior:
Num autem sit verior, aliàs videbimus.

Quot modis in quaque figura directè aut etiā
indirectè concludatur. Cap. 13.

IN prima ergo figura dubium non est, quin uterq; concludendi modus locum habere possit, directe nimirum, & indirecte. Si enim ita dicas,

In prima figura tum directè, tum indirectè cōcluditur.

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur omnis iustitia est qualitas,

directe sanè concludes, utpotè maius extremum de minore. Si verò sic ratiocineris,

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur quædam qualitas est iustitia.

indirecte haud dubie, & contra naturam colliges, scilicet minus extremum de maiore. At in secunda & tertia figura longè alia ratio est iuxta eam, quam hoc loco sequimur sententiam. Nā cum in utraq; id perpetuò sit maius extremum, quod de altero concluditur, ut dictum est, necessario efficitur, ut quodcumq; in his figuris ratiocinatio construitur, directe concludatur. Qua ratione factum est, ut Dialectici, qui nomina omnibus modis concludendi imposuerūt, enumeratis in prima figura quatuor directe, & quinq; indirecte concludendi, quos vocauerunt,

In secunda et tertia figura semper directè concluditur.

Barbara, Calarent, Darij, Ferio, Baralipton, Celâtes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum,

INSTIT. DIALECT.

Nullum indirectè concludentem in secunda, aut tertia figura nominauerint, sed hos tantùm decem directè cōcludentes,

Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Quorum quatuor primi ad secundam, sex reliqui ad tertiam figuram pertinent. Hac ratione (vt alias omittā) dictum est à me, planiorē esse in his duabus figuris tertiā de maiore, et minore extremo sentētiam, quia inquā nulos indirectè concludendi modos inuehit, quos tamen superiores opiniones facere coguntur. Sed hæc aliās. De his ergo vndeiginti modis enumeratis, quinā sint, & qua arte hisce nominibus significantur, nunc dicēdum est.

Modi aptè
ratiocinandi
sunt. 19.

De modis directè concludendi in prima figura. Caput. 14.

16. modi sūt
in singulis fi
guris, si com
putentur su
mul apti, &
inepti.

SIn nomine modorū intelligamus quascūq; cōplicationes sūptionū secundū quantitātē, et qualitātē, siue aptæ sint ad conclusionē aliquā colligēdā, siue ineptæ, sexdecim necessariò dandi sunt, in vnaquaq; figura modi. Nā aut vtraq; sumptio est vniuersalis: aut vtraq; particularis: aut maior propositio vniuersalis, & minor particularis: aut maior particularis, & minor vniuersalis. Nec enim hoc loco de singularibus enūciationibus loqui instituiamus: indefinitæ verò ex forma sua pro particularibus habendæ sunt.

sunt. In vnaquaq; autem dictarū quatuor complicationum secundum quantitātē, quatuor itidē aliæ secūdam qualitātē cernūtur. Aut enim vtraq; sūptio affirmat: aut vtraq; negat: aut propositio affirmat, assumptio negat: aut propositio negat, & assumptio affirmat. Itaq; latē accepto modorū nomine, sexdecim sunt modi in singulis figuris. Verū ex his, quod ad primam figuram attinet, quatuor tantū ex vi formæ directē concludunt, videlicet,

Modi directē
concludētes
in. 1. figm
ra. 1. prio. 4.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio,

quia in his nunquā omnino dari potest antecedēs verū, quin consequens vi antecedentis verum esse deprehendatur. Quæ quidem ratio probādi, cæteris etiam quindecim modis aptē concludentibus accommodanda est. Quāquā necessitas concludendi (quæ omnibus conuenit) alia quoq; ratione perspicui potest, vt paulo inferius docebimus. Harū autē quatuor vocū significationē, atq; adeo quindecim reliquarū facile intelliges, si aduerteris, primā vocālē cuiusq; dictionis significare maiore propositionē: secūdā, minore: tertiā, conclusionē. Et rursus vocālē, A designare enūciationē vniuersalē affirmatiuā, E vniuersalē negatiuā, I particulare affirmatiuā, et O particulare negatiuā. Primus ergo primæ figuræ modus est, cū ex vtraq; sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio vniuersalis, & affirmatiua colligitur. Quod totū significat vox Barbara. Exēplū.

Ca. 21. et 25.

Dictioes modorū
qualitatem, & quā
titatē enūciationū
significant.

Bar-	Omne bonum est expetendum,
ba-	Omnis virtutes bona,
ra.	Igitur omnis virtus est expetenda.

Secundus

INSTIT. DIALECT.

Secundus modus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, cōclusio vniuersalis negatiua colligitur. Quod totū significat vox Celarent. Exemplum.

Ce- Nullum bonum est fugiendum,
la- Omnis virtus est bona,
rent. Igitur nulla virtus fugienda est.

Tertius modus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur. Id quod significat vox Darij. Exemplum.

Da- Omne vitium fugiendum est,
ri- Aliqua consuetudo est vitium,
j. Igitur aliqua consuetudo fugienda est.

Quartus modus est: cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore particulari affirmatiua, cōclusio particularis negatiua colligitur: vt significat vox Ferio. Exēplum.

Fe- Nullus timidus est fœlix,
ri- Quidam diues est timidus.
o. Igitur quidam diues non est fœlix.

Reliqui duodecim modi nihil ex vi formæ directè concludunt, quia in singulis dari potest antecedēs verū, & cōsequēs falsum, vt experiēti facile patebit. Verū quatuor iā dicti adeò latè funduntur, vt omnis proposita quæstio in aliquo eorū confirmari possit. Colligūt enim omnia ge-

Omnis quæstio concluditur in. l. figu

nera

nera conclusionum, ut potè vniuersè affirmatè, vniuersè negantè, in parte affirmantè, & in parte negantè.

De modis indirectè concludendi.

Caput. 15.

Modi verò directè concludendi quinq; sunt, Baralip ton, Celātes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum. Et primi quidē tres nil differunt à tribus prioribus directè cōcludēdi, nisi quòd colligūt cōclusiones, in quas cōclusiones illorū conuertūtur. Reliqui autē duo apertius ab omnibus quatuor directè concludentibus dissentiunt. Exempla.

Hos modos collegit Theophrastus, partim ex. 2. pri. 1. partim ex. 1. pri. 7. ut refer. Ale. 2. pri. 4.

¹
Ba- Omne animal est substantia,
ra- Omnis homo est animal,
lip. Igitur quædam substantia est homo.

²
Ce- Nullum animal est lapis,
lan- Omnis homo est animal,
tes. Igitur nullus lapis est homo.

³
Da- Omne bonum expetendum est,
bi- Quidam labor est bonus,
tis. Igitur quoddam expetendum est labor.

Quartus ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit ordine conuerso particularem negatiuam hoc pacto.

Fa- Omnis mens est substantia,
pes- Nullum corpus est mens,
mo. Igitur quædam substantia non est corpus.

Quintus

INSTIT. DIALECT.

Quintus ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit in directè particularem negatiuam hoc pacto,

Fri- Quædam arbor est viuens,
se- Nullum animal est arbor,
som. Igitur quoddam viuens non est animal.

De modis secundæ figuræ. Cap. 16.

x. prio. 5.

EX illis sexdecim modis, quos in singulis figuris reperiri diximus, quatuor dūtaxat apti sunt ad aliquid cōcludendū in secunda figura. Primus est, cū ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua cōclusio vniuersalis negatiua colligitur: qui quidem vocatur Cefare, vt,

Cef- Nullum opus à virtute profectum est execrandum,
a- Omne mendacium est execrandum,
re. Igitur nullū mendacium est opus à virtute profectū.

Secūdus modus est, cū ex maiore vniuersali affirmatiua, et minore vniuersali negatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur: qui dicitur Camestres, vt,

Ca- Omnis qui diligit iniquitatem odit animam suam,
mes- Nullus iustus odit animam suam,
tres. Igitur nullus iustus diligit iniquitatem.

Tertius est, cū ex maiore vniuersali negatiua, et minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur: qui nuncupatur Festino, vt,

Festino.

- Fel- Nullum vitium placet Deo,
 ti- Quædam animi submissio placet Deo,
 no. Igitur quædam animi submissio non est vitium.

Quartus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari negatiua, conclusio particularis negatiua efficitur: qui appellatur Baroco, vt,

- Ba- Omnis prudens prospicit futura,
 ro- Quidam diues non prospicit futura,
 co. Igitur quidam diues non est prudens.

Reliqui duodecim modi nihil colligunt ratione formæ, quia in singulis dari potest antecedens verum, & consequens falsum. Hoc autem proprium est huius figuræ, vt negantes duntaxat quæstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim negantes conclusiones colligit, verum tã vniuersales, quàm particulares.

Negãtes dñs
 taxat quæso
 tiones confir
 mâtur in. 2.
 figura, verũ
 omnes.
 1. prio. 5.

De modis figuræ tertiæ. Caput. 17.

SEX in hac figura inueniuntur modi ad concludendũ apti: ceteri inutiles sunt, nihilq. ex vi formæ cõcludunt. Primus ergo modus huius figuræ est, cum ex vtrâq. sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur: qui dicitur Darapti, vt,

1. prio. 6.

- Da- Omne animal sentit,
 rap- Omne animal est corpus animatum,
 ti. Igitur quoddam corpus animatum sentit.

Secundo

INSTIT. DIALECT.

Secundus est, cū ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua efficitur: qui dicitur Felapton, vt si dicas,

Fe- Nullus lapis nutritur,
lap- Omnis lapis est corpus,
ton. Igitur quoddam corpus non nutritur.

Tertius est, cū ex maiore particulari affirmatiua, et minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua concluditur. Atq; hic dicitur Disamis, vt,

Dis- Quoddam animal respirat,
a- Omne animal est sentiens,
mis. Igitur quoddam sentiens respirat.

Quartus est, cū ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua, cōclusio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem Datisi, vt,

Da- Omnis avarus est miser,
tis- Quidam avarus est diues,
i. Quidam igitur diues est miser.

Quintus modus est, cū ex maiore particulari negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua concluditur. Hic dicitur Bocardo, vt,

Bocardo

Bo- Quoddam animal non habet sanguinem,
 car- Omne animal est viuens,
 do. Igitur aliquod viuens non habet sanguinem.

Sextus modus est, cum ex maiore vniuersali negatiua,
 & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis
 negatiua efficitur: qui nuncupatur *Ferison*, vt,

Fe- Nullus sapiens est miser,
 ris- Quidam sapiens est pauper,
 on. Igitur aliquis pauper non est miser.

Quod verò ceteri decem modi nihil ex vi formæ con-
 cludant, ex eo intelliges, quia in singulis inuenitur antea-
 dens verum, & consequens falsum: quod per facile est expe-
 riri. Hoc verò proprium est huius figuræ, vt particulares
 duntaxat quæstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim
 particulares conclusiones colligit, verum tam affirmantes,
 quàm negantes.

Particulares
 duntaxat
 quæstiones
 confirmantur
 in hac figura,
 verum oēs.
 I. prio. 6.

Regulæ generales omnibus figuris.

Caput. 18.

EX dictis colligi possunt tum communes quædam re-
 gulæ omnibus figuris, tum propriæ singulis. Comu-
 nes omnibus quatuor sunt.

Omnes hæ re-
 gulæ continen-
 tur. I. pri. 24.

Prima. Ex duabus particularib⁹ nihil vi formæ cōclu-
 ditur. Hæc patet ex dictis, quia ex duabus particularibus
 quatuor modi cōstare possunt (vel enī vtraq; sūptio affirma-
 bit, vel vtraq; negabit, vel ppositio affirmabit, aū sptio ne-
 gabit,

Prima, ex. 1.
 etiam pri. 7.

¹
negabit, gabit, vel ppositio assumptio affirmabit) quorum nullum
in aliqua figura quasi aptè concludentem recensuimus.

Secunda.

Secunda regula. Ex duabus negatiuis nihil vi formæ
concluditur. Hæc etiam perspicua est ex dictis, quia ex
duabus negatiuis quatuor itidem modi constare possunt
(aut enim vtraq; vniuersalis erit, aut vtraq; particularis,
aut propositio vniuersalis assumptio particularis, aut
propositio particularis assumptio vniuersalis) quorum
nullum in aliqua figura velut aptè concludentem nume-
rauimus. Atq; ita fit vt his duabus regulis comprehen-
dantur septem inutiles modi à singulis figuris explosi.
Nam complicatio ex vtraq; particulari negatiua, quæ se-
cundâ regulâ reijcitur iam per primam reiecta est.

Tertia.

Tertia regula. Si altera sumptionū particularis fue-
rit, conclusio etiam particularis sit necesse est. Hæc iti-
dem patet ex dictis. Siquidem nullus modus præscriptus
est, qui vniuersalem conclusionem ex particulari sump-
tione colligat.

Quarta.

Quarta regula. Si altera sumptionum negatiua fue-
rit, conclusio etiam negatiua sit necesse est. Hæc deniq;
ex dictis aperta relinquitur quemadmodum & superior.
Ratio verò vtriusq; est, quia consequens est effectus ante-
cedentis, effectus autem deteriore partē suæ causæ imi-
tatur. Veruntamen prima, & tertia regula intelligendæ
sunt in ijs syllogismis, quorum omnes termini sunt com-
munes, seu vniuersales (horum enim hæcenus doctrinā

In quib⁹ syl-
logismis in-
telligendæ sint
duæ priores
regulæ.

tradidimi: s

tradidimus ; quia hi maximè vsurpantur in disciplinis ,
item cùm prædicata enunciationum non notantur signo
Omnis, quod efficit enunciationem à communi vsu remo-
tam. Nam in ijs syllogismis, in quibus præter consuetudi-
nem aliquod prædicatum huiusmodi signo notatur, & in
expositorijs , qui constant medio termino singulari , alia Ca. 20. et. 23
ratio est, vt paulo post docebimus.

Regulæ speciales singulis figuris.

Caput. 19.

EX ijs verò, quæ in tractatione primæ figuræ dicta
sunt, colliguntur duæ regulæ peculiares primæ figuræ
Prior est, Ex maiore propositione particulari nihil vi
formæ concludi. Posterior , Ex minore negatiua nihil ef-
fici. Quæ quidem intelligendæ sunt in modis directè con-
cludētibus . Nam in cæteris non seruantur vtpotè in Fa-
pesmo, & Frisesomorum. His duabus regulis compreen-
duntur reliqui quinq; modi ad cōcludendum inepti in pri-
ma figura, qui regulis generalibus non sunt comprehensi:
primus, cùm vtraq; affirmat, sed maior in parte, minor in
totum : alter , cùm maior negat ex parte , & minor vni-
uersè affirmat : tertius , cùm maior affirmat ex parte, et
minor vniuersè negat : quartus cum vtraq; est vniuersa ,
sed maior affirmat, minor negat: quintus cum maior affir-
mat in totum, & minor negat de parte.

Prior regula
la primæ fig-
uræ, ex. 1.
prio. 4.
Posterior.

Prior regula
secundæ signi-
ficatæ, ex. 1. pri.
5. Posterior

Ex ijs etiam, quæ in secunda figura tractâda diximus, totidem regula ipsi propriæ eruuntur. Prior, Ex maiore propositione particulari nihil ratione formæ colligi. Posterior, Ex utraq; sumptione affirmatiua nihil colligi. His etiam duabus comprehenduntur cæteri quinq; modi nihil concludentes in secunda figura: primus, cùm maior in parte affirmat, & minor de toto negat: secundus, cùm maior in parte negat, & minor vniuersè affirmat: tertius, cùm utraq; affirmat, sed maior de parte, minor de toto: quartus, cùm utraq; vniuersè affirmat: quintus, cùm utraq; affirmat, sed maior de toto genere, minor de parte.

Regula tertiæ
figure, ex. 1. prio. 6.

Ex ijs tandem, quæ in tertia figura dicta sunt, hæc una regula ipsi propria colligitur, Ex minore negatiua nihil effici. Qua regula comprehenduntur reliqui modi nihil concludentes in hac figura, qui regulis generalibus comprehensi non sunt. Hi vero tres sunt tantum: primus, cùm maior vniuersè affirmat, minor vniuersè negat: alter, cùm maior vniuersè affirmat, minor ex parte negat: tertius, cùm maior ex parte affirmat, & minor vniuersè negat.

Duo documenta generalia à recentioribus tradita. Caput. 20.

Non sunt tamen prætermittenda hoc loco duo generalia documenta quæ à recentioribus proponuntur, ex quibus traditæ regule magna ex parte nascuntur.

Alterum

Alterū est, Medium terminum in altera saltem prēmīssarum cōpletè distribui debere, id est, vniuersè accipi pro omni re, pro qua accipi potest. Contrario vitio laborat hic ineptus syllogismus,

*Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est animal,
Igitur quidam equus est bipes.*

Primum documentum.

Emendabitur autem, si hanc feceris maiorē. Omne animal est bipes, vel hāc minorē, Quidam equus est omne animal. Vtroque enim modo distribuetur medius terminus, qui in vitiosa illa ratiocinatione non distribuitur. Quāquā secunda correctio & emendatio, perparum vsurpata est, quia prādicatum rarò notatur signo Omnis. Hoc tamen inusitato enunciandi modo licet ex duabus particularibus aliquid vi formæ concludere, vt si dicas,

Aliquādo ex duabus particularibus aliquid efficitur.

*Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est omne animal,
Igitur quidam equus est bipes.*

Hic verò falax syllogismus,

*Omne animal fuit in arca Noe,
Quidam equus Alexandri est animal,
Igitur quidam equus Alexandri fuit in arca Noe,*

non ideo vitiosus est, quòd medium non distribuatur, sed quòd non distribuatur completè, seu perfectè. Subiectum siquidem maioris accipi solet pro omnibus speciebus

animalium (exceptis ijs, quæ in aquis degunt, & alijs quibusdam) non etiam pro omnibus earum indiuiduis. Eodẽ vitio notatur hoc sophisma,

Omnis essentia diuina est pater,
 Filius est essentia diuina,
 Ergo filius est pater.

Medius enim terminus, quo in sensu maior propositio conceditur, non distribuitur cõpletè, ac perfectè. Quãquàm enim accipitur pro omni essentia diuina, quæ vna tantum, atq; adeò maximè vna est, tamen non accipitur pro omni re, quæ est essentia diuina. Nam si hoc modo acciperetur (ac si apertius dictum esset, Omne quod est essentia diuina, est pater) à nemine propositio concederetur: quandoquidem falsa esset, ac hæretica. Etenim quælibet persona diuina est verissimè essentia diuina, & tamen nõ quælibet est pater. Quòd si quis obijciat contra hoc documentum, quòd medius terminus in secunda figura nõquàm distribuatur, cùm perpetuò sit prædicatum, quod quidem signo distributiuo, seu vniuersali, vt est Aristotelis sententia, minimè notatur: occurret, Semper prædicatum negatiuæ enunciationis distribui à negatione, quæ negat copulam verbi, vt infrà docebimus: nec Aristotelem huic sententiæ refragari, sed tantum asserere, prædicatum enunciationis vniuersalis non esse notandum signo Omnis, quod est vniuersale affirmatiuum. Cùm ergo

Obiectio.

1. peri. 5.

Solutio.

Lib. 8.

in secunda figura necessariò altera sumptio sit negatiua, efficitur, vt medius terminus necessariò in altera distribuatur: vt, exempli causa, huius propositionis, Lapis nō est animal, hic sit sensus, Lapis non est hoc animal, nec hoc, nec illud, nec vllum aliud: & ita ceterarum. Alterum documentum est, Nullum terminum, qui non fuerit distributus in antecedente, distribuendum esse in cōsequēte. Contrario vitio laborat hic paralogismus,

Secūdum do-
cumentum.

Omne animal est sensus capax,

Omne animal est substantia,

Igitur omnis substantia est sensus capax.

Etenim nomen Substantia, quod non distribuitur (id est, non accipitur vniuersè) in assumptione, distribuitur in conclusione. Ex hoc documento efficitur, vt merito, nec Darapti, nec Felapton, nec duo illi modi indirecte concludentes Baralipon, & Fapesmo, colligant vniuersalem conclusionem, etiam si constent vniuersalibus sumptionibus, quoniam si vniuersalem concludas, argumentaberis à termino non distributo ad distributum, vt loquuntur recentiores: id quod animaduertenti facile patebit. Itaq; non segniter notanda sunt hæc documēta.

Cur sapē ex
vtraz, sum-
ptione vniuer-
sali non effia-
ciatur vni-
uersalis con-
clusio.

De syllogismo perfecto & imperfecto.

Caput. 21.

23

Porro

Perfectus syllog. 1. pri. 1.

† Alexand. 1. pri. 4. & Scot. 1. sent. q. 1. & alij.

Principia, quæ dicuntur regulatiua. 1. pri. 1.

In quibus syllogismis proximè exerceatur vis horum principiorum.

Porro syllogismorum quidam perfecti sunt, quidam imperfecti. Perfectus dicitur is, qui nulla re indiget, ut colligendi necessitas sit euident, hoc est, qui adeo perspicue ex necessitate colligit, ut nulla sit opus arte ad id ostendendum. Huius generis sunt omnes ac soli directè concludentes in prima figura: qui propterea dicuntur per se noti, ac indemonstrabiles, quod in his proximè exerceatur vis duorum quorundam principiorum ipso naturali lumine intellectus perspectorum, ac euidentium: è quibus omnis colligendi ratio, quæ in quacunque argumentatione cernitur, quasi è purissimis fontibus emanat. Alterum est. Quicquid vniuersè affirmatur de subiecto aliquo, affirmatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto: ut si substantia dicitur vniuersè de animali, omnis autem homo continetur sub animali, de omni homine dicetur substantia. Alterum vero est. Quicquid vniuersè negatur de subiecto aliquo, negatur de quouis contento sub eiusmodi subiecto: ut si habere vitam vniuersè negatur de lapide, omnis autem sapphirus continetur sub lapide band dubiè de omni sapphiro negabitur vitæ functio. Prioris principij vis exerceatur in primo, & tertio modo primæ figuræ, hoc est, in Barbara, & Darij: posterioris autem in secundo, & quarto, qui dicuntur Celarent, & Ferio. Quo fit ut principia hæc merito dicantur regulatiua omnium syllogismorum, quasi omnium normæ, ac regulæ.

regula: siquidem & ceteri omnes syllogismi ad quatuor illos, in quibus primò eorum vis cernitur, reuocantur, ut statim dicemus. Syllogismus imperfectus est, qui vna re, aut pluribus indiget, ut colligendi necessitas euidenter fiat. Cuiusmodi sunt reliqui omnes præter quatuor primos primæ figuræ. Neque enim adeò perspicue concludunt, ut necessitas colligendi statim appareat: sed quisque eorum eget conuersione aliqua, aut euidenti deductione ad id, quod fieri nequit, aut expositione, aut certè pluribus conuersionibus, quibus ipsa consequentiæ necessitas planè perspiciatur. Ut igitur quo pacto id fiat doceamus, necesse est ut ante explicemus, quid sit euidenter deductio ad id, quod impossibile est, quid etiam expositio. Nam quid sit conuersio, & quot modis fiat, iam supra exposuimus.

Imperfectus
syllogismus.
Ibidem.

Lib. 3.

De syllogismo deducente ad impossibile. Caput. 22.

DVobis modis syllogismo aliquid probamus: directò, aut ex hypotesi, seu conditione cum altero posita. Exempli causa, si alicui probare voluero, nulla opposita in eadem re simul reperiri posse, vno è duobus modis mihi licebit id facere. Altero, hoc idem concludendo, ut si dicam,

Ex 1. pri. 30
& 40. et ex
2. prio. 14.

24 Nulla

Nulla repugnantia reperiri simul possunt in eadem re,
Omnia opposita sunt repugnantia,
Igitur nulla opposita simul in eadem re possunt reperiri.

Altero, concludendo aliud pronunciatum, verbi causa, nulla contraria posse simul reperiri in eadem re, facta tamen prius conventionione cum altero, ut si in contrariis id confirmem, in omnibus oppositorum generibus confirmatum censeatur: veluti si dicam,

Nullæ formæ mutuo sese ab eodem subiecto expellentes,
simul reperiri possunt in eadem re,
Omnia contraria sunt formæ huiusmodi,
Igitur nulla contraria reperiri simul possunt in eadem re.

Syllogismus
ostensivus.
Syllog ex hypothesis.

Prior syllogismus directò probat institutum, & ideo vocatur *ἀμερικτός*, quasi ostensivus: posterior non confirmat propositum nisi ex pacto & conventionione cum altero, & ideo dicitur *ὑποθετικός*, quasi ex conditione posita. Itaq; in syllogismis, qui ex hypothesis rem probant,

Syllogismus
per impossibile
sive ad impossibile.

numerantur ij, qui dicuntur *ἰστοῦ ἀδύνατον, καὶ διὰ τὸ ἀδύνατον*, hoc Ad impossibile, & Per impossibile, quia ex contradicente alicuius enunciationis vera ab adversario absurde data, & ex altera perspicue vera, deducit hominem ad aliquid, quod fieri nequeat, & per eiusmodi impossibile, quod ille admittere omnino recusat, cogit eum retractare id, quod absurde ante dederat, & ita ad-

Cur dicatur
ad impossib.
Cur per impossibile.

mittere

mittere enunciationem quam negauerat. Exempli causa, neget aliquis hanc veram enunciationem, Aliquid ex quo voluptas capitur, non est bonum: dicatq. absurdè, omne id, ex quo voluptas capitur, esse bonum: tunc ego sic argumentabor.

Omne id, ex quo voluptas capitur, est bonum (vt ais)
Quædam verò mala sunt, ex quibus inuidus voluptatem capit, vt perspicuum est,
Igitur quædam mala sunt bona.

Ille verò, cùm viderit me aliquid, quod fieri nequeat, ex sua enunciatione, & alia perspicuè vera collegisse, planè negabit id, quod absurdè asseruit, sicq. admittet quod negauerat, quia id verum esse non potest, ex quo impossibile aliquid efficitur. Ita syllogismus hic, quem feci, non colligit directò institutum, vt potè, Non omne id ex quo voluptas capitur esse bonum (id quod ego concludere contra hominem cupiebam) sed quiddam impossibile, quo conclusio cogitur ille ex tacito quodam pacto & conditione, quã omnes disputantes inter se statuunt, retractare id, quod dixerat. Conditio autem conuentio-
ue tacita disputantium, qua ille tenetur, est, vt si aliquid, quod fieri nequeat, ex cuiusquàm assertione concludi comperiatur, talis assertio retractata censeatur. Impossibile namq. non, nisi ex impossibili, sequitur, vt suprà dictum est. Sic igitur fit deductio ad impossibile.

Conditio, seu
hypothesis,
vnde syllogis-
mus ad impos-
sibile dicitur
sur ex hypo-
thesi, quæ sit

*Quæ sit cuius
des deductio
ad impossi-
bile.*

bile. Quæ tunc erit evidens, cum syllogismus deducens fuerit perfectus, hoc est, ex primis quatuor primæ figuræ: qualis est is, quem in exemplum attulimus. Verum quo pacto hoc syllogismorum genere evidens fiat necessitas concludendi imperfectorum, paulo post docebimus.

De syllogismo expositorio.

Caput. 23.

*Vt. 1. prius. 2.
et. 6.
Syllog. exp.
quid.*

*Exposit. syl-
log. præcipue
struitur in
tertia figura*

*Qua ratione
differant expo-
sitorij syl-
log. à cæteris*

EXpositio verò, qua sæpè utitur Aristoteles, sit quodam syllogismorum genere, quod Expositorium appellatur. Is autem dicitur syllogismus expositivus, qui constat medio termino singulari. Exempla mox tradentur. Quia verò naturale est singularibus terminis, ut subijciantur, is maximè, ac præcipue dicitur expositivus syllogismus, qui in tertia figura struitur. Perpetuò enim medius terminus in ea figura subijcitur, ut patet ex dictis. Ex ijs, quæ dicta sunt, efficitur, ut generaliter hoc differant expositivj syllogismi ab ijs, quos hæcenus tractavimus, quòd illi constat medio termino communi, hi singulari. Si ergo expositivj syllogismi non solum constiterint medio termino singulari, sed etiam utramq. sumptionem habuerint singularem, duobus tantum modis in prima figura colligent, totidem in tertia, et tribus in secunda. Prior modus pri-

*mæ figuræ, ex vtrâq; affirmante colligit singularem as-
firmantem hoc pacto,*

Socrates est sapiens,
Hic homo est Socrates,
Igitur hic homo est sapiens.

*Posterior ex propositione negante, & assumptione
ne affirmante colligit singularem negantem hoc pacto.*

Socrates non colit multos deos,
Hic philosophus est Socrates,
Igitur hic philosophus non colit multos deos.

*Primus secundæ ex vtrâq; affirmante colligit singu-
larem affirmantem, vt,*

Marcus tullius est Cicero,
Hic homo est Cicero,
Igitur hic homo est Marcus tullius.

*Secundus ex propositione negante, & assumptione
affirmante colligit singularem negantem.*

Demosthenes non est Cicero,
Hic orator est Cicero,
Igitur hic orator non est Demosthenes.

Tertius

IN STI. DIALECT.

Tertius ex propositione affirmante, & assumptione negante colligit singularem negantem.

Socrates est filius Sophronisci,
Plato non est filius Sophronisci,
Igitur Plato non est Socrates.

Prior tertia, ex utrâq. affirmante colligit particularem affirmantem hoc pacto.

Socrates est sapiens,
Socrates est pauper,
Igitur quidam pauper est sapiens.

Posterior ex propositione negante, & assumptione affirmante colligit particularem negantem hoc modo,

Cræsus non est sapiens,
Cræsus est diues,
Igitur quidam diues non est sapiens.

Si tamen in hac figura minus extremum fuerit singulare, licebit priori modo concludere singularem affirmantem, posteriori autem singularem negantem, quod facile est exemplis cernere. Si autē expositorij syllogismi solū mediū terminū habuerint singularem, in prima quidē figura totidem erunt modi, quot in syllogismis ex medio communi, nec ab illis different, nisi quòd necessario habebunt

*Expositorij
ex solo medio
singulari.
Prima figu.*

habebunt maiores singulares ratione medij, quod in maiore subijcitur. Exempla facile occurrent. In secunda verò Secunda. præter quatuor vulgatos modos negatiuè concludentes, quorū exēpla statim sese offerunt, alij quatuor ex vtrâq; affirmatiua affirmatiuè colligentes reperientur, quorum primus ex trâq; vniuersali colligit vniuersalē, vt si dicas,

Omne astrum efficiens diem est hic sol,
 Omnis planeta, qui est in quarto cœlo est hic sol,
 Igitur omnis planeta, qui est in quarto cœlo est astrū efficiēs diē.

Secundus ex propositione vniuersali & assumptione particulari concludit particularem. Tertius ex propositione particulari & assumptione vniuersali, vniuersalē. Quartus ex vtrâq; particulari, particularem. Quod non est difficile exemplis illustrare. At in tertia figura nunquàm plures sunt quàm duo modi, quos iam tradidimus. Illud tamen obiter admonuerim, hoc syllogismorum genere ex vtrâq; sumptione particulari aliquid in secunda figura ex vi formæ concludi: itemq; ex particulari colligi vniuersalem: id quod suprà animaduertendum diximus.

secunda figura, possunt reuocari ad modos primæ solius maioris cōuersione: primus quidem & tertius, ad primum: secundus verò & quartus, ad tertium. Possunt etiam probari per deductionem ad incommodum: primus & tertius, in Bocardo: secundus & quartus, in Ferison. Nam ex contradictorio conclusionis cuiusq; modi assumpta minore colligitur immediatè contrarium aut cōtradictorium maioris: modò ponas singularem negatiuam conuerti in vniuersalem negatiuam, quod hac ratione colliges. Socrates non est albus, ergo nulum album est Socrates. Nam si aliquod album est Socrates, Socrates quoq; est albus, quod contradicit primæ enunciationi. Hæc dicta sint prouectis, ne

Tertia.

Quatuor modi huiusmodi syllogismorum affirmatiuè concludentes in

quis

quis forte minus attentè rem consideràs hosce modos, inficietur. Nam aliò qui fortè esse non indigent probatione, quia diligenter aduertenti videntur per se notè, ut mox dicitur. Tantum ab est ut, cum expositorij sint, per Bocardo & Ferison, qui per expositarios confirmantur, probari debeant.

Quòd expositorij syllogismi sint perfecti, ac per se euidentés. Cap. 24.

Videntur autem omnes syllogismi expositorij habere necessitatem colligendi per se notam, & perspicuam, ac proinde esse perfecti, quia constant medio termino, siue argumento, singulari, qui est maximè vnus, & proximè exercet vim illorum principiorum per se euidentium. Quæcumq; sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: Quæcumq; ita sunt ad aliquid tertium affecta, ut alterum sit idem illi, alterum non idem, non sunt eadem inter se: in quibus nomine tertij potissimum intelligitur aliquid singulare. Merito ergò huiusmodi syllogismi dicti sunt expositori, quia sunt adeò perspicui & euidentés, ut rem ipsam sensibus exponere videatur. Vnde etiam fit ut nò ab re demonstrationes sensibiles appellari soleant. Sed contra hæc sic liceat argumentari. Hæ sunt vitiosæ ac fallaces argumentationes, Essentia diuina est pater, essentia diuina est filius, ergo filius est pater: Pater non est filius, pater est essentia diuina, ergo essentia diuina non est filius: & tamen hi modi, traditi sunt in tertia figura (cum hi termini, Essentia diuina, & Pater in diuinis

Principia p se nota, quorum vis proximè exercetur in expositorijs syllogismis.

Cur expositorijs syllogismi hoc nomine appellantur. Cur dicatur demonstratio sensibiles ab Alexand. 1. pri. 2. et. 6. & ab alijs. Obiectio.

uinis sint singulares) igitur perperam traditi videntur. Respondebis tamen nomine medij termini singularis, quo syllogismus expositorius propositum confirmat, intelligendum esse eum, qui accipitur pro aliqua re indiuidua, quæ nec est plures res, nec est idem re cum ea, quæ est plures res (sic enim intellecto nomine tertij perspicua sunt duo illa principia, quæ attulimus: aliòqui non parum habent ambiguitatis) at hunc terminum Essentia diuina accipi pro quadam re indiuidua, hoc est, pro ipsa Deitate, quæ tamen est plures res, id est, plura supposita diuina: & hunc terminum Pater (in diuinis) accipi pro quadam re indiuidua, hoc est, pro prima persona trinitatis, quæ tamen est idem re cum essentia diuina, quæ est plures res. Non cerantur ergo modi supradicti in propositis argumentationibus: quanquam Aristoteles nullum terminum singularem negaret posse esse medium terminum syllogismi expository, quia lumine fidei minimè illustratus, nullam cogitabat rem singularem, quæ simul esset plures res. Unde apud ipsum duo illa principia habentur per se nota, accepto nomine tertij pro quacumq; re singulari.

Solutio.

Ochamuster
tia parte Lo
gice. cap. 16.
lege etiam
Scot. I. d. 2. q.
7. & Dur. E.
d. 33. q. 1.

Aristotelis
sententia.

De probatione ostensiuâ imperfecto- rũ syllogismorũ. Caput. 25.

His ergo positis, facile erit intelligere, quo pacto neces-
sitas colligendi imperfectorum syllogismorum per
perfectos

perfectos confirmetur. Quanquam enim satis ea probari possit ex eo, quod eadem forma retenta in nulla materia reperiri potest antecedens verum, & consequens falsum, tamen compendiosior hæc via est, ac securior: siquidem nemo est, qui materias omnes possit percurrere: ex quo fit ut nunquam animus dubitantis quiescat, donec imperfectam ratiocinationem per perfectam, ac per se euidentem comprobet. Itaq. prima confirmatio fiet conuersionis interuentu: altera per euidentem deductionem ad id, quod fieri nequit: tertia per expositionem.

Triā confir-
mationum
genera.

Cōfirmatio
per conuer-
sionem, seu
ostensiuā.

Confirmatio per conuersionem (quæ ostensiuā probatio, & ostensiuā reductio imperfectorum ad perfectos appellari solet) tunc fit, cum ex sumptionibus imperfecti syllogismi aut sine vlla conuersione, aut conuersione vtri- usq. alteriusue duntaxat, per syllogismum aliquem perfectum colligitur conclusio imperfecti, aut conuersa eius, ex qua tandem ipsa per conuersionē efficitur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente, ut supra diximus, conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi perfecti collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Hac ratione probantur omnes imperfecti syllogismi præterquam Baroco, & Bocardo, ut in progressu apertū erit.

Cui princī-
pio nitatur
probatio os-
tensiuā.

Qui nā syl-
logismi ostē-
sive confir-
mentur.

Baralipton igitur, qui est imperfectorum primus modus, sic probatur. Ex sumptionibus eius sine vlla conuersione colligitur in Barbara cōclusio vniuersalis affirmatiua,

tiua, ex qua tandem per conuersionem peraccidens, effici-
tur conclusio indirectè collecta. Exercentur ista hoc mo-
do. Dicat aliquis, nihil colligere hunc syllogismum in Da-
rapti,

Omne animal est substantia,
Et omnis homo est animal,
Igitur quædam substantia est homo.

Tunc ego confecto ex sumptionibus eiusdem syllogis-
mi syllogismo perfecto, sic probabo consequentiam.

Omne animal est substantia,
Et omnis homo est animal
Igitur omnis homo est substantia.

Tum sic.

Omnis homo est substantia,
Igitur quædam substantia est homo.

Ergo ex primo antecedente necessario sequitur postre-
mum consequens in Baralipon, ut dictum est.

Eadem arte uteris in probatione duorum modorum
sequentium, ut potè Celantes, & Dabit is, per Celarent, &
Dary, nisi quòd conclusiones immediatè collecta in Ceta-
rent, & Dary, simpliciter conuertenda sunt. Itaq; tres pri-
mi imperfecti modi non alia conuersione probantur, quam
conclusionis perfecti syllogismi.

R

Fapismo

L. prio. 7.

Fapesmo verò probatur conuersione per accidens maioris, & simplici minoris, & illatione suæ conclusionis in Ferio. Quod ita intelliges. Neget aliquis necessitatē colligendi huius syllogismi in Fapesmo,

Omne animal est substantia,
Et nullus lapis est animal,
Igitur quædam substantia non est lapis.

Tunc ego sic probabo consequentiam.

Omne animal est substantia,
& nullus lapis est animal.
Igitur quædam substantia est animal.
& nullum animal est lapis.

Iam sic.

Quædam substantia est animal,
& nullum animal est lapis,
Igitur quædam substantia non est lapis.

Ergo ex primo antecedente necessario sequitur in Fapesmo extremum consequens.

Ferise sonorum eodem modo probatur, quo Fapesmo, nisi quod maior conuertitur simpliciter.

L. prio. 5.

Cesare probatur conuersione simplici maioris, & illatione suæ conclusionis in Celarent.

Camestres probatur conuersione simplici minoris, & illatione conuersæ suæ conclusionis in Celarent, & huius simplici conuersione.

Festino.

Festino probatur simplici cōuersione maioris, & illatione suæ conclusionis in Ferio.

Baroco non potest probari interuentu conuersionis, quia minor, cū sit particularis negatiua, conuerti non potest: maior autem, cū sit affirmatiua, nō conuertitur, nisi in particularem, ex qua cum altera particulari nihil colligitur.

Darapti probatur conuersione per accidens minoris, 1. pri. 6. & illatione suæ conclusionis in Dary.

Felapton, conuersione etiam per accidens minoris, sed illatione suæ conclusionis in Ferio.

Disamis, conuersione simplici maioris, & illatione conuersæ suæ conclusionis in Dary, & huius simplici cōuersione.

Datifi, conuersione simplici minoris & illatione suæ conclusionis in Dary.

Bocardo non probatur interueniente cōuersione, quia maior nō cōuertitur: minor autē conuertitur in solam particularem, ex qua cum altera particulari nihil efficitur.

Ferison deniq; probatur conuersione simplici minoris, & illatione suæ conclusionis in Ferio.

Merito autē hæc pbatio dicitur reductio ostē sua syllogismorum imperfectorum ad perfectos, quia semper hac arte ex suppositionibus imperfectis syllogismi struitur perfecti colligēs immediate eandē conclusionē, aut cōuersam eius: quod utiq; nō fit in pbatōne per deductionē ad impossibile, ut patebit.

Cur hæc probatio dicatur reductio imperfectorum ad perfectos.

Detegitur artificium, quo vocabula
imperfectorum modorum indicat
eorundem probationem.

Caput. 26.

Sunt autem nomina horum modorum adeò artificiosè
composita, vt quo pacto quisq. probandus sit, atpositè
ac ingeniosè significant. Nam literæ à quibus vocabula
incipiunt, vtpotè. B, C, D, F, significant per quem modū
perfectum quisq. imperfectus probandus sit. B namq. sig-
nificat probandū esse per Barbara, C per Celarent, D per
Darii, & F per Ferio. S verò significat enunciationem,
quam designat vocalis præcedens, conuertendam esse sim-
pliciter, P autem per accidens. Verū aduerte, has duas
literas, cum designant conclusionem esse conuertendam, nō
significare conuersionem conclusionis imperfecti syllogis-
mi, sed perfecti, qui ex imperfecto struitur, vt patet ex
dictis. Iam M significat mutationem maioris in minore,
& minoris in maiorem, quam præmissarum transposicio-
nem vocant. Fit autē hæc transpositio in redigendis qua-
tuor modis, Fapesma, Frisesam, Camestres, & Disamis,
quia in prima figura nec minor potest esse negatiua, vt
in tribus prioribus, nec maior particularis, vt in quarto.
Ceterum huiusmodi commutatio non est intelligenda se-
cundum situm partium orationis (hæc enim non est ne-
cessaria, cum sæpe in prima figura maior propositio pos-
teriorē

Hic variat
aliquatū
significatio
harum lit-
terarum.

teriozem locum, minor priorem obtineat) sed secundum naturam. Poterat sanè significatio huius literæ prætermitti, quia sola conuersio docet, quæ sumptio imperfecti syllogismi fiat maior in perfecto, quæ minor. Denique, C post primam syllabam in dictione positum, significat modum talem non ostensiuè, seu directò confirmari posse, sed deductione ad impossibile, sumpta videlicet cōtradiciente conclusionis in syllogismo perfecto loco illius sumptionis, quæ designatur per vocalem præcedentem, ut statim patebit. Atque iccirco in duobus tantum modis inuenitur, in Baroco nimirum, & Bocardo.

Poterat significatio,
M prætermitti.

De probatione syllogismorum imperfectorum per deductionem ad impossibile. Caput. 27.

Probatio autem imperfectorum syllogismorum per euidentem deductionem ad impossibile (quæ reductio per impossibile vocatur) tunc fit, cum ex sumptionibus syllogismi imperfecti & contradicente conclusionis, colliguntur per syllogismum perfectum, & aliam quandam vnā, aut alteram euidentem consequentiam duæ cōtradicientes, aut contrariæ enunciationes. Cogit enim hæc probatio aduersarium nunquam negare conclusionem imperfecti syllogismi admissis sumptionibus, ac proinde nunquam inficiari necessitatem talis consequutionis, ne tan-

Quo pacto
fiat hæc probatio.

INSTIT. DIALECT.

tam absurditatem admittere cogatur. Exempli causa, dicat aliquis syllogismum in Baralipton non necessario concludere, ac proinde nullum sequi incommodum, si detur in eo antecedens verum, & consequens falsum. Me autem petente, ut det ita esse, annuat ille dicatq,

Ome animal est substantia,
& omnis homo est animal,
et tamen non aliqua substantia est homo,
seu (quod idem valet) nulla substantia est homo.

Tum ego ex datis ab homine colligam vno syllogismo perfecto, & duabus alijs euidentibus consequutionibus duas contrarias enunciationes hoc modo,

Nulla substantia est homo (vt ais)
& omne animal est substantia (vt etiam dixisti)
Igitur nullum animal est homo.

Iam sic.

Nullum animal est homo,
Igitur nullus homo est animal.

At.

Omnis homo est animal (vt dixeras)
Igitur nullus homo est animal, & omnis
homo est animal Quæ quidem sunt contrariæ
enunciationes.

*Collegi ergo euidenter ex dictis illius duas contrarias simul veras, ex quibus etiam euidenter colligi possunt duæ contradictoriae. Hæc collectio, ut vides, & si non directò ostendit perperam illum negasse conclusionem admissis
sumptionibus,*

sumptionibus, tamen ex hypotthesi id probat, ex hoc nimirum communi principio, quod omnes disputantes tacite ponūt, Id possibile non esse, ex quo impossibile aliquid consequi deprehenditur.

Principiū,
cui hæc probatio nititur.

Tria igitur hic aduerte. Primum, hoc probationis genere quemlibet imperfectum syllogismum probari posse per aliquem perfectum. Alterum, ex contradicente conclusionis cum altera sumptione imperfecti, extruendum esse antecedēs perfecti: ex conclusione autem perfecti, aut eius conuertente cum altera sumptione imperfecti, extruendū esse antecedens extremæ consequentiæ. Tertium, in probatione imperfectorum primæ, præterquàm modi Celantes, contradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse maiorem perfecti, et maiorem imperfecti minorem: in probando autem modo Celantes, contradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse minorem perfecti, et minorem imperfecti maiorem. At verò in probandis modis secundæ figuræ, contradictorium conclusionis faciendum esse minorem relicta eadem maiore: & improbandis modis tertiæ, faciendum esse maiorem relicta eadem minore.

Omnes imperfecti syllogismi per deductionē ad impossibile probari possunt.

Ex quibus sumptionibus extruendus sit syllogismus ad impossibile

Quamquam verò his obseruatis perfacile sit intelligere, quo perfecto modo imperfectus quisque confirmetur, tamen ut multo etiam sit facilius, accipe hunc versum.

Phœbifer axis obit terras, æthramque, quotannis.

Dictiones quarum ad monitum facilius fiat huiusmodi probatio.

Cuius primæ duæ dictiones inseruiunt primæ figuræ: duæ sequentes secundæ, duæ extremæ tertiæ. In quibus hæ

R 4 quatuor

quatuor vocales, A, E, I, O, sunt obseruandæ, quia hæ designant conclusiones quatuor modorum perfectorum, ac proinde quatuor perfectos modos, quibus imperfecti hoc probationis genere confirmadi sunt. A, significat Barbara: E, Celarent: I, Darij: O, Ferio. Non est tamen habenda ratio vocalium, à quibus diphtongi incipiunt. Prima igitur dictio significat, ex primis tribus imperfectis modis primæ figuræ, primum probari per Celarent, secundum per Darij, tertium rursus per Celarent. Secunda verò, significat ex duobus sequentibus, Fapesmo scilicet, & Frisesomorum, priorem probari per Barbara, posteriorem per Darij. Ex quibus intelliges quid ceteræ dictiones significant. Hæc de probatione imperfectorum syllogismorum per euidentem deductionem ad impossibile, quæ mihi non admodum propriè videtur dici reductio imperfectorum ad perfectos, quoniam hac arte ex sumptionibus imperfecti non struitur perfectus eandem conclusionem colligēs, sed ex contradicente conclusionis cum altera sumptionum concludens contrariam, aut contradicentem alterius.

Non admodum propriè dicitur hæc probatio reductio.

De probatione imperfectorum syllogismorum per expositionem.

Caput. 28.

Quobus modis sit probatio per expositionem syllog.

Probatio deniq; imperfectorum syllogismorum per expositionem (qua Aristoteles confirmat necessitatē concludendā

concludendi syllogismorum tertiæ figuræ) duobus modis fieri potest. Vno quidem euidenter concludendo ex summptionibus syllogismi imperfecti summptiones syllogismi expositoriij, ex quibus conclusio imperfecti colligatur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente sequitur ex antecedente, conclusio, quæ ex summptionibus syllogismi expositoriij collecta fuerit, ex summptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi cõperietur. Exẽpli causa, quòd hic syllogismus in Darapti necessariò cõcludat,

Principium
cui hæc pro-
bationis titulus

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax.

hoc pacto confirmari potest expositorio syllogismo.

Omne animal est sensus capax,
& omne animal est corpus,
Igitur hoc animal est sensus capax,
& hoc animal est corpus.

Tum sic.

Hoc animal est sensus capax,
Hoc animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax.

Quare ex primo antecedẽte necessariò sequitur extremum consequẽs in Darapti, vt diximus. Eodem pacto probari potest necessitas colligendi in modo Felapton.

Alio

*Alius modus
probandi per
expositionē.*

*Alio modo fieri potest expositoria probatio, non colligen-
do quidē ex sumptionibus imperfecti syllogismi sumptio-
nes expository (sēpē enim colligi non possunt, vt in cate-
ris quatuor modis tertiæ figuræ, quia ex particulari pro-
positione non colligitur singularis) sed sumendo sub me-
dio termino aliquid singulare, ratione cuius vera sit parti-
cularis sumptio, & extruendo ex eiusmodi singulari me-
dio, ac eisdem extremis similiter se habentibus secundum
affirmationem, & negationem, syllogismum expositoriū,
qui eandem colligat conclusionē. Verbi causa, si quis nega-
uerit hunc syllogismum in Disamis necessario cōcludere.*

*Quidam homo est grammaticus,
omnis homo est animal,
Igitur quoddam animal est grammaticum,*

*sic poterit neecessitas consequutionis hoc probationis ge-
nere confirmari. Summo hominem aliquem singularem,
ratione cuius verē dictum sit, aliquem hominem esse grā-
maticum, vtpotē Antonium. Tum conficio expositoriū
syllogismum hoc modo,*

*Antonius est grammaticus,
Antonius est animal,
Igitur quoddam animal est grammaticum.*

*Quia igitur quidam homo dicitur grammaticus ratio-
ne Antony, efficitur, vt si ex eo quòd Antonius est gram-
maticus,*

maticus, & est animal, colligitur quoddā animale esse grā-
maticū, eadem cōclusio colligatur ex eo quòd quidā homo
est grāmaticus, & omnis homo est animal. Hoc pacto pro-
bantur per expositionē reliqui quatuor modi tertie figu-
ræ: quod facile est exemplis ostendere. De probatione igitur
modorū tertie figuræ per expositionē, hæc satis sint.
Sed insurget quis contra ea, quæ diximus, argumentabi-
turq; hoc modo, Hic syllogismus,

Obiectio.

Aliquis oculus necessarius est ad videndum,

Omnis oculus est pars capitis,

Igitur aliqua pars capitis necessaria est ad videndum.

hic syllogismus, inquiet, est in Disamis, & tamen non po-
test probari expositione, igitur non rectē dictū est, omnes
syllogismos tertie figuræ hoc probationis genere posse pro-
bari. Confirmabit autem propositionē hac ratione, Quia
sub medio termino huius syllogismi non potest colligi, aut
accipi aliquid singulare, ratione cuius maior propositio sit
vera: quandoquidem nec dexter oculus meus (exempli cau-
sa) necessarius mihi est ad videndum, cum sinistra cernere
possim, nec sinister, cum dextro possim aspicere. Dices ta-
mē, maiore propositionē propositi syllogismi duplicē sen-
sum habere posse, disiunctiuum, & disiunctum. Disiunc-
tiuus est huiusmodi, Hic oculus necessarius est ad vidēdū,
aut ille oculus necessarius est ad videndum: quo quidem
pacto propositio est falsa, quia utraq; pars disiunctionis
falsa est. Disiunctus sic habet, Hic oculus, aut hic
necessarius

Solutio.

Sensus disiunc-
tiuus, & dis-
iunctus.

necessarius est ad videndum: qui sensus haud dubiè verus est, quando quidem indifferenter, ac indeterminatè alter oculus est ad videndum necessarius. Si ergo maior propositio disiunctiuum habet sensum, vt à recentioribus Dialecticis ex forma sua habere iudicatur, syllogismus est in Disamis, sed ipsa est falsa, quo fit vt non liceat sub subiecto eius colligere, aut sumere aliquid singulare, cui conueniat prædicatum. Si verò ei cōcedamus sensum disiunctum, vt populari sermone habere videtur, erit illa quidè vera, sed non efficiet syllogismum. Particularis enim propositio, quæ ad syllogismum assumitur, imò quæ propriè, ac simpliciter particularis dicitur, disiunctiuum sensum habere debet. De sensu autem disiunctiuo, et disiuncto ad finem harum institutionum non nihil amplius dicemus.

Quæ sensum habere debet, at particula vis propositio in syllog.

Lib. 8.

De modalibus syllogismis. Cap. 29.

DIxi hætenus de materia, & forma absolutorum syllogismorum, nunc quæ sit materia & forma modalium quàm potero breuissimè docebo. Materia cuiusq; (quæ admodum de absolutis diximus) duplex est: propinqua, et remota. Propinqua sunt duæ propositiones modales, aut altera modalis, altera absoluta, vt cernere licet in his syllogismis,

Materia propinqua modalium syllog.

Necesse est omne animal esse substantiam,
Necesse est omnem hominem esse animal
Igitur necesse est omnem hominem esse substantiam,
Necesse

Necesse est omnem virtutem esse qualitatem,
 Omnis iustitia est virtus,
 Igitur necesse est omnem iustitiam esse qualitatem.

Possuntq; ad structuram modalium syllogismorum, nō solum modales propositiones cum absolutis, sed etiam modales cum modalibus multifariam permisceri. Remota vero materia sunt tres termini: in quibus quidem non numeratur modus. Itaq; ut modus in conuersione modalium nō numeratur inter prædicata & subiecta, sic in syllogismis modalibus non numeratur in terminis. Deniq; forma modalium syllogismorum ex figura etiam & modo constat, quæadmodū & absolutorū. Estq; in utroq; genere triplex figura. At verò modi cōcludēdi nō idem sunt in omnibus. Quanquam enim syllogismi, quorum utraq; sumptio est ex necessario, eisdem illis modis colligant conclusiones ex necessario, quibus absoluti colligunt absolutas (id quod nullo negotio experiēris) in reliquis tamen tanta est varietas, ut meritò à nobis hoc loco sint prætermittendi.

*Materia rea
 mota modal.
 syllogi.*

*Modi nō idē
 sunt in omni
 bus syllogis
 mis modalib
 us, atq; in
 absolutis.*

De syllogismis ex obliquis. Cap. 30.

Sed antequam syllogismi simplicis facultates, seu potestates ab Aristotele traditas refero, breuiter de syllogismis, qui ex terminis obliquis constant, quia non nihil exhibent negocij, dicendum arbitror. Quatuor itaq; documenta

documenta video ferè obseruari in examine huiusmodi syllogismorum.

Primum est. In modis affirmatiuè concludentibus, si altera tantum sumptio fuerit ex obliquo, aptè efficietur conclusio ex obliquo, modò hæc duo obserues: alterum, vt extremum obliquum in antecedente, sit obliquum in consequente: alterum, vt cum medium fuerit obliquum in vna sumptione, extremum alterius sumptionis sit obliquum in conclusione. *Exempla.*

Omnis potestas est à Deo,
Regnum est potestas,
Igitur regnum est à Deo.

Omnis virtus est honestas,
In omni probo est virtus,
Igitur in omni probo est honestas.

Contrariorum eadem est scientia,
Sanitas, & morbus sunt contraria,
Igitur sanitatis & morbi eadem est scientia.

Omne vitium est malum,
Quædam appetitio est virij,
Igitur quædam appetitio est mali.

Secundum. In modis negatiuè concludentibus, si affirmatiua tantum fuerit ex obliquo, nulla conclusio efficietur, siue ex rectis, siue ex obliquo. Si verò sola negatiua ex obliquo fuerit, efficietur conclusio ex obliquo, obserua-

*tis duabus animaduerſionibus ſuperioris documēti. Verā
bicauſa, ratiocinationes in hac oratione cōprehēſæ nihil
colligūt.*

Nullus ſol eſt animal,
Omnis equus eſt à ſole,
Igitur nulluſ equus eſt animal, vel, ab animali.

Hæ verò rectè concludunt,

Nullum vitium eſt in Deo,
Omnis acceptio perſonarum eſt vitium,
Igitur nulla perſonarum acceptio eſt in Deo.

Omnis pax eſt tranquilla libertas,
Impio non eſt tranquilla libertas,
Igitur impio non eſt pax.

Nulli mortali eſt impune peccare,
Omnis rex eſt mortalis,
Igitur nulli regi eſt impune peccare.

Omnis pietas eſt virtus,
Nulla reprehēſio eſt virtutis,
Igitur nulla reprehēſio eſt pietatis.

*Tertium. In modis affirmatiuè concludentibus, ſi
ambæ ſumptiones fuerint ex medio obliquo, aut vtraq; ex
obliquo extremo nulla concluſio efficietur, ſiue ex rectis,
ſiue ex obliquo. Hæ ſiquidem ſunt ineptæ ratiocina-
tiones, Cuiq; homini ineſt intellectus, cuiq; homini ineſt ſen-
ſus, igitur ſenſus eſt intellectus. Cuiuſq; regis eſt distribu-
re magiſtratus, paraſitus eſt regis, igitur paraſiti eſt
distribuere.*

INSTIT. DIALECT.

distribuere magistratus: Omnis loquutio est à lingua, omnis loquutio est à gutture, igitur guttur est lingua, vel, igitur guttur est à lingua.

Quartum. In modis negativè concludentibus, si amba fuerint ex medio obliquo, aut vtraq; ex obliquo extremo, efficietur conclusio ex rectis: vt si dicas,

Nulla fides regni socijs,
Confabulatio est regni socijs,
Igitur confabulatio non est fides.

Nullius iustitiæ est contemnere mortis pericula,
Cuiusdam virtutis est contemnere mortis pericula,
Igitur quædam virtus non est iustitia.

1. prio. 37.
Documens
tum.
Ibidem.

Hæc ferè videntur obseruari partim ab Aristotele dicta, partim à posterioribus adiecta. Securius tamè putauerim, præceptum illud Aristotelis, quo iubet in resolutione atq; examine huiusmodi syllogismorum reuocare propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, non mutato sensu propositionum. Hoc enim si fiat, facile iudicare quisq; poterit, num syllogismus ex obliquis aptè concludat, an non. Nam si propositiones ex rectis habentes eundem sensum, effecerint conclusionem, quæ idem significet atq; illa, quæ syllogismo ex obliquis colligebatur, aptè concludere dicendus erit syllogismus ex obliquis: sin minus, vitiosa erit ratiocinatio.

Hoc igitur vt fiat aliquando loco casus obliqui ponendus

duſ eſt rectus eiſde nominis mutata aliquantulū reliqua oratione: vt ſi ſenſum illius propoſitionis, Cōtrariorū eadē eſt ſcientia, hoc modo exprimas, Contraria ſunt res, quarū eadem eſt ſcientia, vel hoc modo, Cōtraria cadunt ſub eadē ſcientia. Aliquādo verò ex ſenſu enunciationis eliciēduſ eſt rectus alterius nominis, cui adiungatur idem obliquus, aut aliud, qui eundē ſenſum efficiat: vt ſi id, quod dictū eſt, Omnis poteſtas eſt à Deo, dicas hoc modo, Omnis poteſtas eſt donū à Deo, vel, donum Dei. Hiſ ergo, & alijs modis reuocare poteris propoſitiones ex obliquis ad propoſitiones ex rectis, vt intelligas ſit ne apta, an vitioſa cōſequentia cuiuſq; propoſiti ſyllogiſmi ex obliquis.

De quibuſdam ſyllogiſmorum facultatibus. Cap. 31.

S Ex facultates, ſeu poteſtates ſyllogiſmorum ſimpli-
cium tradit Ariſtoteles.

2. Lib. prio.
à cap. 1. vſq;
ad. 17.

Prima eſt, Plura cōcludendi. Qui enim infert ſubalternantem, poteſt etiā inferre ſubalternatā: & qui colligit conuerſam, poteſt colligere cōuerientē. Amplius extēditur hæc poteſtas ab Ariſtotele, ſed hæc dixiſſe ſatis ſit hoc loco.

Secūda poteſtas eſt, Vera ex falſis colligendi. Nā eadē ratiocinationis forma, qua ex veris verum colligimus, poſſumus ex falſis verum itidem concludere: id quod ex ſupradictis facilē intelliges.

S Tertia

INSTIT. DIALECT.

Tertia est, Circulariter, seu in orbem ratiocinandi. Quod tum fit, cum ex eâdem conclusione, & conuertente alterius sumptionis, altera sumptio colligitur. Verbi causa, si dicas, Omne quod est risus capax, est fletus capax, omnis homo est risus capax, igitur omnis homo est fletus capax, ex conclusione quidem cum conuertente maioris colliges minorem, ex eâdem verò conclusione cum conuertente minoris colliges maiore. Dices enim, Ois homo est fletus capax, omne fletus capax est risus capax, igitur omnis homo est risus capax. Et rursus. Omnis homo est fletus capax, omne risus capax est homo, igitur omne risus capax est fletus capax. Hic conuersio latè accipitur, vt scilicet complectitur reciprocationem simplicem ex vi materiae, quæ quidem fit inter terminos conuertibiles, hoc est, qui de se inuicè vniuersali affirmatione dicuntur, quales sunt ij, ex quibus nunc propositi syllogismi confecti sunt. Vnde fit, vt perfecta circulatio, hoc est, quâ vtraq; sumptio concluditur in Barbara duntaxat fieri possit.

Conuersio late accepta.

Quarta est, Conuersiue ratiocinandi. Quod tunc potissimum fieri docet Aristoteles, cum ex contradictorio conclusionis, cum altera sumptionum, colligitur contradictorium alterius sumptionis. Hoc modo diximus supra, probari posse omnes imperfectos syllogismos.

Quinta est, Ratiocinandi per impossibile. Quod quo pacto fiat superius diximus, cum de syllogismo ducente ad impossibile disseruimus. Differt autem hæc potestas à superiori,

superiori, quod illa requirit confectum prius syllogismū, ut sumat contradictorium conclusionis cum altera assumptionum, hæc solum ponit negatam esse aliquam veram propositionem, cuius contradicentem cum aliqua perspicue vera propositione accipit.

Sexta est, Ratiocinandi ex oppositis. Quod tunc fit, cum ex duabus contrarijs, aut contradictorijs, concludimus enunciationem, in qua idem de se ipso negetur. Ut si dicas, Omnis homo est animal, & nullus homo est animal, igitur nullus homo est homo: Nullus lapis est sensus particeps, quidam lapis est sensus particeps, igitur quidam lapis non est lapis. Est autem hoc ratiocinandi genus accomodatissimum ad reuicendos eos, qui per proteruiam oppositas propositiones admittunt. Hæc de syllogismis simplicibus, seu categoricis videntur satis, nunc de coniunctis aliquid dicamus.

De syllogismis coniunctis, siue hypotheticis. Cap. 32.

Syllogismus coniunctus, seu hypotheticus, is esse definitur, qui ex vna principali propositione coniuncta, & altera quadam siue coniuncta, siue simplici minus principali, conclusionem colligit: ut, Si Socrates est virtute præditus, est laude dignus, si autem est iustus, est virtute præditus, igitur si est iustus, est laude dignus.

Ex Cicero. in top. et Boëtio in lib. 4. syllo. hypot. et D. Tho. op. 48 cap. 16. et sequentibus, et Auerr. 1. pri. ad cap. 32.

dignus: Si sol lucet, dies est, sol autem lucet, dies igitur est:
Si sol lucet, dies est, non est autem dies, igitur sol non lucet.

Maiores pro-
positio.
Minor.
De quibus
syllog. hypo-
th. agendum.

Principalis propositio dicitur apud Boëthium & maior,
& propositio, & sumptum: minus principalis, tum minor, tum
assumptio. Quanquam verò minor & conclusio, tum cate-
gorice, tum hypotheticæ esse possint, nos tamen in præsentia
de ijs tantum hypotheticis syllogismis differemus, qui ex
minore ac conclusione categoricis conficiuntur. Sunt enim
simpliciores. Qua de causa illos etiam omitemus, in qui-
bus maior propositio constat pluribus, quam duabus cate-
goricis. Triplex est igitur syllogismus coniunctus, condi-
tionalis, copulativus & disiunctivus: ratione videlicet ma-
ioris propositionis, quæ triplex esse potest, conditionalis, co-
pulativa, & disiunctiva, de quibus supra dictum est.

Triplex syl-
log. hypoth.
sen coniunctus.

Lib. 3.

Conditional-
um syllog. du-
plex figura.

In singulis fi-
guris sunt
quatuor. mo-
di.

Conditionalium duplex figura esse dicitur. Prior est,
cum ponitur antecedens propositionis, ut ponatur conse-
quens. Posterior, cum tollitur consequens, ut tollatur an-
tecedens. Vtriusque sunt paulo ante allata exempla. Modi
singularum sunt quatuor. Aut enim tam antecedens, quam
consequens affirmant, ut, Si sol lucet, dies est, at sol lucet,
ergo est dies: aut utrumque negat, ut, Si sol non lucet, non est dies,
at sol non lucet, igitur non est dies: aut antecedens affir-
mat, consequens negat, ut, Si sol lucet, non est nox, at sol
lucet, ergo non est nox: aut antecedens negat, & consequens
affirmat, ut, Si sol non lucet, nox est, at sol non lucet, nox
igitur est. Atque hi sunt primæ figuræ. Secundæ autem sunt

huiusmodi

huiusmodi, Si sol lucet dies est, non est autem dies, igitur sol non lucet: Si sol non lucet, non est dies, at est dies, ergo sol lucet: Si sol lucet, non est nox, at est nox, igitur sol non lucet: Si sol non lucet, nox est, non est autem nox, igitur sol lucet. De conditionalibus negatiuis, in quibus nimirum conditionalis particula negatur, nihil in presentia dicemus, quia ferè non sunt in usu.

Copulatiui autem affirmatiui, hoc est, in quibus copulatiua coniunctio non negatur, nulli sunt. Si enim ita dicas, Socrates est philosophus, & est bonus vir, igitur est philosophus, vel, igitur est bonus vir, non feceris syllogismos, sed enthymemata quædam conditionalium syllogismorum, in quibus videntur deesse hæ maiores propositiones, Si Socrates est philosophus, & est bonus vir, est philosophus: Si Socrates est philosophus & est bonus vir, est bonus vir.

Copulatiui
syllog. affirmatiui nulli sunt.

Adverte.

In negatiuis autem vna tantum figura esse videtur, in qua nimirum altera pars propositionis ponitur, vt altera tollatur. Exemplum. Non & dies est, & nox est, est autem dies, nox igitur non est, vel, est autem nox, non est igitur dies. Nam qui alteram tollit vt alteram ponat, non rectè concludit, vt si dicas, Non & Socrates deambulat, & sedet, non deambulat autem, igitur sedet: vel, non sedet autem, igitur deambulat. Potest enim cubare. Huius generis tres sunt modi. Aut enim vtraq; pars propositionis affirmat, vt in proposito exemplo cernis, aut vtraq; negat,

Copulatiuarum negatiuarum vna est figura, modi vero tres.

Vna sublata parte non statim ponitur altera.

vt si dicas, Non & Socrates non dormit, & non vigilat non dormit autem, ergo vigilat, vel, non vigilat autem, ergo dormit: aut altera pars affirmat, altera negat, vt si dicas, Non & Socrates deambulat, & non mouetur, deambulat autem, ergo mouetur, vel, non mouetur autem, ergo non deambulat. Idem modus erit, si prior pars propositionis neget, posterior affirmet, vt si diceret, Non & Socrates non mouetur, & deambulat, non mouetur autem, ergo non deambulat, vel deambulat autem, ergo mouetur. In his omnibus vt dixi sublata vna parte statim ponitur altera.

Disiunctiuorum syllogi. duplex figura apud veteres: modi cuius tres.

In disiunctiuis denique affirmatiuis, hoc est, in quibus disiunctiua particula non negatur (reliquum etenim genus, vt minus usurpatum omittimus) duplex est figura, si modo disiunctio sit ex repugnantibus, quo pacto veteres de disiunctione loquuti sunt. Prior ponit alteram partem, vt alteram tollat. Posterior tollit alteram, vt alteram ponat. Modi singularum tres sunt. Aut enim vtraque pars propositionis affirmat, vt si dicas, Aut dies est, aut nox est, est autem dies, ergo non est nox, vel, est autem nox, ergo non est dies: aut vtraque negat, vt si dicas, Aut dies non est, aut nox non est, non est autem dies, ergo nox est, vel, non est autem nox, ergo dies: aut altera pars affirmat, altera negat: vt, Aut dies est, aut sol non lucet, dies autem est, ergo sol lucet & cetera. Atque haec exempla ad priorem figuram pertinent. Posterioris haec sunt. Aut dies est, aut nox est, non est autem dies, ergo nox est, vel, non est autem nox,

ergo

ergo dies. Aut dies nō est, aut nox non est, est autem dies, ergo nō est nox, vel, est autē nox, ergo non est dies: et sic in cæteris. Cū autem disiunctio non est ex repugnantibus, vt, Aut Miloni infidias fecit Clodius, aut Clodio Milo, sola posterior figura apta est. Nam si disiunctio ex duabus partibus (de hac enim loquimur) est vera, altera autē pars est falsa, dubium non est, quin altera sit vera: aliōqui tota propositio esset falsa. Non tamen si altera pars veræ disiunctionis vera est, statim altera falsa erit, cum vtraq; vera esse possit, vt ex ijs, quæ suprà diximus, perspicuum est. lib. 3. ca. 17. Hæc de syllogismis hypotheticis satis esse videntur. Reliqua enim ferè, quæ in hac re dici possunt, spinosa admodum sunt, & parum frugifera: quorum apud Boëthium latissimus patet campus. Reliquum est igitur vt quoniam de syllogismo iam diximus, cætera tria argumentationum genera persequamur.

De Enthymemate. Cap. 33.

Enthymema dicitur apud Aristotelem syllogismus imperfectus, non ea quidem significatione, qua omnes, qui non sunt per se noti ac euidentes, dicuntur imperfecti (quo pacto de imperfectis syllogismis superius loquuti sumus) sed alterius sumptionis prætermissione. Exempla. 2. prio. 27.

Virtus est, qua nemo malè vti potest,

Igitur virtus est simpliciter bona.

Item.

INSTIT. DIALECT.

Id quo nemo malè vti potest, est simpliciter bonum,
Igitur virtus est simpliciter bona.

In priori deest propositio, in posteriori assumptio. Vn

2. de differ.
Top.

Loco citato.

De sententia
In top.

Cap. 21.

Cicero.

de Boethius explicans quo pacto enthymema dicatur im-
perfectus syllogismus, Enthymema, inquit, est oratio, in qua
nō omnibus antea ppositionibus constitutis, inferitur feso-
tinata cōclusio. Quod vero Aristoteles adiūgit, enthyme-
ma esse ex verisimilibus, aut signis, ita accipiendū est, quasi
frequentius ita accidat. Quia enim sæpius oratores, quā
Dialectici & philosophi enthymematis vtūtur, efficitur,
vt ferè enthymemata ex verisimilibus aut signis, quæ ora-
toribus sunt familiaria, concludantur. Quia verò omnis
sententia, teste Cicerone, enthymema vocatur, dicam quo
pacto id intelligendum sit. Aristoteles secundo ad Theo-
decten libro ait, sententiam esse enunciationem de re ali-
qua vniuersali, quæ amplectenda sit, aut vitanda: atq; hāc
esse partem enthymematis, nunc quidem integram, ve-
luti si dicas, Non est hominibus fouenda ira immortalis:
nunc verò subiectam, quæ verè est enthymema, vt si dicas,
Non est mortalibus fouenda ira immortalis. Quod enim
dicitur, Mortalibus, obiter inculcat antecedēs. Itaq; sentē-
tiæ, in quibus ratio obiter inseritur, sunt enthymemata:
ceteræ, vel conclusiones, vel antecedentia tātū enthyme-
matum dicendæ sunt. Sed vt Homerus propter excellen-
tiam commune poëtarum nomen effecit apud Græcos suū,
sic, cūm omnis sententia (in qua ratio inseritur) enthy-

ma.

mea dicatur, quia videtur ea, quæ ex repugnantibus cōficitur, acutissima, sola hæc propriè nomen commune possidet: ut, Quem quis non accusat, damnat? Verùm si ratio vocabuli habeatur, non modo omnis sententia, sed etiã quacumq; mentis conceptio enthymema appellari potest. Dicitur enim enthymema, Quintiliano interprete commentum, et commentatio: Boëtio verò, animi conceptio. Quo nomine videtur hoc argumentationis genus appellatum, ut ab exemplo, quod est alterum genus popularis argumentationis, destingeretur. Exemplum enim ex re singulari sensui subiecta contendit aliquid efficere: enthymema verò ex ratione communi, quam animus apud se excogitat. Id quod Aristoteles docet. Per exempla, inquit, & fabulas facilius discitur. Sunt etenim quæ explorata habeantur, & particularia sint. Enthymemata verò demonstrationes sunt ex vniuersalibus, quæ minus quàm particularia nouimus. &c. Quo minus mihi sit verisimile, propterea hanc argumentationis formulam enthymema fuisse nominatã, quòd in vniuersis, hoc est in animo, maneat illa sumptio, quæ prætermittitur, ut quidam volunt.

Lib. 5. ca. 10

Lib. 5. in top
Cice.Cur hoc argu-
mentationis
genus dictũ
sit enthymema.In problem-
secti. 18. q. 3.Alia ratio m-
nus verisimi-
lis.

De inductione. Cap. 34.

Inductio est à singularibus ad vniuersalia progressio: ut Omne animal nutritur, & omnis planta nutritur, igitur omne viuens nutritur: item, Nec Cræso aurum,

r. top. 10.

nec

nec vires Achilli, nec Demostheni eloquentia, nec Alexandro gloria felicitatem asferre potuerunt, & sic res habet in cæteris rebus caducis, nemo igitur est, qui in rebus cum tempore labentibus felix esse vnquam possit. Fit itaq; inductio tum affirmando, tum negando. Fit etiam non modò cùm ex singularibus ad vniuersalia progredimur, sed etiam cùm ex quocumq; genere partium totum concludimus, vt exemplis facile perspicias. Verùm quæ à singularibus ad vniuersalia progreditur, præcipua est inductio, modò nomine singularium non tantùm intelligas ea, quæ verè singularia sunt, sed etiam quæ minus vniuersalia. Hoc inductionis genus ea de causa Socrati, vt primo auctori tribuit Aristoteles, quia Socrates primus quæsiuit, ac definiuit vniuersalia, quæ quidem ex singularibus inductione colligebat. Quam autem vim habeat inductio, alio loco dicemus, certè populari sensui est valde accommodata. In ea tamen diligenter curandum est, ne qua pars prætermittatur. Aut igitur omnes numerandæ sunt, aut si tam multæ existant, vt vel numerari omnino, vel facillè, ac sine festidio non possint, paucis quibusdam recensitis addenda sunt hæc verba, Et ita in reliquis, aut similia.

Si verò huiusmodi verba addideris, antecedensq; & consequens eisdem præcisè terminis constiterint, tum deum inductio erit consequentia formalis: vt si dicas, Hic ignis vrit, & ille ignis vrit, & ita reliqui ignes, igitur

Quæ sit præstantior inductio.

13. meth. 4.
1. meth. 6.

1. prio. 1.
1. top. 10.
Præceptum diuidendi.

Quæ inductiones sint cõsequentiæ formales.

igitur omnis ignis vrit. Hoc enim pacto antecedens & consequens erunt duæ enunciationes æquipollentes, ut patet ex supradictis, à quarum altera ad alteram est formalis consequentia, ut etiam ex dictis perspicuum est. Sed, ut verum fatear, huiusmodi inductiones non sunt argumentationes, ut ex hoc eodem libro colliges. Earum tamen inter argumentationes mentionem fecimus, quia propter similitudinem, quam habent cum ijs inductionibus, quæ argumentationes sunt, & definiri simul, & argumentationes vocari consueverunt.

Lib. 3. ca. 7.

Hoc lib. ca. 3.

Cap. 1. & 6.

De exemplo.

Cap. 34.

Exemplum est oratio, in qua singulare aliquid ex uno, aut per paucis similibus confirmari contenditur. Hoc verò duplex est. Alterum rei gestæ autoritate, alterum fictæ, & ut gestæ commemoratione nittitur. Posterioris rursus duo sunt genera. Alterum dicitur Parabole, id est, collatio, altera Apologus. Exemplum primi generis. Darius capta Ægipto statim in Græciam traiecit, ergo rex Persarum nisi arceatur Ægipto in Græciam trajciet: Florentini ciuili dissidio rei publicæ administrationē amiserūt, itemq; Senenses, ac Pisani, ergo et Venetorū Respublica collabatur, si ciues cum ciuibus depugnauerint. Exemplum secūdi generis. Nō sibi cōsulerēt vectores, qui gubernatores sorte deligerent, ergo nō sibi cōsulet Respub. quæ sorte creauerit magistratus.

Exemplum
quid.
2. Rbe. ad
The. 20.

Exemplum
rei gestæ.

Parabole,
seu collatio.

Tertij

*Apolog⁹ seu
falula.*

Tertij generis exemplum. Equus olim pascua solus obtinebat: inuasit eam possessionem ceruus, vt pasceret, depopulareturq;. In census dolore equus, cogitabat in cōmodum suum vlciſci. Adit hominem, vt consulat: eum implorat vt secum rationem aliquam ineat iniuriæ vindicandæ. At homo: inueni, inquit, illam. Patere addi frænum in os tibi, ego hasta desumpta dorsum inscendam: ita incurreremus, & conficiemus improbissimum animal. Approbavit consilium equus, infrenatus est, equitem recepit in sedem. Ita loco suplicij de ceruo sumendi abactus est ipse in seruitutem. Ergo Imerei vereor ne dum conamini vestras iniurias vlciſci, idem vobis eueniat. Ac frenum quidem iam inieciſtis vobis creato imperatore Phalaride. Quod si custodes etiam salutis adhibendos ei censeſtis, ac dorso recipitis, non video cur hoc non sit seruire Phalaridi. Ac primum quidem genus, quoniam res præteritas narrat, ex singularibus conficitur, itemq; tertium, quia ex ijs struitur, quæ finguntur præterijſſe: at secundum genus sæpè ex rebus vniuersalibus vniuersalia concludit. Itaq; exempla primi generis propriè dicuntur exempla, reliqua impropriè.

Exempla primi generis propriè dicuntur exempla.

Comparantur inter se quatuor argumentationum genera.

Cap. 35.

Cum

Cum igitur argumentationum quatuor sint genera, syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum, prima quidem duo ex toto confirmant partes, ut, quod omnis iustitia sit amplectenda, ex eo, quod omnis virtus est amplectenda. Tertium verò (hoc est, inductio) è contrario ex partibus confirmat totum, ut, quod omnis iustitia sit amplectenda, eo quod omnis virtus, quae aequabiliter res distribuantur, omnisque ea, quae sine iniuria cuiusquam fiunt rerum commutationes, amplectendae sunt. Quartum denique, quod est exemplum, ex parte confirmat partem, ut, quod Catilina à Cicerone interfici debeat, cum Gracchus à Scipione interfectus sit. Atque prima duo genera plus virium habent, suntque apud eos, qui res diligentius persequuntur, maioris ponderis: duo posteriora communi hominum sensui magis accommodantur. Præterea ut enthymema est imperfectus syllogismus, sic exemplum est inductio imperfecta. Denique ut syllogismus, & inductio frequentius usurpatur à dialecticis, sic enthymema & exemplum ab oratoribus. Unde fit ut enthymemata oratorij syllogismi, exempla oratoriae inductiones ab Aristotele[†] dicantur. Quamquam verò tria posteriora genera ex primo, hoc est, ex syllogismo vires accipiant, * ad ipsumque, ut ad caput omnis probationis redigantur, nos tamen de huiusmodi reuocatione nihil hoc loco dicemus, quando quidem nec de syllogismi coniuncti ad simplicem reductionem diximus, ne longior, quam institui mus, fieret hæc tractatio. Qua propter cum hætenus iudi-

Arist. 2. prio.
24. & Ale.
1. prio. 4.

1. top. 10. 2.
Retib. ad the.
ed. 2.

Non tamen
eodem modo.
quia. exēptū
non colligit
cōclusionem
inductionis.
ut enthymema
ma syllogismi.

† 2. ad The. 2.

* Boet. 2. de
diff. 1. top.

candē

candi normas, quibus argumentationum formæ præscribuntur, pro ratione instituti nostri latè persequuti simus, reliquum est, quod ad hanc partem attinet, vt generalem inueniendorum argumentorum viam aperiamus.

De generali via & ratione medij, argumentiue inueniendi.

Cap. 36.

2. prio. 28.

Primùm igitur ponenda sunt ob oculos prædicamenta, in quibus differendi prima elementa disposita sunt. Mox rerum, quæ sunt in questione definitiones consideranda. Tum proprietates, quæ naturas earundem indissolubili societate comitantur, annotanda. Deniq, vt paucis multa complectar, Consequentia, antecedentia, & repugnantia eiusmodi rerum. Spectanda. Consequentium nomine intelligimus hoc loco ea, quæ de rebus, quarum sunt consequentia vniuersè affirmantur, siue necessario, vt virtus de iustitia, siue pbabiliter, vt diligere natos, de parētibus. Antecedentium autem vocabulo intelligimus ea, de quibus vniuersè affirmantur res, quarum dicuntur antecedentia, siue id necessario fiat, siue verisimiliter: cuiusmodi sunt iustitia respectu virtutis, & parentes respectu dilectionis natorum. Repugnantia deniq, dicimus hoc loco, quæ de rebus, quarum dicuntur repugnantia, affirmari, aut nullo modo, aut rarò possunt: vt malum esse, respectu iustitiæ,

Consequen-
tia.

Antecedēs
tia.

Repugnans
tia.

iustitia, & odisse natos, comparatione parentum. His positis, cum quatuor sint genera questionum, quae proponi possunt, vniuersè affirmantes, in parte affirmantes, vniuersè negantes, & in parte negantes, quatuor documentis complecti possumus generalem inueniendi methodum, argumentiue rationem.

1. prio. 29.

Primum documentum. Vt questio vniuersalis affirmatiua confirmetur, querendum est aliquid, quod idem sit antecedens praedicati, & consequens subiecti. Exempli causa, si proposita sit questio, Omnis ne iustitia sit laudanda, an non, cuius partem affirmatiuam velis probare, accipe virtutem, de qua vniuersè affirmatur laudandum, quaeque vniuersè affirmatur de iustitia, & confirmabis institutum in Barbara hoc modo, Omnis virtus est laudanda, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est laudanda.

Vniuersalis affirmatiua, quo argumentum to confirmari debeat.

Secundum. Vt questio particularis affirmatiua confirmetur, querendum est medium, quod idem sit antecedens praedicati & subiecti, aut consequens praedicati & antecedens subiecti. Hac arte probabis, quandam substantiam esse viuentem, vel sumpto animali pro argumento vt propositum concludas in tertia figura, veluti hoc modo, Omne animale est viuens, omne animal est substantia, ergo quaedam substantia est viuens, vel sumpto corpore pro medio, vt concludas indirectè in prima figura hoc modo, Omne corpus est substantia,

Particularis affirmatiua, quo.

omne

Uniuersalis
negatiua quo
arg.conf.

omne viuēs est corpus, igitur quēdā substantia est viuēs.

Tertium. Vt quæstio vniuersalis negatiua confirme-
tur, quærendum est medium, quod idem sit consequēs sub-
iecti, & repugnans prædicati, aut contrā, consequēs prædi-
cati, et repugnans subiecti. Hoc documento probabis nul-
lum hominem esse lapidem, vel sumpto animali pro argu-
mento, vt cōcludas in Celarēt, aut Cesare hoc modo, Nullū
animal est lapis, omnis homo est animal, igitur nullus ho-
mo ē lapis: Nullus lapis est animal, omnis homo est animal
igitur nullus homo est lapis: vel sumpto sensus experte pro
medio, vt concludas in Celantes aut Camestres hoc modo,
Nullum sensus expers est homo, omnis lapis est sensus ex-
pers, igitur nullus homo est lapis: Omnis lapis est sensus ex-
ps, nullus homo est sēsus exps, igitur nullus homo est lapis.

Particularis
negatiua quo
arg.conf.

Quartū. Vt quæstio particularis negatiua confirme-
tur, quærendū ē mediū, quod idē sit antecedēs subiecti, &
repugnās prædicati. Hoc pacto probabis, quandā substan-
tiā non esse viuētē, sumpto lapide p argumento, conclu-
dendoq, in prima figura hoc modo, Nullus lapis est viuēs,
quēdam substantia est lapis, igitur quēdā substantia nō
est viuēs: in secūda hoc modo, Nullū viuēs est lapis, quēdā
substantia est lapis, igitur quēdā substantia nō est viuens:
in tertia hoc modo, Nullus lapis est viuens, omnis lapis
est substantia, igitur quēdam substantia non est viuens.
Hæc de generali argumentorum inueniendorum ratione
videntur satis.

Diuisio syllogismi simplicis in quatuor
genera. Caput. I.

ED missis iam hoc loco tribus poste-
rioribus argumentationum formis, itemq;
syllogismo hypothetico: de Demonstrati-
uo, Dialectico, Pseudographo, & Sophis-
tico (in quos syllogismus simplex ab

Aristotele diuiditur) deinceps differamus. Nascuntur I. Top. I.

hæc quatuor genera ex quadruplici materia syllogismi,

de qua superiori libro mentionem fecimus. Aut enim sum- Cap. 9.

ptiones sunt necessariae, vt Omne totum est maius sua Quadruplex
materia syl-
logismi sim-
plicis.
parte, Omnis homo est rationis particeps: aut probabiles,
vt Male parta male dilabuntur, Obsequium amicos, Ve-

ritas odium parit: aut videntur necessariae, sed non sunt,

vt, Ex nihilo, nihil producitur, Quorū circumscriptiones

sunt æquales, ipsa sunt æqualia: aut videntur probabiles,

nec sunt, vt, Quicquid non amisisti habes, Non est relin-

quendum præsens bonum pro futuro. Ex primis itaq; fit

syllogismus demonstratiuus, siue Demonstratio: ex secū-

dis, syllogismus Dialecticus: ex tertijs, pseudographus,

qui veram mentitur Demonstrationem: ex quartis So-

[phisticus,

INSTITVT. DIALEC.

phisticus, Dialeclicum syllogismum fallaciter imitatur.

Fines Demō-
strat:ōis, syl-
log. Dialec-
tico. &
pseud. &
Sophist.

Ac demonstrationis finis est efficere scientiā: syllogismi Dialeclici, gignere opinionem: pseudographi, errorē (hoc est, falsam in modum scientiæ existimationem) sophistici, deceptionem. Unde fit, vt priora duo genera explicāda sint, vt illis vtamur: posteriora, vt ea cū ipsi vitare, tū ab alijs proposita refellere possimus.

De demonstratione.

Cap. 2.

Duplex De-
monstratio.
1. post. 10.

Demonstratio igitur duplex est: altera, qua ostenditur ita esse dūtaxat vt cōclusio enūciat, quæ propterea dicitur demōstratio Quòd sit, vulgò demōstratio Quia: altera, qua ostenditur propter quid ita sit, quæ vocatur, Propter quid. Demonstratio quòd sit assumit pro argumento effectum, aut causam remotam. Effectum quidē, vt si demonstrates lunā deficere, eo quòd, cū plena sit, nullumq; inter nos & ipsam sit obstaculū, nullā facit vmbra. Per causam verò remotā, vt si demonstrates lunam deficere, quia sol opponitur illi per diametrum mūdi.

Demonstratio propter quid.

Demonstratio propter quid assumit pro medio causam proximā, vt si illud ipsum (lunam in quā deficere) ostendas quia terra interposita est inter ipsam, & solē: & hominem esse disciplinæ capacē, quia est rationis particeps.

8. Top. 4.

Hoc genus demonstrationis, quod ab Aristotele tum φιλοσοφικῶν (quasi dicas, Philosophorū propria ratio) tum etiam

etiam demonstratio simpliciter ac absolute dicitur, hoc modo eodē autore definitur. Demonstratio est syllogismus efficiens scientiā. Scire autem simpliciter (vt paucis, quæ ille pluribus dicit, cōplectar) est effectum necessariū per causam proximā cognoscere: vt in exēplis nūc adductis licet intueri. Ita distinguitur Demonstratio propter quid non solū à syllogismo sophistico, qui efficit deceptionē, à pseudographo, qui gignit errorē, & à demonstratione quod sit, quæ id modò efficit, vt aliquid cognoscamus p̄ effectū, aut causam remotā, vt dictū est. Definitur etiam hoc modo. Demonstratio est ratiocinatio, quæ constat ex oīno veris, necessariisue, ex primis, seu immediatis, ex prioribus ac notioribus naturā, & cōtinentibus causam conclusionis. Ex necessarijs quidē, quia & si id, quod necessariū est, ex nō necessarijs colligi potest, percipi tamē, ac cognosci, nisi ex necessarijs, nō potest. Ex immediatis aut, hoc est, in demonstrabilibus, quia si sumptio aliqua fuerit demonstrabilis necdum tamē demonstrata, non erit vtique concessa, saltem firmissimo assensu, & planē euidenti, qualem requirunt sumptiones demonstrationis. Si tamen sumptiones fuerint demonstrabiles, sed iam simpliciter demonstratæ, erunt baud dubiē aptæ ad demonstrationem propter quid. Quod Aristoteles explicans ait, Demonstrationem esse cū ex veris ac primis syllogismus conficitur, aut ex ijs, quæ per primā, & vera suæ cognitionis principium acceperunt. Ex prioribus verò,

Prior definitio demonstratio propter quid
1. post. 2.

Posterier definitio ex eodem loco.

1. post. 6.

1. post. 2.

1. Top. 1.

1. post. 2.

T ij

notio-

notioribus naturā, quia ex causis. Causæ siquidē priores sunt, ac notiores naturā, quā effecta: quanquā nostra cognitione, q̄ ab externis rerū accidētibus ad intimas rerū naturas proficiscitur, priora & notiora sint effecta, quā causæ. Deniq; ex continentibus causam conclusionis, quia scire simpliciter, vt dictum est, est per causam cognoscere.

De principijs & Conclusionē demonstrationis. Cap. 3.

EX dictis patet, sumptiones demonstrationis, quæ principia demonstrationis dicuntur, aut indemonstrabiles esse debere, aut iam demonstratas: indemonstrabiles autem, per se notas esse oportere, aliōqui essent ignotæ.

Propositiones
per se notæ.
1. post. 3.

Propositiones per se notæ dicuntur ab Aristotele pronūciata necessaria adeo perspicuæ veritatis, vt si terminorū modō significationem teneas, statim illis assentiaris: &

1. Top. 1. alibi, Quæ non per alia sed per se ipsa fidem habent. Harū quedā dicuntur principia cōmunia, vel omnibus sciētis,

Principia
cōmunia.
1. post. 8.

vt, Impossibile est quicquam simul esse, & nō esse, vel quibusdam, vt, Si ab æqualibus æqualia denias, que remanēt

Principia
propria.

sunt æqualia: quedam propria vni scientiæ, vt, Natura est principium motus, & quietis, Punctus est cuius pars non est, habetq; situm in magnitudine. Atq; illa dicuntur

Dignitates
Positiones.

Reductæ seu dignitates, hæc positiones. Conclusio autem

Conclusio de

demonstrationis propter quid, & si debet esse necessaria

Et per se quemadmodum et sumptiones, non debet tamen esse per se nota. Hoc enim pacto esset indemonstrabilis, cum tamen demonstrabilis esse debeat. Duobus autem modis dicitur enunciatio aliqua per se, vel quia predicatum est ratio definitionis essentialis subiecti, aut ad eam pertinet, ut Homo est animal rationale, Homo est substantia corporea: vel quia subiectum pertinet ad rationem predicati, ut Homo est disciplinae capax, Animal rationale est discipline capax. Hæc de Demonstratione, et principijs, ac conclusionem demonstrationis sint satis: nunc de quaestione demonstranda, de qua inuentione medij, argumentiue ad eam ostendendam breuiter dicamus.

De quaestione demonstranda, & partibus eius. Cap. 4.

Questiones, quæ demonstrari possunt, tres sunt. Prima est, An res sit: ut Sitne cælum nonum. Altera Qualis sit: ut, An cælum octauum sit rotundum. Tertia Propter quid talis sit: ut, Propter quid cæli omnes sint rotundi. Nam quaestio Quid res sit, quam Aristoteles secundum fa. it. sola definitione proprie tractatur. Prima, et secunda possunt demonstrari demonstratione quod sit, ut, cælum nonum esse, ex motu quem in octauo efficere conspicitur: et octauum esse rotundum, ex eo quod omnia astra quæ fixa appellantur, videntur æqualis magnitudinis in quo cūq; meridiano. Tertia verò non potest demonstrari, nisi demonstratione propter quid, Vt, oēs cælos esse rotundos, quod pos-

monstratio-
nis.

1. post. 6.

et 7.

Enunciatio
per se duobus
modis.

1. post. 4.

Quot sint
quaestiones,

quæ demon-
strantur i post.

Ex 2. post.

Quaestio
Quid res sit

cur hic omit-
tatur.

Quo demon-
strationis ge-

nere, quæ
ostendi pos-

sit.

Partes duae sint hoc pacto in orbē moueri, motibusq; inter se discrepā-
eniusq; quæ- tib⁹ & quibusdā penē cōtrarijs. Oīs aut quæstio duas ha-
stionis. bet ptes integrātes. Altera est subiectū, quod & datū, &
 1. post. 1. cōcessū iccirco appellatur, quia ante quā fiat demonstratio
 & 8. prænosse debem⁹ quòd sit (vt ait Aristoteles) hoc est, quòd
 nō sit apertē res impossibilis. De reb⁹ enim, quas planē cō-
 pertū habemus, nō posse coherere in rerū natura, nemo ag-
 Passio. greditur demonstratiōē. Altera est p̄dicatū, qđ potissimū
 est pprietas aliqua subiecti, qđ de causa tū passio tū affectio
 vocatur: Dicitur etiā quæsitū, quòd quæram⁹, ob quā cau-
 sam subiecto cōueniat, aut, nū oīno cōueniat. Proinde non
 est necesse vt prænoscamus passionē seu affectionem esse,
 Locis citatis sed tātūm quid vocabulum significet: id quod cōmune est
 omnibus simplicibus partibus demonstratiōis.

De inuentione medij, argumenti ve de-
 monstratiui. Cap. 5.

De inuentio **Q** Via igitur nulla quæstio demonstrari pōt, nisi prius
ne medij de- quærat^r mediū argumētū me ad demonstratiōē
mōstratiui. cōficiendā: argumēta verò, nisi certis notatis locis, inueni-
 ri facile nō possūt: dicendū est nūc, quid sit argumentū de-
 monstratiuum, quotq; sint loci vnde huiusmodi argumēta
 erui queāt. Argumentū itaq; demonstratiuū est necessariū
Argumentū inuentū ad faciendā fidē, hoc est, mediū qđ cū p̄dicato,
demonstras- & subiecto q̄stionis necessariā habet cōnexionē, eiusq; qđ
tiuum. cōfirmandū pponitur, p̄fectā efficit p̄suasiōē. Loci verò
 quos demonstrator p̄scrutari debet, vt huiusmodi argumē-
 ta

ta inueniat, tres sunt. Primus est effectorum, qui quidem publicus penè est, propriusque eorum argumentorum, ex quibus demonstratio quod sit conficitur. Alter locus est causarum, paucioribus quidem peruius, sed ex quo ad utrumque genus demonstrationis argumenta deprimi possint. Nam ex causis remotis sit demonstratio quod sit: ex proximis, propter quid, ut dictum est. Sumet autem unusquisque artifex ex hoc loco eas causas, quas in rebus quas tractat, repiri animaduertit. Proinde Physicus accipiet quis causarum genera, quoniam in rebus naturalibus, de quibus differit, omnes causae cernuntur. Metaphysicus omittet causam materiale, quia res supernaturales, quas contemplatur, materiae sunt ex partes. Moraliter philosophus potissimum utetur fine, quia bonitas, et pueritas actionum humanarum, de quibus ipse agit, ex fine, quae sibi quisque proponit, praecipue nascuntur. Sic ceteri artifices pro ratione rerum, quas pertractant, causas deligere curabunt. Tertius locus, quo maxime utuntur mathematici, est locus definitionis. Ex quo utriusque etiam generi demonstrationis argumenta suppeditantur. Nam cum passionibus, quae eidem subiecto conueniunt, ordine quodam ab eius essentia profluunt, ut grauiter et docte ostendunt Mathematici (ut à natura intellectiua primum intellectus, deinde voluntas: et à natura sensitiua, proxime sensus, deinceps appetitus) efficitur, ut principia essentiae subiecti, quae definitione subiecti continentur, sint causae proximae primae passionis, et haec secundae, et secunda tertiae: sicque, ut per definitionem subiecti ostendatur prima passio demonstratione propter

Primus locus.

Secundus.

Vtusus huius loci varius.

2. Ph. 7

Finis est principium in actionibus. 7. ethi. 8.

Tertius.

Passiones ordine profluunt ab essentia subiecti.

Tunc quid,

quid, secūda verò demōstratione quòd sit: pariq; ratione vt
secūda demōstretur per primā demōstrationē ppter quid,
tertia verò demōstrationē quòd sit, & cætera eodē ordine.

Hi loci con-
tinentur in:
ter Diale-
cticos.

Sed quoniā hi tres loci cōtinentur inter locos Dialecticos,
de quibus paulo inferiūs agendū est, inde poterit quisq; ac-
cipere, quæ hic fortasse desiderabit. Quāquā ea, quæ ad
demōstrationē pertinet, maioris momēti sunt, quā vt no-
uitij ex hoc libello pleniorē intelligētiā debeāt requirere.

De syllogismo dialectico. Cap. 6.

Dialecticus
syllogismus
quid.

I. Tob. I.
Probabilia
quæ ibidem
& 8. cap.

Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus cōclu-
ditur. Sunt autē probabilia, quæ vidētur oīb⁹, aut
plurimis, aut sapiētibus: atq; his, vel omnib⁹, vel plurimis,
vel spectatissimis, modò non sint παρὰ λόγον, id est præter
omniū opinionē. Omnibus, vt, Parētes diligere natos suos:
Obsequiū amicos cōciliare. Plurimis, vt, Opes magno stu-
dio esse cōquirēdas: Par pari referendū. Omnibus sapien-
tibus, vt Præstātiora bona esse, quæ in animo sunt, quā
quæ in corpore, aut rebus externis: Melius esse ratioē du-
ci, quā fortunā. Plurimis autē, vt, Animos hominū esse
immortales: Fælicitatem non esse in voluptate positam.
Spectatissimis, vt, Mundum cœpisse, quod dicit Plato: &
omnia cōtinēter fluere, ac labi, vt ait Heraclitus. Quæ ta-
men ita probantur ijs, qui sapiētissimi habētur, vt sint cō-
tra omniū opinionē, non numerātur in probabilibus: qua-
le est illud Parmenidis & Melissi, omnia esse vnū: & illud
Zenonis, Nil moueri posse. Probabilia porro aut sunt

Hæc Philo-
sophis erant
probabilia:
ā nobis ta-
men fide te-
nentur or-
thodoxa.

per

per se probabilia, aut per alia. Per se probabilia dicuntur quæ non egent cōfirmatione, sed simul atq; proponuntur ap-
probari solent, vt Melius regi Rēpublicā à viris probis,
quā ab improbis, Per alia approbatur, vt, Melius guber-
nari Rēpublicā vno principe, quā iudicio multitudi-
nis. Cū ergo audis, Dialecticū syllogismū esse eū, qui ex
probabilibus concluditur, intellige verba, Ex probalibus
in numero etiā singulari, quasi dictū sit, Ex vtraq; sum-
ptione pprobabili, aut ex altera saltē. Potest enim altera esse
necessaria, & altera probabilis, vt si dicas, Qui vitia re-
prehendūt, odiū sibi cōflāt, qui autē furta, & homicidia
insectātur, vitia reprehēdunt, igitur qui furta & homici-
dia insectātur odiū sibi cōflant. Hic maior propositio est
pprobabilis, sed minor necessaria. Quinetiā in hoc syllogismo
rū genere vtraq; sumptio potest esse necessaria, si altera
saltē nō sumatur vt necessaria, sed vt probabilis dūtaxat.

Animaduertendū est autē, dialecticū syllogismū Epicbre 8.Top.4.
ma etiā, quasi dicas Aggressionē, vocari ab Aristotele, eo
quod ad disputationem cum altero ineundā est maxime
promptus, & idoneus. Pressius tamē hoc nomē à quibus-
dam vsurpatur, pro breui scilicet, & vehementi ratione
probabili vnā præsertim propositione comprehensa, vt si
dicas, Num mater filium occidisset?

De ppositōe, ac quæstiōe dialecticæ. Cap. 7.

Propositio igitur dialecticæ est interrogatio proba-
bilis, hoc est, quæ apertē interrogat id quod videtur

Propositio
dialecticæ
quid. 1. top. 8.

omni-

oībus, aut plurimis, &c. Vt, Nōne diligūt parētes natos suos? &c. Dicitur interrogatio, quia cū non sit necessaria, aut certē nō videatur, cogitur is, qui disputationē cū altero transigit, petere ab eo, an verā propositionē existimet, ne, si ex nō cōcessis argumētetur, frustra oēm ratiocinādi laborē suscipiat. Dicitur aut apertē interrogare id,

1. Top. 3. quod videtur oīb⁹, aut plurimis, &c. quia vnam dūtaxat interrogationis notā exprimit, eāq. solā cōtradictiōis partē expresse pponit, q̄ probabilis habetur, vt patet in tradito exēplo: quanquā tacitē alterā etiā tū rogādi notā, tū contradictionis partem continet. Verū enimvero, & si propositio dialectica quærēti sit interrogatio totius cōtradictionis, ratiocināti tamē est sumptio eius partis, quae p̄babilis videtur, vt ait Aristoteles. Sic p̄bare niteretur Epicur⁹, omnē voluptatē esse bonā. An nō putas quicquid secundū naturā est, esse bonū? Nōne oīs voluptas est secundū naturā? Quae si alius admisisset, tū ille sic cōcluderet, Quicquid secundū naturā est id bonū est, oīs autē voluptas secundū naturā est, igitur omnis voluptas bona est.

Quid quaestio dialectica
ca. 1. top. 9.

Quaestio verò dialectica, p̄blemāue dialecticū, est theorema, de quo aut neutrā in partē sentiunt hoīes, aut cōtrā pleriq. ac sapientes, aut sapiētes cōtrā ac pleriq., aut vtriq. ipsi secū discordāt. Dicitur theorema, quasi cōsideratione dignū, quia cū nō sit exploratū, sed ambiguū, duplici interrogationis nota vt vtrāq. ex parte expēdatur, efferri solet, hac nimirū formula, Vtrū felicitas posita sit in actiōe virtutis nec ne: aut alia simili. Quanquā breuitatis causa

1. Top. 3.

sæpe in huiusmodi quæstionib⁹ vna dūtaxat interrogādi nota exprimitur, vt, Sit ne mūdus infinitus: quod etiā in ijs, q̄ vt demōstrētur proponūtur, serē fieri cōsuevit. Quæstio de qua neutrā in partē sentiunt hoīes, est huiusmodi, Sint ne stellæ pares, an nō. Quæstio de qua cōtendūt sapiētes cū plerisq̄, est veluti si pponatur, Vtrum sol sit multis ptib⁹ maior toto terrarū orbe, an nō. Quæstio de qua pleriq̄ inter se certāt, huiusmodi esse potest, Sint ne honores antepōnēdi opibus, an cōtrā. Quæstio, de qua dissident sapiētes inter se, est velut hæc, Sint ne cœli ex eadē materia cōpositi, ex qua elementa constant, an ex alia.

Diuisiones quædā cōmunes propositionibus, & quæstionibus dialecticis. Cap. 8.

Cum autē oīs interrogatio categorica roget, nū prædicatū aliq^d alicui cōueniat subiecto: omne aut prædicatū sit definitio, aut p^priū, aut gen⁹, aut accidēs eius subiecti, cui cōuenit, aut ad horū aliquid reuocetur: efficitur, vt omnis propositio, omnisq̄ quæstio dialectica, aut sit definitionis, aut proprii, aut generis, aut accidetis, aut certē ad aliquod ex his quatuor generib⁹ redigatur. Animaduertendū est tamē, has siue p^positiones, siue quæstiones, duobus modis rogare posse, sitne aliquid definitio alicui⁹, aut p^priū, aut genus, aut accidēs. Altero, si apertē id quærāt, expresso nimirū noīe definitionis, aut proprii, aut generis, aut accidetis in hūc modū. Est ne animal rōnale definitio hoīs? Estne propriū hominis esse disciplinæ capax? Sit ne animal genus hippocētauri, an nō: Vtrū intelligere sit acci-

Quatuor genera propositionum & quæstionum ex 1. Top. 3.

dens Deo, nec ne. Altero, si nō apertè id quærat, sed ta-
men ex ipso quæredi modo facilè intelli gatur: vt si dicas,
Est ne animus id ipsum quod numerus se ipsum mouēs? So-
lus ne homo est memoria prædit⁹? Nōne homo est quod-
dam animal? Vtrū is, qui cæcus est, possit aliquādo respi-
cere, necne. Idē nāq, videtur esse querere, Nū anim⁹ sit id
ipsum quod numerus se ipsum mouens, & cætera, atq, ex-
pressè rogare, Num animi definitio sit numerus se ipsum
mouēs: Num memoriā præditū esse sit propriū hominis:
Nū animal sit genus hominis: Nū cæcū esse sit accidens
hominis. Quod si interrogationes nec priori, nec postero-
ri modo rogēt sit 'ne aliquid definitio alicui⁹, aut propriū,
aut gen⁹, aut accidēs, sed simpliciter quærat, nū aliquid ali-
cui cōueniat, vt, Nū apes sint prudētes, Nū crocodili plo-
rare possint, Nū zoophyta sint animalia, Nū angeli sint
animalia rationalia(quæ interrogationes ob ipsam simpli-
cem quæredi formā, simplicis in hærentiæ vocari solēt) si
hoc, inquā, pacto proponatur, in propositionib⁹ & quæstio-
nibus accidētis numerāde erūt. Nō tamē qua ratione acci-
dens à cæteris tribus prædicatorū generib⁹ distinguitur,
sed qua funditur ad oīa, quæ quoquō modo alicui accidunt,
id est, cōueniūt: quo pacto accidētis vocabulum sepiissimè
accipitur. Itaq, accidētis interrogatio duo genera propo-
sitionum, & quæstionum complectitur: alterum accidētis
propriè dicti, alterum accidentis fusissimè accepti, quod
genus interrogationum latissimè omnium patet.

Quæstio sim-
plicis in hæ-
rentiæ est q-
stio acciden-
tis: ex 1. Top
5 & 2. top.
2. & 4. top.
1. & 7. to 3.

Ad propositionem quæstionemq; generis reuocat Ari-^{1. Top. 3.}
stoteles interrogationē differentie generalis de specie mi-
nūs latè patente, vt, Sit ne sensus capax differentia com-
munis homini cū alia re: Numeretur ne homo in sensus
capacibus, Eodem reuocanda est interrogatio speciei de
indiuiduo, vt, Sit ne homo species comparatione Antichri-
sti: Sit ne Samuel ille qui apparuit Sauli, quidam ex ho-
minibus, an non. Eodē quoq; reuocatur interrogatio ana-
logi de quouis membro. Sed de hac diuisione satis.

Alia diuisione tribuuntur propositiones, quæstio-<sup>Alia tria ge-
nera proposi-
tionum &
quæstionum
dialect. ex 1.
Topic. 12.
& 9.</sup>
nesq; dialecticæ in tria genera: in morales, naturales, & lo-
gicas. Morales sunt, vt, Est ne parētibus potiūs parendū,
quàm legibus, si discrepent? Naturales, vt, Sunt ne decem
cæli, an non? Logicæ, vt, Nū tres tantū, an quatuor sint
syllogismorum figuræ. Ad hæc tria genera, quæ materiā
attingunt, pertinent, aut reuocantur, omnes tum propo-
sitiones dialecticæ, tum quæstiones. Sed quoniam de propo-
sitione, ac quæstione dialectica iam diximus, sequitur, vt
ad inuentionem argumentorū, quæ nobis propositionum
copiam ad omnia quæstionum genera tractanda suppedita-
bunt, ingrediamur. Priūs tamen quid sit argumentum
dialecticū, quiq; loci pereurrendi sint Dialectico, vt fa-
cilè reperiatur argumenta, exponamus.

De argumento dialectico & loco.

Cap. 9.

Argu-

Cic. in part.

Argumentum dialecticum, est probabile inuentum ad faciendam fidem, hoc est, medium, quod cū prædicato & subiecto quæstionis, aut cum eorum altero probabiliter, hoc est, verisimiliter connectitur, vt eius, quod confirmandum est, assensum quendā nō omnino necessariū efficiat. Sic ego interpretor, Probabile inuentum ad faciendā fidem, accommodatē scilicet ad Aristotelis doctrinam, quicquid Cicero cuius hæc verba sunt, & alij nō nulli his verbis intelligant. Etenim hac ratione differt argumentum dialecticum à demonstratiuo: cuius naturam in eo positam esse diximus, vt cum prædicato & subiecto quæstionis necessaria connexionē iungatur, ad perfectam propositi persuasionem. Sed quia id, quod est necessariū, potest iudicio multorum esse probabile duntaxat, dubiū non est, quin argumenta omnia demonstratiua possint esse dialectica, si cum altero saltem quæstionis termino probabiliter tantū coniungi existimentur. Ex quo fit, vt hac in parte non solum tradēda sit methodus exquirēdi argumenta probabilia, sed etiam necessaria. Quod planē Aristoteles se fecisse in topicis significauit. Nam cū locos omnes dialecticos tradidisset, statim subiecit, eū locorum cāpum communē esse Dialectico, & Philosopho, hoc est probabiliter suadēti, & cogēti demonstratiue. Et cū de inuentione mediij demonstratiui in libris de posteriori resolutione scripsit, ad eam, quam tradiderat in topicis de locis dialecticis tractationem, lectorem misit. Patet igitur,

1. Post. 26.
Argumenta
demonstrati
ua possunt
esse dialecti
ca.

Initio libri
octau.

2. Post. 14.

igitur, argumentum dialecticū (vt à demonstratiuo distin-
guitur) esse probabile mediū iudicio eius, cui proponitur,
& si reuera sæpenumero sit necessariū, ac demonstratiuū.
Non solū aut ē ipsum mediū dicitur argumentū, sed etiā
quælibet sumptio p̄sertim maior, totūq; antecedens. Qua
significatione sæpe Dialectici argumēti nomine vtūtur.

Locus verò perspicua translatione definitur à Cicerone
Argumēti sedes. Vt enim earū (inquit) rerū, quæ abscō-
ditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis est in uētio:
sic cū p̄uestigare argumentū volumus, locos nosse debe-
mus. Sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hæ quasi sedes
ē quibus argumēta promūtur. Itaq; licet definire locum,
Argumēti sedē. Vocat etiā locū Aristoteles, Elementū. 2. Rhet. ad
Idē, inquit, elementū dico, & locū. Causa est, quia cū sim Tb. cap. vltimo.
plex sit, multorū tamē est origo, & initiū argumētōrū. Lege Alex.
Vndē mox locū definiēs, Elementū, inquit, ac locus est, in in præfatio-
quæ multa incidūt entbymemata. Et Boëtius, Locusest id ne topic. ex
vndē ad p̄positā quæstionē cōueniēs trahitur argumētū. Theopraſto.
1. de differ-
top.

De duobus locorum generibus.

Cap. 10.

Porrò locus duplex dicitur: Maxima, & Differentia Boeth. 2. de
maximæ. Locus maxima, est p̄positio per se nota si differ. top.
dē alijs subministrans. Nomē p̄positionis per se notæ Locus ma-
latius hīc, quā superiūs, accipitur. Quæcūq; enim cognitis xima.
terminis statim sine vlla cōfirmatiōe ap̄pbat̄ p̄ se nota Cap. 3.
hoc loco dicitur, siue necessaria sit, vt, Cui non conuenit
defini-

Boethi. in
top. Cic.

Idem. 2. de
diffe. top.

definitio non conuenit definitum: siue probabilis, vt,
Quod maxima pars eorū, qui in quauis arte versantur,
dicunt, id verum est. Subministrare alijs fidem, est conti-
nere in se vim probationis aliarum. Exempli causa, pro-
positio prior, quam nunc in exemplum attulimus, dicitur
subministrare fidem huic, Sapiens non est inuidus, quia
cōtinet totam eius probationem ex definitione prædicati
desumptā hoc modo, Inuidus est, qui bonis affligitur alie-
nis, sapiens verò bonis alienis nō affligitur, sapiens igitur
inuidus non est. Quia enim definitio inuidi non conuenit
sapienti, iccirco nec nomen conuenire concluditur. Poste-
rior verò dicitur subministrare fidē assensionē huic
propositioni, Prædicamenta sunt decem, quia continet to-
tam eius probationem ex autoritate desumptam hoc mo-
do, Ferè omnes philosophi dicunt, decem esse prædicamē-
ta, sunt igitur decem. Dicuntur autem huiusmodi propo-
sitiones Maxime, quia quælibet continet plurimas, vt
prior illa, has omnes, Cui nō conuenit definitio inuidi, nec
nomen conuenit: Cui non conuenit definitio iustī, nec no-
men, &c. Posterior verò has, Quod dicunt maxima pars
Iurisperitorū esse iustū, aut iniustū, id iustū aut iniustū
est: Quod ferè omnes Medici dicūt esse salubre, id salubre
est, &c. Locus differentia maximæ est receptaculum plu-
rium maximarū: Vt locus definitionis, locus autoritatis.

Maximæ
eur hoc no-
mine dicant-
tur. Boët. b.

Locus differe-
ntia maxi-
mæ

Siquidem ex loco definitionis, qui primus est huius ge-
neris non solum eruiamus illam maximam Cui nō conue-

nit definitio non conuenit definitum, sed etiam hanc, Cui conuenit definitio, cōuenit definitū, & plures alias, vt inferius apertum erit. Et ex loco autoritatis, quē extremū numerabimus, non modò desumitur illa, Quod maxima pars eorum, qui in quauis arte versantur, dicunt, id verū est, sed etiam hæc, In vsu loquendi sequenda est vulgi consuetudo. Eodemq; modo singulis locis, quos inter hos recēseimus, plures maximæ ducūtur, vt progrediētibus perspicuum fiet. Non dicuntur autem huiusmodi loci differentie maximarum, quòd ipsas maximas singulatim distinguant (quippe cū vnusquisq; multas cōplexu suo iungat, vti diximus) sed quòd diuersis maximarum classibus diuersam tribuant appellationem. Quæ enim maximæ in loco definitionis habitant, dicuntur à definitione: quæ in loco autoritatis, ab autoritate: & sic cæteræ à suis quasi domibus, alijs aq; alijs nominibus appellantur. Si quis autē hoc loco curiosius exquirat, quid nam sit hoc ipsum receptaculum maximarum, & argumentorū, quidue hoc nomine trāslatitio significetur, verbi causa, Nū receptaculū definitionis sit ipsamet definitio, an (quod rectē dicitur) habitudo, seu respectus definitionis ad definitum, ex quo maximæ primi loci vim habent, & sic in cæteris: id ego diligentiùs velle intelligere, inutile in hac locorū tractatione existimo. Hærēt enim in his quasi salebris adolescentium ingenia, nec vtuntur dialectica libertate in ea re, in qua maxime expedita esse debent. Dabitur tamen aliàs accu-

Cap. sequēti.

Cur hi loci
dicantur dif-
ferentie ma-
ximarum.

Quæstio de
natura loco-
rum huius
generis.

Nō esse hoc
loco curio-
sius tractan-
dā hāc quæ-
stionem.

Locorū pri-
mus, autor
Aristoteles.
Hoc Cic. in
præfatione
Top. fatetur
& reliqui os-
tendunt.
2. Elench. 7.
Quo pacto lo-
quendum de
utroq. gene-
re locorum.

ratiū hęc explicandi occasio. Ac priores quidē locos Ari-
stoteles primus inuenit, luculentissimēq. tradidit. Posterio-
rum verō sic autor extitit: vt adijciendi aliquid, minuēdi,
ac mutandi locum posteris reliquerit. Quo factum est vt
alij post eum Philosophi hac veluti aperta ianua, aptiū
certē, & artificiosius (vt facilē est, inuentis aliquid adij-
cere) hoc locorum genus tradiderint. Cū autem de prio-
ribus loquimur, more Aristotelis dicere solemus, Locus à
definitione, Locus ab autoritate, &c. quasi propositio ab
ipsa definitionis, habitudine, vel à respectu autorita-
tis vim habens. At cū de posterioribus sermo est, aptiū
loquēris hoc modo, Locus definitionis, Locus autoritatis,
quā si dicas, Locus à definitione, Locus, ab autoritate,
& sic in cæteris. Nam cū dicimus, Locus definitionis, si-
gnificamus reperiri in eo definitionem, & sic in cæteris lo-
cis argumenta reliqua: quod non declarat qui ita loquitur
Locus à definitione, Locus ab autoritate, &c.

De locorum numero

Cap. II.

Huiusmodi ergo locorum, qui priores naturā, pau-
ciores, & communiores meritō habentur, duo sunt
genera. Alij continēt argumenta *in re*, hoc est, artificiosa
alijs *in arte* id est, artis expertia. Argumenta artificiosa
sunt, quæ Dialectici arte, & diligentia ex ipsa quæstione
sue insita, eliciuntur (Cicero insita vocat) vt est definitio eius rei,
quæ

que in quæstione prædicatur, aut subijcitur. Artis verò expertia (que à Cicerone dicuntur assumpta & remota) sunt ea, que non eruuntur ex ipsa quæstione, sed extrinsecus assumuntur, vt autoritas sacrarum literarum, aut alicuius probati Philosophi. Loci prioris generis sunt viginti, posterioris duo. Hoc enim colliges ex generibus argumentorum, quorum loci sunt receptacula, & sedes. Nam argumenta artificiosa, aut significant id ipsum, ex quo desumuntur: aut ea, que modo aliquo ad id affecta sunt, hoc est, que id certa aliqua ratione respiciunt. Que id ipsum significant, sunt definitiones, descriptiones, notationes, seu vocabulorum interpretationes. Que autem ad id affecta sunt, aut sunt illi coniuncta, aut ab eo disiuncta. Coniuncta verò, aut sunt connexa, aut circumstantia. Connexa cum aliquo dico ea, que ita sunt ad id affecta, vt illud ex ipsis necessario pendeat, aut ipsa ex illo: quo pacto se habent coniugata inter se (vt iustus & iustitia) & partes cum toto, & totum cum partibus, & causa cum effectis, & effecta cum causis, & antecedentia cum consequentibus, & consequentia cum antecedentibus. Circumstantium nomine intelligo ea, que ita cum re coniuncta sunt, vt non necessario cum ea cohereant: que quidem sunt vel præcurrentia, vel comitantia, vel subsequencia. Disiuncta verò, aut sunt consentanea, vt similia, maiora, minora, paria: aut dissentanea, vt dissimilia, opposita, et alio quouis modo repugnantia. Artis denique expertia sunt autoritas diuina, & humana.

Artis expertia, siue assumpta.

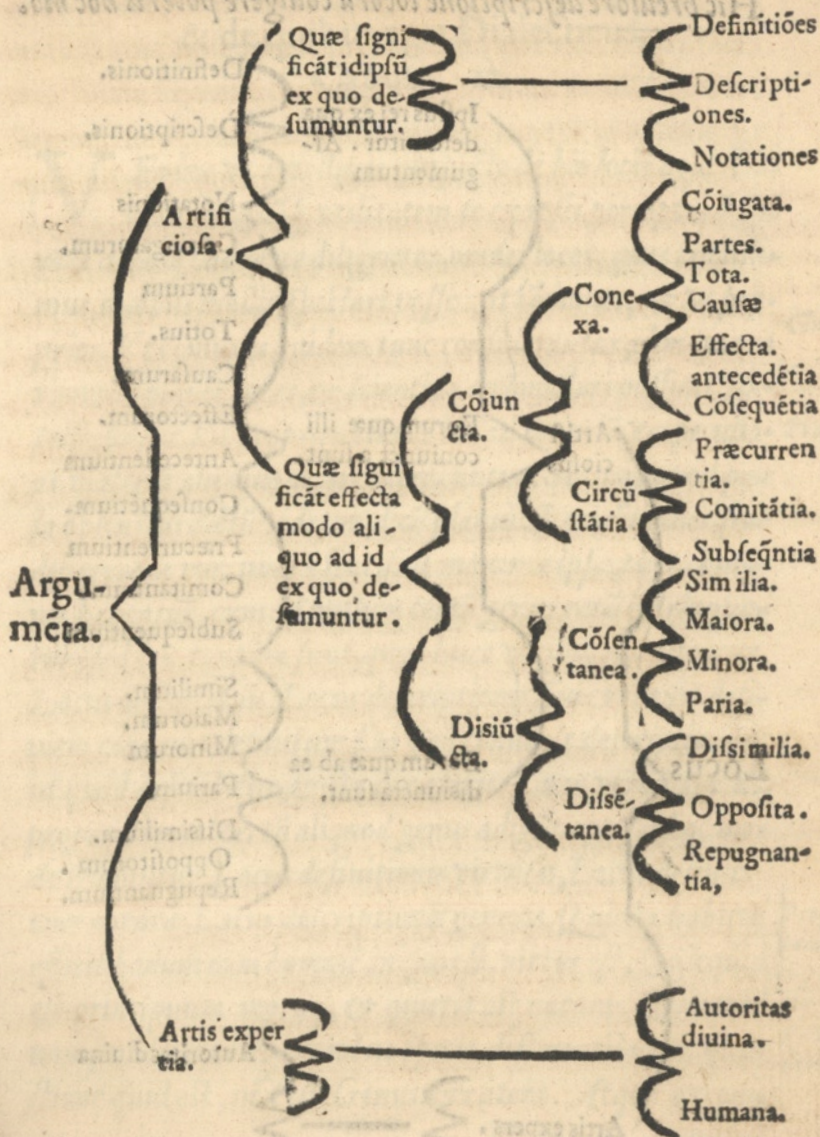
Loci omnes duo & viginti.

Argumentorum diuisio.

Ita patet duos & viginti esse huiusmodi locos, Definitio-
 nis scilicet, Descriptionis, Notationis, Coniugatorũ, Par-
 tium, Totius, Causarum, Effectorum, Antecedentiũ, Con-
 sequentium, Præcurrentium, Comitantiũ, Subsequentiũ,
 Similium, Maiorum, Minorum, Parium, Dissimilium,
 Oppositorum, Repugnantium, Autoritatis diuinæ, & hu-
 mane. Nullum porrò feci locum earum rerũ, quæ ita dis-
 iunctæ sunt ab aliquo, vt nec consentaneæ illi sint, nec
 dissentaneæ (quo pacto se habet paupertas ad superbiam, &
 diuitiæ ad literas) quia nulla certa ratione ad id effectæ
 sunt, siue vt cognatæ, aut amicæ, siue vt inimicæ atq; aduer-
 se: quo fit, vt nō sint aptæ ad aliquid probandũ, siue con-
 cludere velis affirmatiuè, siue negatiuè. Si qui verò alij lo-
 ci succurrerint facile ad hos reuocabũtur. Scio Boethiũ tũ
 ex Themistio, tum ex Cicerone alium numerum, & ordi-
 nem locorum fecisse, & alios alias magis probare diuisio-
 nes: sed mihi perfacilis, & perexpedita visa est hæc di-
 stinctio, & enumeratio, ac naturæ rerum satis accommo-
 data. Maximæ verò, siue communia pronuntiata,
 quæ ad singulos locos huius generis ptinent, in
 explicatione singulorũ tradet̃ur. Sed vt
 hæc melius teneas memoriã, subij-
 ciam argumentorum diuisio-
 nem, ex qua numerum
 locorum collegi.

Cur nullus
 sit alius desi-
 gnatus locus
 rerum dis-
 iunctarum.

2. de dif. to.

INSTITVT. DIALEC.

Hic breuiorē descriptionē locorū colligere poteris hoc mō.

De locis communibus, ac proprijs:
& de quibus agat Dialecticus.

Caput. 12.

V Erum vt intelligas quopacto de his locis agat Dialecticus, quāq; utilitatem te ex ipsis percepturū sperare debeas: aduerte diligenter, omnes locos, quos tradidimus, duobus modis spectari posse: vt cōmunes, & vt proprios. *Cōmunes loci* Vt cōmunes quidem tunc considerantur, cūm quaratione ad omnes artes, & scientias accōmodari possunt, intelliguntur. *Proprij.* Vt proprij autem, cūm ad propriā, & peculiārē materiā alicuius artis contrahuntur. Sed hoc, quod paulo obscuriūs dictū videtur, dicā planiūs. Loci cōmunes, siue differentiae maximarū sint, siue maximae ipsae, tunc cōmunes habentur, cūm ad nullum certū genus rerū astringuntur, sed hoc tantū sunt, quod hisce vocibus significatur, Locus definitionis, Locus descriptionis, Cui conuenit definitio, conuenit definitum, Cui non conuenit descriptio, nec id quod describitur, & ita in cæteris. Tunc verò habetur proprij, cūm ad certū aliquod genus adigūtur: vt si hoc modo efferantur, Locus definitionis virtutis, Locus definitionis naturae, Locus descriptionis generis. *Propositiones tamē, quae loci pprij dicuntur, Maxime vocari nō debent.* Quicūq; habitus efficit bonum eum hominē, in quo est. virtus est, Quicquid est principium motus, & quietis est natura. Quicquid non praedicatur de pluribus specie differentibus in quaestione quid est, non est Genus. & cætera. Atque excom-

INSTITVT. DIALEC.

1. Rhet. b. ad
herc. 2.

munibus quidem locis, vt ait Aristoteles, non maior oppor-
tunitas habetur ad syllogismum, vel enthymema de mo-
ribus, quàm de natura, aut alia vlla re, quæ sit aliarũ ar-
tium propria: at proprij peculiariesq. loci certis, & suis cu-
iusq. Generis propositionibus continentur. Exempli cau-
sa, de natura, propriæ quædam propositiones habentur, ex
quibus non potest enthymema, aut syllogismus vllus desu-
mi de moribus: contra verò aliæ pertinent ad mores, ex

Loci commu-
nes neminẽ
peritũ faci-
unt i aliquo
genere rerũ.

quibus nihil possit de natura monstrari. Similem ratio-
nem in reliquis disciplinis inuenies. Hæc Aristoteles.
Sed quanquam communes loci ipsi per se in nullo rerum ge-
nere faciant hominem peritum (vt ille statim subiicit)
sunt tamen multa cura, & diligentia pernoscenti, quia
nemo proprios via, & ratione tenere potest, qui non te-
neat antè communes. Nam & si proprij materiam suppe-
ditant, cõmunium tamen tractatio vsum priorum tra-
dit. Cũ igitur Dialectica sit ars differendi, hoc est, quæ
communiter omnibus artibus differendi modos exhibet,
necessẽ est, vt loci communes ad Dialecticam pertineant.

Quorũ loco-
rũ tractatio
ad Dialecti-
cã attineat.

Ex proprijs autem y tantum ad hanc artem spectant, qui
propriam Dialecticæ materiam continet: cuiusmodi sunt
locus definitionis generis, descriptionis proprij, notati-
onis definitionis, & alij huiusmodi rerum ad Dialecti-
cam pertinentium. Ac communes quidem explicat Ari-
stoteles cũ docet quopactõ tractanda sit quæstio simpli-
cis inherentiæ: proprios autem huius artis, cũ metho-

2. & 3. lib.
Top.
In reliquis li-
ber ad finem
vsq. 7.

dum

dum tradit ad tractandas reliquas quæstiones, accidentis (proprie videlicet accepti) generis, proprii, & definitionis. Et nos igitur Aristotelem sequentes communes primum explicabimus: postea, ut proprii huius artis ex ijs, quæ dicta erunt, intelligantur, pauca quædam admonebimus. Primò igitur de loco definitionis essentialis, quâ potissimum querere ad aliquid probandum debemus, quæq; simpliciter definitio appellatur, dicendum est.

De loco definitionis.

Caput. 33.

TRibus modis definitione probare possumus, aliquid ^{2 top. 2. lo. 3} alicui conuenire, aut non conuenire, ut Aristoteles docet: definitione subiecti, aut prædicati, aut vtriusq;. Exẽpli causa, si quis voluerit probare Dialecticam esse vtilem, hoc modo poterit ex definitione subiecti concludere institutum. Differendi ratio est utilis, Dialectica est differendi ratio, est igitur Dialectica utilis. Ex definitione autẽ prædicati hoc modo, Id, quod ad bonum aliquid comparandum refertur, vtile est, Dialectica ad bonum aliquid comparandum refertur, est igitur utilis Dialectica: definitione demum vtriusq;, hoc modo, Dialectica est differendi ratio, differendi autem ratio ad bonum aliquid refertur, at quod ad bonum comparandum refertur, est vtile, igitur Dialectica est utilis. Verùm hoc tertio concludendi modo, cum

cū quatuor sumantur termini, semper fiunt plures complicatæ argumentationes. Nihil tamen referat, si in exemplis deinceps proponendis alijs argumentationum formis quam simplicium syllogismorum vtamur. Nam & si hac locorum tractatio simplicibus potissimum syllogismis debeat, omnibus tamē argumentationum generibus inseruiet: Atq; vt ad propositum reuertar, tot modis concludes Sophysticē (quæ definitur, Ars decipiendi) non esse vtilem, quot Dialecticā vtile esse colligimus. Huius loci sex sunt maximæ, seu communia pronunciata.

Pronūciata
quæ vsū huius
loci continent.

Quicquid conuenit definitioni, conuenit definito.

Quicquid non conuenit definitioni, nec definito.

Cui tribuitur definitio, tribuitur definitum.

Cui non tribuitur definitio, nec definitum.

Si definitio definitioni conuenit, etiam definitum definito.

Si nō cōuenit definitio definitioni, nec definitū definito cōuenit

Omnes hæ maximæ nascuntur ex respectu quem habet definitio ad definitum. Ac primis duabus vtimur cū argumentamur ex definitione subiecti: duabus sequentibus cū ex definitioni prædicati: extremis duabus cū ex definitione vtriusq;. Adhunc locum reuocatur locus differentie comparatione speciei, quam proximè constituit, quia eiusmodi differentia pertinet ad essentiam speciei, & cum ea recipitur. Argumentatio ex differentia huiusmodi est. Homo est rationis particeps, ergo & disciplinæ capax.

Locus differentie.

Car non tradatur hic locus definiti.

Non tradimus autem (sequuti veteres) locū definiti, quæ admodum definitionis (vt videlicet quæramus definitum

ad

ad confirmandam definitionem, quemadmodum querimus definitionem ad confirmationem definiti) quia raro ex definito probamus definitionem. Eadem tamen pronunciata, de definito tradi possunt, quæ tradita sunt de definitione, mutato nomine definitionis in nomen definiti: ut si dicas, Quicquid conuenit definito conuenit definitioni. & cetera.

De loco descriptionis. Cap. 14.

Sequitur locus descriptionis, qui tum adeundus est, cum ad locum definitionis aditus non patuerit. Est autem huius loci eadem tractatio atq. superioris, eademq. communia pronunciata mutato nomine definitionis in nomen descriptionis, & rei, quæ definitur, in rei, quæ describitur. Hinc probabis Dialecticam esse per discendam, quòd sit ars, quæ ad cæteras omnes scientias viam muniat: quòd sit instrumentum veri, ac falsi indagandi: quòd homini, qua rationis particeps est, maxime conueniat. Ex hoc loco implorat Iob Diuinam misericordiam his verbis. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Hactenus hominis descriptio, quæ tamen si ad Philosophorū normam exigatur, descriptio propriè non sit. Deinde sequitur conclusio, Et dignum ducis super huiuscemodi

6. Top. 3.

Boeth. 2. de
diff. top.

Iob. 13.

di

di aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudiciũ?

*Cur hic affe-
ratur nōnul-
la ex diuinis
scripturis es-
empla.* Porro autem nemo miretur, si in hac locorum tractatione
nōnulla ex diuinis scripturis attulero exempla. Id enim p-
pterea faciam, quod multa sint in sacris literis argumenta
omnibus obuia, & simuletiā expeditissima, in quibus pro-

*Locus propri-
etatis.* inde locorũ vsus à quibusuis facile intelligi potest. Adhunc
locũ reuocatur locus proprietatis, ex quo, exempli gratia,

*Cur nō tradi-
tur hic locus
rei, quæ des-
cribitur.* probare poteris iustitiam esse virtutem, quia est per se lau-
dabilis, quod quidem proprium est virtutis. Ratio cur ve-
teres non tradiderunt locum rei, quæ describitur, ad confir-
mandam ex descripta re descriptionem, eadem est ac illa,
cur non sit traditus locus definiti. Si tamen huiusmodi lo-
co vti velis, eadem pronunciata, quæ loco definiti assignari
possunt, mutatis tantum vocabulis tibi deseruiunt,

De loco notationis. Cap. 15.

2. top. 2.
loco. 18.

Lib. 5.

Vsus notatio-
nis affirmus

Locus notationis proximus est superioribus, quia no-
tatio cum explicet vim vocabuli, quodammodo cōtinet
rem, cuius est vocabulum. Quid sit notatio, quæadmodum
quid sit definitio, & descriptio nō est modo dicēdũ, cum su-
perius latè explicatũ sit. Vsus notationis in argumētādo
nō est vsq; quaq; firmus, nisi notatio verbi cōueniat rei, atq;
ita cōueniat, vt cū ea recurrat: qualis est notatio Dialecti-
cæ, vt ex initio harum institutionum patet. Cum autem no-
tatio ita habet, eadem pronunciata, quæ in superioribus lo-

cis, seruantur. Ex hoc loco est illud *Adami*, *Hæc vocabitur Virago*, quia de viro sumpta est. Et illa *Esau* de fratre conquestio, *Iustè* vocatum est nomen eius *Iacob*. Supplantauit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, & nunc secundò surripuit benedictionem meam. Et illud *Angeli* ad *Ioseph*, *Vocabis nomen eius IESVM* (hoc est *Saluatorem*) ipse enim saluū faciet populū suū à peccatis eorum. Ceterum ex notatione nominum singularium priorū me per pauca eaq; infirma ducuntur argumenta, nisi cū vocabula diuinitus imponūtur. Sæpe etiā nihil omnino efficiunt. Si quis enim *Iudam* proditorē ex confessione veritatis, aut *Simonem Magum* ex obedientia collaudet, quòd *Iudæ* nomen ex confessione, *Simonis* autē ex obedientia deducatur, vides planè quantū allucinabitur. Itaq; plus virium habet hic locus ex notatione nominum communium, quam priorū, eo quòd plurima vocabula cōmunia ex aliqua proprietate, peculiariue conditione rerum, quas significant, ducuntur: vt *Consul* à consulendo, *Rex* à regendo, *Dux* à ducatu, *Patronus* à patrocinio, *Philosophus* à sapientiæ studio, *Monachus* à solitudine, *Christianus* à Christo, & sic alia propemodum infinita: quod non ita frequenter accidit in proprijs.

Ad hunc locū reuocatur locus transumptionis ad euidentiū nomen: ex quo erumus apertiora vocabula, vt exponamus ea, quæ minus perspicua sunt: vt si *ciliumbram* (quo vocabulo vsus est *Plato*) interpreteris *oculum*: &

Gen. 2.

Gen. 27.

Math. 2.

Plus viriū
babet hic lo-
cus ex nomi-
nibus cō-
munibus, quā
proprijs.

Locus trans-
umptionis.
2. top. 2.
loc. 8.
6. top. 2. res-
fertur.

putri-

putrimordacem, araneum: & osigenam, medullā: aut cer-
tē (quoniā vocabula hæc sunt inusitata) si tellurem, aut
aridā, terram exponas: aut philosophum, sapientem.

De loco coniugatorum. Cap. 16.

2. Top. 3. **C**oniugata (quæ Græcè tum σύντα, tum σύνταξις di-
loco. 29. cunrtur) primaria quidem significatione sunt no-

Cur inter co-
nexa, hæc
primum nu-
merata sint.

mina, & verba ita affecta inter se, vt alterum ab altero
denominatiuè deducatur. Sic Sapiens, & Sapere sunt cō-
iugata sapientiæ, à qua denominatiue oriuntur. Hæc er-
go iccirco primum in connexis numeravi, quòd ita alterū
ab altero pendeat, vt vtraq; eandem formam significant,
solog; significandi modo differant. Ceterum secundaria si-
gnificatione, ipsa etiā denominatiua eiusdē denominantis
cōparata inter se, vt Philosophus, & Philosophari, dicun-
tur coniugata. Reuocantur etiā ad coniugata voces illæ,
quæ casus ab Aristotele nominātur, hoc est, aduerbia de-
ducta ab aliquo denomināte, vt sapienter à sapientia. Sed

Casus.

Eodem loco

quanquā Aristoteles hæc primum distinguit, latius tamē
accepto coniugatorum nomine, omnia inter sese cōiugata
dici posse concludit. Atq; hanc communioem coniugatorū
acceptiōem amplectitur Cicero. Coniugata, inquit, dicun-
tur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem autem
generis verba sunt, quæ orta ab vno variè commutan-
tur, vt Sapiens, Sapienter, Sapientia. Itaque omnia hæc

In top.
Hæc vocan-
tur coniun-
cta. 2. de Or-
atore.

meritò dicuntur coniugata, quia ipsa vocis ac significatio-
 nis communione sub vnum quasi iugum deuincta sunt. Cur dicatur
coniugata.
 Sed quoniam in cōiugatis potior est significationis, quàm
 vocis coniunctio, non sunt ea omnino à coniugatorum nu-
 mero excludenda, quæ sic vocis societate carent, vt eiusdē
 significationis iugo cōerceantur: cuiusmodi sunt *Virtus*,
Studiosus, *Studiosè*. Nec verò necesse est vt cōiugata sint
 voces simplices: siquidem orationes eandē vim habere pos-
 sunt atque simplicia vocabula, vt si dicas, *Virtus*, *Virtu-*
te præditus, *Cum* virtute agere, & similia. Huius loci.
 eum esse vsum docet *Aristoteles*, vt quicquid vni coniu- Arist. loco
citato
 gatorum conuenit, cæteris etiam suo cuique modo conue-
 nire, aut non conuenire concludatur: vt si iustitia est lau-
 dabilis, etiam iustus est laudabilis, & iustè agere est lau-
 dabiliter agere: Si verò iustitia non esset laudabilis, nec
 iustus laudabilis esset, nec iustè agere esset laudabili-
 ter agere. Duo itaq; sunt huius loci communia pronuncia-
 ta ex ipsa coniugatorum inter se habitudine desumpta,
 alterum ad confirmandum, alterum ad refellendum.

Cum quo cohæret vnum coniugatorum, cohærent & reliqua.
 Cum quo non cohæret vnum, nec reliqua.

Quanquam verò non admodum sint vsitata huius lo-
 ci argumenta, propterea quòd cōiugata ita coniuncta sunt
 inter sese, vt ferè apud oēs æquè nota, aut æquè ignota ha-
 beantur, nōnunquā tamen satis habent acuminis, vt illud

Comici, Homo sum, humani à me nihil alienū puto. Hinc poteris concludere hoc modo. Cū charitati summa laus tribuatur, cur ex charitate operari tāto opere cōtemnitur? Si ipsum per se peccatum displicet, cur placet peccare? Si Logicam tradis cur non λογικὸς, id est Logici moræ sed μεταφυσικὸς, id est velut Metaphysicus de prædicamentis dis-

seris? Hinc etiam est illud Pauli, Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis: & alia pleraq.

Tria tamen potissimū animaduertenda sunt hoc loco, ne argumentandi ratio hinc desumpta ad Sophisticen declinet. Multæ enim in hoc genere strui possunt cauilla-

Prima animaduerso.

tiones. Primo videndū est, ne propter vocis coniunctionē, quod coniugatū non est, pro coniugato accipiatur, vt Officiosus pro coniugato officij, & Somniculosus pro coniugato somni, cum officij coniugatum sit Studiosus, vel Industrius, non Officiosus, & somni Dormiens, vel Dormire,

Secunda. non Somniculosus. Deinde cauenda est diligenter ambiguitas vocabulorum, quæ hīc sæpenumero latenter se insinuat: qualis cernitur in argumentatione illa Simonidis,

10. Eth. 7. Cū homines, inquit, simus, humana tantum curare debemus. Fallaciter sanè concludit, quia accipit verbū. Humana in consequente non pro ijs, quæ ad hominē spectant, quo pacto deducitur ex antecedente, sed pro caducis, & terrenis, quia significatione terrena à cælestib⁹ distingue-

re solemus. Deniq; vigilanter attendendum est, an attributa coniugatorum rectè assignentur. Sæpè enim hoc non

animad

animaduerso multa sophismata texuntur: ut si quis concludat hoc modo, Iustitia est virtus, igitur iusta agere est studiosè agere: quod falsum est. Fieri enim potest, ut quis agat iusta (quale est depositum reddere) cum interim non agat studiosè, ob defectum scilicet alicuius circumstantiæ. 2. Eth. 4
 Causa igitur cur argumentatio proposita vitiosè concludit, hæc est, quia non rectè coniuncta sunt illa duo, Iusta agere, & Studiosè agere, ut singula prædicata singulis subiectis aptè respondeant: quippe cum vel concludendum esset, Iusta agere esse studiosa agere, vel, Iustè agere esse studiosè agere: quæ utiq. vera sunt. Eadem de causa vitiosæ sunt hæ conclusiunculæ, Album est dulce, igitur albedo est dulcedo: Doctrina est disciplina, igitur qui docet discit: & aliæ sexcentæ huiusmodi. Nam cum sensus prioris antecedentis esset, Affectū albedine est affectū dulcedine, posterioris autē, Eadē qualitas est doctrina, & disciplina, cōcludendū potiùs erat hoc modo, Albū est dulce, igitur in aliqua eadem re est albedo & dulcedo: Doctrina est disciplina, igitur quod affectū est doctrina affectū est disciplina. Etenim cū de locis agitur, hoc est, de respectib⁹ argumentorum ad conclusionem, spectandus proculdubio est sensus antecedentis, & accommodatè ad illum colligi debet conclusio. Si quidem consequutiones, in quibus connectio rerum spectatur, non sunt formales, sed materiales. Id quod animaduertere non videntur ij, qui, ut apta sit consequutio in coniugatis, tot documēta congerunt hoc loco,

Nota hæc.

vt inopiam potiùs argumentorū , quàm copiam cōparare doceant. Sed iam de loco partium dicamus.

De loco partium

Cap. 17.

Lib.4.

Cum de diuisione differuimus quinq; genera totius esse diximus, vocē multiplicem, totum quātum seu integrū, totum essentialē physicū, totum essentialē metaphysicum, & totum vniuersale, quibus totidē partiū genera responderēt. Nunc autem quia primū, & quartum genus totius & partiū, cū de inuentione argumentorū agitur, negligi solent: de triū reliquorum inuentione, & vsu dicendum est. Atq; vt facilius hi duo loci explicentur cōprehendenda sunt duo priora genera nomine totius integri, & partium integrantiū, quoniam ad argumentandum eadem est vis totius essentialis, & partium essentialium, atq; totius integri, & partium integrantium, cū vtrumq; totum actū, ac re ipsa ex suis partibus compositum sit. Itaque hic locus erit partium, tum integrantium, tum subiectarum: sequens vero totius, tum integri, tum vniuersalis. *Vsus partium integrantiū.* *Vsus partium integrantium in argumentando, his ferè pronunciatis continetur.*

2. Top. 2.
Loco. 2

Positis omnibus partibus integrantibus, ponitur totum.
Sublata quacunque parte integrante, tollitur totum.

Hac pronunciata tradit Aristoteles in partibus integra-

tegrantibus multitudinis dumtaxat: quarum vsum hoc
exēplo docet. Si & eorum quæ mutuo referuntur, & con-
trariorū, & priuatiuè oppositorū, & contradicentiū eadē
est disciplina, omnium omnino oppositorū est eadē: quod si
vel ea, quæ mutuò referuntur, vel contraria, vel priuatiuè
opposita, vel contradicentia, sub eadem disciplina non ca-
dunt, perspicuum est, non esse omnium oppositorum ean-
dem scientiam disciplinamue. Sunt tamē vera ambo pro-
nunciata in cæteris etiam generibus partium integratiū,
siue ad concludendū, aut refellendū ipsum esse totius, siue
ad colligendum, aut refutandum aliquod eius attributum,
aut subiectum. Exempli causa si ita dicas, Fundamenta
sunt posita, parietes erecti, & tectum fabricatum, est igitur
domus, ex ipsa partium existentia colliges existen-
tiam totius. Quam refutabis hoc modo, Aut funda-
menta non sunt iacta, aut parietes nondum erecti, aut te-
ctum minimè extructum, igitur nondum est domus. Si
verò sic argumenteris, Animus hominis iusti perfruetur
æterna beatitudine, corpus item perfruetur, igitur totus
homo æterna beatitudine perfruetur, colliges quoddam
attributum totius ex eo quod tale attributum conuenit
omnibus partibus. Quod tamen refutabis hoc modo, Si
corpus viri iusti non est futurum particeps æternæ fæli-
citatæ, non igitur totus homo. Denique hoc pacto colli-
ges subiectum totius ex subiecto omnium partium. Phi-
losophus tenet, & diuidendi artem, & definiendi,

INSTITVT. DIALEC.

Et argumentandi, totam igitur Dialecticam tenet. Hoc
 autem pacto idem refutabis, Si Philosophus nō callet vel
 diuidendi methodum, vel definiendi, vel argumentandi, nō
 totam callet Dialecticam. Hic tamen tria sunt animad-
 uertenda. Primum est, necesse aliquando esse, vt partes inte-
 grantes, ex quibus totum colligendū est, intelligantur cer-
 to ordine dispositæ. Sæpe enim, si hoc desit, non efficitur
 conclusio, vt si dicas, Lapides sunt, calx est, igitur paries
 est. Milites sunt, dux est, ergo exercitus, aut acies. Alterū
 est, id, quod diximus, Sublata quacūq; parte integrāte, tol-
 li totum, sic intelligendum esse, vt nomē totius accipiat,ur,
 pro toto integro quā totum integrum est. Nam si accipia-
 tur pro re, cui attribuitur integritas, non quā integra
 est, falsum esse deprehendetur. Verbi causa, Si Socrati ab-
 scisus est digitus, licebit colligere, Socratē nō esse integrū:
 non tamen rectē colliges, Socratem non esse: quia Socrates
 et si integer sine digito non est, potest tamen sine digito
 in rerum natura coherere. Quare si latē volueris accipere
 nomen totius, hanc moderationem posteriori pronuntiatio-
 adhibeas. necesse erit, vt nomen partis integrantis accipias
 pro parte necessaria (qualis est in Socrate caput, aut pe-
 ctus) nō pro quacūq; sine discrimine. Quacūq; enim par-
 te necessaria sublata, oīno tollitur res, cuius ipsa est pars.
 Hinc dissolues hāc cauillationem. Quedā pars hominis
 candidi non est candida (vt potē pupilla) igitur homo cā-
 didus non est candidus. Sic enim occurre, Rectē sequi ho-
 minem:

Prima ani-
maduersio.

Secunda ani-
maduersio.

Moderatio
posterioris
pronūciati.

minem:

minem candidum non esse totum candidum, cum aliqua eius particula sit non candida: non tamen rectè colligi, hominem candidum non esse candidum. Hoc enim non efficietur, nisi qui argumentatur ostendat, non esse maiorem hominis candidi portionem (quæ quidem pars necessario candida esse debet ut ille Sit candidus) omnino candidam. Tertium est, attributa, quæ de toto ex partibus concluduntur, aut refelluntur, talia esse debere, ut toto & partibus possint esse communia. Nā si fuerint propria partium, non poterunt de toto concludi, quia partibus conveniant: Si propria totius, non poterunt de toto inficiari, quod de partibus negentur. Nec enim rectè concludes, hominem esse principium internum rei naturalis, quia animus, & corpus sunt principia interna rei naturalis. Siquidem hoc attributum non potest esse homini commune cum animo & corpore. Nec item rectè colliges, hominem non esse animal, quia animus, aut corpus non est animal, aut quia nec animus, nec corpus est animal. Quandoquidem animal non potest esse animo & corpori commune cum homine. Ex priori pronuntiato est illud Davidicum, Quo ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? si ascendero in cælum, Tu illic es: si descendero in infernū, ades: Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Probat Regius Propheta, Deum esse ubique quia est in cælo, apud inferos, & in terra, quibus regionibus complecti solent scripture diuinæ to-

Tertia animi
mauerfio.

Psal. 138.

tam rerum vniuersitatem. Hoc vero genus argumenti, quod ex enumeratione partium vocatur, non tam artificiosè rem probat, quàm apertè distinctèque proponit, atque amplificat. Quod enim nomine totius obscuriùs, ac angustius significatur, id multò euidentiùs per omnes partes proponitur, & magnificentius dicitur. Ex poste-

Ioan. 8. riori pronuntiato est illud apud Ioannem, *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Quibus verbis Iudei ex negatione quinquaginta annorum, totam illam tot seculorum multitudinem inficiari conabantur. Est enim hæc argumentandi ratio valde accommodata ad resistendum, seu instantiam ferendam (vt dici solet) cum quis vniuersè aliquid affirmat. *Vsus* vero partium subiectarum his pronuntiatis traditur.

*Vsus partium
subiectarum*

*Prædica. 5.
& 2. t. p. 2.
loco. 10. &
11. & cap. 4
duobus ex
tremis locis.*

Posita quacunque parte subiecta, ponitur totum.
Sublatis omnibus partibus subiectis, tollitur totum.

Exemplum Aristotelis. Si anima mouetur loco, aut alteratur, aut accrescit, aut decrescit, mouetur vtique: quòd si nec loco mouetur, nec alteratur, nec accrescit, nec decrescit, non mouetur sanè. Moueri loco, alterari, accrescere, & decrescere sunt partes subiectæ motus. Ex priori pronuntiato concluduntur duæ illæ argumentationes

Iacobi. 2. apud Iacobum. Si tamen legem (inquit) perficitis regalem secundum scripturas, Diliges proximum tuum sicut te ipsum, benè facitis. Si autem personam accipitis, peccatum

tum operamini. Quo loco ex dilectione proximi, quæ est pars quædam subiecta bonæ actionis, concluditur bona actio: & ex personarum acceptione, quæ est pars subiecta peccati, colligitur peccatum. Est autem hoc argumentandi genus per accomodatum ad instandum, resistendumue ei, qui vniuersè aliquid negat. Ex posteriori pronuntiato habet vim concludendi locus ille Pauli ad Romanos, *Ad Rom. 8.* Quis ergo, inquit, nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? & quæ sequuntur. Quasi dicat, Nihil separabit nos à charitate Christi: quod ex negatione partium subiectarum ostendit. Atque hæc concludendi ratio plus artis habet in proponenda re ob oculos, & amplificanda, quàm in probanda. *Nota hæc.* Huc porro accersendum est tertium illud, quod pro intelligentia duorum superiorum pronuntiatorum annotabamus, id, inquam, quod de toto concluditur, tale esse debere, vt toto, & partibus possit esse commune. Iccirco enim non rectè ita concludes, Homo est species infima, igitur animal est species infima: nec item hoc modo, Homo non est genus, equus non est genus, &c. Igitur animal non est genus: quandoquidem nec esse speciem infimam potest esse animali cum homine commune: nec esse genus potest conuenire homini cæterisque infimis speciebus, quemadmodum animali conuenit.

EX superiori loco patet, quomodo ex partibus confir-
metur: aut refutetur totum: nunc dicendum est, quo
pacto ex toto probanda sint, aut refellenda partes. Quòd
ergo attinet ad vsum argumentandi ex toto integro, spe-
ctanda sunt hæc duo pronunciata.

Posito toto integro, ponuntur omnes partes.

Sublato toto integro, aliqua saltem pars tollitur.

Quòd vero attinet ad vsum argumentorum ex to-
to vniuersali, totidem pronunciata præstò sunt in hunc
modum.

Prædi. 5. &

2. Top. 2. loz

co. 10. & 11.

Posito toto vniuersali, ponitur aliqua pars subiecta.

Sublato toto vniuersali, tolluntur omnes partes subiectæ.

Hic non est necesse afferre alia exempla, quàm quæ su-
periori loco adducta sunt. Verbis enim commutatis huic
loco deseruiant.

Explicatur
quatuor quæ-

dam appella-

tiones totius

Boeth. 2. de

diff. to. sum-

pta occasio-

ne ex 2. top.

Aristotelis

loco 2. &

ultimo.

Totum in

quantitate.

Cogor tamen hic explicare quatuor quasdam appella-
tiones totius (inuectas primùm, vt suspicor à Boëthio)
quia non parū vsurpatæ sunt à Dialecticis in hac inuen-
tiōis disciplina. Hæ sunt, Totū in quātitate, Totū in loco,
Totum in tēpore, & Totū in modo: quibus totidē appella-
tiones partiū ex altera parte respondēt. Totū in quātita-
te (quod planius dici posset Totū in multitudine, seu totū
multitudine) est vniuersale aliquid signo vniuersali nota-
tum, vt si dicas, omnia opposita, omne animal, & cætera
huiusmodi. Pars verò in quan titate, siue in multitudine,

est

est quicquid cōprehenditur in tota multitudine, vt cōtra-
 ria in oppositis, & homo in animalibus. Totū in loco erit, Totum in loco.
 si dicas, Vbiq: pars in loco, si dicas, Hic, aut Ibi. Totum in Totum in
 tēpore si dicas, Semper: pars, vt si dicas, Nunc, vel Heri. tempore
 Totū in modo est vniuersale aliquid sine adiectione prola Totum in modo.
 tum, vt homo, cādidū, & huiusmodi alia: pars autē in mo-
 do, est vniuersale quid, cū adiectione non minuēte, nec tol-
 lente totū, vt si dicas. Homo sapiens, Magis candidū, Mi-
 nus candidū. Nomine adiectionis minuētis, aut tollētis to- Adiectio mi-
nuens, aut
tollens.
 tum, intelligo adiectionē: quæ cū additur nomini totius
 vniuersalis, efficit, vt huiusmodi totū nō possit affirmari
 de tota aggregatione. Vt si dicas, Homo potentiā, Homo
 lapideus, Candidum secundū quandam particulam, il-
 lud Potentiā & illud Lapeus, & illud Secūdū quan-
 dam particulam erunt adiectiones minuētes, aut tollen-
 tes totum: quia nec homo de homine potentiā (vt de em-
 bryōne antequam animum rationis participem acci-
 piat) aut de homine lapideo (vt de statua Cesaris) nec
 Candidum de eo, qui solis oculis, aut dentibus, candidus
 est (vt de Æthiope) verē dicitur. Sed quia totum in quā-
 titate, seu multitudine, itemque totum in loco, & in tem-
 pore sunt quædam tota quanta seu integra: totum autem
 in modo in totis vniuersalibus numeratur, vt satis aper-
 tum est: non est opus, vt quo pacto his generibus totius, &
 partium in argumentando vtendum sit, doceamus, cū
 ex dictis perspicuum relinquatur.

De loco caufarū: primumq; de argumentis
ex materia. Cap.. 19.

Sequitur locus caufarū, qui vt omnium patet latiffimè,
 sic est omnium vtiliffimus, & perinde vfurpatiffimus.
 Quatuor itaq; effe caufarū prima genera, materiā, formā,
 4.lib. 4. & efficiēs, & finē, ex fupradictis intelliges. Nūc fingula per
 5.lib. 4. currēda funt, & in ea rurfus gñra deducenda, quæ copie
 argumētōrū cōparandæ potiffimum cōducere videantur.
 Materia tri
 plex. Materia igitur, latè accepto vocabulo, triplex eft: ex qua
 in qua, & circa quam. Materia ex qua duplex: ea, ex qua
 Ex qua. prius trāsmutata fit aliquid (quæ vocatur transiens) vt
 vinū aceti, & Syluæ ac nemora ædiū: & ea, ex qua pmanē
 te res cōponitur (permanentē hāc appellāt) vt ligna suc
 cifa, ædiū, & nauium cōparatione. Materia in qua eft subie
 In qua. ctum refpectu cuiufcūq; formæ: quo pacto lapis eft materia
 figure inſculptæ, & corpus coloris, et animus ſciētiae. Ma
 Circa quam. teria circa quā eft id, circa quod actio aliqua, et opatio ver
 ſatur: qua ſignificatione dicimus, virtutes effe materiā
 laudis, & vitia reprehentionis, & ligna fabri lignarij, &
 orationē earū artium, quæ in ſermone verfantur, & res na
 turales Phyſicæ, & Deū optimū Maximū Theologiæ. Ex
 primo genere materiæ (quā diximus ex qua) ſic licet argu
 mētari. In Luſitania ſuccidūtur nemora, nec alia cōſerū
 tur, nil igitur mirū eft ſi ædium ſtructura tātī conſtet. In
 Gallia plurimi ſunt luci ac ſyluæ, cur igitur nō ſint pluri
 mæ naues? Apud Æthiopas nō eft vſus eius vini, quod ex

vis exprimitur, ergo non possunt ijs in regionibus sacra
 fieri, nisi aliunde eiusmodi vinū deportetur. Aristoteles sic. 1. de Celo. 2.
 Cælum nō cōstat materia elemētorū (aliōqui sursum aut
 deorsum ferretur) igitur iterire nō pōt. Hic homo ex ipsa 2. de Ani. 9
 humorū proportionē habet carnis molli tudinē, nō mirum
 est igitur si ingeniosus sit. Eodē pertinet illa Theologorū D. Tb. 3. p. 9
 argumentatio, Christus seruator noster habuit optimam 4. 6. & alij
 corporis cōstitutionē, acerbissimē igitur afflic^t est crucia in 3.
 tib⁹ suæ passiōis. Ex materia in qua, talia ducūtur argu-
 mēta. Memoria huius est parū tenax, ergo nisi sapi⁹ repe-
 tierit q̄ præceptor tradit, breui oīa excidēt. Forma iridis 3. meteor. 4.
 est ī nube rorāte, ac distillāte, parū igitur durabit. Hic hō
 est valetudinari⁹ igitur nō sine causa pallidus. Rōnalis ani- 3. de Anima
 mus quoad suū esse nō sustinetur à corpore ī quo est (cū ali 4. & 5.
 quā opationē habeat, q̄ à corpore nō pēdet) pōt igitur sine
 corpore ī rerū natura coherere. Ex materia circa quā, hu- 6. Meta. 1
 iusmodi argumēta texūtur. Vltra substātias corporatas, et vndecimo
 sūt aliæ quædā corporis exptes, quas Philosoph⁹ cōsiderare Meta. 6.
 debet, est igitur vltra philosophiā naturalem quædā alia
 supnaturalis. Materiæ rei rusticæ est humilis, ac tenuis, me-
 ritò ergo Virgilius Buccolica & Georgica gracili auena-
 cecinit. Res diuinæ ac caelestes sunt oīm maximē admira-
 biles, nullæ igitur sunt in quib⁹ magis exultare, ac regnare
 possit oratio. Lex dñi est immaculata, cōuertēs animas, si Psal. 18.
 delis, præstāsq̄ paruulis sapientiā, beatus igitur vir, cuius Psal. 1.
 volūtas ī lege dñi est, quia ī lege ei⁹ meditatatur die ac nocte.

De argumentis ex forma. Cap. 20.

Forma tri-
plex.
Essentialis.

Accidentaria

Externa.

Forma quoque triplex est: essentialis, accidentaria, & externa. Essentialis, ut rationalis animus respectu hominis, & figura respectu statuæ. Accipio enim statuæ nomen pro tota cōpositione ex figura & materia. Accidentaria ut color, respectu corporis, figura statuæ respectu ligni, & scientia respectu animæ. Externa, est exemplar respectu eius rei, quæ exemplaris imitatione fit. Quāquam id etiam, cui materia inijcitur, aut infunditur, aut alio modo adaptatur, ut formā artificiosam accipiat, nomine formæ externæ appellari potest: cuiusmodi sunt vasa, in quibus opifices vel lutū ingerunt, vel liquida metalla fundunt, ut aliquam artis figurā in materia exprimant. Porro forma essentialis nō solū dicitur causa formalis totius cōpositi, sed etiā materiæ, atq; adeo proprietatū earū, quæ essentiā, quam ipsa cōstituit cōsequuntur. Talis enim est materia rei, qualē forma exigit: nec aliæ proprietates essentiam sequuntur, quā quas formæ perfectio sibi vendicat.

2. De anima. 2.

Th. 4. cōtra Gen. 79.

Ex forma essentiali ducuntur hæc argumenta. Anima est id, quo primò viuimus, sentimus, ac intelligimus, igitur corp⁹ viuētis nō potest esse quoduis sine discrimine, sed certis qbusdā instrumētis distinctū. Anīa rationalis imortalis est, & habet naturalē ad corp⁹, in quo creata est pp̄sio nē, ergo si absurdū est naturalē appetitū in oēm eternitatē īpediri, ac frustrari, sanē aliquādo corp⁹, aīa sepatæ iūgetur ac copulabitur. Quāquā hæc cōclusio rōnib⁹ nō eget ar-
tifi-

tificioſis, præſertim veriſimilibus, cùm ſit Dei opt. Max. autoritate confirmata. Ex eadem animæ noſtræ ſubſtãtia concluditur illa Domini ſententia, Nolite timere eos, *Matth. 10.* qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potiùs timete eũ, qui poteſt & animã, et corpus p̄dere in gehennam. Quasi dicat, cùm talem animũ habeatis, vt eius vita ſempiterna ſit, nec à corporis vita dependeat, nõ tantopere debetis mortẽ corporis reformidare, vt eius vitandæ cauſa aliquid committatis, quod in æternum tẽpus luendũ ſit. Hinc probare poteris, nec ignẽ poſſe refrigerare, nec aquam ex natura ſua calefacere, quia formã ignis non ſequitur refrigerandi poteſtas, ſed calefaciendi, è contrã verò cũ forma aquæ nõ coheret calefaciendi vis naturalis, ſed frigore afficiendi. Hinc licebit Dialectico reprehendere artifices, qui fines ſuos transfiliunt, eaq; tractant, quæ ſub artibus ſuis (quæ ſunt ipſorum, qua ratione artifices ſunt, eſſentiales formæ) non cadunt. Hinc accuſabitur Orator qui omni ornatu præciſo, ex mathematicis rationibus, aut ex intima Philoſophia depromptis orationẽ contexere voluerit: pariſq; vitijs coarguentur Mathematici, ac Philoſophi, qui non, niſi more oratorio, hoc eſt, figurarum, ac modorũ phaleris de rebus mathematicis & philoſophicis diſſeruerint. Latiffimè hĩc poterit expatiari Dialecticus. Cobibebit enim Grãmaticũ ne Theologiæ ſenſus audeat attingere: Theologũ ſubmiſſe admonebit ne ad quæſtiones, quæ tanta profeſſione indignæ ſunt, ſeſe de-

Latiffimus
hic aperitur
campus Dia-
lectico.

I. Eth. 3.

mit.

mittat: mediaſq; ſcientias, ſi quando finibus ſuis exceſſe-
rint, vt pedem referāt adhortabitur. Nec modò aliàs di-
ſciplinās cōmonebit, ſed etiam in ſeipſum animaduertet,
multa ſophiſmata reſecabit: inutilia, quæq; in vſum nō ve-
niūt, cōtemnet: demū quæſtiones metaphyſicas ſuis autori-
bus relinquet. Si quando autē propter affinitatē, quā ha-
bet cum Metaphyſico, aliquid de rebus metaphyſicis dice-
re neceſſe habuerit, id quaſi præteriēs faciet, nec more me-
taphyſico, ſed dialectico, id eſt ſuo, eas diſcutiet. Hæc oīa
argumēta ex forma eſſentiali ducūtur quādoquidē omnis
ars, omnis facultas & officiū (quæ ſunt eſſentiales formæ
artificū, & eorū qui munus aliquod gerūt) certā aliquā,
& præſcriptam materiam ſibi vendicant.

Cur hæc ar-
gumenta du-
cātur ex for-
ma eſſentiali.

Ex accidentaria forma hominis, hoc eſt, ex ipſa corpo-
ris humani recta figura, admonet quidā, ne vitā inertī ſilē-
tio trāſeam⁹ veluti pecora, quæ natura, inquit, prona atq;
ventri obediētia finxit. Hinc multi laudātur ex ſcientia,
ex robore, ex dignitate corporis, & ex alijs infinitis acci-
dētibus. Hinc deniq; Eſaias dixit, Chriſtū Seruatorē no-
ſtrum cruci affixū propter vultus, totiuſq; corporis indi-
gniſſimā deturpationē non fuiſſe agnitū. Quaſi abſcon-
ditus, inquit, vultus eius, & deſpectus, vndē nec reputaui-
mus eū. Ex forma externa, quā exēplar dicimus, Oſtendit
Ariſtoteles, cur oīa viuētia pſecta cōtinuatione quadā ſibi
ſimilia pcreare ſtudeāt, Vt ſint ſemp, inquit, hoc pacto, eō
ditionēq; ſubeāt, quoad poſſunt, diuinā. Id enim ipſum ap-
petunt

2. De ani-
ma 4.

petunt vniuersa, gratiaq; ipsius oīa agūt, quæcūq; secundū naturā agūt. Quasi dicat, vt imitētur, quo possunt modo, æternitatē primæ causæ. Huc spectat cōfirmatio illius diuinae cōminationis, Quicūq; effuderit humanū sanguinē, Genes. 9. fundetur sanguis illius: ad imaginē quippe Dei, inquit, factus est homo. Et illud Dñi apud Mathæū, Diligite inimicos vestros, bñfacite his, qui oderūt vos, & orate pro psequētib⁹ & calūniātib⁹ vos, vt sitis filij patris vestri q; in cœlis est, qui solē suū oriri facit sup bonos & malos, & pluit super iustos, & iniustos: hoc est vt imitemini patrē vestrū qui tāta in eos, qui se odio prosequūtur, cōferre solet bñficiā. Math. 5 Hinc latissimē probare poterimus verisimile esse, eos, quib⁹ boni parētes, aut reges, aut prælati obtigerūt, bonos esse, quib⁹ mali, malos. Maiores enim sunt quasi exēplaria, quæ sibi minores imitanda ferē proponunt.

Ad hos formarū locos reuocari possunt duo Aristotelici, qui appellari solēt ab inesse ad denominari, & ab appositione. Ex priori loco huiusmodi ducuntur argumenta, Locus ab inesse ad denominari. 2. top. 1. Calor est in igne, ergo ignis est calidus. Multis tamen conditionibus opus est, vt hic locus sit tutus. Nec enim quia cādor in aliqua Æthiopis particula reperitur, Æthiops candidus est: nec quia rubor ad breue tēporis spatium est in eo, qui pudore suffunditur, statim is ruber dicitur: nec si calor non nullus sit in aqua frigida, verē dixeris eam esse calidam: nec quia actio est in eo, qui patitur, iccirco illud agens, vel agere dicitur. Oportet igitur, vt id, Loci explicati. ca. 10. quod

quod inest, insit simpliciter, non in minore parte (cū in maiore esse potest) non breuissimo duntaxat tempore, & quasi in transcurso, non admodum remisse, sed intensius, quā cōtrariū, Quicquid igitur hoc modo inerit, id haud dubiē denominabit rē cui inest: non tamen erit neceſſe vt quocunq; modo denominet, sed certo quodā. Itaq; id, in quo est actio, nō est appellandū agēs, sed actū, seu affectū actione, quod idē est, ac patiens. Contra verō id, in quo est locus non est dicendū locatum, sed locans. Ex posteriori loco talia ducuntur argumēta, Paries est albus calce, igitur calx est alba: Cibus melle addito fit dulcis (vel dulcius, quā erat) igitur mel est dulce. In quo argumentādi genere nomine appositionis solet intelligi ea rei appositio, quæ sit capax eius denominationis, quæ de re, cui apponitur, concluditur. Alia etiam nonnulla intelligi consueuerunt: cæterū nos iam ad argumenta, quæ ex efficiente causa ducuntur, veniamus.

Locus quem
vocāt ab ap
positione ex
2. top. 4. lo.
50. 34.

De argumentis ex causa efficiente.

Cap. 21.

Triplex cau
sa efficiens.
2. Ph. 2.

Principales
cause.

Causa efficiens triplex itidem (vt superiores) dici potest: procreans, conseruans, & interimens. Quarum singula genera in duo rursus genera diuiduntur, in principales, & famulātes. Principales, aut sunt simpliciter principales, qualis est solus Deus, aut in certo quodam genere, vt architectus inter omnes fabros, qui in naui conficienda operam

operam ponunt. Famulantes sunt, quæ principalibus ser- ^{Famulantes}
 uiunt, ut cælestes substantiæ Deo, & ij, qui ligna succidunt, ^{2. Pby 3.}
 aut præparant, architecto. Reuocantur ad efficientes cau-
 sas instrumenta omnia, ut securis, terebra, & huiusmodi
 alia. Item ij, quorum consilio res geritur, ut regum consi-
 liarij. Sed & causas meritorias ad efficientes reuocant <sup>D. Tho. de ne-
 rit. q. 29.
 ar. 6.</sup>
 Theologi. Ex causis procreantibus est illa reprehensio, qua
 Moyses ingratitude Israelitici populi ita concludit. ^{Deut. 32}
 Generatio praua atq; perversa, hæcine reddis Domino po-
 pule stulte, & insipiens? Nunquid nõ ipse est pater tuus,
 qui possedit te, & fecit, & creauit te? Huc etiam spectat
 illud Pauli, si delibatio sancta est, & massa: Si radix san-
 cta, & rami. Ex negatione huius causæ est illud Aristot- <sup>De respir. 1.
 & 6.</sup>
 telis, Pisces non respirare, quia pulmonem non habent.
 Vnde quoq; Dominus, Progenies viperarum, quomodo po- ^{Matth. 12.}
 testis bona loqui, cum sitis mali? Et Paulus, Quomodo au- ^{Ad Rom. 10}
 dient sine prædicante. Qui alio rursus loco sub quadã si-
 militudine, ex negatione meriti concludit negationẽ præ-
 mij hoc modo, Non coronabitur, nisi qui legitimè certaue- ^{2. ad Tim. 2}
 rit. Infinita sunt argumenta ex hoc causarum genere.

Ex causis conseruantibus est id, quod docet Aristote- <sup>De lōgit. &
 breuitate vi-
 tæ. 1.</sup>
 les, Homines diutiùs, quàm alia quædam maiora animalia
 viuere, quia in homine melior est proportio, & qualitas,
 bumidi & calidi, quibus vita cōseruatur. Et illud, diutur-
 nus esse Regnũ, quàm alias Respublicas, quoniã à causis ^{5. Polit. 10.}
 externis minimè omnium deletur. Et illud, Conseruari ^{5. Polit. 8.}

Reſpublicas non ſolùm quia procul abſunt ab ijs, quæ in-
teritum afferũt, ſed interdum etiã quia prope ſunt, quòd
timor intentiore cura Reipublicæ cõſulere cogat. Ex cau-
ſis interimentibus eſt argumentum illud Ariſtotelis, Ar-
bores lata folia habentes defrondeſcere, quia ſuccus in ea
parte contrahitur, vbi folia cum extremis ramulis copu-
lantur. Et illud, Maximè reſpublica diſſoluitur, ſi ius in
ipſa violetur. Huc etiam pertinet illud Domini, Omne
regnum in ſe ipſum diuiſum, deſolabitur: & domus ſupra
domum, cadet: &c. Magna vis argumentorum ex hoc etiã
cauſarum genere deſumitur.

Locus gene-
rationum, et
corruptionũ
2. Top. 2.
loco. 31.

Ad locum efficientium cauſarum reuocatur locus ge-
nerationũ, & corruptionum. Quin etiã Ariſtoteles hunc
cum illo, coniungit. Argumenta ex hoc loco deſumpta ad
hunc modũ tractantur. Si generatio bona eſt, bonum eſt
quod oritur: ſin mala illa, malum etiam hoc. Si corruptio
ſeu interitus bonus eſt, res, quæ interit, mala eſt: ſin malus
ille, hæc bona. Hinc licet oſtẽdere. quanto cũ deſiderio, &
auiditate debuit doctrina Chriſti ſeruatoris noſtri excipi,
cuius natiuitatẽ tanta cũ exultatione Angeli, Reges, paſto-
res, cælu deniq; & terra celebrarũt: cuius mortẽ indigniſi-
mã muta etiã, & ſenſus expertia elemẽta deplorauerunt.
Hinc etiam probare poſſumus, peſſimus, & pernicioſiſſi-
mus fuiſſe Iudam, cùm eius natiuitas adeò fuerit deteſta-
bilis, vt dixerit ſumma veritas, Melius erat ei, ſi natus
nõ fuiſſet: mors adeò execrãda, vt ipſe deſperatione actus
ſemet

semet laqueo suspende-
rit, & miserā animam in suū locū,
id est damnatorū, ruptis visceribus exturbauerit. Nō ne-
gamus tamen, fieri posse, ut interitus rei bonæ, ratione ali-
qua sit malus, & male bonus. Mors enim Christi ratione
salutis, quā nobis peperit, optima fuit: & mors Herodis ^{Iosephus lib.}
perniciosa fuisset, ac lugēda, si indigna illa nobiliū strages ^{17. antiq. lu.}
sequuta esset, quā ille morti proximus optarat, & sorori
quasi testamento reliquerat. Sed hoc tantum dicimus, in-
teritum, rei bonæ, qua rei bonæ interitus est, esse perni-
ciosum, rei autem malæ, qua malæ, esse bonum, & optan-
dum. Quæ moderatio in generationibus etiam intelli-
genda est.

De argumentis ex fine. Cap. 22.

Finis est causa causarum omnium. Materia enim, nisi ^{Finis causa}
formam accipiat, rudis est atq; informis. Forma verò ^{causarum.}
si desit efficiens, nunquā in materiā inducetur. Efficiens
deniq; nisi finis cupiditate cōmoueat, nihil vnquā effi-
ciet. Est igitur finis causarū omnium causa & principiū.
Nec causarū modò est causa finis, sed multo etiam magis
mediorū, quæ in finē destinātur. Exempli causa habitatio
nō solū est finis eius, qui domū sibi extruit, itēq; formæ do-
mus, atq; materiæ, in quā forma domus inducitur, sed etiā
(ac multo veriūs) ipsius ædificationis, qua & cōstruitur
domus, & habitatio paratur. Quo fit, ut ex fine, quem
nobis proponimus, non solū probare possimus, quales

cætera causæ esse debeant, sed etiam qualia media ad finē
Triplex finis consequendum dirigenda sint, & præmittenda. Triplex
 igitur est finis. Alius est ea res, cui aliquid expetitur: quo
 pacto non solum Deus est finis noster, sed etiam alij homi-
 nes, atq; adeò nos ipsi nobis sumus fines. Nam & Deo glo-
 riam, & proximis, nobisq; ipsis salutem optamus. Qua fi-
 nis acceptione vtitur Propheta cum his verbis Deum al-
 loquitur, Propter te sustinui opprobrium, &c. hoc est, ad
 tui gloriam & laudem hæc omnia perpeffus sum: & Pau-
 lus cum ait, Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi sa-
 lutem consequantur: & Aristoteles cum dicit, Omnia
 (scilicet artificiosa) sunt gratia nostri, sumus enim &
 nos quodammodo fines. Alius finis est res, cuius fructio (vt
 sic dicam) aut vsus expetitur: quo pacto etiam Deus est
 finis noster, quia omnes volumus vt ipse seipso, & nos ipso
 fruamur: itemq; vita, honores, diuitie, quibus tñ alios vti,
 tum etiam nos ipsos cupimus. Qua significatione D. Au-
 gustinus intelligit Deū esse finem nostrum cum ait, Feci-
 sti nos domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec
 requiescat in te. Eodēq; finis significatu, probat Aristote-
 les nec honores, nec diuitias esse hominū vltimū finem, quo
 nimirū vt summo bono frui debeāt. Tertius est ipsa frui-
 tio (seu adeptio) aut vsus rei, quæ desideratur: qualis est
 aperta Dei optimi. Maximi cotemplatio in futura vita
 & possessio virtutū, honorum, aut diuitiarū in hac. Qua
 finis vsurpatione vtitur Aristoteles cum docet, cōtempla-
 tionem

Psal. 68.

2. ad Tim. 2.

2. Phy. 2.

1. Confess. 1.

1. Etbi. 5.

10. Etbi. 7.

& 8.

tionem Dei & substantiarum separatarū, vt in hac vita haberi potest, esse vltimū finem hominis (etenim fidei lumine minime edoctus non potuit progredi vltius) vsum verò rerum aliarū, vt salutis, roboris, pecuniarum, & honorum, nō esse vltimū finē, sed aliquatenus requiri.

1 Eth. 8 &
10. Eth. 8.

Ex fine primi generis (hoc est, ex re, cui aliquid expectitur) concludere possumus hoc modo, Deus efficit omnia propter se, igitur non est autor peccati, quādoquidem peccatum in Deū referrī non potest. Omnia sunt in Dei gloriam facienda, non est igitur Deus blasphemandus, non est proferendum verbum ociosum, &c. Optas proximis bona, ne sis igitur cuiquā occasio ruinae: Diligis te, ne te igitur male cupiditatis veneno perimas: vis perfectus esse, vende omnia, & da pauperibus, & sequere Christum. Ex fine secūdi generis (ex re videlicet cuius fruitio aut vsus desideratur) sic licet argumentari. Optas magna, cōtemne igitur parua. Vis abunde metere, ne parcē igitur semina: Vis turrim aedificare, prius ergo cōputa sumptus: Vis bellum committere, vide num sit tibi maior exercitus cogendus. Ex ipsa fruitione vel vsu, quem finē tertium fecimus, ita colliges. Optas Deum videre, esto igitur mundo corde: Vis esse particeps gloriæ Christi, patere igitur cū Christo. Ad locum finīū renocatur à quibusdā locus, Ab vsibus, eo quod vsus est finis officij, aut instrumēti, cuius est vsus. Verūm cū nomen vsus magis sonet effectum, quā causam, ad locum potius effectorum videtur pertinere.

Argumenta
ex fine primi
generis.

Ex fine secūdi
generis.

Ex fine tertij
generis.

VT tamen ad certam aliquam normam, tam variā
ex hoc loco argumentandi rationem redigamus, ad-
uertendum est, tribus modis posse effectum ex causa con-
cludi: primo quo ad potentiam, hoc est, quo ad posse esse:
altero quo ad actum, siue imperfectum, quod est fieri,
siue perfectum, quod est esse: tertio quo ad aliquam
affectionem ipsius, vt quo adesse bonum vel malum.
Primus modus. Primus probandi modus hoc pronunciato præscribitur
2. Pby. 3. ab Aristotele.

Causa potens & effectus in potentia simul sunt,
aut non sunt.

Hoc est, si iam extat causa ad effectū edendū apta du-
biū non est quin effectus esse possit (modo nō desint alie
cause, quæ vt effectus producat, cōcurrere ac cōuenire
debēt) quod si talis causa nō extat, nec effect⁹ esse poterit,
saltē potētia p̄pinquā, de qua loquor. Remota enim ac di-
stātī potētia, potestatēue, dubiū non est quin effectus, etiā
dū causa nō extat, verē dicatur possibilis, modō causa pos-
sit in rerū natura existere. Hinc suadebis posse Saracenos
Mauritaniae incolas ab Hispanis debellari: quia nō deest
Hispanis materia, ex qua possint arma cōficere: nec duces
periti, aut milites strenui, & exercitati, qui possint bellū
inferre: nec ignorāt optimā belli gerēdi formā: nec causa,
obquam bellum inferendum sit est iniusta.

Hinc

Hinc etiam probare quis posset, Abel non potuisse interfici gladio, quia nullus adhuc erat faber ferrarius, qui posset gladium cudere: vel quia nō dum erat materia propinqua gladij, ferrum videlicet ex priori materia conflatum. Secundus probandi modus hoc altero pronuntiato significatur ab eodem authore.

Secundus
modus.
2. Pby. 3.

Causa in actu, & effectus in actu simul sunt, aut non sunt.

Hoc est, si causa iam edit effectum, iam effectus editur: si verò nulla edit effectum, nec effectus editur. Hæc plana sunt, ac similiter intelligenda in præterito, & futuro tempore. Vt si causa edebat effectum, utiq; effectus edebatur: si edidit, editus est: si illa edet, edetur hic: Si ediderit, editus erit. Vt or autem edēdi verbo, non autē efficiendi, ne de sola efficiente causa loqui videar: quanquā inter vtrumq; verbū, quod ad vsum attinet, perparū interest. Ex causa tamen actu edente effectū non semper cōcluditur effectus in actu perfectō, hoc est non semper colligimus effectū editum esse. Quanquā enim ex materia & forma semper sic liceat argumentari, Materia, aut forma edit compositum, ergo compositum editū est: in efficientibus tamen, & finibus non valet, nisi earū editio sit ita perfectā, ut edi & editum esse idem sint. Quo pacto sic licet concludere, Deus creat nunc animam, ergo nunc anima perfectē est: Sol lucet, ergo dies est: Deus aperte videtur à beatis, ergo amatur. Licet quoq; ex absoluta positione causæ con-

Nū semper
ex absoluta
positiōe cau-
sæ concluda-
tur effectus

Y iiij

verum

INSTITVT. DIALEC.

verum hoc non fit nisi cum argumentamur ex causis necessarijs, hoc est, necessariò edentibus effecta sua, vt ex materia omnino disposita, aut ex quacunq; forma caduca & mortali, aut ex quibusdam efficientibus: vt si dicas, Materia est summo calore affecta, ergo ignis est: Anima leonis est in rerum natura, ergo leo est: Sol est, ergo lumen productum est: Motus celi est, ergo sub cælo res gignuntur, & intereunt. Dixi, Ex quacunq; forma caduca & mortali, quia in immortalibus non valet. Si enim dicas, Anima Socratis est, ergo & Socrates, nil cõcludes. Differt hic modus argumētādi à superiori, quòd ibi argumētābamur ex causa in actu, hoc est, ex causa edente effectum, hìc autem ex causa tantum absolutè posita in rerum natura.

2. Top. cap.
3. loco. 31

Tertium modum concludēdi effectum ex causis pressè aliquantulum tradit Aristoteles, in causisq; efficientibus duntaxat: his nimirum pronunciatis.

Quorum efficientia sunt bona, ipsa sunt bona.

Quorum efficientia sunt mala, ipsa sunt mala.

Quorum interimentia sunt bona, ipsa sunt mala,

Quorum interimenta mala sunt, ipsa sunt bona.

Idē dicit de generationibus & corruptionibus seu interemptionibus, vt suprā retulimus. Priora duo pronunciata cæteris etiam tribus generibus causarum accommodari possunt, latè tamen acceptis nominibus boni, & mali

mali, vt nimirum non tantum bona & mala in moribus, hoc est, laudanda, & vituperanda, comprehendant, sed etiam bona & mala tum nature, tum artis. *Exempla*. Hic seruus habet firmam corporis constitutionem, ergo est utilis: Hic est valetudinarius ergo inutilis: Hic equus habet aptam formam proportionemq; membrorum, igitur bonus: Hic ineptam, ergo parum valet: Milites sunt utiles Reipublicæ, ergo & bellum: Venefici sunt perniciosi, ergo & veneficia: Bona est vita cœlestis, ergo boni sunt labores, quos iusti pro ea perpetiuntur: Nil prodest superba vita, & diuitiarum iactantia nil confert, vana est igitur omnis cura, & sollicitudo cōquirendi superbos honores, & arrogantes diuitias. Ex arte similia exempla peti possunt, vt, hic paries est ex lapidibus & calce constructus, ergo bonus: Hic ex luto, ergo nil valet, &c. *Exempla* reliquorum duorum pronuntiatorum hæc sunt, Reges, qui maleficos non patiuntur viuere, sunt boni, ergo malefici mali: Tyranni, qui Christianos trucidabant, erant Christo detestabiles, ergo Christiani amabiles. Ceterum cum audis, Quorum causæ sunt bonæ, ipsa esse bonæ, subaudi, qua ratione à bonis causis proueniunt. Nam & si à bonis causis, mala quædam nascuntur (vt à viris probis leuia peccata) non tamen ab illis proueniunt, qua ex parte sunt bonæ. Sæpe etiam effectus, qui ab vna causa nō malus nasceretur, ab alia mala vitiatur, vt si quis restituat alienum gladium, vt, homicidium aliquod perpetretur.

Explicatio
pronuntia-
torum.

tur. Quin etiam sepe numero cū causæ omnes sunt bonæ, mala vna circūstantia potest effectum reddere vitiosum. Itaq; si causa est bona, effectusq; ab ipsa prouenit quæ ex parte bona est, tum demum erit bonus si aliunde non vitietur. Hinc facile colliges, quo pacto reliqua pronun-

Quam latè ciata sint intelligenda. Aduerte tamen hoc loco sub his *pateant pro* quatuor pronunciatis generalibus plurima specialia con- *posita pronū* tineri, vt Quorum causæ sunt honestæ, ipsa quoq; sunt honesta: Quorum vtilis, & ipsa sunt vtilia: Quorum iucunda, & ipsa iucunda: Quorum in precio habitæ, & ipsa in precio habentur: Quorum magni constant causæ, & ipsa magni constāt: atq; ita in cæteris pronūciatis. Quod vtq; dixerim ne existimes (quod nōnulli Aristoteli obijciunt) angustam valde ac ieiunam materiam his pronunciatis contineri. Aliæ quoq; enunciationes proponi possent alijs, atq; alijs effectorum conditionibus colligendis, vt, Ad cuius artis materiam pertinent causæ, ad eandem pertinent effecta: Quorum causas facilius assequimur, ea facilius *Generale* scientiā tenere possumus, & aliæ quam plurimæ. Sed hæ *pronunciatiū* omnes in hoc generali pronūciato, continentur. *non segniter* *notandum.*

Cuius conditionis est causa, eiusdem suo quodammodo est effectus.

Quod quo pacto sit intelligendum, in aliaque atque alia diducendum, iudicio magis expendendum est, quàm documentorum multitudine explicandum. Sed iam effectorum locum, qui huic proximus est, breuiter lustremus.

Quam multa sint effectorum genera, ex ipsa causa-
 sarum multitudine nullo negotio intelligi potest.
 Cum enim causa & effectus mutuò se respiciant, quàm
 multiplex fuerit causæ nomen, tam multiplex sit nomen
 effectus necesse est. Quin & usus loci, idem est ac superius *usus loci.*
 rioris, ordine duntaxat pronuntiatorum conuerso. Nam
 ut ex causis sic argumentabamur, Dantur causæ, quæ ad
 effectum edendum aptæ sunt, ergo effectus esse potest,
 sic ex effectu possumus concludere, Effectus esse potest,
 ergo dantur causæ, à quibus prouenire possit, atq; ita in
 cæteris pronuntiatis. Nisi quòd hoc plus virium habet ar- *Nota hæc.*
 gumentum ex effectis, quòd cum non ex quauis causa col-
 ligamus effectum esse, vel fore, ut ex Deo creaturam, ex
 quouis tamen effectu colligimus causam esse, vel fuisse, ut
 ex creatura Deum, & ex pictura pictorem. Item cum ex
 bonitate seu perfectione causæ efficientis nō possumus col-
 ligere maiorem perfectionem effectus, nec necessariò æqua-
 lem, ex perfectione tamen effectus cōcludimus aut maio-
 rem, aut certe æqualem perfectionē efficientis causæ. Itaq;
 cum usus loci huius ex superiori pateat, satis erit si ex
 quatuor effectorū classibus nōnulla exempla subijciamus.

Ex effectibus materiæ sic licet concludere. Hæc res
 genita est, ergo ex alia præcedente, quæ interijt, est ge-
 nita: Interire potest, igitur materia constat: Est
densa

densa igitur habet multum materiae: Rara, ergo parum. Grammatica distinguitur à Rhetorica, igitur oratio emendata, circa quam versatur grammatica, distinguitur ab oratione ornata, quae sub Rhetoricae consideratione cadit.

Ex effectibus formae, hoc modo. Conchilia sentiunt habentq; ex se quendam motum, ergo habent animam. Alia est proprietas terrae, alia lapidis, igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Haec area est omnium, quae æqualem ambitum habent, capacissima, est igitur rotunda. Hi characteres sunt inæqualis magnitudinis, ergo & ipsorum typi. Tabernaculum Moysi habuit aureū candelabrum, ergo Et exemplar eius, quod Moysi in mōte monstratum est.

Ex effectibus efficientis hoc modo, Deus produxit omnia ex nihilo, habet igitur potestatem infinitam. Ex quo effectorum genere sunt quam plurima exempla in sacris literis: vt est illud, Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Et illud, Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, nō considerat? Et illud, Cum enim sit inter vos zelus, & cōtentio, nōne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

Dent. 16.

Psal. 93.

1. ad Cor. 3.

Ex effectibus finium, quicquidem propriè sunt media destinata in finem, sic licet argumentari. Hic rex parat arma, & cogit exercitum, igitur vult bellum inferre, aut propulsare. Hic amicus arripit quancunque

occasionem expostulandi cū amico, ergo cupit ab amicitia eius discedere. Vnde illud, Occasionem querit, qui vult recedere ab amico. Hinc etiam licet concludere, Hic homo seruat diligenter mandata Dei, ergo proponit sibi caelestem vitam. Hic Christi consilio persuasus distribuit omnia in pauperes, vult igitur sequi Christum.

Prouerb. 1.

Huc spectant argumenta ex vsibus, cuius hæc sunt capita.

Argumenta ex vsibus.

Cuius vsus est bonus, id bonum est.

Cuius vsus est malus, id malum est.

Hinc probamus Dialecticā esse vtilem, quia vsus eius utilis est (tradit enim instrumenta disquirendi omnibus in rebus veritatem) Sophisticæ verò perniciosam, quia vsus eius est perniciosus, cū decipiat homines, atq; deludat. Hic tamen nomine vsus intellige vsum rei, quā ipsa per se, atq; ex natura sua sibi vëdicat: aliōqui ex malo vsu Iuris peritiæ, aut Medicinæ, aut Eloquentiæ (quibus multi abutuntur ad aliorum perniciē) licebit concludere, has artes esse perniciosas: contrāq; ex bono vsu illatarum iniuriarum, odij, & inimicitiarū (quas probi homines patienter sustinēt) licebit colligere iniurias, odia, & inimicitias esse res bonas: quod absurdissimū est. Hoc cū non animaduertant cæci hæretici nostri temporis ex abusu sacerdotij, pontificatus, & aliorum sacrorum ministeriorum ac piorum exercitiorum Ecclesiæ, quo nō pauci notantur, & arguuntur, colligunt quasi ex proprio harum rerum vsu, tollen-

Quis nam
vsus hoc lo-
co intelligē-
dus sit.

Error hære-
ticorum nos-
tri tēporis.

tolleda omnino esse de medio hæc sacra ministeria & pia exercicia. Quod quanta sit absurditate, ac cecitate plenū dici non potest, quia vna excepta virtute (qua quidem nemo, qui ea præditus sit, malè vti potest) nulla res adeò est bona & excellens, vt ea prauī homines abuti non valeant. Restant ex connexis antecedentia, & consequentia, de quibus iam dicendum est.

De locis antecedentium, & consequentium. Cap. 25.

Quo pacto
antecedentis
& consequē
tis vocabula
hic sumātur

ANtecedentis, & consequentis vocabula, non accipiūtur hoc loco pro duabus præcipuis partibus argumentationis, quarū altera ex altera efficitur (sic enim oīa argumēta essent ab antecedentibus, ex quo fieret, vt omnes loci essent loci antecedentiū) sed accipiūtur pro rebus, quæ necessario antecedūt, aut sequūtur aliquid in quæstione positū. Vt si quæstio sit, Vtrū aliqua virtus sit homini naturalis, nec ne, licebit partē affirmantem sic suadere ex antecedente virtutis. Iustitia est homini naturalis (aliō qui vita civilis, quæ sine iustitia cōstare nō potest, nō esset hominib⁹ naturalis) oīs autē iustitia est virtus, igitur aliqua virtus est naturalis homini. Ex consequente autē virtutis hoc modo, Omne, quod est rationi cōsentaneum est homini naturale (cū homo sit animal rationis particeps) Oīs autē virtus est rationis cōsentanea, igitur omnis virtus (ne dū aliqua) est naturalis homini. Vt ergo intelligas qualis nam sit

fit vsus horum locorum, aduerte, antecedentiũ (vt hoc lo- Duo genera
anteced. &
consequentiũ.
co sumuntur) duo esse genera, totidemq; consequentium.

Antecedens vno modo dicitur res, ex qua necessario se-
quitur aliud, siue ordine attributionis, quo pacto iustitia
est antecedens virtutis, cum virtus necessario de iustitia, ac
vniuersè prædicetur: siue ordine tēporis, quo pacto vulnus
in corde est antecedens mortis, quia necessario mors breui
consequitur. Aliò verò modo antecedens dicitur res, quæ
necessariò dāda est, si aliud dandū est, quo pacto adolescē-
tia est antecedens iuuentutis, & fundamenta ædificij. Si
enim infans futurus est iuuenis, necesse est vt prius adole-
scat: Itemq; si ædes futurae sunt, necessariò ante iaciēda
sunt fundamenta. Cōseques quoq; duplex est: vel id, quod
necessariò ex antecedēte prioris generis cōsequitur, vt vir-
tus cōparatione iustitiæ, & mors respectu vulneris in cor-
de, vel id, quod necessariò requirit antecedens posterioris
generis, vt iuuentus adolescentiam, & ædificium funda-
menta. Antecedentia & consequentia prioris generis vo-
cari possunt antecedentia, & consequentia simpliciter:
posterioris autem generis, antecedentia, & consequentia
ex hypothēsi, seu conditione. Vsus antecedentium & con-
sequentium simpliciter (quæ magis propriè antecedentia
& consequentia dicuntur) his duobus pronunciatis tra-
ditur ab Aristotele secundo Topicorum libro.

Quibus nos
minibus dis-
tingui poss-
sint.

Vsus antece-
dentium &
consequentium
simpliciter.
2. Top. ca. 2
loco. 13.

Posito antecedente necesse est poni consequens.

Sublato consequente, necesse est vt tollatur antecedens.

Exem.

Exempla. Iustitia est virtus, ergo rationi cōsentanea:
Iniustitia nō est rationi consentanea, ergo, nec virtus. Ha-
bet vulnus in corde, ergo breui morietur: Non morietur
breui, non habet igitur in corde vulnus. Huc spectat argu-

Ad Rom. 8. mentatio illa Pauli, Si autem filij, & hēres: in qua ex

Ibidem. re antecedente, cōcludit consequentem. Et illa, Sapientia
carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec
enim potest: in qua ex negatione rei consequētis, tollit an-
tecedentem, quasi dicat, Non potest esse subiecta, non est

Nota. igitur subiecta. Si tamen antecedens & cōsequēs æqualia
fuerint, hoc est, conuertibilia, vt Dialecticus, & differēdi
artifex, licebit sublata re, quæ erat antecedens, tollere eam
quæ fuit consequens, & posita consequente ponere antece-
dentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbis Domini

Ioan. 8. apud Ioannem. Cū enim dixisset, Qui ex Deo est verba
Dei audit, statim subiecit, Ptopterea vos nō auditis, quia
ex Deo non estis: quibus verbis tollitur res, quæ fuit con-
sequens, quia tollitur antecedens. Cū autem dixisset,

Ioan. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit
me, paucis interpositis, ex re, quæ fuerat consequens, posi-
ta, intulit antecedentem hoc modo, Si quis diligit me, ser-

Nota monem meum seruabit. Licebit etiā ex consequente, quod
latius pateat, posito, ponere antecedens, si consequens vni-
uersè accipiatur, vt cū paulo ante dicebamus, Omne quod
est rationi consentaneū est homini naturale, omnis autem
virtus est rationi cōsentanea, omnis ergo virtus est homini

natura

naturalis. Quale etiam est illud Pauli, Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum. Quasi dixerit, omnes nationes audierunt, ergo gens Iudeorum.

Vsus verò antecedentium & consequentium ex hypothesis, est omnino superiori oppositus. Quem ex secundo posterioris resolutionis libro his duobus pronuntiatis licet colligere.

Vsus antecedentiū & consequentiū ex hypothesis Cap. 12

Sublato antecedente, necesse est tolli consequens.

Posito consequente, necesse est poni antecedens.

Exempla, Hic infans, non adolescet, ergo nec iuuenis erit: Iuuenis erit, ergo & adolescens. Aedificanda est domus, ergo iacienda sunt fundamenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus aedificabitur. Hic verè amisit bona sua, ergo possidebat: Nil possidebat, ergo nihil amisit. Huc spectat illa mendax excusatio Giezi, Non iuit seruus tuus quoquā. Rogauerat Heliseus, Vnde venis Giezi? Tum ille quia redire aliunde nō poterat, nisi ante iuisset, negauit antecedens, vt Heliseus negatum consequens intelligeret. Illud quoq; Pauli, Quomodo inuocabunt eum, in quem non crediderunt: eodem modo tractatur. Cum enim credere sit antecedens inuocationis, qui nō credunt, inuocare non possunt. Illud verò Domini, si vis ad vitam ingredi serua mandata, ex consequente posito ponit antecedens Quod si quis obiecerit hoc argumentum duci ex loco finium, non igitur ex hoc: occurrendum erit alia & alia

4. Reg. 5

Ad Ro. 10.

Math. 19

Obiectio. Solutio anis madue, tēda

Z

alia

alia ratione idem argumentum ex diuersis locis desumi
posse. Qua igitur ratione ex fine colligit medium, ad locū
finium pertinet: qua verò ex consequente huius generis
posito ponit antecedens, ad locum consequentium spectat.
Sæpe etiam re distinguuntur huiusmodi argumenta. Nā
hæc argumentatio, Obijt, ergo vixerat, est ex consequente
non autem ex fine, quippe cū mors non sit finis (hoc est
causa finalis) vitæ, quod rectè docuit Aristoteles irridens
2. Ph. 2. illud Poëtæ. Extremum ob quod natus erat, fatumq; pe-
tiuit, hoc est mortem. Modo eodem dissolues id, quod quis
obijceret, Argumentum illud, Iustitia est virtus, ergo ra-
tioni consentanea, non pertinere ad hunc locum, quia per-
tinet ad locum totius vniuersalis, & alias sexcentas hu-
iusmodi cauillationes. Est autem perutile, quòd idem ar-
gumentum in multis locis reperiatur, multiq; sint aditus
& viæ vnius inueniendæ rei, vt si vno in loco vel scrutā-
di negligentia, vel quærēdi festinatione, quod optamus nō
inuenerim, altera tamē via, tertiæue tētantes, offendamus

De locis præcurrentium, comitantium, &
subsequentium. Cap. 26.

EX coniunctorum locis, restat vnus, quem circumstā-
tium nominauimus, atq; vt amplā regionē in tres an-
gustiores diuisimus, vt pote in locum præcurrentium, co-
mitantium, & subsequentium. Circumstantia quæ Cicero
Circumstan-
tia quæ.
In Top. adiuncta vocat, sunt ea, quæ cum re quidem coherent, sed

tamen non necessario: qua ratione distinguuntur hi loci à connexorum locis. Horum igitur, quædam antecedunt *Præcurrentia.* rem, vt portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, consuetudo, prouocatio, & huiusmodi alia, quæ omnia præcurrentia dicuntur: Quædam comitantur, vt locus, *Comitantia.* tempus, occasio, socij, dignitas, officium, apparatus, & cætera id genus, quæ non sine causa comitantia vocauimus.

Alia subsequuntur, vt laus, diuitiæ partæ, infamia, reprehensio, exhaustum patrimonium, & huiusmodi alia, quæ appellauimus subsequencia. Hinc probat Orator, hominem perpetrasse homicidium, quòd paulo ante colloquutus clam fuerit cum amicis, quod de nocte domum exierit, quòd auditus sit subinde pedum crepitus, armorum strepitus, quòd postea latebras quæserit, quod inuentus ex palluerit, aut rogatus titubauerit, &c. Quæ quidem argumenta & si necessaria non sunt, sæpè tamen, probabilitatem afferunt, *Orator sæpius, quam Dialecticus vtitur hoc loco.* sæpius suspicionem mouent. Promde & si Dialecticus eorum inuentionem docet, Orator tamen sæpius inuentis utitur.

Verum enim vero si multa ex his ad eandem conclusionem iungantur semper probabilitatem aliquam faciunt, vt merito dicere possis, non modò eorum doctrinam, sed usum etiam à Dialectico non esse alienum. Pressius hæc alij ex Aristotele *Cap. 23* secundo Rhetoricorum libro accipiunt, cum vocant communiter accidentia, hoc est, quæ maxima ex parte re antecedunt, aut comitantur, aut subsequuntur. Pronunciata, quæ huius loci usum doceant, nulla sunt certo numero

Pronunciata huius loci

mero comprehensa. Sed referenda huc sunt multa proba-
Psal. 17. bilia prouerbia, quale est illud Dauidicum, Cum sancto
 sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum
 electo electus eris, & cum peruerso peruertêris. Omnia
 tamen in hoc vno generali pronunciato intelligi vtcumq;
 possunt.

Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est
 esse rem, quam circumstant.

- Exod. 23.* Ex præcurrentibus est illud in Exodo, Sedit populus
 manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Et illud
Ad Gal. 5 Pauli. Quod si inuicem mordetis, & comeditis videte ne
 ab inuicem cõsumamini. Et illud Domini apud Mathæū,
Mat. 16. Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum enim est
 cælum. Et mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cæ-
 lum. Faciem ergo cæli dyjudicare nõtis, signa autem tem-
 poris non potestis? hoc est, num prope sit mundi redem-
 ptio & salus?
- Math. 18.* Ex comitantibus est illud, Videte ne contemnatis vnũ
 ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum semper
Act. 2 vident faciem patris mei, qui in cælis est. Et illud Petri in
 die Pentecostes, non enim sicut vos existimatis hi ebrij
Physiognomica. sunt, cùm sit hora diei tertia. Huc pertinent signa Phy-
 siognomica, quibus naturale ingenium cuiusq; coniectant
Arist. in Phy siognom. physici. Exempli causa coniectat Aristoteles eos, qui fron-
 tem habent paruam indisciplinabiles esse: qui valde ma-
 gnā, tardos: qui rotundā, insensatos: qui minus planā,
 saga.

sagaces: qui quadratam, & moderatam, magnanimos: & alia quam plurima.

Ex subsequenter hęc sunt. Non tardes conuerti ad *Eccle. 5.*
 Dominum, & ne differas de diem in diem: subito enim veniet ira illius. Et illud Pauli, Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est: & quę sequuntur vsque ad finem capitis. Illud quoq; Augustini in laudem B. Laurentij, Necesse, inquit, erat, vt initia bona fierent, quorum finis est optimus subsequutus: & martyres eos nō solum fuisse cum passi sunt, sed etiam martyres Christi fuisse cum viuerent, &c. Latissimè patent hi loci, qui eò etiam frequentius, quàm ceteri sunt in vsu, quò patentiores sunt, & facilius argumenta suppeditant. Sed iam ad locos disiunctorum argumentorum ingrediamur, primūmq; videamus consentanea, ex quibus statim sese offerunt similia.

De loco similitudinis.

Cap. 27.

Similia hoc loco non tantum dicuntur ea, quorum eadem est qualitas, sed ea omnia, quibus aut vnum aliud quid cōuenit, aut certè plura, quę *ἀναλογικὰ* proportionem uel aliquam inter se habent. Verbi causa duę res cādidę, quę cādidę sunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdē speciei dicuntur similia, quoniā eandē qualitatem, aut quantitatem aut essentiā comun habent. Mens verò & oculi: serenitas & tranquillitas, numerantur in similibus, quoniam

Similia, quę
 aut aut hoc
 loco.
 1. Top. 14

Et si quæ eiusmodi sunt, nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones, habent tamen quandam inter se proportionem. Vt enim mēs se habet ad animum, sic oculi quodāmodo ad corpus, atq. quod est in aëre serenitas, idē proportionē quadā est in mari tranquillitas. Vsum igitur huius loci hic duob⁹ pronūciatis tradit Aristoteles.

Vsus loci.
2. Top. 2. loc.
co. 32.

Quod iu vno similitum valet, valet in ceteris.
Quod non valet in vno, nec in cæteris.

Exempla. Corpus regitur oculis, ergo animus mente gubernandus est. Si nauiculatores sua opera & industria possent mare tranquillum facere, id magnopere curarent, igitur cū iij, qui in Reipublicæ administratione versantur, pacem omnium ordinum obseruandis legibus consequi valeant, si id non faciunt reprehensione sunt dignissimi. Vt vascula oris angustū superfusam humoris copiam respuunt, sensim autem influentibus, vel etiam instillatis complentur: sic tenera puerorum ingenia grandia non statim percipiunt, quæ tamen pedetentim progrediendo facile addiscunt. Huc spectat totum genus exemplorum, quod quartam argumentationis formam superiori libro fecimus, siuè propriè dicantur exempla, siuè parabola, siuè apologi. Quin etiam non desunt, qui dicant, Exemplum nullam esse argumentationis formam, sed totum ad materiam huius loci pertinere, de qua re alibi disputandum est. Sunt verò hoc ex loco tam multa in diuinis scriptis argumenta, vt passim omnibus sint obuia. Hinc con-

Huc spectat
totum quartum
argumentum
argumentationis
generis
aut.

cludunt apud Sapientem impij in inferno positi, res cadu- Sap. 5.
cas, quibus se totos tradiderunt, nihil sibi contulisse. Tran-
sierunt, inquit, omnia illa tanquàm umbra, & tan-
quam nuncius præcurrens, & tanquam nauis quæ pertran-
sit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, non est ve-
stium inuenire nec semitam carinæ illius, &c. Et post
pauca id confirmat Sapiens, Quoniam, inquit, spes impij
tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam
spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquam
fumus qui à vento diffusus est: & tanquam memoria ho-
spitis vnius diei prætereuntis. Paulus ad Corinthios. Ne

scitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate igitur vetus fermentum ut sitis noua 1. ad Co. 5.
conspersio. Et infra Quis militat suis stipendijs vnquā? Cap. 9.
Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis
pascit gregem & de lacte gregis non manducat? Nesci-
tis, quòd qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt
edunt? & qui alterio deseruiunt, cū altario participant?

Ita & Dominus ordinauit iis, qui euangelium anūciant, de
euangelio viuere. Latissimè verò patet huius loci vsus in
colligendis attributis vnius analogi ex attributis alterius.
Ut ex cōditionibus gubernatoris dirigētis nauē cōditiones
Regis gubernantis Rēpublicā: & ex ijs, quæ cōueniūt pa-
stori, ea, quæ cōueniunt episcopo: & ex effectibus panis ef-
fecta corporis Dñi: & ex proprietatib⁹ seminis pprietates
verbi Dei: & ex varijs qualitatibus terræ, in qua semen

Z iij susci-

suscipitur, quàm varij sint affectus auditorũ diuini verbi. Quo vsu nullus prope dixerim est feracior fœlicior in hoc locorũ campo. Non desunt tamen qui dicant, omniũ loco-
rum, è quibus ducuntur argumenta, nulli ferè minũs esse
virium contra renitentem auditorẽ, quàm similitudinis:
ad eum verò, qui sponte sequitur, docendumq. se præbet,
nullum esse accommodatiorem. Aperit enim rem, si rectè
adhibeatur, & quandã eius imaginẽ subijcit animo: vt cũ
assentiendi necessitatem nõ afferat, afferat tacitum dissen-
tiendi pudorẽ. Verũ si similia, qua ex parte similia sunt.
probè teneantur, non est vsque adeo infirmum hoc argu-
mentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuina-
cere non possit.

Rodolp. 1. de
inuen. 26.

Documentũ
animaduert-
endum.

Discrimen-
trium sequẽ-
tium locorũ
d. superioris
bus.

De loco maiorum. Cap. 28.

ARGUMENTA, quæ ex locis hætenus inuẽtis erui-
 mus, nõ desumebãtur ex tota quæstione sed ex subiecto,
 aut prædicato quæstionis. Aut enim erant definitiones,
 aut descriptiões, aut notationes eorũ, quæ in quæstione cõ-
 cludẽda subijciebãtur, vel prædicabãtur: aut modo aliquo
 affecta ad ea, quæ subijciuntur, aut prædicãtur. Nunc in-
 cidimus in locos, ex quibus quæ depromũtur argumẽta, af-
 fecta sunt ad totã quæstionẽ cõcludenda, hoc est, ad ipsam
 totã cõclusionẽ. Nã maiora, quæ nunc primũ occurrũt, di-
 cuntur ea, quæ maiore habent probabilitatẽ, quàm ea enũ-
 ciatio, quæ concludenda, & confirmanda est: minora, quæ
 minorem: paria, quæ parẽ, seu equalẽ. A maioribus huius-
 modi.

modi argumenta ducuntur, Si Maraganū non fuit à centum viginti millibus expugnatum, nō expugnabitur à viginti millibus. Si in diuitijs adiuncta etiā potestate, ac honoribus nō est summū bonū, quī fieri potest, vt in diuitijs minis obscuri, ac priuati sitū sit? Si eloquētia Ciceronis nō potuit persuadere Octauio, in quē maxima beneficia contulerat, ne se traderet superbo, ac impotenti hosti Antonio, quī conuenit, vt Rex vincatur nudis precibus, ne tradat iustissimæ neci regie maiestatis proditorē? Huius loci vsus in hoc vno pronunciato positus est,

Si id, quod verisimilius videtur, non est verum, ne id, quod minus videtur, verisimile.

Itaq; tractatio huius loci tota est negatiua. Huc spectat illud fratrum Ioseph ad dispensatorem, Pecuniā, quam inuenimus in sumitate sacerdotum, reportauimus ad te de terra Chanaan: & quomodo consequens est, vt furati simus de domo domini tui aurū, vel argentū? Et illud domini apud Ioānem, Si terrena dixi vobis, & nō creditis, quomodo si dixero vobis cælestia credetis?

Hoc pronunciatū tribus explicat Aristot. 2. Top. extremocap. Gen. 44

Ioan. 3.

De loco minorum.

Cap. 29.

Quo autem pacto tractanda sint argumenta ex loco minorum his exemplis intelliges. Si parua sæpe Lusitanorum classis Thurcarum in India impetū fregit, cur modo id nō facient, omnes Orientis vires? Si pro Christo cōtemnenda est vita, cur nō pecunia? Si pro inimicis orandū est, cur amici odio persequēdi? Itaq; tractatio argumentorum huius

huius loci est omnino opposita superiorū tractationi. Totā enim est affirmatiua, cū illa sit prorsus negatiua, Po-
test igitur hoc vno prouunciato doceri.

Hoc docet
Aristoteles
tribus itidē
pronūtiatis.

Si id quod minus verisimile est, verum est, & id etiam
erit, quod magis verisimile videtur.

Huc spectat illud Moysi iam iam morituri ad populū
Israeliticum, Ego scio contentionem tuā, & cervicē tuam
durissimam. Adhuc viuente me, & ingrediente vobiscum
semper cōtentiose egistis contra Dominū, quanto magis,

1. Reg. 14 cum mortuus fuero: Et illud Ionathæ, Turbauit, inquit,
pater meus terram: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi
mei, eò quod gustauerim paululū de melle isto: quanto ma-
gis si comedisset populus de praeda, inimicorum suorum?
nōne maior plaga facta fuisset in Philistim? Et illud Do-

Math. 7 mini apud Mathæum, Si ergo vos cum sitis mali, nōstis
bona dare filiis vestris, quāto magis pater vester, qui
in cælis est, dabit bona petcrtibus se? Et illud Bernardi
in verba ea Domini, Pater ignosce illis, quia nesciūt, quid
faciunt, Quomodo, inquit, potabis domine desiderantes te
torrente voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigentes te

Bernard. de
passione Do-
mini.

Cic. in Top.
Quint. li. 5.
cap. 10. Ro-
dolph. 1. lib.
25. & alij
quidā ex re-
cēctioribus.

deo misericordiæ? Aliter accipiuntur à multis nomina ma-
iorum, & minorum, aliterq; hi duo loci explicantur, atque
tractantur: Cæterū nos Aristotelē quasi ī hac re luculētius
& melius loquutū (vt aliās docebimus) libēter sequimur.

De loco parium. Cap. 30.

ARgumenta ex loco parium hoc modo explicantur. Si
abstinentia virtus est, & continentia erit: Si iactan-

tia vira

tia virtus non est, ne hypocrisis. Quæ pœna aduersus interfectorem patris iusta est, eadem aduersus matris. Si filius patris iussa contemnere non debet, nec matris. Si virtus amplectenda est, vitia repudianda. Si duces non ideo mali habentur quod interdum superantur, cur Philosophi male audiunt, si aliquando falluntur? Itaque hic locus tum affirmatiuè, tum negatiuè tractatur. Id quod Aristoteles tribus documentis enucleatè docet. Possunt tamè illa hoc vno expeditius, & planius significari.

Aristot. 2.
Rhet. 23.

Vfus loci.
2. Top. ca. 4.

Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiam quæ videtur æque probabilis vera erit, aut falsa.

Huc spectat illud sapientiæ ita dicētis, Quia vocaui, & renuistis: extendi manū meam, & non fuit qui asspiceret: despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsana bo, cū vobis id, quod timebatis, aduenerit. Et illud nolite iudicare & nō iudicabimini, nolite cōdenare, & nō cōdenabimini. Dimittite, & dimittemini. Date & dabitur vobis. Nō immeritò autè hæc, & alia huiusmodi argumēta, quibus in sacris literis ex meritis cōcludūtur præmia, aut ex peccatis supplicia dicūtur ad hūc locū pertinere: quia et si p̄mia cœlestia sūt maiora meritis, & supplicia inferiora delictis: ex diuina tamè largitate, ac mīa, quædā inter hæc cernitur ratio iustitiæ, ac p̄inde æqualitatis. Ad vsum huius loci p̄tinet illud p̄nunciatū, quod Arist. eodē loco affert.

Prou. 1.

Luc. 6.

Si incrementū prædicati sequitur incrementū subiecti, prædicatū sequitur subiectum: quod si incrementū non sequitur incrementum, nec prædicatum sequetur subiectum.

Vt si

INSTITVT. DIALEC.

Vt si maior virtus est melior, aut maxima optima, virtus utique est bona. Est enim par ratio. Quod si maior non esset melior, aut maxima optima, nec virtus omnino esset bona. Sunt enim & hæc paria. Reciprocatio pronuntiatur etiam hoc pronuntiatum in hunc modum. Si prædicatum sequitur subiectum, incrementum prædicati sequetur incrementum subiecti: quod si prædicatum non sequitur subiectum, nec incrementum sequetur incrementum. Quod quidem sic efferi solet, Vt simpliciter ad simpliciter, sic magis ad magis, & maximū ad maximū. Vt si facere iniuriā est malū, maiorem facere peius erit, & maximā pessimū. Sed hæc reciprocatio nō ad hūc locū, sed ad tractationem quæstionis cōparatæ quā infrā subiiciemus, pertinet. Verū tam pronūciatum ipsum, quā eius reciprocatio intelliguntur in ijs, quæ prædicantur per se. Alioquin nō vsquequaq; veritatē continēt. Nec enim rectē dixeris, Maior vini vsus est peior, aut maximus, pessimus igitur vsus vini est malus. Nec itē, Exercitatio corporis est bona, igitur maior est melior, & maxima optima. Causa est, quia nec maiori vsui vini conuenit per se vt sit peior, aut maximo vt sit pessimus: nec exercitatio corporis est per se bona, sed per accidens: alioquin omnis exercitatio corporis esset bona, & omnis vini vsus malus.

Videntur etiam ex hoc loco depromi argumenta ex transumptione, quibus propositū suademus in ea re, in qua

ex

Reciprocatio pronuntiatur etiam hoc pronuntiatum in hunc modum. Si prædicatum sequitur subiectum, incrementum prædicati sequetur incrementum subiecti: quod si prædicatum non sequitur subiectum, nec incrementum sequetur incrementum.

D. Tho. 3. cō. gent. 139.

ex concessione alterius par sit ratio. Vt si quis probet eandem facultatem naturalem (vt aspectum, aut gustatum) esse contrariorum, vt inde probatū relinquat, contrariorū eandem esse scientiā. Id enim rectè cōcludetur, quia is, cui suadere principale propositum volumus, asserit, sibi fore satisfactum, si naturalis aliqua facultas contrariorū esse confirmetur. Argumentū igitur, quod probande minus principali conclusioni, ad quam disputationem transferimus, adhibetur, ex loco parium videtur desumi, nō quidem qua ratione immediatam, minusq; principalem conclusionem suadet, sed qua principalem, in qua par esse ratio censetur: Sic qui hoc modo argumentatus fuerit, Album & nigrum cadunt sub aspectum, album, & nigrum sunt contraria, igitur aspectus est contrariorum, probatum relinquet ex pari, cōtrariorum eandem esse scientiā, ob quā conclusionē translata est disputatio ad superiorem.

De loco dissimilium.

Cap. 31.

R Estant ex locis disiunctorum argumentorum ij, in quibus latent dissentanea. Primus verò est dissimilium: qui quidem iccirco, ab Aristotele secundo topicorum libro videtur prætermisus, quia ex loco similium facile intelligi potest. Dissimilia igitur hic censentur ea quibus, quā talia sunt, nec vnum aliquid commune est, nec plura, quæ inter se proportionem habeant, vt candidum, &

Dissimilia
quæ hic dis-
cuntur

atrum.

Vsus loci. *atrum: iustus, & iniustus: homines & belluæ: Vsus dissimilium his pronunciatis docetur.*

Disimilibus dissimilia conueniunt
Quod vni dissimilium, quia dissimile
est, conuenit: non conuenit alteri.

Vt si iustus, quia iustus, laudandus est, iniustus reprehendendus erit. Item si belluarum non est futura providere, quia belluæ sunt, hominum erit prospicere futurum tempus. Valet autem non parum hic locus ad resistendum alteri. Si enim quis concluderet, hominibus omnia debere esse communia, quod cæteris etiã animalibus omnia communia sunt, apte resisteret, qui negaret, id recte concludi, quia homines, & belluæ quæ sunt eiusmodi, sunt dissimiles. Itaque plus virum habet ad resistendum, quam ad impugnandum hic
Tob. 8. *locus, Huc spectat adhortatio illa Tobie iunioris ad spiritum sanctum, ut ante usum thori tres noctes secum orationi insistat, Filij sanctorum, inquit, sumus, & non possumus ita coniungi ut gentes, quæ ignorant Deum. Et illud Domini apud*
Matth. 5 *Matthæum, Si diligitis eos, qui vos diligunt (hoc est si tantum hos diligitis) quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? Et illud*
Cap. 6. *Pauli posteriori ad Corinthios epistola: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem*

conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidei cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Conclusio est, Nō est vobis iugum ducendum cum infidelibus: reliqua oratio, probatio est ex dissimilitudine.

De loco oppositorum deq; generali oppositorum vsu. Cap. 32.

Alter locus eorū, in quib⁹ dissentanea cōduntur, est oppositorū proprius. Opposita verò aut mutuò referuntur, vt dñs & seruus: aut sunt cōtraria, vt virtus, & ^{Opposita} vi que. ^{que.} tium: aut priuatiuè opposita, vt aspectus, & cecitas: aut cōtradicētia, vt candidū, & nō candidū. Quoniā igitur de hisce extremo secūdo libro differuimus, solus loci vsus nūc ^{lib. 2. Ca. 17.} explicādus est. Duo sunt cōmunia pronūciata, quæ cōmuniter omnibus oppositis conueniunt, Alterum est,

De quocunque affirmatur alterum oppositorum negatur reliquum.

Quod quidē ex ipsa oppositorū natura nascitur: Nā cū oīa opposita, quā opposita sunt, sint repugnātia, repugnātiaverò, vt primo libro docuimus nō possint de eadē re ^{Cap. 31.} simul affirmari, efficitur, vt de quacung; alterū verè affirmaueris, alterum negare debeas necessariò. Quod quopareto intelligendum sit, eodem loco diximus. Exemplacuiq; sunt obuia. Sophroniscus est Platonis pater, non est igitur eiusdem filius: Si virtute præditus, non est vitiosus: Si aspectum oculorum habet, cæcus non est: Si est candi-

dus,

dus, non est non candidus. Non addidimus autem de quo-
 cunq; alterum negatur, affirmari alterum, quia sæpiſſimè
 non ita est. Nec enim si Socrates non est præceptor, statim
 discipulus verè affirmabitur, aut contra: nec si non est,
 candidus, necessariò dicendus est niger, & sic in alijs quā
 Gal. 5. plurimis. Ex hoc pronunciato est illud Pauli ad Galatas,
 Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Ca-
 ro enim (ideſt carnis propensio) concupiscit aduersus spi-
 ritum, spiritus autem aduersus carnē. Hæc enim sibi inui-
 cem aduersantur. Alterum pronunciatum est.

2. Top. 3.
 loc. 25. &c.

Si alterum e duobus oppositis sequitur alterum
 e duobus aliis, reliquum sequetur reliquum:
 quod si posterius non sequitur posterius, nec
 prius sequitur prius.

Verbi causa, cūm pater, & filius sint relatiuè opposi-
 ta, itemq; relatum maioris comparisonis, & minoris com-
 parationis, relatum autē maioris comparisonis vniuersè
 dicatur de patre, relatum vtiq; minoris comparisonis vni-
 uersè dicetur de filio: quòd si quartum non ita diceretur
 de secundo, nec tertium sanè de primo. Item cum virtus,
 & vitium sint contraria, itemq; laudandum, & reprehē-
 dum, omnis autem virtus sit laudanda, omne haud dubiè
 vitium erit reprehēdendum: quòd si hoc non esset repre-
 hendendum, ne illa quidem esset laudanda. Item cūm aspe-
 ctus & cæcitas sint priuatiue opposita, itemq; sensus, &
 priuatio sensus, omnis autem aspectus sit sensus, omnis cæ-
 citas

citas erit sensus priuatio: quòd si priuatio sensus non dicè-
retur de cecitate, nec sensus de aspectu diceretur. Deniq;
cum homo, & non homo sint cōtradicientia, itemq; animal,
& nō animal, omnis autem homo sit animal, omne vtique
non animal erit non homo: quod si non omne non animal
esset non homo, nec omnis homo esset animal. In hoc tamen *Aliter ex-
truitur cōse-
quentio in cō-
tradictibus
atq; in aliis
oppositis.*

In illis enim tam antecedens, quàm conse-
quens, inchoabatur in eadem complicatione contrario-
rum (sic enim dicendum esse docuimus, omnis pater est re-
latum maioris comparationis, igitur omnis filius est mi-
noris, omnis virtus est laudāda, igitur omne vitium repre-
hendendum: Omnis aspectus est sensus igitur omnis cæ-
citas est sensus priuatio: quam consequentiam vocat Ari-
stoteles ἀκολουθεῖν διὰ τὴν πρὸς τὰ αὐτὰ, idest consequentiam in eisdem *Consequentia
in eisdem lo-
co eodem.*
seu directò contextam) at in contradicentibus, antecedens
inchoatum est in vna complicatione, consequens in altera:
hoc modo, Omnis homo est animal, igitur omne non ani-
mal est non homo. Atque hanc consequentiam vocat Ari-
stoteles ἀνὰ πάλιν, idest ordine conuerso. *Consequentia
conuerso or-
dine.*

Itaq; hoc modo intelligendum est pronunciatum. Si al-
terum è duobus inter se, oppositis sequitur alterum è du-
obus alijs similiter oppositis inter se, reliquū aut directò,
aut conuerso ordine sequetur reliquum: quod si hoc nō sit
verum, nec illud verum erit. Hoc tamen animaduertendū

Aliter alii
quanto. Ari-
stoteles.

est, in omnibus relatiuè oppositis tractari directo conse-
quentiam: in omnibus contradicentibus ordine conuerso,
in contrarijs autem, & priuatiuè oppositis nunc directo,
nunc conuerso ordine. Directò quidem, vt exemplis propo-
sitis ostendimus. Conuerso autem ordine, vt si dicas, Quis
quis habet bonam corporis habitudinem sanitate fruatur,
igitur qui laborat morbo aliquo, habet malam corporis ha-
bitudinē. Nec enim dixeris. Ergo quisquis habet malam
habitudinē corporis, laborat morbo. Nam sanitas & mor-
bus sunt internæ corporis constitutiones: bona autem cor-
poris habitudo internam simul, & externam cōplectitur:
mala verò est ea, quæ vel intrinsecus tantum, vel solum ex-
trinsecus, vel utroq; modo vitiosa est. Ex quo fit vt cum sa-
nitas necessario sequatur bonam corporis habitudinem,
non recte inde colligas, quòd morbus necessario sequatur
malam: sed cōtrà quòd mala corporis habitudo sequatur
morbum. Quanquam re vera bona corporis habitudo, &
mala non sunt omnino contraria: quia non habent idem
omnino subiectum: siquidem mala potest inesse extrinse-
cus tantum, aut tantum intrinsecus: bona vero non nisi in-
trinsecus simul, & extrinsecus inest, vt dictum est. In
priuatiue oppositis hæc cape exempla. Si quis est aspectu
præditus, est præditus sensu, igitur si quis est sensu pri-
uatus, est cæcus. Nec enim recte colliges directò. Igitur
si quis est cæcus, est sensu priuatus, cum hoc plane falsum
sit. Item, Quisquis est mathematicus, est scientia prædi-
tus

rus, igitur quisquis est scientia priuatus mathematica priuatus est, non autem. Quisquis est mathematica priuatus, est priuatus scientia. Item. Quisquis abundat auro, & argento, est diues, igitur quisquis est pauper auro & argento priuatus est, non autem, Quisquis priuatus est auro & argento, est pauper, quippe cum diuitijs naturalibus abundare possit. Quanquam re vera paupertas, & diuitiæ non sunt omnino priuatiue opposita, quia paupertatis nomen plus tollit, quam diuitiarum vocabulum ponat. Pauper enim nemo dicitur, nisi qui & naturalibus, & artificiosis priuatus est diuitijs: diues autem etiam is dicitur qui vel alteris tantum abundat.

Sed obijciat aliquis contra ea, quæ diximus, in hunc modum ex hoc antecedente. Quicquid est sensibile est, ut ita dicam, intelligibile, nec directò licet colligere, sensum esse intellectum, nec ordine conuerso intellectum esse sensum, non est igitur verum pronunciatum in relatiue oppositis. Rursusq; ex hoc antecedente, Auaritia est vitium, nec colliges effusionem (seu prodigalitatem) esse virtutem, nec contrà, virtutem esse effusionem, igitur nec in contrarijs verum est idem pronunciatum.

Ad hæc. Ex hoc antecedente Aspectum habens viuit, nec concludes cæcum esse mortuum, nec eum, qui mortuus est, esse cæcum, igitur nec in priuariue oppositis est verum. Prima tamen obiectio facile soluetur, si dicas, tum esse verum pronunciatum in relatis, cum relatum, quod

Prima obie-
ctio.

Secunda.

Tertia

Solutio pri-
ma.

in antecedente sequitur alterum, sequitur illi respectu eiusdem: aliôqui fieri posse, vt cum alterum sequitur alterum, reliquum nō sequatur reliquum. Satis autem constat, res sensibiles nō esse intelligibiles respectu sensus, quē respiciunt, quatenus sensibiles sunt. Secunda verò & tertia obiectio eā tem ratione diluuntur. Quod enim in pronunciato dicitur, Si alterum sequitur alterum, cum hac moderatione intellegendum est, Nisi etiam sequatur reliquum. Illud autem perspicuum est, vitium ita sequi auaritiam, vt etiā sequatur effusionem: quandoquidem vtraque est vitium. Itemque viuere, ita sequi eum, qui a spectatū habet, vt etiam sequatur eum, qui cæcus est. Vterque enim viuit. Non est igitur cur pronuntiandum ob ea, quæ proposita sunt, argumenta, de medio tollendum sit. Vt igitur ex eo maiorem fructum percipias, diuide illud in quatuor specialia, pro ratione quatuor generum oppositionis, hoc videlicet modo. Si relatum sequitur relatum, relatum prioris sequitur relatum posterioris: Si contrarium contrario in est, contrarium alterius contrario alterius in erit: Si habitus sequitur habitum, priuatio sequetur priuationem, et e contra, Si priuatio priuationem sequitur, habitus sequetur habitum: Si affirmatio sequitur affirmationem, negatio sequetur ordine conuerso negationem. Vtuntur autē hoc loco sæpe numero nō solum humane literæ: sed etiā diuina, vt cum Paulus ait, prudentia carnis mors est, hoc est interimit: prudentia verò spiritus vita & pax, id est

Solutio secū
de ac tertie.

Nota hec.

vitam & quietem affert: quasi hoc ex illo concludens.

De speciali usu oppositorum.

Caput. 33.

Praeter duo generalia oppositorum pronunciata, sunt *Specialia oppositorum pronunciata*
alia quaedam specialia. Relatorum igitur haec sunt.

Quae mutuo referuntur, mutuo seponunt, tolluntque.

Quae mutuo referuntur, simul cognoscuntur, aut ignorantur.

Haec patent ex libro primo. Ex priori pronuntiato est, *Cap. 13.*
illud Ioannis Baptistae de Christo servatore nostro & ec- *Ioannes. 3.*
clesia, Qui habet sponsam sponsus est. Illud quoque Pau-
li ad Corinthios ex eodem pronuntiato videtur tractari,
Non sum, inquit, Apostolus? Non ne opus meum vos estis
in Domino? Et si alijs non sum Apostolus, sed tamen vo-
bis sum: Nam signaculum apostolatus mei vos estis in do-
mino. Cum enim Apostolus, hoc est, missus, ad aliquem, aut
aliquos missus sit, exijs, apud quos ut minister Domini le-
gatione sua functus erat Paulus, conclusit se missum a Do-
mino, hoc est, se esse illis apostolum. Ex posteriore pronun- *Caput. 14.*
ciato est illud Domini apud Ioannem, Si me cognovissetis, &
patrem meum utique cognovissetis, & alia pleraque in hanc
sententiam. Contrarijs haec duo peculiariter pronunciata *2. Top. 3. loc*
assignat Aristoteles. *co. 23. & 24.*

Illud non est insubiecto dato, quo inhærente
sequitur, duo contraria simul esse.

Illud non est insubiecto, cuius contrarium non potest eidem inesse.

Ad iij

Ex

Matb. 26.

2. top. 2. loc.
17. & 1. prae
di. capu. 10.

Ex priori probat Aristoteles pro Platone ^{id est} hoc est speciem Socratis non esse in Socrate, quia si esset moueretur simul, acquiesceret. Moueretur enim, quia Socrates mouetur (siquidem cū mouemur, oīa, quae in nobis sunt mouētur) quiesceret autē quia idea dicitur esse imobilis. Ex posteriori docet concludi posse, quod odiū non sit in ea animi parte, quae appetitus irascibilis appellatur, quia amor adio contrarius non potest esse in irascibili. Itemq; ignorationē non esse in cupiendi parte, quia scientia ignorationi contraria in parte cupiendi esse non potest, cū sit in parte intelligendi. Hoc tamen pronuntiātū non valet in ijs contrarijs, quorū alterū naturā inest, vt patet. Ex priori pronuntiato probabit Theologus, in illis verbis Dñi, Verūta men non sicut ego volo, sed sicut tu, non significari, quod Christus eo tēpore aliquid voluerit diuinæ voluntati contrarium, quia si ita esset, cum ex iisdem verbis constet, ipsum tum voluisse quod pater decreuerat, necessariò fieret, vt in eadem voluntate duae simul darentur appetitiones contrariae. Ex posteriori autem probabit fidem non esse in voluntate, vt in subiecto, quia error in fide, qui si dei contrarius est, non potest esse in voluntate, cū omnis error in intellectu sit. Contrarijs verò immediatis, reliquisq; duobus oppositorum generibus hoc peculiare pronuntiātum assignari potest.

Ex contrarijs immediatis, priuatiue oppositis, & contradi centibus, si alterum non conuenit, alterum non conueniat necesse est.

Vt si

Vt si Socrates æger non est, benè valet: Si nil videt, cæcus est: Si non est candidus, est vtique non candidus. Cum tamen pronunciatum hoc accommodatur contrarijs, intelligendum est subiectum naturâ aptum: cum priuatiue oppositis, intelligendum est præterea tempus à natura constitutum vt forma insit, quæ patet ex fine libri secundi: cum deniq; accommodatur contradicentibus volunt quidâ intelligendū interdū esse subiectum, quod in rerum natura cohereat, de qua tamen re alibi disputauidum est.

Eplicatio documentii.

Cap. 17.

De loco repugnantium. Cap. 34.

Ex locis dissentaneorum restat vnus repugnantium, quæ vltimū eorū, è quibus artificiosa eruerentur argumenta, nūmerauimus. Sunt autem repugnantia, qua de eadem re si mul affirmari non possunt, quod de nominibus repugnantibus extremo primo libro diximus. Cum igitur omnia opposita, quorum locum nunc tradidimus, sint repugnantia, cur modo locus repugnantium instituat, quæstio est. Causam hanc accipe. Quòd latius pateant repugnantia, quam opposita. Multa enim sunt repugnantia, quæ opposita non sunt, vt corpus, & spiritus: homo & bellua: lapis, & lignum: substantia, & accidens: necessarium, & contingēs: & huiusmodi alia. Atq; hæc quidem, quæ disparata dici solent, propria sunt huius loci argumenta. Verum quia sæpe non est facile disparata ab oppositis cer-

Repugnātia quæ.

Cap. 31.

Cur locus repugnantium institutus sit.

nere, placuit cum Cicerone hunc locum omnibus repugnantibus cōmunem facere, vt eius nomen de omnibus quomodo cunque repugnantibus admonere Dialecticum possit. *Vsus loci huius hic est.*

Cui conuenit vnum ex repugnantibus,
non conuenit alterum, vel reliqua.
Si repugnantia sint immediata in aliquo genere,
cui non conuenerit alterum, vel omnia præter vnum,
eidem conueniat alterum, vel reliquum necesse est.

Lucæ. 24. *Exempla prioris pronuntiati. Hoc quod video, corpus est, ac tangitur, ergo non est spiritus (vnde Dominus pal-
pate, inquit, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habent sicut me videtis habere) Homines rarius sunt bo-
ni, ergo non sunt plerunque boni, ac multo minus necessa-
riò boni. Exempla posterioris, Fœtus antequam accipiat
animum rationis participem viuit, nec tamen est planta,
animal igitur. In vtre inflato est corpus aliquod corrupti-
oni obnoxium, non mistum, non aqua, nō terra, non ignis,
aër igitur. Proinde adhunc locum pertinet locus diuisionis quem ponit Boëthius ex Themistio: cuius hic est vsus,
vt enumeratis membris diuidentibus, de quacunque re affir-
matur vnum, negetur alterum, vel reliqua: de qua verò
negatur alterum, vel reliqua præter vnum, affirmetur
alterum vel reliquum. Quem locum significauit Aristoteles extremo secundo capite libri secundi Topicorum. In
sacris literis crebra sunt ex repugnantibus argumenta,
quale est illud Dauidicum, Nunquid obliuiscetur mise-*

*huc pertinet
locus diuisionis, quem po-
nit Boethius
2. de differ.
Topic.*

Loco. 19.

reri

veri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? *Psal. 36.*
 Hic repugnant Deus, & non misereri. Et illud Sapien-
 tis. In maleuolam animam non introibit sapientia, nec ha- *Sap. 1.*
 bitabit in corpore subdito peccatis. Et illud Domini, Ne- *Math. 6.*
 mo potest duobus dñis seruire. & c. Et illud Pauli, Si *Ad Gala. 2.*
 adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem: &
 alia quam plurima.

De loco autoritatis. Cap. 35.

SVp̄est locus vnus generalis, quo argumenta artis ex
 pertia, siue assumpta continentur. Hæc omnia in te-
 stimonio posita sunt: vnde fit, vt hunc locum Boëthius
 ex Themistio Locum árci iudicio appellet, Quæ nuncu-
 patio non abhorret à phrasi Aristotelis, qui secundo Rhe-
 toricorum libro argumenta ex hoc loco desumpta *ex p̄p̄is*,
 id est, ex indicatione nominat. Verum quia testimonium *Cur dicatur*
 nihil habet ponderis ad faciendam fidem, nisi autoritãte, *locus autori-*
 aliqua nitatur, apte videtur vocari ab alijs, Locus ab au- *tatis*
 toritate, seu potius autoritatis. Cùm autem duplex sit au- *Duplex au-*
 toritas, diuina, & humana, duplex erit huiusmodi lo- *toritas.*
 cus: autoritatis diuinæ, & humanæ. Autoritas diuina *Diuina au-*
 summa est, quia Deus. Opt. Max. cum sit summa, tum sa- *toritas.*
 pientia, tum bonitas, nec falli vnquam potest, nec falle-
 re. Huius autoritatis (cui potissimum nituntur argumen-
 tationes Theologiæ) tanta est vis, vt omnia momenta na-
 turalium

*Autoritas
humana.*

*Quæ firmio
ra sint argu
mēta ex au
toritate hu
mana.*

*Vſus horum
locorum.*

2. Top. 2. lo
60. 5.

turalium rationum longiſſimo interuallo ſuperent. Hæc
verò imprimis tribuitur diuinis ſcripturis: proximè tra
ditionibus Apoſtolicis: deinde inſtitutis vniuerſalis Ec
cleſiæ, cui aſſiſtit Spiritus ſanctus, ac proinde decretis con
ciliorum vniuerſalium quæ totam Eccleſiam repreſen
tant. In autoritate humana duo ferè requiruntur, cognitio
rerum (quæ quidem ſcientia ipſarum, aut experientia con
tinetur) & virtus: illa vt ſcias quid dicas, hæc, vt velis
iuxtà atque intelligis pro loqui. Sepe tamen ipſa per ſe ve
ritas nullo virtutis adminiculo ſuffulta, pro ſe videtur lo
qui: cuius vocem audimus in prouerbijs, quæ cōmuniter ab
omnibus hominibus (qui tamen maxima ex parte ſunt im
probi) uſurpantur. Quin etiā ſæpè flagitioſi homines, qui
veritatem ac virtutem inſectantur, ipſa veritate cogente
verum teſtimonium contra ſe dicunt, quod quidē maximi
fieri cōſuevit ad faciendā fidem. Sed & quædam res ſunt,
quæ ex ſolo uſu autoritatem habent, vt quæ ad Grāmatis
cā, aut ad ciuilem cultū pertainēt. Ea porrò argumenta ex
autoritate humana cēsētur firmiora, quæ antiquitate pro
bata ſunt: quia id, quod falſum eſt, aliquando tandē prodi
tur ac detegitur: veritas autē tēpore cōfirmatur, ac robora
tur magis. Nobilitas verò, & potentia non plus autorita
tis ſecū afferunt, quàm quod virtutis præmia eſſe vidētur
Vſū horū locorū tradit Ariſtotil. his duobus pronūciatis.

In uſu verborum, ſequenda eſt vulgī conſuetudo.
In ſententia de rebus ferenda, iudicium ſapientum.

Exempli

Exempli causa, ea, quæ bonā valetudinem efficiunt, salubria vocanda sunt, ut vulgò appellantur: an verò proposita res sit efficiens bona valetudinis nec ne, id nō ex vulgi sententiā, sed ex medicorū iudicio æstimandum est. Hoc verò est, quod dici solet, loquendū ut plures, sapiendū ut pauci.

Ad prius pronunciatū reuocari potest hoc, In salutādi ratione sequenda est vulgi cōsuetudo, & alia plura, quæ usu nitantur ac firmantur: quāquā in his magni sæpe abusus surrepūt. In posteriori continentur plurima, ut, In iudicio de rebus tēporalibus ferēdo, snia Christi, qui oīa condidit, expectanda est. Cognitio rerū naturalium à Philosophis naturalibus petenda: & aliā sexcēta. Valet autē hic locus, & ad confirmādū, & ad refellendū ut ait Aristoteles. Hinc

Quā late patet duo illa pronunciata

cōcludere licet, decē esse cælos, quod recentiores Mathematici dicant esse decē: eosdemq; dissolui non posse naturaliter: quod præstātissimi quīq; Philosophi naturales negēt, cœlestē substantiā posse dissolui. Quod verò quidā aiunt, hūc locū nō esse vtilē ad cōcludēdū negatiuē seu (quod idē est) ad refellendū, nō rectē dicitur. Nā argumētari negatiuē ex autoritate, nō est hoc pacto cōcludere. Aristot. nō dixit hoc ita esse, ergo nō ita est (ut ipsi putāt) sed hoc modo Aristot. dixit, hoc nō ita esse, ergo non ita est: quæ argumētādi ratio non minorē habet vim, quā si affirmatiuē colligas. Illud tandem aduerte, nō solū tū duci argumentū ab autoritate, cū imediatē interponimus autoritatē alicuius ad conclusionē probādā: sed etiā cū utimur argumēto

Ibidem.

Refutatio eiusdem sententiæ.

Duobus modis duci argumentū ab autoritate

alterius

alterius loci autoritate confirmato. Verbi causa, hæc conclusio. Cælum non cõstat materia, duobus modis potest autoritate Aristotelis suaderi: altero, si dicas. Aristotelem id asseruisse: altero, quia materia difinitur ab Aristotele, subiectum, ex quod aliquid fit, & in quod tandem dissoluitur, cū tamen cælum dissolui non possit. Item hæc conclusio. A Morali Philosopho non sunt quærendæ exquisitæ rationes, probari potest eiusdem autoris sententia: vel quia ipse id apertè docuit, vel quia dixit, par esse, à Morali Philosopho expectare exquisitas rationes, atque ab oratore mathematicas, quod planè absurdum est. Verò hæc posterior probandi ratio plures (si attendis) cõnectit argumentationes. Sunt alij quidam loci apud Aristotelem secundo Topicorū libro, in quo ille hanc materiam prosequitur: sed hi præcipui habentur, ad quos merito quicunq; alij facile reuocari possint.

Pronunciata, quibus tractatur quæstio comparata. Cap. 36.

SI rectè animaduertas, planè intelliges, pronūciata omnia, quæ hactenus singulis locis assignata sunt, nō continere rationem tractandæ quæstionis comparatæ: sed absolutæ dum taxat. Absolutam quæstionem voco, cum absolute queritur, num hoc sit illud, an non, vt, An virtus sit expetenda, nec ne: comparatam verò, cū queritur, num hoc sit magis tale, quàm illud an non, aut aliquo alio comparatio.

1. pby. 9.

1. etb. 3.

Alios locos, quicunq; sunt facile ad eos posere reuocari.

Absoluta quæstio.

Comparata.

parationis modo, vt, *An virtus sit magis expetenda, quàm bona valetudo, nec ne. &c.* Hoc cum ita sit, vt ratio tractandæ quæstionis simplicis in hærentiæ omnino absoluat, necesse est addere pronunciata, quibus ea, cum comparatè proponitur, tractari possit. Id quod Aristoteles diligentissimè quidem, sed aliquantum perturbate exequutus est tertio Topicorum libro. Nos igitur ordinem locorum suprapositum tenentes, ea pronunciata ex Aristotele asseremus, ex quibus plus vtilitatis percipi possit.

Ex locis diffinitionis & descriptionis.

Quod magis suscipit rei propositiæ definitionē, id magis tale est. *Vt si candor definitur, color aspectū diuidens, is qui aspectum magis diuiserit, albior erit color. Si vtile definitur quod ad finem conducit, id, quod magis conducit, vtilius est.* 3. Top. ca. 4.

Quod magis proprium rei est, eidem melius, *Ibid. cap. 2. Vt homini vti ratione, quam sensu.*

Eorum, quæ sub eadem speciè continentur, id magis est, quod habet propriam virtutem, quàm quod nō habet: vt potus frigidus, quàm calidus. *Ibid. cap. 3.*

Et quod proprium est melioris rei, melius est, quam quod deterioris: vt quod hominis, quam quod bruti animalis. *Ibid. cap. 4.*

Ex loco coniugatorum.

Cap. 3.

Coniugata sese inuicem sequuntur. *Vt si præstantius est iuste agere, quàm fortiter, præstantior utique erit iustitia, quàm fortitudo.*

Ex loco totius.

Cap. 2.

Plura bona anteponenda sunt paucioribus, cum pauciora in ijs, quæ plura sunt, contineantur: *ut literæ cum virtute ijsdem sine virtute.*

Caput. 1.

Quod simpliciter, hoc est, vniuersè bonū est, melius est eo, quod alicui est bonum. *Vt valere, quàm curari.*

Cap. 2.

Quod semper, aut plurimum est vtile, melius est, quàm quod aliquando: *Vt iustitia, & temperantia quam fortitudo. Nam illis semper, aut ferè semper uti possumus, hac rariùs.*

Cap. 3.

Quod ad omnia, vel plura, vtile est, melius est quam quod ad pauciora: *Vt aqua quam mel. Vnde illud est à Pindaro vsurpatum, Optimam esse aquam.*

Caput. 1.

Id quod est in genere aliquo, præstantius est (bonitate scilicet, ac præstantia illius generis) quam quod non est in eo genere. *Vt iustitia, quam iustus. Iustitia enim est in genere boni, iustus non item. Nota hoc loco concreta accidētium non pertinere ad prædicamenta, nisi reductione quadam.*

Cōcreta acci
dentiū nō p
nēt ad prædi
camēta, nisi
reduētiōne
quadam.

Ex loco causarum materialium.

Cap. 1.

Quod in est rei meliori, melius est. *Vt quod in est animo, quam quod corpori. Hoc non est usquequaq; verum,*

rum, nisi de ijs bonis intelligatur, quæ rebus, quibus in sunt, propria sunt.

Quod prioribus inest præstâtius est, quã quod ^{Cap. 1.} posterioribus. Vt sanitas, quam robur, & pulchritudo. Nam sanitatis sedes est in humore, siccitate, calore, & frigore, ijsq; omnino, ex quibus animal primò constat: robur autem in nervis & ossibus, quæ ad secundam compositionem pertinent, situm est: pulchritudo verò videtur esse quædam membrorum apta compositio. Lege si placet, Aristotelem initio secundi libri de partibus animalium.

Quod circa præstantiorem materiã versatur, ^{8. Top. 2.} aut certius eam attingit præstantius est. Ex præstantia materiæ probabis Philosophiam naturalem anteponendam esse Mathematicis disciplinis, quia res naturales, in quibus versatur naturalis Philosophia, digniores sunt, quam quantitates, de quibus differunt Mathematicæ scientiæ. Contrà verò, ex tractandi ratione colligès, Mathematicas esse præstantiores, quia certiores ac perfectiores, de quantitatibus consequuntur cognitionem, quã Philosophia naturalis de rebus naturalibus Simpliciter tamē ^{Nota hoc.} præstantius est id, quod in meliori materia versatur.

Ex loco causarum formalium.

Quod propter se expeditur, præstantius est, ^{3. Top. Cap. 1.} quam quod propter aliud. Vt sanum esse, quã exercere corpus.

Et

Ibidem.

Et quod per se, quam quod per accidens. *Vt amicorum iustitia, inquit Aristoteles, quam hostium. Amicos enim per se iustos esse optamus etiam si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hostes, vt nihil nobis nocēat. Loquitur vt ethnicus. Nam & hostibus etiam optare debemus bona quamquam nihil inde ad nos rediturum sit:*

Ibidem.

Et quod naturā bonum est, quam quod non naturā: *vt iustitia, quam iustus.*

Caput. 3.

Et quæ propter se in maiore sunt honore, magisq; laudant, quam quæ propter aliud: *Vt amicitia, quàm diuitia. Nemo siquidem opes in honore habet, laudat uē nisi propter aliud: at amicitiam propter ipsam colimus, etiam si ex ea nihil fructus speremus.*

Cap. 3.

Et quod propter se expetitur, quam quod ad hominum commendationem dum taxat. *Vt valetudo, quam pulchritudo. Id autem ad commendationem & gloriam dum taxat esse dicitur, quod si nesciant homines, nullus in eo comparando labor impendatur.*

Caput. 3.

Quod appositum rei alicui efficit eam expetibilem præstantius eo est, quod non efficit illā ita expetibilem.

Ex loco efficientium.

Caput. 1.

Quod per se est causa boni, præstantius est, quam quod per accidens *Vt virtus, quàm fortuna.*

Eadem

Eadem ratio est in contrariò. Nam quod per se est causa mali, magis fugiendum est quam quod per accidens: vt vitium, quam fortuna.

Et quod si omnes haberemus, non esset opus *Cap. 2.*
 altero, quàm quo obtento, altero indigeremus;
Vt iustitia, quàm fortitudo. Nam si omnes essent iusti,
non esset opus fortitudinè, at si essent fortes, iustitia nihi-
lominus opus esset.

Et quod efficit id, in quo est bonũ, aut melius, *Cap. 3.*
 quam quod non. *Vt virtus, quam potentia: & iusti-*
tia, quam fortitudo.

Et id cuius quisq; mauult se esse causam, quàm *Cap. 3.*
 alium, quẽpiam. *Vt amicitia, quam pecuniæ. Mauult*
enim quisq; ab alijs diligi sui causa, quam aliorum gratia:
at opes p̃er seruos ac famulos libentiùs conquiruntur.

Id, quo melior res cõparatur, præstantius est. *Cap. 3.*
Vt ea, quibus consequendæ virtutis causa vtimur, quàm
quæ voluptatis. Eadem ratione magis fugienda sunt quæ
virtutum actionem magis impediunt: vt morbus, quàm
deformitas.

Ex loco finium.

Finis mágis expetendus est ijs, quæ ad finem *Cap. 1.*
 ducunt. *Vt victoriâ, quàm bellum.*

Eorum, quæ ad finem cõducunt, id, quod ad
 finẽ propius accedit. *Vt metere frumẽtũ, quam serere.*

Bb

Et quod

Ibidem.

Et quod ad finē vitæ spectat, quàm quod ad ali
quid aliud. *Vt quod ad fruendum Deo, quam quod ad
copiam pecuniarum.*

Ibidem.

E duobus efficientibus, cuius finis melior, id
præstantius. *Vt medicus, quàm sartor.*

Ex loco effectorum :

Caput. 1.

Id quod possibile potius eligendum est, quàm
quod impossibile, hoc est, quod facilè fit quàm
quod difficile. Eorum enim quæ nullo modo fi
eri possunt nulla est electio, vt ex tertio Ethico-
rum libro patet. *In hoc pronuntiato intelligenda est
hæc moderatio. Modò cætera sint paria: quæ in alijs plæ-
risq; sub audienda est. Magis eligendū est hac de causa ca-
pessere scientiam, doctrinā, quàm inuentione. Illud enim per
facilè est, hoc valde laboriosum.*

*3. et bi. 2.**Nota mode
rationem.**Virtus enim**& si diffici-**lius acquiri-**tur, quàm scit**etiam, et tamē**magis eligen-**da, quia meli-**or: & sic in**multis.**Cap. 2.**Ca. 21 & 22*

Quorum ortus sunt magis optandi, aut inte
ritus magis fugiendi, ea magis expetenda sunt.
*Addi possunt hoc loco nonnulla ex ijs quæ supra diximus
cum in causarum loco versaremur. Exemplum legenti illa
facilè succurrent.*

Cap. 2.

Et quod difficilius conquisita sunt. Chariora
enim nobis sunt ea, quæ maiore cū labore cōpa
rauimus. *Vt opes, quæ ex Indiā deportantur, in maiore
habentur pretiō, quàm quæ iure obuenerunt hæreditario.*

Ex loco consequentium.

Cui

Cui consequēs est maius bonum, aut minus *Cap. 2.*
 malum, potius eligendum est. *Vt consilia euangelica seruasē in hac vita, quam praecepta communia duntaxat: & abscindere membrum corruptum quam seruare.*
 Et quod magis insigne, quàm quod minus. *Vt liberare patriam, quàm esse simpliciter bonum ciuem.* *Cap. 2.*

Et id in quo excellere praestantius est, & laudabilius, quam in quo non ita laudabile. *Vt amicitia, quam pecunia. Hæc pronunciata ad locum etiam circumstantium accommodantur cum ea, quæ rem consequuntur, non consequuntur necessario.* *Cap. 3.*

Ex locis circumstantium.

Quod diuturnius est id praestantius. Sub audi, Saltem si cætera sint paria, & ea quæ comparantur sint bona. Sic vita, quæ in actione virtutum per omne tempus æquabiliter versatur, quò longior fuerit eo melior. *Cap. 1.*

Et quæ voluptatem, aut indolentiam cōiunctā habent, aut certe minus molestiæ secū afferunt, quāquæ voluptate carēt, aut dolorē aliquem habēt cōiunctū, aut plus etiā secū afferunt molestiæ. *Cap. 2.*
 Et vnumquodq; quo maxime tempore maiorem vim habet. *Vt magis optanda est prudentia senum, quā adolescentium: cōtra verò, magis expetanda est iuuenum fortitudo, quàm senum.* *Caput. 2.*

Caput. 2. Bona ex circumstantiâ sunt meliora necessarijs.

Bona necessaria dicuntur ea, sinè quibus res, quibus cōueniunt, esse non possunt: vt viuere. Bona ex circumstantia vocantur illa, quibus res, cui iam conueniunt necessaria, melius constituitur: vt benè viuere. Non tamen quia bona ex circumstantia sunt meliora necessarijs, statim sunt, magis eligenda. Siquidem philosophari, quod est bonum ex circumstantia, non est magis eligendum, quàm victum querere necessarium.

Caput. 2. Quæ sine alijs expeti merito possunt, a nteponenda sunt ijs, quæ sine alijs expeti non debent. Vt prudentia potestati. Nam potestas sine prudentia nō est expetenda: aut prudentia etiam sine potestate optanda est.

Cap. 2. Ea bona pro quorum defectione minus vituperamus eos, qui molestè ferunt, ea à se abesse: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipsis non molestè ferunt: ea, inquam bona sunt præstantiora. Vt filij, quam opes: & virtutes, quā potestas.

Ex loco similiū.

Caput. 2. Quod rei bonæ propinquus est, aut similis, aut meliori similis, id melius. Vt qui vitam apostolicā, aut Christi. Opt. Max. magis imitatur, quā cæteri.

Ex loco parium.

Si hoc

Si hoc genus est melius illo, id quod est opti- Cap. 2.
 mum in hoc, est præstātius eo, quod est optimū
 in illo. Est enim par ratio. *Vt si homo est melior equo*
dignissimus homo generosissimo equo est præstantior.

Si id quod est in hoc genere optimum, præ- Ibidem.
 stantius est, quam quod optimum illo, hoc cer-
 te genus præstantius est illo. *Licet invertere proxi-*
mum exemplum.

Si absolutum prædicatum sequitur absolutū 2. Top. 4.
 subiectum, incrementum prædicati sequentur D. Tb. 3. cōt
 incrementum subiecti. Intelligunt hoc in prædi- gēt... ca. 139.
 catis, quæ per se dicuntur de subiectis. *Vt si houe-*
stum est per se bonum, honestius melius, & honestissimū
optimum. Et, si facere iniuriam malum ex se est, maiorem
facere peius, & maximam pessimum. Quia tamen exerci-
tatio corporis non est ex se bona, nō efficitur vt maior sit
melior, & maxima optima. Licet autem invertere hoc
pronunciatum, sed iam inseruiet tractandæ quæstioni ab
solutæ, vt ex supradictis patet. Cap. 30.

Ex locis oppositorum.

Quæ suis contrarijs minus admista sunt, ea ma- Ca. ut. 4.
 gis talia sunt. *Veluti id albius est, quod minus admix-*
tum habet nigrorem.

Ex loco repugnantium.

Si è duobus vnū negamus vt alterum in no- Cap. 2.
 bis esse videatur, id magis expetendum est, quo

præditi videri volumus. *Hinc laboriosos nos esse negamus, vt ingeniosi esse videamur.*

Ex loco autoritatis.

Capu. I.

Id melius est quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, quæ ratione tales sunt, aut in vno quoque genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia. *Vt curare magis æterna, quàm quæ labuntur cum tēpore: velle potius iniuria affici, quàm afficere: permittere minora quedam mala in Republica, ne maiora eueniant, quam velle omnia penitus extirpare.*

Item quæ de poësi diceret Homerus, quam quæ Herillus: quæ in exponēdis diuinis scripturis sancti doctores docuerunt, quam quæ scioli Grāmatici autumant: pax, quā bellum: prospera valetudo quā mediocris: Deus (quē omnia, vt summū bonū certis quibusdā gradibus suapte natura diligunt atq; expetunt) quā quicquid sub Deo excellit.

Ibidem.

Id simpliciter melius est, magisq; eligendū, quod melior disciplina eligendum præcipit. *Vt quod Moralis Philosophia, quam quod Medicina.*

Hæc de pronunciatis, quæ ad tractandam quæstionem comparatam simplicis inhaerentiæ proponit Aristoteles. Quæ quam sint vtilia ad disserēdū nemo ignorat, nisi qui propriam huius artis exercitationem non attigit. Quod si quis obijciat, tradita pronunciata non inferuiri, nisi tractandis quæstionibus de meliori, & deteriori, cum tamen

Obiectio.

aliæ

aliæ sint pleraquè accidentium comparatorum, vt de maiore & minore, de longiore, & breuiore, deq; alijs rebus & pluribus: Occurrendum est, Primum, rarius hæc venire in disputationem Dialecticam: Deinde ex traditis pronunciatis posse generaliora colligi, vt Aristoteles docet. Veluti si pro Meliori & deteriori, dicamus Magis tale & Minus tale, vbi videlicet pronunciatorum sensus id patietur. Qua amplitudine scripta hic sunt nonnulla, vt primum à definitione, extremum à paribus, & illud, quod ex oppositorum loco desumptum est.

Solutio.

Quomodo ex locis hætenus traditis quælibet proposita quæstio tractanda fit. Cap. 37.

Hætenus tradidimus locos communes, quos lustrare debet Dialecticus, vt faciliè inueniat argumēta, quibus quæstionem quælibet, siue absolutam, siue comparatā pertractet. Quauquam enim inuenire argumenta, rationis sit, & ingenij, faciliè tamen inuenire est artis, atq; huius locorum disciplina. Quapropter qui paruo labore, simulque copiose de quacunq; proposita quæstione disserere voluerit, is primum nosse debebit hanc omnem locorum seriē. Deinde, hanc eandem multa meditatione, quasi ante oculos habere. Demum, cum quæstio proposita fuerit, tum subiectum, tum prædicatum, tum etiam totam complexionem per locos descriptos ducere, vt argumenta

Inuenire, in
genij est, faci
le, artes.

omnia quæ ad rē pertinebūt, quasi dato signo accurrant,
Quo pacto q̄ & veluti ad bellum prodeant. Nec enim necesse erit pul-
rēda sunt ex sare ostiatim, & velut lictorem importunē omnia lati-
locis argu- bula scrutari: quandoquidem quæ aliquid virum babue-
menta. rint, ad singulas quasi inclamationes, ex singulis locis spō-
 te prodibunt. Quinetiam tanta sepe te inutilium argumē-
 torum turba, vel celeriter per omnes locos discurrentem,
 sequetur, vt nō mediocris labor sit ab ea te extricare, atq;
 expedire. Contrā verò multæ aliæ proponentur quæstio-
Non omnes nes, ad quas tractandas pauci admodum loci suppeditabūt
loci suppedi
tāt cuilibet argumenta: quo fiet, vt quantūvis ad ostia reliquorū pul-
quæstioni ar ses, nihil inde subsidij sperare debeas. Itaq; hac locorum ar-
gumenta. gumenta co-
Non sint ar te non sunt argumenta cogenda, ac per vim trahenda, sed
gumenta co
genda. quasi admonenda, & vocanda: Alioqui timendum est, ne-
 uia hæc, & ratio, quæ faciliē exquirendis, ac inueniendis
 argumentis ex cogitata est, impedimento sit futura inge-
 nijs, & argumenta, quæ ratio ipsa per se liberius iūs dis-
 currens haud magno labore inueniret, his legibus, quasi cō-
 pedibus astricta, nullo modo assequatur. Atq; vt paucis
Qua liberta multa complectar, non eō quæsita est hæc ars, vt naturam
te viciandam
sit hac lo co- præceptis quasi vinculis ligaret: sed vt incertis passibus
corum disci
plina. vagantem ad viam reduceret, & paucis modò instructam
 de itinere ipsa tardior sequeretur, non anteiret. Animad-
Traditos lo- uertendum est autem, traditos locos non solum suppedita-
cos etiā am-
plicationi re materiam omnis probationis, sed etiam amplificatio-
materia sup
ggitare. nis. Amplificatur enim res ex conglobatis definitionibus,
 seu

seu potius descriptionibus: ex partium enumeratione: ex antecedentium, consequentium, & circumstantiū frequentia: ex multorum similium, maiorum, minorum, parium, dissimiliumq;, ac contrariorum collatione: demum ex complurium, & magnorum autorum iudicio, & sententia. Cuius rei exempla afferre non grauarer, nisi viderem magis hoc ad Rhetoricam, quam ad Dialecticā pertinere. Nam cum hæc multorum argumentorum vehemens, & festina concursatio ad mouendos affectus potius, quam ad mētis persuasionem suaptæ natura dirigatur, plusq; rem ipsa dicendi vi, atq; impetu, quàm ratione amplificet, non dubium est, quin ea magis propria Oratorum, quàm Dialecticorū iudicanda sit. Nec solum tota amplificationis materia ex locis præscriptis desumitur, sed etiam omnes tropi, quibus oratio suis quasi luminibus decoratur. Nam metaphora (quæ omnium troporum, modorumue est frequētissimus, & longè pulcherrimus) ex loco similium depromitur: sinecdoche ex locis potissimum totius, & partium: & alijs ex alijs. Verūtamen hoc iam totum ad Oratores pertinet, cum tropi nec ad probandum quid, nec ad amplificandum desumantur, sed ad ornādam, ac illustrandam orationem. Reliquum mihi esse videbatur, vt exēplum afferrē vnius, aut alterius tractandæ quæstionis, per q. omnes locos deducendæ: sed longitudo tractatus me vocat ad ea potius absoluenta, quæ superius pollicitus sum, præsertim cū singuli loci compluribus exemplis sint patefacti.

Amplificatio magis propria Oratorum, quàm Dialecticorum.

Omnes tropi desumuntur ex locis præscriptis.

Tropi omnes ad Oratores pertinent.

De locis

De locis proprij admonitio. Cap. 38.

Locī cōmu-
nes parū va-
lent sine pro-
prijs.
Quod pacto
loci proprij
sint quædā
& in prōptu
habendi.
I. top. 11. 12.
& sequenti-
bus.

Sed quoniam loci cōmunia sine proprijs parum valēt,
danda est quāmaximè opera, vt cōmuniū doctrinæ
priorū peritia adiūgatur. Quod vt fiat, multa medita-
tione opus est: multo etiā maiore lectione. Annotāda sūt
vt monet Arist, cōplura pronūciata: multæq; sñiæ eorū, qui
clari ac illustres inquolibet rerū genere fuerūt: quæ cōmu-
niora sunt, in alia, atq; alia minus cōia, magisq; familiaria
diducēda: vocabulorū ambiguitas sollicitè p noscēda: diffe-
rētiæ rerū similiū, & similitudines differētiū diligētissimè
per vestigāda. Nec modò passim hoc faciendū est, sed ordi-
ne etiā, ac ratione oīa rerū genera lustrādo. Quædā nāq;
sunt loci, qui ad naturæ obscuritatē pertinet, vt aīaliū, plā-
tarū, lapidū, metallorū, elemētōrū cælorum. Dei opt. Maxi.
& beatarum mentiū. Deinde ij, qui ad vitā & mores ho-
minū spectāt, vt virtutū, vitiorū, rerū publicarū, fœlicita-
tis, & partiū eius. Postremò ij, qui ad differēdi subtilitatē
attinēt, vt accidētis, ppriæ sic dicti, generis, proprij, & dif-
finitionis, qui proprij sunt huius artis. Consignandæ sunt
multarū rerū definitiones: plures descriptiones: multæ etiā
vocabulorū notationes. Cætera vero, quæ ad quāq; rē per-
tinēt eodē modo annotāda: referenda oīa in normā cōmu-
niū locorū vt parata sint, atq; in prōptu ad differēdū. Nec
enim aliter proprij loci rerū de quibus Demonstratori &
Dialectico differēdi cura incūbit, cogniti ac p̄specti esse po-
terūt. Sed iam fortasse expectabis, vt quoniā cōmunes lo-

cos hactenus tradidi, & proprios quærendos esse admonui, *Cur hoc loco tradendi non sint loci accidentis, generis: proprii, & diffinitivis.* mox subijciā eos, qui propriā huius artis materiam attin- *Ad tractandā quæstionē accidentis proprie dicti dis- o tantū locū inveniuntur apud Arist. 2. top. li. Hæ sunt primus & extremis 2. capi.* gūt, iter quos præcipui habetur illi, quibus tractatur quæ- *Ad tractandā quæstionē accidentis proprie dicti dis- o tantū locū inveniuntur apud Arist. 2. top. li. Hæ sunt primus & extremis 2. capi.* stiones accidentis propriè dicti, generis, proprii & diffinitio- nis. Quos quidē adeo diffuse psequutus ē Arist, vt exceptis primis, quos ille ferè prætermisit, quatuor integros topico- *Ad tractandā quæstionē accidentis proprie dicti dis- o tantū locū inveniuntur apud Arist. 2. top. li. Hæ sunt primus & extremis 2. capi.* rū libros (hoc est, à quarto ad septimū vsq.) in reliquis prætra- ctandis posuerit. Verū hic labor à me nō est in præsentia flagitandus, nō solum quia tā multa de his scripsit Arist. vt vix ea in summā redigi possint: sed eo vel maximè, quia huiusmodi loci in ijs, quæ supra de accidente propriè sic ap- pellato, de genere, de proprio, ac definitione dicta sunt, vt cūq; continetur. Quo fit vt quæstiones, quibus queritur, nū aliquid sit accidēs alicuius rei, genus, propriū, aut defi- nitio, ex superioribus libris quantū sat est tractari possit. Exēpli causa, si existat quæstio, Num scire sit accidēs ho- mini, nec ne poteris affirmatiuā partē ex diffinitione acci- dentis secundo libro tradita sic cōfirmare. Adest homini, *Caput. 7.* & abest ab eodem sine eius corruptione, est igitur accidēs homini. Item ex descriptione hoc modo, Prædicatur de ho- minibus accidentario, ac contingenter ergo. & cæt. Quod idem argumentum ex notatione & coniugatis videtur du- ci. Ex parte subiecta hoc modo, Est accidens separabile, igitur omnino accidens. Atque ita ex reliquis locis, si qui alij sunt, qui ad institutum confirmandum suppedi- tent argumenta, Quod cū modo eodem possis facere

in genere, proprio, & definitione, nil est cur in praesentia
hac locorum genera debeas requirere.

De ordine argumentorum gene-
ratim. Cap. 39.

Diximus de inuentione argumentorū, reliquum est, vt
Ordo, quid d' ipsoꝝ ordine dicamus. Ordo igitur quod ad hūc
locum attinet est argumentorum inter se apta ad persua-
sionem collocatio. Quae quidem quā sit necessaria disse-
cessaria ar^g menti, nemo est qui non videat. Vt enim domui construēda
argumentorum satis non est lapides, & reliquam materiam in cumulum
apta colloca- congerere, nisi his disponendis, ac collocādis artificum ma-
tio. nus adhibeatur: vtq; milites quantumlibet fortes, ac stre-
nui nisi periti ducis industria formam exercitus accipiāt:
ad bellum inferendum idonei non sunt: sic argumenta ex
locis traditis coacta tumultuantur, nec ad finē adipiscen-
dum apta sunt, nisi ad persuasionem appositè collocētur,
ac disponantur. Porro argumentorum nomine hoc loco,
Latius hic accipi argu-
mēti nomē. definitiones quoq; & diuisiones (etiam cū nihil probāt,
sed tantū eam rem, cui adhibentur, declarant) intelligi
volumus. Adbuc enim de ipsarum ordine tum inter sese,
tum comparatione reliquarum partium cuiusque tracta-
tionis in qua de re aliqua differitur, nihil diximus: quod
Duplex or d'
predi. 11. & hoc loco fiet commodissimè. Duplex est autem argumen-
1. p. ost. 2. & torum ordo, naturae, & doctrinae. Ordo enim tēporis, quē
1. phy. 1. & seruat
3. phy. 7.

seruat historia, nihil ad nos pertinet : quia narratio cū
 nihil declaret ex notioribus, sed rē simpliciter proponat,
 non est ad persuasionem composita, nec ad Dialecticā vllō
 modo (nisi cū obiter differit) spectat. Naturæ ordo duplex
 est, generationis, & perfectionis. Generationis ordo dici-
 tur, cum à minus perfectis ad perfectiora progredimur, et
 oīno à causis ad effecta. Siquidē natura in rebus efficiēdis
 à minus perfectis ad perfectiora contendit, & causarum vi
 gignit effecta. Sub hoc genere duo potissimum continen-
 tur, ^{quidē & dīcipis} hoc est compositio, & diuisio, seu com-
 positionis ordo, & diuisionis. Compositionis ordo est, cum
 à partibus integrantibus ad totum integrum, aut omnino
 à causis ad effecta proficiscimur. Accipio autem hīc no-
 men totius integri, vt in locis totius, & partium. Di-
 uisionis ordo dicitur, cū à superioribus ad inferiora des-
 cendimus. Qui quidem propterea diuisionis dicitur, quōd
 præcipua diuisionis forma sit ea, qua superiora in inferio-
 ra distribuimus, vt ex quarto libro perspicuum est. Ordo
 perfectionis est, cū à perfectioribus ad minus perfecta,
 aut omnino ab effectis ad causas progredimur. Non ideo
 tamen progressus ab effectis ad causas vocatur ordo per-
 fectionis, quōd effecta sint perfectiora omnibus suis cau-
 sis : sed quia perfectio causa in edendo effectū cernitur.
 Sub ordine perfectionis, duo itidem, quemadmodum sub
 generationis, præcipuē comprehenduntur, ^{ἀναγωγὴ & καταγωγὴ}
 hoc est resolutio, & collectio, seu resolutionis ordo,

Ordō tēporis
 nihil ad nos

Naturæ &
 ordo duplex
 Generati-
 nis ordo.

Compositiōis

Ca. 17. & 18
 Diuisionis.

Caput. 6.
 Perfectionis
 ordo.

Collectionis.

Dignitatis
ordo.

Ordo contra-
rius ordinis
dignitatis
nomine pro-
prio caret.
Doctrinae or-
do

Ordo arbi-
trarius non
cadit sub ar-
tem.

& collectionis. Resolutionis ordo est, cum à toto integro ad partes integrantes procedimus: & omnino cum ab esse Elis ad causas pergitur. Collectionis verò est, cum ab inferioribus ad superiora conscendimus. Animaduerte tamen perfectionis ordinem, alium etiam, qui dignitatis ordo appellatur, complecti: quem quidem tum seruamus, cum à re digniori ad aliam minus dignam, vt ab homine ad Elephantum, procedimus. Quòd si ab homine ad animal progrediaris, non erit ordo dignitatis, quoniam animal nō est res alia diuersa uē ab homine. Huic opponitur quidam ordo generationis nomine carens, cum videlicet ē contrario à re minus digna, ad aliam digniorem perfectiorem uē proficiscimur, vt ab elephāto ad hominē. Doctrinae ordo est, cum ab ijs progredimur, à quibus cōmodius pro ratione rerum, ac personarum progrediendum videtur. Generaliter autē cōmodius est ab ijs progredi, quorum cognitio ad sequētū cognitionem requiritur, & (quantum fieri potest) à facilioribus ad difficiliora. Atq; hoc quidē interdū præstamus seruando continenter ordinem generationis: interdum, seruando ordinem perfectionis: interdum vtrunq; permistē, hoc est, sæpius in eadem tractatione ab vno ad alterum, vt cōmodius iudicamus, transeundo. In ijs verò rebus, quæ videntur æquē perfectæ, & æquē faciles, aut difficiles cognitū, nulli ordini relinquitur locus, nisi arbitrario. Verū quia huius modi ordo nihil habet artis omittendus in præsentia est.

De ordine qui in docendo seruandus est:
primumq; in confirmando. Cap. 40.

ORdo igitur, dispositio uē argumentorum, aut in do- 2. elench. 9.
cendo cernitur (cū scilicet nemo ex altera parte
respondet) aut in disputando. Qui autem docere aliquid
vult, duplicem laborem suscipit: confirmandi sua, & refu-
tandi contraria. Cum igitur quis confirmare suam senten-
tiam voluerit, explicabit in primis vocabulum rei, de qua
agēdum est, si fortē ambiguum fuerit, aut ignotæ signifi-
cationis: id quod distinctione, aut interpretatione faciet,
vt Porphyrius in tractatione quinq; vniuersalium. In pro-
gressu autem, si argumenta omnia ad vnā, eandemq; con-
clusionem conferenda fuerint ferē seruāda erit methodus
ac dispositio locorum perscripta: ea siquidem collocatio op-
timus doctrinæ ordo in hac re videtur. Itaq; primū res
confirmanda erit definitione: deinde varijs (si cōmodum
videbitur) descriptionibus: post notatione vocabuli: & sic
deinceps reliquis argumentorum generibus. Nisi quod le-
uiora queque nec prima, nec extrema locanda erunt, sed
aut reijcienda, aut certē (si non videbuntur omnino contē-
nenda) in medio inculcanda. Vbi enim firmiora prima ag-
gressione mentem occupauerint, tum leuiora præsertim cō-
globata, & in vnum quasi corpus coacta fidem augebunt:
quibus si potentiora successerint, erit omnino res confecta.
Atq; hac ratione mutari optime poterit locorū ordo. Quin Mutari pos-
test locorum
alijs

Initio confir-
mationis,
quid agēdū

Cū argumen-
ta oīa ad vā
nā cōclusiō-
nē cōferūtur
qui nā ordo
tenendus.

Leuiora ar-
gumēta quē
locū obtine-
re debeant.
Cice. in Ora-
tore ad Brū-
tū.

ordo in cōfir
manda eadē
conclusionē

alijs etiā interdum de causis aliter disponi poterunt argu-
menta,quā suprà digesta sunt, modo doctrinæ ordo ser-
uetur. Si verò aliā argumenta ad alias aſsertiones accomo-
danda fuerint, aut aſsertiones erunt de eadem omnino re:
aut aliæ de superioribus, aliæ de inferioribus, aliæ de totis
integrīs, aliæ de partibus: aut deniq; de rebus a se mutuò
disiunctis, hoc est oppositis, aut disparatis, vt de speciebus

Qui nam or
do seruandus
in confirmā
dis diuerſis
conclusioni-
bus de eadē
omnino re.
2. post. 1.

eiusdem generis, Si de re eādē, ferè seruandus erit hic or-
do, vt primū ostendamus rem esse, deinde quid sit, postea
qualis sit ad extremum cur talis sit: id quod Aristoteles
docet secundo posterioris resolutionis libro. Quo quidem
ordine, cum commodissimè quælibet res tractetur, non du-
bium est, quin optimus doctrinæ ordo in eadem re tractan-
da censendus sit. Quanquam non erit neceſſe hæc omnia
persequi, cū de vno, aut pluribus constiterit. Ad hos qua-
tuor quasi gradus tractationis cuiusq; rei, reuocantur om-

Ordo in deli-
beratione.

nia quæ de quauis re dicūtur. Vt in deliberatione, id, quod
queritur, Possit ne res proposita fieri, ad primū spectat.
Quod verò discutitur, Sit ne honestum, vtile, iucundum,
an cōtrā, ad tertium pertinet. Nec enim ij, qui deliberant,
de quæſtione. Quid nā res sit, magnopere laborant. Quod
tandem, Qua via & ratione id consequi possint, & An
facile possint exquirunt, id ad quartum referendum est.
Et in iudicio illud, An fecerit, ad primum: Quo nomine
factum censeatur appellandum, ad secundum: Recte nè, an
perperam, ad tertium: Quibus auxilijs, ad quartum redi-

In iudicatio-
ne.

gitur:

gitur: Nam quo fine, & studio fecerit, ad quæstionem re-
 cti, & contrarij reuocatur. Laudatio porrò in quæstioni- *In laudatiõe*
 bus qualitatis, & causarum potissimum, hoc est, in tertia,
 & quarta versatur. In tractatione porro cuiusque virtutis, *In tractatio-
 ne cuiusque
 virtutis.*
 Primum. An proposita virtus sit necessaria humanæ
 perfectioni, nec ne differitur. Quod ad quæstionem an res
 sit reducitur. Deinde. Quenam sit eius materia, tum obie-
 cta, tum subiecta: quod ad quæstionem naturæ pertinet.
 Tum Quæ sint virtutis affectiones, ac conditiones: quod
 quæstionem qualitatis perspicuè spectat. Ad extremum,
 Quonam pacto ipsam possimus consequi: qua in parte,
 quæ ad quartam quæstionem reuocatur, de causis, & impe-
 dimentis virtutū agitur. Itaq; omnia, quæ de vna re disse-
 runt ad illa quatuor reuocantur: eodemq; ordine ferè
 tractantur. Si verò aliæ assertiones efferantur de rebus supe-
 rioribus, aliæ de inferioribus, aut aliæ de totis, aliæ de par-
 tibus integrantibus: aliter auscultationis via, aliter inuē-
 tionis disponenda sunt argumēta. In auscultatione siqui- *In auscultat-
 tione, absolu-
 tæ discipli-
 næ de rebus
 ter se cōiun-
 ctis.*
 dem, absoluta ue disciplina, seruandi sunt ordines compo-
 sitionis, & diuisionis: quos Aristoteles tradit initio phy-
 sicæ auscultationis, vt auscultationi, perfectæq; disciplinæ
 conuenientissimos, & in tota ferè tractatione physica me-
 ritò conatur obseruare. Est enim rationi maxime consen-
 taneum, vt quem ordinem natura in rebus efficiendis ser-
 uat, eundem ars naturæ æmula velut optimum sequatur.
 Natura autem compositionis & diuisionis ordine progre-

diens, à partibus integrantibus ad totum, & à cōmuniori-
Arist. 2. de bus ad minus cōmunia in effeçãoe rerum proficiscitur.
gene. anim. 3 Seruant etiam hos ordines Mathematicæ scientiæ quippe
 quæ à primis inityjs orsa, quasi texendo alias, atq; alias ex
In inuētiōe prioribus efficiunt conclusiones. In inuentione verò opposi-
carū dē rerū. ti ordines seruandi sunt, resolutionis nimirū, & collectio-
 nis. Qui enim sine doctore philosophari volunt, & à rebus
 quæ sensibus subiectæ sunt, ad reconditiores suo Marte pe-
 netrare cupiunt, à toto integro ad partes, & à minus vni-
 uersalibus ad vniuersaliora, idest, resolutionis & collecti-
 onis ordinibus accommodatissimè procedunt. Sunt enim hi
 progressus nostrorū sensuū imbecillitati cōuenientissimi.
 Priorem sequitur *Arist.* cū ab animalīū historia, ad tra-
 ctationē de partibus animalium progreditur: & in libro
 de mundo ad *Alexandrū* (si modo eius est) cum ex defini-
 tione mundi ad partes, quibus mundus constat procedit:
1. prio. 33. & itēq; in primo libro de priore resolutione cū resoluit syllo-
cet. gismū in propositiones & propositiones in terminos. Colle-
Socrates ctionis verò studiosissimus fuit Socrates, vt apud Plato-
 nē plurimis in locis videre est. Cū enim Socrates profite-
 retur se nihil scire, eum ordinem procedendi potissimū am-
 plectebatur, qui incipientibus, ac inuenire cupientibus ma-
2. post. 18. ximè aptus est. Vndē & *Aristoteles* extremo secundo po-
& 1. meta- steriorum libro, & initio methaphysicorum, hunc ordinē
phy. 1. inueniendis principijs scientiarum, artiumq; præscripsit.
In tractādīs Quod si assertiones fuerint de oppositis, aut disparatis
rebus opposi- tis, aut dispa-
tis, aut dispa- ratis.

speciebus

aut generibus in quibus tamē alia videātur alijs p̄fectiora, aut saltem faciliora cognitu, aut seruandus ordo dignitatis (quod fecimus in explicatione figurarum, generumq; argumentationis) aut certē initium faciendum est à re notissima, qua in reliquarum tractatione quasi norma quādam utamur. Ut enim numos (ut ait Aristoteles) ad id, ^{1. de hist. animal. 6.} quod sibi quisque exploratum, certumq; habet probare solet: ita cæteris quoque in rebus agendum est. Qua de causa ille in explicandis animalium varijs generibus, primum de homine, quod oīm maximē notum nobis necessariò sit, se acturum pollicetur. Quanquam homo dignitatis etiam ordine reliqua animalia antecedit. Si tamen res huiusmodi æquē perfectæ, ac faciles, aut æquē difficiles cognitu videbuntur, iam supra diximus, nulli ordini, nisi arbitrario, locum relinqui. Quanquam re verā inter omnes rerum species, quibus perfectio aliqua inest, datur aliquis ordo perfectionis. Hæc de ordine, quem seruare debet is, qui docet, cum suam sententiam, quam veram esse putat, statuit.

Ibidem.
In tractatibus
rebus, quæ
videtur æquē
perfectæ, &
æquē faciles,
aut difficiles
cognitu.

De ordine qui in refutatione seruandus est. Cap. 41.

Verū quia non satis est, si tua placita confirmes, nisi etiam refellas, tū sententias, tū rationes contrarias & repugnantes tuis assertionibus: quis nam ordo tenendus

Cc ij sit

Primus ordo
de refutationi-
tionis.

fit in refutatione dicendum est. Tribus ergo modis potissimum satis comode hoc fieri potest. Vno, si id, quod verum esse existimas, prius statuas, ac confirmes: deinde ex veritate comprobata refutes aliorum dicta, & quid veri contineat exponas. Id quod facit Aristoteles multis in locis, ut in explicanda natura motus tertio physicorum libro.

3. phy.

Secundus ordo.

Altero, si prius aliorum opiniones, ac rationes proponas, facto initio ab ijs, quæ à vero magis videntur aberrare, eas demq; mox refellas: deinde ad id, quod sentis statuendum ingrediaris: demum quatenus refutatae opiniones veritatem attingant, ex tua sententia paucis perstringas. Quem ordinem seruat Aristoteles primo Physicorum libro in exquirendis principijs rerum naturalium: & in libris de anima, cum animæ naturā inuestigat: & in primo libro ethicorum, cum docet quam maximè in re posita sit felicitas, & alijs plerisq; locis. Tertio tandem modo, qui omnium est accuratissimus, si propositis primum pro vtraq; parte sententijs ac rationibus aduersis, quæ rem faciant ambiguum, maximè verò ijs, quæ veritati repugnant, sequatur deinceps veritatis determinatio, ac confirmatio, ex qua tandem dissoluantur contrariæ rationes, quæ ex parte veræ sententiæ repugnant. Quo quidem modo, quasi conuenientissimo, docet Aristoteles initio libri tertij Metaphysicorum tractandas esse res controuersas: id quod eo loco pulcherrimis persuadet rationibus, ac statim in reliquo opere latè exequitur. Expeditissimè tamen id factum videbis quare

2. phycap. 2.
& cete. vsq;
ad finem.

1. libro. &
initio secundi

2. ethi. 4.
& deinceps.

Tertius ordo.

3. metaphi.

Toto quare
ali. de phy.

to Physicorum libro in tractationibus de loco, vacuo, & Toto quarto
 & tempore. Hanc solam tractandi methodum, quoniam lib. phy.
 præcipua est, adeò approbarunt doctores, quos vocant scho- Nam solus
 lasticos, ut nihil, nisi hoc ordine, pertractet. Cæterum, & si hic. 3. ordo à
 dispositio hæc tertià optima sit, nō est tamen ipsa sola am plectendus sit
 plectenda in scribendo. Satiantur enim, qui legunt, simili- In prælectis
 tudinis fastidio, præsertim cū inculto sermone tractan- onibus nō est
 tur quæstiones: quod ferè faciunt qui hanc docendi ratio incōmodū s
 nem sequuntur. Hæc de ordine docendi. In quo duo vitia method. hæc
 diligenter cauere oportet. Alterum ne singulæ penè sentē- perspicuitas
 tiæ in quæstionem, ac controuersiam vocentur, quod plu- tis gratiā p
 rimi faciunt. Sunt enim multa quæ ex alijs grauioribus petuō serue-
 quæstionibus commodius intelligi possunt, aptiusq; alijs as- tur.
 sertionibus principalibus ut consecutariā subnecti: aut cer- Primū vitium
 tē ut maioris momenti res percipiantur, obiter explicari. in docendo.
 Alterū, quod ex superiori vitio nascitur, ne in cōtrouersis Secundum.
 rebus tractandis offeratur fuitiles, ac inanes tū opiniones, tū rationes. Nam curare, quæ cōtra tuā sententiā quisq; dicat, 1. top. 9.
 aut dicere possit, amētia est. In quod vitium necesse est labā-
 tur ij, qui de rebus aut nullius difficultatis, aut nullius pō-
 deris, quæq; vno verbo explicari possunt, æquē, atq; de ma-
 gnis, ac difficilibus integras, ac omnibus quasi mēbris distin-
 ctas excitant quæstiones. Sed iā de disputandi ordine dica-
 mus.

De ordine disputandi: primumq; de offi-
 cio argumentantis.

Cap. 42.

Cc ij

Quia

Disputatio
cognoscenda
veritatis gra-
tia suscipi-
tur.

Quia disputatio explicandæ cognoscendæq; veritatis gratiâ suscipitur: veritas autē nō melius, quā cōfere-
rēdis cū altero sermonibus, ac rationibus elicitur (cū nimirū alter nititur pro viribus propositū defendere, alter im-
pugnare) propriā sanē disputationis ratio in argumentā-
do, & respondēdo cernatur necesse est. Quapropter de ar-
gumentātis, ac respondētis officio nūc agendū, vt totus dis-
putationis ordo perspiciatur. Argumentātis officiū ferē in
his obseruandis positū est. Primū, propositionē eā, quā de-
fendēs tuetur, ponet ante oculos, vt eā impugnet, euertatq;
siue quod eā falsam existimet, siue vt veritas impugnata
perluceat magis, ac liquidiūs cōstet. Deinde verò assumet
eam argumentationē, qua existimat infirmari posse propo-
sitā assertionē. Vno autē ē duobus modis conabitur eam
euertere: directo videlicet, aut ex hypotthesi, quod potissi-
mū fit deductione ad incōmodū. Directo, vt si Epicureus
aliquis asserat, omnē voluptatē esse bonā, tu autē cōtrā sic
argumēteris, Nihil quod rationi aduersatur bonū est, ali-
qua voluptas rationi aduersatur, aliqua igitur voluptas
nō est bona. Deductione verò ad incōmodū, vt si eandē as-
sertionē sic refellas, Si oīs voluptas bona esset, ea sanē, quæ
ex homicidio capitur bona esset: at hæc, vt aptissimū est, nō
est bona, quin potius perniciosissima: nō est igitur oīs volu-
ptas bona. In his autem argumētationibus proponēdis hu-
iuscemodi verbis vtetur Dialicticus, Sic argumētor, Sic cō-
tēdo, Hæc oppono, Obijcio in hūc modū, & similibus.

Disputatio
in argumētā-
do, & respo-
dēdo sita est.

Primū docu-
mentū argu-
mentantis.

Secundum.

Legel. lib. 6.
cap. 22.

Sed quoniā propria disputationū materia probabilis est, Tertiū. nec aduersariū omnino cogit, ferè semper antequā extruatur argumētatio, rogāda sunt ea à respondēte, ex quibus assertio aduersari infirmari possit. Nā si ea, quæ rogātur, nō cōcedātur à respondēte, poterit inde argumētās ad alias atq; alias interrogationes sine dedecore trāsire, eaq; sensim captare, ex quibus speret, se rem cōfecturum. At si absq; interrogationibus acceperit quæ à respondēte negari possunt, periculū est, ne respondēs negatione sumptionū resistēs, maiore ei faceffat labor ē, quā ipse à principio suscepit. Sed adhibere debēs ite rrogādo hāc cautionē, vt nō statim roges ea, quæ labefactāda assertioni aduersarij proxima sunt. Id enim ille si intellexerit, negabit oīa, adiutq; argumētationi p proteruiā obstruet, nec te sinet vnquā manus cōserere argumētādo. Itaq; repetēda sunt aliū inter rogaiones, & à rebus, quæ à pposito longē vidētur distare, exordiēdū: idq; in quo tota vis refutationis posita est, interdū multitudine interrogationū obruēdū, nōnūquā etiā quodā quasi pallio causæ suæ, aut effectus, aut rei similis, aut alicuius alterius occulendū: quò respondēs securior factus, & quasi in alijs rebus nihil ad propositū pertinentibus occupatus, syncerius dicat quod sēt, sicq; veritatis vox nequaquā metu impediatur. Duæ sunt igitur, vt diximus, cōfligēdi cū altero rationes ac formæ. Altera cū nostris sūptionibus cōfisi aduersariū sine vlla interrogatione inuadimus: quæ vt grauior est, et cōstātor, sic etiā minus tuta

*Cautio a dhi
bēda ab iter
rogāte. ex. 8
topi. cap. 1.*

*Duæ formæ
cōfligēdi cū
altero.*

Posterior
formula tu-
tior est.

Alterā, cū ex respōsione alterius ellicimus argumētatio-
nis materiam: quæ ratio & cōmunior est, & vulgarior, ac
multo etiā tutior. Sed hæc posterior, quæ apud veteres so-
la ferè habebatur disputandi formula, vt apud Platonem
& Aristotelem cernere est, hodiè rarò auditur, priorē scho-
lis omnibus assidue resonantibus.

Quartā.

Iam verò si respōdēs nō admisit quod tu rogasti, lice-
bit quidē tibi id probare, verū nō teneberis. At si negaue-
rit quod tu sine interrogatione accepisti, id ipsum cogēris
cōfirmare, nisi fortè per se notū sit. Quanquā ad reprime-
dā proteruiā respōdētis cōceditur tū Dialectico tū Meta-
phisco, vt ex ijs, quæ respōdēs aliōqui admittit, probet pro-
positionē per se notā, quā ille pertinaciter negat. Hoc enī
nō est simpliciter probare id, quod p se notum est, & quasi
luce alia clarissimū solem ostendere, sed coercere potius ho-
minis peruicaciam, & insolētiā. Id quod Arist, facit quar-
to metaphysicorum libro coarguēs Heraclitum, ac Demo-
critū, qui prima principia omniū nouissima inficiabantur.

A quibus. &
qua ratione
probari pos-
sint ea, quæ
p se nota sit
1. phy. 2. &
4. metaphy.
4. & cæter.

Quintum

2. topi. 2. &
8. top. 2.

Si verò inductione multa rū rerum adhibita non dede-
rit respondens vniuersalem propositionem, poscendum ab
eo est, vt aliquid contrā obijciat, in quo propositio non sit
vera: quod vocant Petere instantiam. Hoc enim si respon-
dens nō fecerit, perperam videbitur negare propositionem.

Sextū.

8. top. 3.

Cogetur autē argumētās explicare propositionē ambi-
gā: & eā, quæ obscurū sensum habuerit, aut verbis parū
vsitatis cōstituerit, exponere. Cūq; aliquid probauerit, disti-

xeritq;

xeritq, alioue modo explicauerit, illud apte noīabit, dicetq, Probo antecedēs, Probo cōsequētiā, Distinguo cōsequens, Expono ppositionē. &c. Sic enī melius cōstabit iter disputantes, cum ea, de quibus disceptauerint, proprijs fuerint nominibus significata. ¶ Quod si respēdēs ita occurrerit, vt argumentatio sola videatur, relinquetur argumentāti *Septimum.* locus premendi adhuc, & examinandi solutionem. Tum dicet, Contrā, Sic insto, Ita vrgeo, & similia.

Interdum, vt aliquid probet, dicet, Ponamus hoc, aut illud, etiā si falsum sit, modo hypothesis non sit impossibilis. Inde enim aliquid fieri posse, fortasse colliget. Vt si dicat. Ponamus Deū creasse cēlos duntaxat: quod quanquā falsum est, tamē fieri potuit. Vnde cōcludet, posse, Dei potestate dari vacuū aliquid atq, inane in rerū natura. Nā data illa hypothesis, nihil cēlū Lunæ cōplexu suo caperet: sicq, vacuū esset. Deniq, illud magnopere curabit argumentās, vt nihil aliud, quā quod à respondente negatum fuerit, confirmet, aut certē id vnde illud possit colligere. *Octauum.* *Nonum.*

De officio respondentis. Cap. 43.

Respondētis institutio his ferē documētis cōtinetur. *Primū documētum respondentis* Primū, nihil simpliciter defendet, quod verū non sit, aut verisimile. Exercitationis tamē causa, etiā ea, quæ probabilia non sunt, sustineri possunt, modò qui ea defendit significet, se disputationis causa id facere. Quanquam hac etiā moderatione adhibita, rarò id faciendū est, quia se

rè ita fit, vt qui audiunt, nō quasi tu disputationis gratiā id defendas, sed tāquā ea dicas, quæ probes, & sentias, ita te oderūt. Deinde nunquā in eadē disputatione, aut assertioni, quam tuetur, aut suis respōsionibus repugnabit. Est enim hoc vel maximū respōdetis vitiū, vt ipse cōtra se sua tela retorqueat. Quod maximè animaduertēdū est ei, qui falsum aliquid disputationis causā defendit. Iccirco enim dici solet, mendacē memoriē esse oportere, quod qui falsum astruit, facillimè sibi cōtradicat, nisi tuendo, ac defendēdo mēdacio valde inuigilet. Plura enī repugnāt falsis, quā veris. Veris siquidē sola ea, quæ falsa sunt, aduersantur: at falsis tū vera, tū etiā falsa. Hoc igitur obseruato, vera cōcedet: falsa negabit, ambigua distinguet: obscuræ propositionis explicationē petet: quæ vocātur impertinentia, hoc est, quæ ad īstitutū nihil spectāt respūet. Significabit enī ea siue vera, siue falsa sint, nihil ad īstitutā disputationē pertinere. Si quid rogatus fuerit, respōdebit. sit, necne, ita, nisi interrogatio fuerit propria aliūs sciētiae. Siquid & argumētās posuerit, quod impossibile non sit, nec repugnet ijs, quæ posita sunt, & data, admittet illud. Quāquā verò consequētiae non propriē dicātur veræ, aut falsæ, cōcedet tamen aptas, & negabit ineptas ac vitiosas. Sape tamen cernere nō poterit sit ne bona, an vitiosa cōsequētia, vt prius distinguat cōsequēs, quod ambiguū sit, cū quodā fortasse sensu cōsequētis sit bona cōsequētia, alio vitiosa. Quapropter atequā cōcedat, aut neget cōsequutionē,

disting.

Secundum.
Ibiāem.

Cautior esse
debet in res:
pōdēdo is, q
falsū aliqd
disputatiōis
gratia defen
dit.

1. prio. 33.
Tertium.

8. top. 3.

Quartum.
1. post. 9.
Quintum,

Sextum.

distinguet eiusmodi consequēs, vnq̃q̃ sensu concedet consequētiā, alio negabit. Itaq̃, nec cōsequētia vnquā distinguenda erit, sed concedenda, aut neganda: neq̃ cōsequēs concedendum, aut negandum, sed distinguendum, Nam si respondens concesserit antecedens, & consequentiam, consequens quoq̃, velit nolit concedat necesse est: si verò cōsequētiā negauerit, quid quæso opus est vltius progredi ad concedendū, aut negandum cōsequēs. Illud enim perpetuò obseruabit respōdēs, vt simul atq̃ ipse aliquid negauerit, statim taceat, vt is, qui argumentatur, suas agat partes.

Consequētia
nūquā cēt dī
stinguenda,
sed cōcedēda
aut negāda:
cōsequēs ecō
trario.

Septimum.

8. top. 3.

in fine.

Nisi quòd Aristoteles meritò docet, sæpè necesse est, vt respondēs non solū neget, quod alter accipit, aut rogat, sed etiā cur id neget, exponat, nè absurdè id negasse videatur.

Octauum.

Proposita igitur assertione themate uē, siue positione respondentis, si is, qui contrā argumentatur, nullis interrogationibus præmissis totā statim argumētationē pposuerit, tota semel mox repetēda est, nō solū vt benè teneatur, cōstetq̃ inter opponētē & respōdētē, sed etiā vt detur locus cogitādi de respōsione, Siquidē præcipitata respōsio ī multa incōmoda sæpe numero incurrit. Deinde regrediēdum est ad initiū argumētationis, & per singulas sumptiones eundum: sic tamen vt prius videas, nū ad euertendam tuā assertionem aptæ sint, nec ne, quā vtrum veræ sint, an falsæ. Nam si illæ ad refutationē tuā ppositionis nō pertinent, quid necesse est de earum veritate contendere? Sic autem fiet, vt cum duo sint solutionum genera, inficiādo

Nū prius ex
aminanda
sit cōsequen
tia, quā ante
cedēs.

Duo genera
solutionum.
Nā alia que
cx. 8. top. af
ferūtur a Ro
dolpho.

nimirum

2. de inuēt. nimirum quæ assumuntur, & negando consequutionem :
 cap. 15. & ab hoc posterius sit ordine doctrinæ prius. Id quod, vt cate-
 alijs, elabēdi ra, egregiè docet Aristoteles. Priorem repetitionē his ver-
 potius ratio- nes sunt, quā bis inchoabis, sic argumentaris, In hunc modum conten-
 soluendi. dis, Hæc opponis, & similibus. Posteriores, his, Cū sic
 8. top. 5. & argumentaris, Quando ita contendis, Quoniam hæc oppo-
 2. elench. 3. nis, Quandoquidem sic obijcis, & alijs id genus. Tum se-
 quentur illa, Concedo maiorem, Nego, Distinguo, Esto
 (quod barbarè dicitur Transeat,) Sit ita vt vis. Nihil
 enim mea interest, & cætera, vt diximus. Si vero ille in-
 Nonum. terrogationibus te aggreditur, & si veteres statim sine
 Ratio respō- terrogationibus te aggreditur, & si veteres statim sine
 deai veterū. vlla repetitione respondebant, Ita est, aut, Non ita est, Di-
 stinguo, hoc sensu verum est, hoc autem falsum, Esto, Fue-
 Tutior ē no rit ita, & cætera: tutius tamen est, ad veritatemq. eruē-
 str. respōde dam accommodatius repetere prius interrogationem hoc
 di cōsuetudo modo, Quæris ex me, Petis à me, Rogas hoc, aut illud: de-
 inde subijcere. Quando ita quæris, Quoniam hoc ragas,
 aut illud. & cætera. Respondeo, vel, Dico, ita esse, aut
 non ita, Sit vt voles, Esto, & cætera. Quæ respondendi
 ratio, sicubi hoc tempore disputatio interrogando, & res-
 pondendo transigitur, sola vsurpatur. Hæc de ordine
 argumentorum cum in docendo, tum etiam in disputā-
 do dixisse sit satis. Quæ non solum cognitioni rerum
 comparandæ, ac tradendæ vehementer conducunt, sed eti-
 am memoriam adeò adiuuant, vt nullo artificio magis iu-
 uare videatur.

De exercitatione Dialectica. Cap. 44.

Sed quoniā Dialectica nō ad cognitionē modo, sed ad *Dialectica ad actionem etiam dirigitur.*
 actionē etiā dirigitur, permagna exercitatione opus *Quam sit necessaria exercitatio.*
 est ei, qui ex ratione tum inueniendi, tum collocādi tradi-
 ta, artis habitum consequuturus est. Vt enim cit hārædus
 nemo efficitur, nisi assidue pulsando, digitosq; præceptis ar-
 tificis identidem accommodando: sic nemo euadit Dialecti-
 cus, nisi qui habitum quendam in modum naturæ confir-
 matum ex longa præceptorū obseruatione comparat. *Duplex exercitatio.*
 Dubius autem modis nosmet exercere possumus in hac fa-
 cultate: altero examinandis, ac retexēdis aliorum scriptis
 (id, quod promptissimum est, ac paratissimum, cum pluri-
 ma extent doctissimorum hominum literarum monumen-
 ta) altero nouis operibus cudendis, ac componēdis. Haud
 verò facile dixerim, vtrum horum sit difficilius. Autores
 enim graues in quorum scriptis enodandis, atq; ad vnguē
 pernoscedis nemo existimat se operam perdere, multas sæ-
 pe argumentationes ita coniūgunt, vt vna duntaxat esse
 videatur: sæpe etiam adeò latè ac diffusè, multis obiter in-
 teriectis verbis, ac sententijs, vnum idemq; argumentū ex-
 plicant, vt credas esse complura. Itaq; & si noua scribere
 magna res habeatur, semperq; habita sit, arduum tamen,
 mihi crede, ac difficilè negocium suscipit, qui argumenta
 omnia, præsertim in scriptis veterum, suis locis reddere co-
 natur: quippè cum illi, & si magno artificio scripserunt, *Ratio scribēdi veterum.*
 artem

artem tamen studiosissimè dissimularunt. Sed tamen entendum est & scripta argumenta ad suos fontes reuocare, & ordinem perspicere, & virtutem orationis, qua illi vsi sunt pœnitus intelligere. Quod qui longo vsu obtinuerit, facilè deinceps illorum imitatione in altero exercitationis genere, quod Dialectico vltimam quasi manum imponit, se se exercebit. Docet quoque Aristoteles, ad hanc artem cōparandam plurimùm valere, si proposita qualibet quæstione, multa pro vtraq; parte excogitemus argumēta, eorumq; mox queramus solutiones, quò & in argumentando, & in respondēdo exercitati esse valeamus. Nec parum prodesse ad obfirmandum animum, si argumēta, quæ maiorem vim habēt, vtraque ex parte notemus, vt tutiores siue ad impugnandam siue ad defendendam vtramq; partem quæstionis accedere possimus. Curandum quoq; esse, vt, cū exercitationis gratia cum altero disputamus, aut aliorum disputationibus intersumus, aliquam inde aut rationē, aut solutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura documenta sunt apud Aristotelem eodem loco: sed quæ proposita sunt videntur huic instituto satis.

FINIS. LIB. VII.

INSTITVTIONVM DIALECTI-

CARVM. LIBER OCTAVVS.

DE PSEVDOGRAPHO SYLLO-

GISMO. CAP. I.

*V*periore libro de demonstratione, syllogis-
moq; dialectico, quibus utendum est, dis-
seruimus: superest nunc, ut quales nam sint
pseudographus, & Sophisticus, à qui-
bus vigilanter cauendum est, doceamus.

Pseudographus itaq; syllogismus (quasi dicas, Mendacis
descriptionis) & si in Geometria nomen obtinuit, in omni-
bus tamen scientijs reperiri potest. Definitur enim hoc se-
rè modo. Pseudographus syllogismus est, qui ex propria a-
licuius scientiæ materia, nō veris tamen sumptionibus, sed
quæ veræ, ac necessariæ videantur, colligit cōclusionē. *Vt si*
dicas, Quorū ambitus, circuitusue sūt æquales ipsa quoq;
sunt æqualia, triangulus autē, & quadratū, quæ ex æqua-
li conficiuntur linea, habent æquales ambitus, sunt igitur
æqualia. Materia huius syllogismi Geometrica planè est:
verum maior propositio cum vera videatur, ac necessaria,
est haud dubiè falsa. Siquidem inter figuras æqualis am-
bitus, circumscriptionisue, aliæ sunt minores, aliæ maio-
res: inter quas triangulus est minima omnium, circulus
maxima, ut Geometræ docent.

*Vnde dictus
Pseudogra-
phus.*

*Quid Pseu-
dographus
syllogismus
ex. I. top. I. et
I. elench. 8.
& 10.*

Hoc

Qua potissi-
mū ratione
incurratur
hoc vitiosū
genus syllo-
gismorum.

Hoc vitiosum genus syllogismorum, quod veram menti-
tur demonstrationē, raro incurritur, nisi cum propria ali-
cuius scientiæ principia, & pronunciata latius sumuntur,
quam accipi debeant: quo fit, vt cum alioqui sint vera, &
necessaria latius tamē vsurpata sint falsa. Quale est illud
Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem punctū sunt
æquales: & illud, omnes semicirculi sunt æquales: & illud,
Ex nihilo nihil fit. Primum non est verum, nisi lineæ sint
rectæ, aut saltem per idem spatium ducantur. Alterum in-
telligitur de semicirculis eiusdem circuli, alioqui falsum
est. Tertiū verū est, si verbo, Fit, id tantū intelligamus,
quod verbo, Generatur: falsum tamen, si cōplectamur quā-
cūq; productionem. Multa enim ex nihilo produxit Deus,
quū interim omnia, quæ generātur, ex aliqua re ante exi-
stente producantur. Sed de hoc syllogismorum genere hæc
satis sint.

De syllogismo Sophistico. Cap. 2.

Quid Sophi-
sticus syllo-
gismus,
8. Topic. 4.
1. Top. 1.
Tria sophis-
matū genera

Sophisticus syllogismus (qui Sophismatis etiam nomi-
ne ab Aristotele appellatur) est, qui ex ijs, quæ viden-
tur probabilia, nec sunt, colligit conclusionem: aut ex pro-
babilibus, ijsuē, quæ videntur probabilia, colligere vide-
tur, nec colligit. Tria genera sophismatum comprehendū-
tur hac definitione. Primū est eorum, quæ solius materiæ
ratione peccant, vt si dicam, Quicquid non amisisti, habes
thesaurū

thesaurū nō amisisti, thesaurū igitur habes. Hæc enim captio hoc solū peccat, quòd maior ppositio videtur pbabilis nec est. Alterū est eorū, quæ hoc habēt vitij, quòd concludere videntur, nec tamen concludunt, vt si dicas, veritas odiū parit, quoddā mēdaciū parit odiū, quoddā igitur mēdaciū est veritas. Hæc captio ideo vitiosa est, quòd consequutio primo aspectu videtur apta, cū tamen si per parū aduertas animū, vitiosam esse deprehendas. Tertiū est eorū, quæ utrāq; ex parte, & materiæ inquā, & formæ vitiosa sunt: vt si dicā, Quicquid nō amisisti habes, hūc librū (quē scilicet cū ante amisisses nunc inuenisti) habes, hūc igitur librū non amisisti. Hæc captio, & si primo intuitu nil vitij cōmittere videatur, re tamen vera, nec maiore habet probabile, nec aptā cōcludendi formā. Quanquā verò solum primū genus sub syllogismo verè cōprehēdatur, omnibus tamē gaudet Sophista, quippe qui nullas technas respuit, quibus victoriæ cōsequēdæ causa hōiem fallat. Porro qui sophisticici dicantur syllogismi, ydem alia ratione contentiosi nominantur. Sophistici quidem quatenus ad ostendendam sapientiā, non ad veritatē indagandā adhibētur (quādoquidem Sophistice est simulata nō vera sapiētia: & Sophista, qui ex simulata sapiētia quæstum facit) contentiosi si verò qua ratione ad contendendum cum altero victoriāq; reportandam apti sunt.

Quot fines sibi proponēt Sophistæ, quotq;
sint captionum genera. Cap. 3.

Dd

Vt

Nullū genus
sophismatū
contēnit Sophista.
Cur sophistici,
& cōtēntiosi dicantur
syllogismi:
ex. 1. elench.
10.
Quid Sophistice,
ac Sophista:
ex. 1. elench. 2.

Quā p̄ Sophi
starū fines,
seu metæ, ex
1. elench. 3.

Redargutio,
seu reprehē-
sio.

Falsum.

Incredibile,
seu inopinā-
bile.

Solæscismus

Nugatio

VT autē Sophista victoriā cōsequatur, aut certē con-
sequi videatur, ad quinq; ferē incōmoda vi argumē-
tationis aduersariū adigere conatur. Vñū est redargutio,
seu reprehensio: alterū falsum: tertiū ^{παραδιδόναι} hoc est, præ-
ter opinionē, seu incredibile: quartū solæcismus: extremū
nugatio: seu eiusdē verbi inanis repititio. Quæ qdē incōmo-
da cū metas, tū etiā speciales fines Sophistæ vocāt Dialecti-
ci. Redargutio seu reprehensio est, cū rñdēs eò adducitur, ad-
duci uē videtur, vt neget quod eādē disputatione asseruit,
aut asserat quod negauit. Vt si neges, te nūc deābulare, So-
phista, verò sic cōtrā argumētetur, Nōne q̄ quis heri eras
is etiā nūc est? heri aut̄ eras deābulās, ergo & nūc deambu-
lās es. Falsum verò accipitur hoc loco, p̄ eo, quod apertē fal-
sū est. Ad hoc īpellit Sophista hoc modo: Quicqd̄ nil repu-
gnat fieri, nil repugnat vt sit, at albū nil repugnat fieri ni-
grū, ergo nil repugnat vt albū sit nigrū. Incredible sumi-
tur latē, p̄ eo nimirū, quod est præter opinionē oīm, vel sa-
pientiū, vel certē eorū, quorū placita ipse respōdēs, aut qui
disputationi intersūt libēter sequuntur, seu id falsū sit, seu
verū. Ad hoc incōmodū cogit aduersariū Sophista hoc mo-
do. Bonum nō parit malū, veritas bona est, odiū malū, non
parit igitur odiū veritas. Ad solæcismū hoc modo, alioūe
simili īpellit Sophista respōdētē: Tu nosti hūc hoīem, hic
aut̄ hō est Plato, ergo tu nosti Plat. Ad ineptā, inanēq; eius
dē verbi repititionē hoc modo: Binarius est numerus par,
par autē est numerus, qui induas equas partes diuiditur,
igitur

igitur binarius est numerus numerus, qui duas æquas partes diuiditur. In hoc tamē & sequētibz exēplis sēpē plures videbis cōplicas argumētationes, sēpē etiā speciem syllogismi simplicis desiderabis, quōd ad fallēdū cōmodiūs ista sic proponātur. Porro argumētatio, qua primū finē consequi cōtēdūt Sophistæ, eodē, quo ipse finis nōie appellatur, videlicet, reprehēfio uē, seu redargutio, quæ tamē quæ apud Sophistas semper aliqua ex parte vitiosa est, non simpliciter redargutio, sed sophistica redargutio, & reprehēfio appellatur. Quia igitur Sophistæ hāc maximē argumētationē expetunt, (id enī potissimū exoptāt, vt res pōdētē coarguere videātur) primū locos, è quibus illi oīa depromunt ad reprehendendum argumenta cōmōstremus.

De argumētatione qua primū finem consequi studeat Sophistæ

Sophistæ maximē expetūt redargutionē. l. c. 3

De numero locorum fallaciarum: primūq; de captione æquiuationis. Cap. 4

Loci è quibus argumenta captiosa, & fallacia ad coarguendum depromuntur, sunt numero tredecim: sex in verbis, septem in rebus. Qui quidem omnes, nominibus argumentorum, quæ ex ipsis ducuntur, captiones etiam, & fallaciæ appellantur. Captiones in verbis, seu fallaciæ in dictione (vt vocantur) hæ sunt: Æquiuationis: Ambiguitatis: Compositionis, Diuisionis: Accentus: & Figuræ dictionis, In rebus autem, seu extra dictionem, (vt appellari solent) hæ numerantur: Accidentis: Eius,

Loci ad redarguendū tredecim. ex. 1. elēch. 3. & 4

Captiones in verbis.

Captiones in rebus.

Dd ij quod

Capitio equi
uocationis. 1
elench. 3.

quod simpliciter dicitur, & secundū quid: Ignorationis elen
chi: Cōsequētis: Petitionis principij: Nō causæ vt causæ:
& Pluriū interrogationū vt vnius. Captio igitur equiuo
cationis est locus idoneus ad decipiendū equiuocatione voca
buli, Equiuocatione maioris extremi sic textitur sophis
ma, Grāmatici discūt, Grāmatici sunt docti, igitur qui do
cti sunt, discunt. Verbū, Discere, duo significat (id, quod
in verbo Græco μαρβ δειν planius cernitur) alterum, in
telligere quæ dicuntur, recitanturquē: alterum, scientiam
acquirere. Priori modo accipitur verbum in maiore, alte
ro in conclusione Equiuocatione verò medij termini hoc
modo, Quæcūq; expediunt bona sunt, nōnūquā mala expe
diūt, nōnūquā igitur mala, sunt bona. Expediētia, vno mo
do dicūtur ea, quæ simpliciter faciēda sunt, vt bona, & ho
nesta: altero, minusq; principaliter ea, quæ maioris mali fu
giendi causa facere cogimur: qua significatione dicimus,
expedire nōnunquam, vt manus abscindatur, ne morbus
per totum corpus serpat. Priori modo accipitur verbum
Expedi in maiori, altero autem in minore. Demum equi
uocatione minoris extremi hoc modo, Qui surgebat stat,
sedens surgebat, ergo sedens stat. Participiū Sedēs, accipi
tur in minore disiunctim pro eo, qui sedet, aut sedebat (cau
sa nimirū ampliatiōis, de qua postea agendū est) in cōclu
sione autē pro eo, dūt axat qui sedet. Vnde fit, vt minor p
positio vera esse possit, conclusio nequaquam. Tres porrò
equiuocationis modos ponit Arist. Vnum, cū vocabulum
est

Cap. 36.

Tria equiuo
cationis ge
nera.
Ibidem.

est casu æquiuocum, vt Canis animali, ac syderi, & Aquila aui, ac homini sic vocato, & fortè verbum Disco, vt expositum est. Alterum, cum est analogum, vt Ridere homini, ac prato, & Lætum esse, animalibus, ac segetibus, & verbū, Expedit, rebus bonis, ac minus perniciosus. Tertiū, cum dictiō, quæ vnā per se habet significationem, ex coniunctione cum hac, vel illa pro pluribus rebus accipitur: vt participiū sedens, de cuius æquiuocatione iā diximus. Verum extrema hæc æquiuocatio satis impropria est.

De captione ambiguitatis seu
amphiboliæ. Cap. 5.

Captio ambiguitatis est locus idoneus ad decipiendū Ex. i. elēb. 3
ambiguitate orationis. Vnde Sophismata huiusmodi nascūtur? Quicquid est Aristotelis possidetur ab Aristotele, hic autē liber est Aristotelis, ab Aristotele igitur possidetur. Quod quis videt, hoc videt, lapidem tu vides, lapis igitur videt. Quis quis arat litus, terram aratro sulcat, tu autem cum operam perdas, litus aras, igitur cū operam perdas, terram aratro sulcas. Hic cernas licet duo genera ambiguitatis, quam Græci ἀμφιβολίαν dicunt. Vnum, cum oratio plures habet sensus proprios, vt illa. Hic liber est Aristotelis. (est enim ambigū vtrū qui sic loquitur significet, librū esse ab Aristotele editum, an librū possideri ab Aristotele) & illa, Quod quis videt hoc videt (est enim

Duo ambigua
tacis genera

Ad ij incertum

incertū, an qui ea vtitur significet, rem, quā quis videt, videri, an ne videndi facultate præditā esse) alterū, cū oratio alium sensum habet proprium, alium impropriū, vt illa, *Litus aras*. Proprie namq; significat, quod litus uomere subigas: improprie quod operam *Ludas*, ac perdas.

De captionibus cōpositionis, & diuisionis: primūq; de earum primo genere. Cap. 6.

Captio cōpositionis.

Captio diuisionis. D. Tho
Opus. de falsis
Iacijs.

Tria genera sensus cōpositi & diuisi.

Duplex sensus cōpositus & diuisus in modalibus.

Sensus cōpositus, ac diuisus ex parte dicti.

Captio compositionis est locus idoneus ad decipiendū ratione sensus cōpositi falsi. Captio diuisionis est locus aptus ad fallendū ratione sensus diuisi falsi. Quocirca animaduertendū est tria esse genera sensus cōpositi & diuisi, ad quæ, si quæ sunt alia facile reuocari possunt: primū in modalibus enūciationibus: alterum in orationibus, quarū partes necltūtur cōiūctionibus, Et, aut, vel: tertium in ijs, in quibus aliqua dictio potest cū diuersis vocibus cōiungi. In modalibus quidē duplici ex parte reperitur sensus cōpositus, & diuisus: ex parte dicti: & ex parte modi. Sensus cōpositus ex parte dicti est, cū copula dicti necltit formalia significata extremorū: diuisus cū necltit formale significatū prædicati cū materiali significato subiecti: verbi causa, cū dicimus, Possibile est sedētē ambulare, si diēctiones hæ Sedētē, & Ambulare, secundū formalia significata iungātur, vt hæc sit enūciationis sentētia, Fieri potest, vt sedēs, cū sedet ambulet, sensus est cōpositus, ac falsus. Si autē prædicatū (quod semper formaliter accipitur)

iungatur

iungatur cū materiali significato subiecti, quasi dicas, Fieri potest, ut homo, qui sedet, aliquando ambulet, sensus erit diuisus & verus: Idem sensuū discrimē inueniūt Theologi in hac enunciatione, Possibile est prædestinātū dānari. ^{1 sent. d. 40} Si enim, qui ita loquitur significat, fieri posse, ut prædestinatus, quatenus prædestinationi subest, dānetur, sensus est cōpositus, ac falsus: si verò propositio significat, hominem, qui prædestinatus est, secundū se dūtaxat spectatū, dānari posse, sensus est diuisus, ac verus, cū ij, qui prædestinati sunt potuerint ex æternitate non prædestinari. Aduerte tamen, sensum diuisum huius generis non habere locū, nisi in modalibus, quarū dicta constant subiectis cōnotatiuis. ^{In q̄bus modalibus locū habeat prior sēsus diuisus} Sola enim vocabula cōnotatiua habent significatū materiale. Nam significare aliquid materialiter (ut hæc loquutio vsurpatur) nihil est aliud, quā id quasi subiectū formalis significati cōnotare. quod tamē nō est simpliciter significare, sed quodāmodo, ut patet ex ijs, quæ. 1. lib. diximus. ^{Cap. 24.} Aduerte tamē, sensū cōpositū huius generis sic posse optimè explicari, Possibile est sedētē ābulare, hoc est, Hæc propositio est possibilis, Sedēs ābulat. Possibile est prædestinatū dānari, hoc est, Hæc propositio, Prædestinatus dānatur, ē possibilis. et sic ī cæteris. Sēsū verò diuisū, hoc modo. Possibile est sedētē ābulare, idest. Sedēs ābulare potest, Possibile ē prædestinatū dānari, idest, Prædestinatus hō secundū se spectatus, dānari potest. Et ita in reliqs. Sēsus cōpositus ex parte modi est, cū modus simul, ac semel iūgitur, cū omni ^{Sensus cōpositus & diuisus ex parte modi}

nibus dictis, quibus vniversale dictum exponitur: diuisus autem, cum singulatim adiungitur singulis, Verbi causa, si hæc propositio, Contingens est aliquod corpus moueri, sic exponatur, Contingens est hoc corpus moueri, aut illud corpus moueri, aut illud. &cæt. erit sensus cōpositus. Si quidem cum omnibus simul exponentibus semel tantum coniungitur modus. Si vero exponatur hac formula, Contingens est hoc corpus moueri, aut contingens est illud corpus moueri, aut cōtigēs ē illud moueri. &cæ. erit sensus diuisus, quoniā singulis exponentibus seorsim modus adiūgitur. Quātū autē inter sit inter utrūq. sensū, vel ex eo intelleges, quòd pposita enūciatio, in priori sensu est falsa, in posteriori vera. Nā cū aliquod corpus necessario moueatur, vt sol, efficitur, vt hæc disiūctio, Hoc corpus moueri aut illud corpus moueri. &cæ. sit necessaria, ac proinde nō sit cōtigēs. At verò quia corpus aliquod contingenter mouetur, vt aqua, efficitur, vt verum sit asserere, contingēs esse hoc corpus moueri, aut cōtingens esse moueri illud &cæt. Siquidem qui ita exponit, non asserit, totam disiūctionē esse contingentem, sed aliquam eius partem: quod vtique verissimum est. Eosdem sensus reperiās in hac enunciatione, Contingēs est aliquod corpus esse album, quæ in sensu composito est falsa, in diuiso autem vera, cum aliquod corpus necessario sit album, vt Nix, & aliquod cōtingenter, vt papyrus. Sed de utroque genere sensus compositi, & diuisi, tum ex parte dicti, tum ex parte modi, alibi dicenda sunt,

sunt, quæ hîc fortasse diligens lector desiderabit. Texuntur ergo sophismata ex priori genere sensus compositi in hunc modum, Quencunque possibile est ambulare, possibile est, ut ambulet, at possibile est sedentem ambulare, igitur possibile est, ut sedens ambulet. Hîc assumptio est falsa in sensu composito ex quo efficitur falsa conclusio: admittitur tamen sine distinctione à minus perspicaci respondente, quia in sensu diuiso est vera. Eodem modo extrui potest sophisma ex illa enūciatione, Possibile est prædestinatum damnari. Ex posteriori genere sensus compositi sic struuntur captiones. Si contingens est aliquod corpus moueri, falsum esse potest quòd cælum moueatur, at quoddam corpus moueri est contingens, falsum igitur esse potest, quòd cælū moueatur. Maior est vera in sensu composito, falsa in diuiso: è contra verò minor est vera in sensu diuiso, & falsa in composito, ex quo proximè pendet absurda conclusio. Iam ex priori genere sensus diuisi sic argumētantur Sophistæ. Quencung impossibile est ambulare, is sanè ambulare non potest, at sedentem ambulare impossibile est, igitur sedens ambulare non potest. Propositio hîc vera est in sensu diuiso, falsa in composito: assumptio autem est vera in composito, sed falsa in diuiso, ex quo planum est nasci è vestigio falsam conclusionem. Ex posteriori autem genere, hoc modo. Si ad videndum neceße est alterum habere oculum, aut dexter est necessarius, aut est necessarius sinister: atqui id certum est, ad videndum neceße esse alterum oculum habere,

Sophismata
ex primo ge-
nere sensus
compositi &
diuisi.
1. elench. 3.

bere, igitur aut dexter necessarius est, aut est necessarius sinister: quod tamen est falsum, quia nec dexter est necessarius, nec sinister est necessarius, sed alteruter indifferenter. In hoc sophismate, propositio est vera in sensu diuiso, falsa in composito: concluditurque falsa conclusio ex falso sensu diuiso assumptionis: quæ tamen, quia vera cernitur in sensu composito, adeo arridet præcipiti, & inconsiderato respondenti, ut eam absolutè admittat, quasi nulla ratione sit falsa.

De secundo ac tertio genere captionum compositionis, & diuisionis. Cap. 7.

De secundo genere sensus compositi & diuisi.

Alterum genus sensus compositi, & diuisi cernitur (ut dictum est) in ijs orationibus, quarum partes neciuntur coniunctionibus Et, aut, vel, alijsue eandem habentibus significationem. Cum enim iungunt partes vnius extremi, termini uel propositionis, tunc efficiunt sensum compositum ut si dicas, Quinque sunt duo, & tria: Omnis enunciatio est vera, vel falsa, Quo quidem modo coniunctio, Et, dicitur accipi copulativè, & coniunctio, Vel, disiunctivè. Cum autem iungunt multas categoricas enunciationes, tunc efficiunt sensum diuisum, ut si dicas, Quinque sunt duo, & quinque sunt tria: omnis enunciatio est vera, vel omnis enunciatio est falsa. Quo pacto particula, Et, dicitur accipi copulativè, & dictio Vel, disiunctivè. Satis verò apertum est, quantum intersit inter utrumque sensum, cum ex eisdem verbis priores due propositæ enunciationes sint veræ, posteriores falsæ. Captio

Et, copulativè
Vel, disiunctivè.

Et, copulativè
vel, disiunctivè.

nes compositionis in hoc genere sic extruuntur. Quicunq;
 numerus cōponitur ex duobus, & tribus, est duo, & tria :
 at quinq; non sunt duo, & tria, igitur quinq; non cōponun-
 tur ex duobus, & tribus. Propositio vera est in sensu com-
 posito prædicati, sed in hoc sensu falsa est assumptio, quem
 tamen sequitur cōclusio. Præterea. Si non omne animal est
 rationis particeps, vel rationis expers, nō omne animal est
 homo, vel bestia, nō est autem omne animal rationis parti-
 ceps, vel rationis expers (cū nec omne sit rationis parti-
 ceps, nec omne rationis expers) igitur non omne animal, est
 homo vel bestia. Hic enunciatio illa, Nō omne animal est
 rationis particeps, vel rationis expers, est vera in sensu di-
 uiso, sed falsa in composito, vnde falsa nascitur conclusio.
 Captiones verò diuisionis hoc modo proponi solent. Quæ-
 cunq; sunt duo, & tria, sunt duo & sunt tria, quinq; autē
 sunt duo & tria, igitur quinq; sunt duo & quinq; sunt tria.
 Hic maior est vera in sensu diuiso subiecti, i cōposito autē
 falsa: cōtra minor est vera i sensu cōposito, falsa in diuiso,
 ob quē à Sophista inducitur falsa cōclusio. Itē. Oīs enūcia-
 tio est vera, vel falsa, nō est autē oīs vera, igitur oīs est fal-
 sa. Hæc absurda conclusio obtruditur ratione, sensus dini-
 si maioris propositionis, qui quidē falsus est. Tertiū verò
 genus sensus compositi & diuisi, quem diximus, tunc spe-
 ctari, cū dictio aliqua diuersis coniungi potest, hoc modo
 intelligitur. Si dictio, quæ pluribus vocibus coniungi po-
 test, copulantur cum ea, cum qua potius videtur iun-
 genda

Sophismata
 ex secūdo ge-
 nere sēsus cō-
 positi & di-
 uisi. I. elēc. 3.

De tertio ge-
 nere sēsus cō-
 positi & di-
 uisi.

genda, sensus est compositus: *sin* cum ea, cum qua minus aptè videntur connecti sensus est diuisus. Verbi causa, si hoc modo Sophista ratiocinetur, Quicumque scit literas nunc, didicit eas, tu autem (qui videlicet multos antè annos operam literis nauasti) scis literas, nunc igitur didicisti eas, extruet sophisma cōpositionis. Nam maior est falsa in sensu composito, copulata nimirū particula, Nūc cum verbo, Didicit, cum quo videtur aptius coniungi, quā cum verbo, Scit: conclusio autem falsa ex sensu composito maioris nascitur. Eodem spectat hoc sophisma, Ex quibus relinquuntur centum, ea plura sunt, quam centum, at quinquaginta hoīm, centum heros liquit Achilles, igitur quinquaginta homines sunt plures quā centum. Sensus enim compositus minoris falsus est, coniuncta nimirum particula, Centum, cum verbo Liquit, cum quo aptius videtur copulari, quam cum verbo Hominum, cum quo eam cōiuxit Homerus. Si verò Sophista in hunc modū argumentetur, Quisquis nunc natus verè dicitur, is hac hora natus est, tu autem (qui iam vigesimum fortasse attigisti annum) nūc verè diceris natus, tu igitur hac hora natus es, extruet sophisma diuisionis. Nam particula, Nunc, videtur aptius connecti cum verbo Dicitur, in maiore, & cum verbo Diceris in minore, quam cum participio Natus. Quo fit vt sensus diuisus assumptionis (ex quo pendet falsa cōclusio) sit falsus, sicq; captio hæc meritò dicatur diuisionis. Que autem dictio, cum qua aptius copuletur, ab ys petendū est,

Qui iudicare
debeat de
hoc genere

qui in loquendi arte peritiores habentur. Quanquam in hac re aurium iudicio sæpe numero standū videtur. Si quādo autem dictio æquē benè videbitur cum hac voce, atquē cum illa coniungi, vt in hac oratione, Testamento quidam inſit poni statuam auream hastam tenentē, in qua dictio, Auream, non videtur aptius cum verbo statuam, quam cū verbo Hastam, aut contrā copulari: intua erit optione positum, vtrum velis sensum orationi tribuere, compositum an diuisum. Quanquam mihi magis placet, vt huiusmodi orationes, nullam sensum diuisum, sed multos compositos habere dicamus. Vt enim sensus dicatur compositus nō videtur omnino requiri, vt dictio copuletur cum ea voce, cum qua videtur aptius cōiungi, sed satis fortasse est, si cū ea neclatur, cum qua videtur aptē copulari. Qua etiam ratione si qua oratio succurrerit, cuius dictio aliqua æquē male videatur, cum hac, atq; cum illa voce coniungi, nullū sensum compositum, sed multos diuisos habere indicanda est.

sensus cōpositi, & diuisi. Nota hæc.

Moderatio eorum, quæ de hoc genere sensus cōpositi & diuisi dici solent.

De captione accentus. Cap. 8.

Captio accētus est locus idoneus ad decipiendū ppter varietatē accētus, hoc est, ob aliū, atq; aliū pñūciationis modū. Ita enī latē accipitur hoc loco vocabulū accētus. Cuiusquidē quinq; potissimum feruntur genera. Prīmū est cū accētus nomē accipitur pro acuto, graui, aut circūflexo, quod genus vsurpatissimē accētus vocabulo appellatur. Vnde

1. elench. 3.

Quā late hic accipias tur nomen accentus. Primum genus.

- Vndè est hoc sophisma, Quisquis Leporem venatur pluri-
ma lustrat loca, tu autem cum domi sedes, & sermonem
cum amicis confers leporem (hoc est festiuitatem quandā,
& vrbaneitatem) venaris, igitur cum domi sedes plurima
lustras loca. Hic peccatur, quòd vox Leporem priori lo-
co habet accentum in antepenultima, posteriori in penul-
tima.*
- Secundum.* *Alterũ genus est, cùm nomen accentus, accipitur pro
quantitate syllabarum. Vndè sophisma hoc texitur, Quic-
quid edis deuoras, librum edis (hoc est in lucem emittis) igi-
tur librum deuoras. In hoc sophismate peccatur, quia ver-
bum Edis, habet priorem breuem in propositione, in assũ-
ptione longam.*
- Tertium.* *Tertium genus complectitur diuersitatem
aspirationis, & non aspirationis. Vndè sophisma, Nulli
omini est adhibenda fides, alicui homini credendum est, igi-
tur alicui credendum est, cui non sit adhibenda fides. Hic
vitium est, in dictione Omini, priori loco sine aspiratione
prolata, posteriori cum aspiratione.*
- Quartum.* *Quartum genus com-
prehendit diuersitatem proferendi syllabas alicuius dictio-
nis, nunc coniunctim sub vno accentu, nunc separatim sub
diuersis accentibus. Vndè nascitur hæc cauillatio, Omnis
via proteritur iumentorum pedibus, omnis via res quādā
est publica, igitur respublica proteritur iumentorum pe-
dibus peccatur hic, quia dictio, respublica, profertur in pro-
positione sub diuersis accentibus, in assumptione sub vno
duntaxat.*
- Quintum.* *Quintum genus, comprehendit diuersitatẽ pro-
nunciationis ironica, ac seriæ, interrogatoriæ, & asserto-
rie,*

ria, & si quæ sūt aliæ huiusmodi. Vndè nascuntur hæc sophismata, Qui dicit, te egregiè respondisse, collaudat te, præceptor cum te reprehendit, ait, te egregiè respondisse, igitur cū te reprehendit, collaudat te. Qui dicit, Audiui ſti ſacrum, aſſerit te ſacrum audiuiſſe, qui autem te interrogat, num ſacrū audiueris, eadem oratione vtitur, igitur, qui te interrogat, audiueris ne ſacrum, aſſerit, te ſacrū audiuiſſe. In priori ſophismate eadem oratio proferitur modo ſeriò, modo ironicè: in poſteriori verò, nunc aſſertoriè, nunc interrogatiōis more. Horum porrò ſophismatum, quædam ex ſcripto decipiunt, quædam cum voce proferuntur, vt animaduertenti facile patebit. Quāquam illud veriſſimum eſt, quod ait Ariſtoteles, nec in ſcripto, nec in voce, niſi pauca admodum à Sophiſtis uſurpari.

Quædam ex
his habet lo
cum in voce
quædam in
ſcriptura.
2. elench. 3.

De captione figuræ dictionis. Cap. 9.

Captionis figuræ dictionis eſt locus idoneus ad decipiendum propter ſimilitudinem dictionum inter ſe. Ille autē potiſſimū dictiones cenſentur ſimiles hoc loco, quæ aut eodem modo deſinunt, vt Pons & Frons: aut ſæpe numero pro eadem re accipiuntur, vt Animal, & Homo. Tria porrò ſophismatum genera huc dicuntur pertinere. Primū eſt, cū diuerſis vocabulis, quia ſimilia ſunt, eadem affectio grammatica tribuitur. Vt ſi quis colligat pontem, ac fontem eſſe ſæminini generis, quia videt frontē eſſe

1. elench. 3. &
2. elench. 3.

Primum ge
nus ſophiſ
matum hu
ius loci.

esse fæminini generis: aut vocē, *A*beo, esse secūda cōiugati-
 onis, quoniā *H*abeo, quod eodē modo. desinit, est secūda cō-
 iugationis. Itēq; vocē *A*nimal, esse masculini generis, quia
 sæpe accipitur pro eadē re, pro qua accipitur vox *H*omo,
 quæ quidē est masculini generis. *V*nde *S*ophisma, *Q*uidā
 homo est albus, omnis homo est animal, igitur quoddā ani-
 mal est albus, *S*ed captiuncula huius generis non nisi ru-
 dibus proponuntur. *S*ecundum genus est, cū verba, quæ
 pertinent ad diuersa prædicamenta, vidētur ad idem per-
 tinere, vel quia eodem modo desinūt, vt *P*ecus, & *S*celus:
*S*uperficies, & *M*acies, & *P*lanities: *V*alere & *D*ocere: *S*e-
 cari & operari: vel quia sæpe pro eadem re accipiuntur
 (hæc enim est altera vocum similitudo) vt *H*omo, & *S*a-
 num: *P*ullus, & *C*rudum: & huiusmodi sexcenta. *E*x pri-
 oribus verbis leuia sunt omnia huius generis sophismata.
*E*x posterioribus autē hunc in modum contexuntur. *Q*uē
 cūque hominem vidisti heri, vides hodie, heri vidisti homi-
 ne sanum, igitur & sanum vides hodie: *Q*uicquid hodie
 emisisti, nunc comedis, crudum pullum emisisti hodie, crudum
 igitur pullum nunc comedis. *H*ic peccatur, quòd voces per-
 tinentes ad prædicamentum qualitatis perinde vsurpan-
 tur, ac si pertinerēt ad prædicamētum substantiæ. *N*ā cū
 maiores propositiones in his sophismatis habeant vim con-
 ditionalium, quasi ita dixeris, *S*i quem vidisti heri, illū vi-
 disti sanum, *S*i quod hodie emisisti, id nunc comedis: antece-
 dentia verò huiusmodi conditionalium constent subiectis,
 quæ

Secundum.

Nota hæc

quæ significant substantiam: non dubium est, quin vt Sophista progredieretur à propositione antecedentis ad positionem consequentis, sumere debuisset in assumptionibus subiecta, quæ ad prædicamentum substantiæ pertinerent. Vt si diceret, Quæcūq; hominē vidisti heri, vides hodie, Socratem vidisti heri, igitur Socratem vides hodie. Quicquid hodie emisti, nunc comedis, pullū emisti hodie, pullū igitur nūc comedis. Aut certè si Sophista volebat subijcere assumptiones, quæ haberent subiecta significatiua qualitatem, debuit in antecedentibus conditionalitè ponere subiecta, quæ qualitatem significarent, hoc nimirum modo, Qualemcūque hominem heri vidisti, vides hodie, sanum heri vidisti, sanum igitur vides hodie: Qualecūq; hodie emisti, tale nūc comedis, pullum crudum emisti hodie, pullum igitur crudum nunc comedis: sed hoc pacto non concedentur maiores propositiones. Possunt etiam hæc duo sophismata, ex tertio genere æquiuocationis duci, quandoquidem verba illa sanū, & Crudū, ampliantur in assumptionibus non in conclusionibus, quæadmodum participium, Sedēs, in illa propositione, Sedens surgebat, cuius in captione æquiuocationis meminimus. Sed nos de his sophismatibus quatenus ad hanc captionem attinent, nunc loquimur. Hinc intelliges quid peccent hæc peruersæ ratiocinationes. Quos digitos habuisti puer, etiam nunc habes, tantillos digitos habuisti cum puer esses, tantillos igitur etiam nunc habes: Quicquid scis aut inuentione, an doctrina scis, duas vero, has enun-

Pertinet etiam hæc exemplum ad captionem æquiuocationis.

Huius generis multa reperias sophismata. 2. elen ch. 3.

Ee

ciationes

ciationes(quarum scilicet alteram inuentione, alteram do-
 ctrina didicisti enūaciationes, scis, duas igitur eas, aut inue-
 tione, aut doctrina scis. In vtroq, sophismate fit transitus
 à substantia ad quantitatem: in priori ad continuam, in poste-
 riori ad discretam. Eodēq, modo facile est asserre exēpla in
 omnibus prædicamentis. Animaduertendū est tamen cum
 de posteriori classe sophismatum huius secundi generis lo-
 quimur, non esse distinguenda prædicamenta secundum
 rem significatam, sed secundum modum significandi. Omnia
 enim absoluta vocabula censentur hic prædicamenti sub-
 stantie, & si accidens significant, vt Res, Homo, Candor,
 propterea quod non significant aliquid per modum adia-
 centis, sed per modum per se stantis, vt aiunt. Oīa verò cō-
 notatiua conijciuntur, in prædicamenta accidētium, etiam si
 substantiam significant, vt Bonū, Album, Aureū, quia ni-
 mirū significant sua significata per modum adiacentium,
 atq, ita per modum quantitatis, aut qualitatis, & cæt. Vn-
 de fit, vt in hac argumentatione, Quicquid heri vidisti, vi-
 des hodie, candorem vidisti heri, candorem igitur vides ho-
 die, nullus cre datur fieri trāsitus à substantia ad qualitatem:
 quia vt vox illa, Quicquid (seu Quancung, rē) quia est ab-
 soluta, putatur substantialis, etiam si transcendēs existat,
 sic verbum, Candorem, putandum est substantiale, & si
 qualitatem significet. Nec verò in hac ratiocinatione, Qua-
 lis erat hic annullus heri, talis est hodie, heri autem erat au-
 reus, igitur & hodie aureus est, vllus censetur fieri transi-

Nota hac.

D. Tho. ī fal-
lacys.

tus à qualitate ad substantiam, quia dictio Aureum, & si substantiam significat, qualitatis tamen vocabulū (quod ad hūc locum attinet) habetur, eo quod substantiam quasi adiacentem significat (vt ex primo libro patet) atq; etiam per modum qualitatis, Hæc propterea latius aliquāto persequutus sum, quod non nihil obscuritatis habere videantur. Tertium genus est, cū dictio, quæ significat quale aliquid, hoc est rem vniuersalem, videtur significare hoc aliquid, id est rem singularem: aut è contrariò, quæ significat hoc aliquid significare quale aliquid: siue ex eo quod vocabula rei vniuersalis & singularis eodem modo designant, vt Equus & Xāthus: siue quia sepe pro eadem re accipiuntur, vt hæc ipsa, aut Homo & Socrates: quo fit vt quicquid de altero affirmatur aut negatur, videatur etiam de altero affirmandum aut negandum. Hinc ducuntur huiusmodi sophismata, Equus est species, Xāthus est equus, igitur Xāthus est species: Socrates non est species, Socrates est homo, igitur homo non est species. Eadē ratio est in vocabulis rerū magis vniuersaliū & minus vniuersaliū. Quæ enim significant res magis vniuersales videntur sepe numero significare minus vniuersales, et visce versa: Vt viuēs: & Sentiens: Animal, & Homo. Vnde huiusmodi sophismata cōtexuntur, Viuens latius patet, quā aīal, sentiēs est viuēs, igitur sentiēs latius patet, quā animal: Animal est genus, homo est aīal, igitur homo est genus. Sed hæc, & alia plurima sophismata huius loci ad captionem

Cap. 24.

Tertium.

1. elēch. 3. &

2. elench. 3.

Ampliatur
hoc genus captionis

Plurima sophismata

Ee ij

ptionem

ius loci ad ca
ptionē acci
dētis p̄tinere

tionem accidentis alia ratione pertinent, vt ex ijs, quæ nūc
dicemus, apertè intelliges.

De captione accidentis. Caput. 10.

1.elench. 5.

1.elench. 4.

Nomē acci
dētis quopa
tō hic suma
tur.

Captio accidētis, quæ prima est earum, quæ in rebus
cernuntur, quæq; omnium deterrima, & periculosissima
est (hac enim, vt ait Aristoteles, Sapientes etiā hoīes saepe
numero capiuntur) est locus idoneus ad decipiendū propter
diuersitatē accidentis, & subiecti, quam quis non attēdēs,
existimat quicquid conuenit, aut non conuenit accidenti,
conuenire, aut non conuenire subiecto: & vice versa, quic
quid subiecto, & accidenti. Accipitur autem hoc loco no
mē accidentis pro prædicato, quod modo aliquo diuersum
est à subiecto, cui verè conuenit, vt in his enunciationibus,
Homo est animal, Homo est disciplinæ capax, Homo est
albus. Quòd si dicas, Homo est homo, Vestis est indumen
tum, Homo est animal rationale, non dicentur prædicata
huiusmodi enunciationum accidentia subiectorum, quia
nulla ratione (quæ ex natura rerum ducatur) sunt diuer
sa à subiectis: ex quo fit vt nemo fallatur, si existimet, quic
quid conuenit, aut non conuenit huiuscemodi prædicatis,
conuenire, aut non cōuenire subiectis, & vice versa. Tria
igitur sophismatū genera ducuntur ex hoc loco. Vnū eorū,
quæ ideo decipiūt, quòd credatur quicqd cōuenit, aut nō cō
uenit prædicato eſſētiali, quod nō sit definitio cōuenire, aut

Tria gener^a
sophismatū
huius loci.

non

non conuenire subiecto, & è contrario. Alterum eorū, quæ idcirco fallunt, quòd credat quis, omne, quod conuenit, aut non conuenit accidenti proprio, conuenire, aut non conuenire, subiecto, & econtra. Tertium eorum, quibus idcirco capiuntur homines, quòd putent, quicquid conuenit, aut non conuenit accidenti communi, hoc est, ex quinto genere vniuersalium, conuenire, aut non conuenire subiecto. Vñ quodq; autem horum trium generum octo species, formasque colligendi sub se complectitur, Aut enim quicquid affirmatur de prædicato creditur affirmandum de subiecto, vt si Sophista dicat, Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus: Venientem cognoscis, Socrates est veniens, igitur Socratem cognoscis, quod non recte concluditur, vt ex fine huius libri patebit. Fieri enim potest, vt venientem videam, eum autem, qui venit, minimè nouerim. Aut quicquid negatur de prædicato videtur negandū de subiecto, vt si ille dicat, Animal nō est species infima. Aut quicquid affirmatur de subiecto videtur affirmandum de prædicato, vt si dicas, Homo est species infima, homo est animal igitur animal est species infima. Aut quicquid negatur de subiecto, videtur negandum de prædicato, vt si quis dicat, Homo non est genus, homo est animal, igitur animal non est genus. Aut de quocunq; affirmatur prædicatū, videtur affirmadum esse subiectum, vt si dicas, Homo est Animal equus est animal, igitur equus est homo. Aut de quocūque negatur prædicatum videtur negadum esse subiectum, vt

Octo formæ
cuiusque ge-
neris.

Cap. 42.

in hoc sophismate, aptū esse ad capeſſēdas disciplinas, est, p
 prietas hominis, homo nō est proprietas hominis, igitur ho
 mo non est aptus ad capeſſendas disciplinas. Aut, de quo-
 cunq; affirmatur subiectum creditur affirmādū esse prae-
 dicatum, vt si quis dicat, Animal est genus, album est ani-
 mal, igitur album est genus. Aut deniq; de quocunq; nega-
 tur subiectum videtur negandum esse praedicatum, vt in
 hoc sophismate: Homo est animal, equus non est homo, igi-
 tur equus non est animal. In his autem sophismatis non re-
 ctē efficitur conclusio, quia accidens, & subiectum nō acci-
 piuntur qua ex parte sunt idem: sed quatenus modo ali-
 quo diuersa sunt. Verbi causa, cū Sophista dicit, Ani-
 mal est genus, homo est animal, igitur homo est genus, non
 accipit in propositione nomen Animalis pro animali, qua
 parte est idem cum homine, sed quatenus intellectus operā
 est abstractū ab homine, & bestia. Vnde non est mirum, si
 id, quod affirmatur de animali, non cōcludatur de homine.
 Sed parū cautus respondēs existimat primo aspectu bonā
 esse consequentionē, eō quod discrimen animalis ab homine
 minimē perspicit. Quod idem peccatū accidit in reliquis.

Cur peccetur
 in his sophis-
 matibus.

De captione eius, quod simpliciter dici-
 tur, & secundum quid. Cap. ii.

Duplex lo-
 cus in hac ca-
 ptione.

Captio eius quod simpliciter dicitur, & secundū quid,
 duplicem locum (quēadmodum captio cōpositionis,
 & di

Et diu ifionis) cōplectitur. Alter est vndè Sophista ex eo, ^{1 elench. 4. et. 2 elēch. 5} quod si impliciter dicitur, id colligit, quod dicitur secundum ^{Locus prior.} quid, id est cum adiectione duntaxat: idq. siue affirmando, siue negando. Vt si dicat, Arma sunt restituenda domino, igitur sunt restituenda domino furioso: Licet Christiano vesci carnibus, licet igitur ei vesci carnibus in quadragesima: Non est abscindenda manus, igitur non est abscindenda cum ex ea toti corpori imminet corruptio: Non sunt merces in mare iactandæ, igitur non sunt iactandæ cum naufragium timetur. Alter locus est, vndè Sophista ^{Locus posterior.} ex eo, quod solum cum adiectione aliqua dicitur, id colligit, quod simpliciter, & sine adiectione profertur: idq. siue affirmando, siue negando. Licet commutare, atq. inuertere superiora exempla hoc modo: Manus est abscindenda cum ex ea pendet corruptio toti corpori, igitur manus est abscindenda: Merces sunt iactandæ in mare, cum naufragiū timetur, igitur merces sunt in mare iactandæ: Arma non sunt restituenda Domino furioso, igitur non sunt restituenda Domino: Non licet Christiano vesci carnibus in quadragesima, igitur non licet Christiano vesci carnibus. Itaque duo speciales loci in hoc generali continentur, duæque argumentorum formæ ex utrolibet ducuntur: altera, quæ concludit ex affirmatione affirmationem: altera, quæ ex negatione colligit negationem. Vtraque autem tam latè patet, quam multa sunt adiectionum genera. Quædam enim sunt, quæ tollunt omnino

Varia adiectionum genera.

Ee iiij significata

significata earum vocū, quibus adiunguntur, vt in his exēplis perspicies. Hoc cadauer est homo mortuus, igitur est homo: Hæc statua est hō marmoreus, igitur est homo: Hic est bonus latro, igitur est bonus. Quædā verò nō oīno tollūt: sed ponūt quodā modo, uel in mēte dūtaxat: vt si dicas, Homerus ē in hōīm memoria, igitur Homerus est: vel solū in causis suis, vt si dicas, Hoc semē est arbor potētīa igitur est arbor: vel in ea parte subiecti duntaxat, à qua totū de nominari nō potest, vt si dicas, Indus habet dētes cādidos, igitur est candidus: vel quodam loco, aut tempore, aut respectu cuiusdam, & alijs modis sexcentis, quarum cuius facile occurrent exempla. Nullus verò locus sophisticus est, quo Cacadēmō frequētius, quàm hoc ad capiēdos homines vtatur. Ex eo enim quòd bona hæc caduca, & breuia, quodam loco, aut tēpore, aut apud quosdam sunt utilia, iucunda, aut magni æstimata, concludit ille ea esse simpliciter bona, atq; omnino amplectēda. Cuius sophismata nemo eludet, nisi qui defixis oculis in omnem futuram æternitatē, vana hæc, & nullius momenti despexerit.

De captione ignorationis elenchi. Cap. 12.

Elench. 4.
& 5.

Elenchus in
commune. 1.
elench. 1.

Captio ignorationis elenchi est locus idoneus ad decipiendum prætermisione conditionum elenchi dialectici, earum potissimum, quæ ratione conclusionis requiruntur. Quæ vt intelligas, aduerte in primis, Elenchū siue redargutionem in cōmune sic definiri ab Aristotele, Elenchus

chus est syllogismus cum contradictione cōclusionis; hoc est colligens contradictoriam alicuius certæ enūnciationis. Vt si proposita sit hæc enūciatio, Aliquod animal est immortale, sic extruetur elenchus reprehensioe eius: Nulla res constans ex quatuor vulgatis elemētis est immortalis, omne animal constat ex huiusmodi elementis, igitur nullum animal est immortale. Interdum tamen duo syllogismi cōcludentes totam contradictionem dicuntur vnus elenchus: vt si huic syllogismo, quem fecimus, alterum adiungas, qui huiusmodi sit, Omne, quod beatum est, immortale est, aliquod animal est beatum (vt pote aliquis homo) igitur aliquod animal est immortale. Cæterum ij etiam syllogismi, qui contrarias enūnciationes colligunt, elenchi nomine merito appellatur, quod ex contraria enūnciatione statim colligi possit contradictoria. Aduerte deinde, quatuor esse genera elenchorum redargutionumue, quem admodum syllogismorum. Quidam enim sunt demonstratiui, quidam dialectici, alij pseudographi, alij sophistici. Elenchus demonstratiuus est demonstratio cū cōtradictione cōclusionis. Dialect. Elech. est syllogismus dialecticus cū cōtradictione cōclusionis. Pseudographus est, qui videtur demonstratiuus sed peccat in materia. Sophisticus est, qui videtur dialecticus, sed aut peccat in forma, aut in materia, aut in contradictione. Captio igitur huius generis vno modo est generalis omnibus captionibus: altero specialis, & ab alijs distincta. Generalis quidem, quatenus consideratur vt est locus idoneus ad decipiendū

Elenchus aliter.

Quatuor genera elenchorum.

Demonstratiuus.
Dialecticus.

Pseudographus.
Sophisticus.

Vt captio hæc sit generalis

capiendum prætermiſſione cuiuſcunq; conditionis elenchi
 Dialectici: ſiue conditio, quæ prætermittitur, pertineat
 ad formam, ſiue ad materiam, ſiue ad contradictionē, quæ
 in conſuſione requiritur. Omnes enim Sophiſtarum redar-
 gutiones prætermittunt aliquam ex his conditionibus.
 Specialis autem, quatenus hac ſola ratione ſpectatur, vt
 eſt locus aptus ad fallendum prætermiſſione earum con-
 ditionum, quæ ad contradictionem conſuſionis requirun-
 tur. Hoc enim pacto diſtincta eſt ab alijs hæc captio. Nam
 cæteræ omnes ſuppeditant reprehentiones, quæ aut in for-
 ma peccant, aut in materia: hæc autem ſola ſuggerit eas,
 quarum conſuſiones non ſunt verè contradicentes deſi-
 gnatis enunciationibus. Conditiones igitur, quæ ad contra-
 dictionem conſtituendam requiruntur, quatuor potiſſi-
 mum enumerantur ab Ariſtotele, ſecūdum idem, Ad idem,
 Similiter, & In eodem tempore, ad quam reuocatur con-
 ditio, In eodem loco. Prætermiſſione primæ conditionis
 non coargues hoīem, ſi ille dixerit. Æthiopē non eſſe albū
 quod ad dētes attinet, tu autem contendas, non eſſe album
 ſimpliciter: aut ſi ille dixerit, ſtadium eſſe æquale millia-
 rio ſecundū latitudinem viæ, tu autem oſtendas, ſimpli-
 citer non eſſe æquale, nimirum ſecundum longitudinem:
 quandoquidem non ſecundum eandem partem, aut dimen-
 ſionem oſtendis rem non eſſe, aut eſſe ſecundū quam ille
 affirmat, aut negat. Prætermiſſione ſecundæ non redar-
 gues eum, qui dixerit, ſe non eſſe paruum comparatione in
 fan

Vt captio
 hæc ſit ſpec-
 cialis.

Conditiones
 quæ ad con-
 tradictionē
 requiruntur
 l. elench. 4.

fantis, si ostendas, eundem esse paruum comparatione aliorum hominū prouectæ ætatis. Prætermissione tertiæ nō omnino refelles eum, qui dixerit, cælum non moueri deorsum, si ostendas cælum moueri, quia non eodem modo affirmas, quo ille negat. Demum prætermissione quartæ nō verè refutabis eum, qui dixerit, non oportere hominem comedere cū satur est, aut in media via, si ostendas, oportere hominem comedere. Nec enim eodem tempore, eodemq; loco, quo ille negat, ostendis rem esse necessariam.

De captione petitionis principij .

Caput. 13.

Captio petitionis principij est locus idoneus ad decipiendum ex eo, quod cōclusio probāda ad probationem sui accipitur. Dicitur autē conclusio principium, quia initio proponitur, vt ad eam probatio dirigatur. Quæ quidem tum dicitur peti, postulariue, cū sub alijs verbis exigitur. Si quis enim conclusionem sub eisdem verbis à respondente poposcerit, vt eius concessione ipsam confirmet, non solum neminē fallit, sed etiā ab omnibus irridebitur. Quæque autem modos petendi principium ponit Arist. Vnum Si synonymū sumatur ad confirmationē synonymi, aut de finitio ad confirmationē definitionis: vt si quis Epicureus probaturus, voluptatem esse summū bonū, roget nū incūdi

1. elench. 4.

Cōclusio cur
dicatur prin-
cipium
Cur dicatur
peti.

Quinque modi
petendi prin-
cipium
8. top. 5.
Primus mo-
dus.

- tas sit sūmū bonū, aut aliquis alius probaturus, hominē habere optimum tactum, poscat, num animal rationale habeat optimum tactum. Alterum, si res vniuersalis vniuersē accepta sumatur ad probationem particularis: vt si concludas omnium contrariorum esse eandem disciplinā, quo omnium oppositorum sit eadem. Tertium si cōtrā progressuaris: vt si probes, omnium oppositorum esse eandem scientiam, quòd omnium relatiuè oppositorum, omnium contrariorum, & ceterorum sit eadem. Quartum, si conclusio per partes sumatur in sumptionibus, vt si dicas, Medicina est sani, & Medicina est ægri, ergo medicina est sani, & ægri. Extremum, si alterum relatorum ad probandum alterum, ad quod refertur, sumatur: vt si probes, Socratem esse filium Sofronici, quòd Sofronicus sit pater Socratis. Oībus his modis conclusio quæ probāda est, quodā modo sumitur in antecedente, cū non magis notum videatur id, quod hoc modo accipitur, quā quod cōcluditur. Ceterū cū in demonstratōne sæpe accipiat̃ definitio ad confirmationem definiti, atq; in argumentationibus Dialecticis sæpè ex toto partes, sæpè ex partibus totū, & ex altero relatorum alterum concludamus, aut dicendum videtur hos modos petitionis principij nō efficere syllogismū sophisticum, aut certè multas esse demonstratōnes, multosq; Dialecticos syllogismos, quæ in sophisticis numerentur. Occurrendum est tamen, non omnibus hiscè modis verè peti principium ex natura rei: sed solum cum synonyma*
- ad*
- Secundus.*
- Tertius.*
- Quartus*
- Quintus.*
- Obiectio an i
mauertēda*
- Solutio.*

ad confirmationē synonymorū accipiuntur. Nam quod ad reliquos attinet modos, definitio notior est re, quæ diffinitur: itēq; totum quadā ratione suis partibus: alia verò ratione partes, quam totū: & ea, quæ sese mutuò respiciunt, se inuicē declarant, & patefaciunt. At verò apud eū, cum quo disputatio transigitur, sæpe numero datur vitio, quòd hiscē modis conclusio probetur, cum videlicet ipse respondens significat, notā sibi esse rei definitionē, totūq; & cæt. Ex hoc enim efficitur, vt cum Dialecticus ex datis ab altero argumentari debeat, meritò dicatur principiū petere, qui aliquo ex his modis apud eiusmodi hominē argumētatur. Adeo enim est importuna huiusmodi probatio, vt qui sic concludit, conclusionē ipsam gratis petere videatur. Ita q; hi modi petēdi principium non sunt vitia ex ipsa argumentationis natura, sed ad hoīem (vt dici solet) hoc est apud eum respondentem, qui ita affectus est, vt diximus.

De captionē consequentis. Cap. 14.

Captio consequentis est, locus idoneus ad decipiendū
 ex eo, quòd antecedens videtur effici ex consequente, aut ex opposito antecedentis oppositum consequentis, quemadmodum consequens efficitur ex antecedente, & ex opposito consequentis oppositum antecedentis. Nominē autem oppositi, intellige contradictorium. Ex hoc loco ducuntur huiusmodi sophismata. Si Paulo ante pluit
 terra

¹ elench. 4.
 et. 2. elench. 5

terra madefacta est, igitur si est madefacta terra, paulo ante pluit. Si animus hominis genitus est, (ex materia videlicet productus) incipit esse, igitur si non est genitus, non incipit esse, sed nimirum semper fuit. Huc pertinet sophisma illud, Qui ait te esse animal, verum ait: qui autem ait te esse equum, ait te esse animal: igitur qui ait te esse equum, verum ait. Commutatis enim sumptionibus, hunc sensum habet cavillatio. Si tu es equus, es animal, at es animal, igitur equus. In qua oratione, ut Sophista ex antecedente recte colligit consequens, sic ex consequente perperam colligit antecedens. Animaduertendum est autem hoc

1. elench. 5.
Captio cōse-
quētis continetur sub captionem accidentis.

loco, id quod Aristoteles docet, captionem consequentis contineri quodammodo sub captionem accidentis. Nam quicquid consequitur ex re aliqua ut animal ex homine, est eius accidens (ea videlicet accidentis significatione, qua in captionem accidentis vocabulum Accidentis accepimus) non tamen quicquid est accidens alicuius rei est eius consequens. Namque album, exempli causa, cum sit accidens hominis, non est consequens hominis, quod in alijs etiam plerisque accidentibus cernere licet. Hinc fit, ut omne sophisma consequentis alia ratione spectatum sit sophisma accidentis: non tamen omne sophisma accidentis sit sophisma consequentis.

De captionem non causæ ut causæ. Cap. 15,

Captio non causæ ut causæ, est locus idoneus ad decipiendum ex eo, quod absurditas, aut falsitas conclusionis ascribitur

ascribitur alicui propositioni quasi ex ea efficiatur, ex qua tamen re vera non efficitur, Nec enim nomen causæ accipiendum est hoc loco pro causa rei duntaxat, sed pro quacumq; causa illationis, etiam si significet effectum rei, quæ concluditur, aut aliquid aliud. Ex hoc loco contendet Sophista, tollendam esse de medio eloquentiam, quòd peruersi homines eloquentia præditi multa mala persuadeant, multa bona dissuadeant: itemq; exterminandum esse usum pecuniæ, quòd homines auari pecuniæ cumulandæ causa omnia iura violent. Dicendum potius erat, tollendos esse de medio peruersos, & auaros homines, qui eloquentiâ, & pecuniæ contrectatione abutuntur, quandoquidem hi, nō eloquentia, aut pecuniæ vsus sunt in causa, vt eiusmodi mala perpetrentur. Hæc tamen sophismata nunquam formam argumentationis accipiunt, nisi cum Sophista ex quibusdam cōcessis ducit respondentem ad aliquid, quod aperte incommodum aut falsum est, ex cuius euerfione regreditur ad euertendam aliquam ex sumptionibus, vt causam absurditatis falsitatisue cōclusionis, quæ tamen re vera causa non est. Exemplum sophismatis. Si nullum tempus esset, nox non esset, si nox non esset, dies esset, si dies esset, aliquod tempus esset, igitur si nullum tempus esset, aliquod tempus esset: hoc autem est non modo falsum, sed etiam absurdissimū: igitur prima illa propositio. Si nullū tempus esset, nox non esset, est falsa & absurda. Perperā colligit Sophista, quia non prima propositio, sed secunda est

Quam late
hic accipian-
tur nomen
causæ.

Quā formā
habeāt hæc
sophismata.

est causa absurditatis cōclusionis. Proinde nō sequitur,
primā esse falsam, & absurdam, sed secundam, Falsum est
autem & absurdum dicere, si nox non esset dies esset, nec
dicitur esse verum, nisi ex hypotesi, hoc est, nisi ponamus,
tempus esse, Nam ante mundi creationē nec nox erat, nec
dies.

Captio plurium interrogationum

vt vnius. Cap. 16.

elench. 4

EXtrema captio, quæ plurium interrogationum vt
vnius appellatur, est locus idoneus ad fallendum, eò
quod plures interrogationes, vt vna duntaxat proponun-
tur. Hinc enim fit, vt qui simplicem respōsionem reddit,
tam affirmando, quam negando capi possit. Exempli cau-
sa si quærat Sophista sit ne Socrates, & Plato homo, tu
autem respondeas, esse hōiē, colliget Sophista, igitur qui
Socratem, & Platonem percutit hominem percutit, non
homines: si verò dicas, non esse hominem, concludet Sophi-
sta, igitur Socrates non est homo, aut, Igitur Plato nō est
homo. Ducuntur autem ex hac captionē tria interroga-
tionum genera. Primum est, cū vnum de pluribus quæ-
ritur, vt in tradito exemplo patet. Alterum est, cū plu-
ra quærentur de vno, vt, Est ne Socrates homo & equus?
Quod si respondens admiserit, sic concludet Sophista, Igi-
tur Socrates est equus, sin autem negauerit, hoc modo col-
liget, Igitur Socrates non est homo. Tertiū genus est, cū
plura

Tria interro-
gationum ge-
nera.

plura quærentur de pluribus, ut, Est ne Socrates & Bucephalus homo, & equus? Si aſſerat reſpondens, colliget Sophiſta, Socratem eſſe equum, & Bucephalum eſſe hominē: ſi verò neget, concludet, Socratem non eſſe hominem, aut, Bucephalum non eſſe equum. Hæc de captionibus locisue fallacibus, è quibus Sophiſtæ depromunt ad reprehendendum argumenta, videntur ſatis.

De quatuor reliquis Sophiſtarum finibus conſequentis. Cap. 17.

S Equitur, ut quo pacto Sophiſtæ quatuor reliquos fines (falſum, inquam, incredibile, ſolæciſmum, & nugationem) conſequentur, paucis perſtringamus. Ut falſum aliquid ex tua reſponſione extorqueant, hoc maximè curât illi, ut nulla initio proponatur quæſtio, de qua diſputetur. quo pacto ad falſū ducant Sophiſtæ. l. elench. 12.

Nā qui temere ac nullo propoſito diſputationis fine reſpondent, faciliùs labuntur. Deinde multitudine interrogationum te onerant, etiam cū eſt aliquid propoſitum, in quo diſputatio verſetur: dicuntq; ſe diſcendi ſtudio id facere. Tum in hoc valde elaborant, ut eo te perducant ubi magna ipſis ſuppetit argumentorum copia. Ut verò ad incredibile aliquid ſeu inopinabile te impellant, illud obſervare ſolent, ut admirabiliores ſententias cuiusq; ſectæ Philoſophorum ab te petant: quinimmo ea ſine interrogatione accipiunt, quæ pertinent ad eam, quam tu maximè

Eſſe probas

2. probas: quasi dubiū nō sit, quin tu ea libēter admittas. Ea
 3. etiā interrogant, in quibus aliud loquūtur hoīes, aliud se-
 quuntur. Vt, Nū optabilior sit gloriosa mors pro defendē-
 4. da patria, quā vita voluptatibus affluēs. Et ea, in quibus
 aliter res habet, aliter cōmunis hominum opinio & sermo
 vt, Nū ij, qui dirisimi, nobilissimi, ac potētissimi degunt,
 & omni voluptatū genere abūdāt sint fēlices? Et ea etiā,
 quæ eiusmodi sunt, vt neutrā in partē inclinare posse vi-
 dearis, quā admirabile aliquid, præterq; opinionē respōdeas
 Quopactodu vt, sitne potiūs sapientibus parendū, an patri? Vt autē ad
 cant ad nus gationem. 1. nagationē te cōpellant, fere hoc vnū obseruāt, vt definitio
 elench. 13. nes integras p nominibus accipint. Vt si dicas, Socratē ha-
 bere nasum simū, tū illi colligēt te dicere, Socratē habere
 Ad solæcis= nasum nasum concanū, quōd simū definiatur Nasus cōca-
 mū. ibidem. uus. Vt deniq; ducant ad solæcismum, nonnunquam vt un-
 tur captione figuræ dictionis, de qua supra dictum est: nō
 nunquam alia quædam præcepta sequuntur. Sed hæc duo
 posteriora finium genera pueriliter cōsectantur Sophistæ:
 superiora autem duo ex locis etiam reprehensionum falla-
 cium, qui expositi sunt, tractari possunt.

Quopacto occurrendum sit Sophistarum
 captionibus. Cap. 18.

SVpereſt igitur, vt quopacto Sophistarū captionibus
 occurrendum ſit paucis doceamus. Hoc enim breui-

ter exequi nunc possumus postquā omnium nodo, quantū
 sat fuit patefecimus. Nam vera solutio, vt inquit Aristoteles, est vitij explicatio. Itaq; sophismata, quæ solius materie vitio laborant, negatione earum sumptionum, quæ probabiles videntur, nec sunt, dissoluenda erunt. Quo etiā modo dilues sophismata petitionis principij, negata nimirum ea sumptione, in qua principium petitur, etiam si probabilis esse videatur, vt ait Aristoteles. Nam cum tu eam quæ petitionis partem, quam Sophista confirmare contendit, aut re vera, aut disputationis gratia improbabile iudices, ea tibi nequaquam admittenda sunt, quæ illi fuerint propinqua. Reliqua verò, si ex æquiocatione, ambiguitate compositione, diuisione, aut accentu ducta fuerint, quia hæc omnia multiplicitate aliqua vnius, aut plurium propositionum peccant, distinctione multiplicis orationis solueda sunt: quæ toties adhibenda erit, quot fuerint interrogationes quoquo pacto multiplices. Quin etiam cum ventum fuerit ad multiplicem conclusionem, ea erit ante distinguenda, quàm de consequentia iudicium feratur. Si autem sophismata ex ijs fuerint, quæ ex figura dictionis, ex accidente, ex eo quod simpliciter dicitur, aut cum adiectione, ex consequente, aut ex non causa vt causa nominantur, sumptionibus admissis negatione consequentiæ eludenda erunt. Qua in re illud tibi diligenter curādū est, quod Aristot. in soluedis sophismatis accidētis fieri præcipit, vt

Vera solutio
 quæ sit. 2. elench. 4.

Solutio sophismatum
 quæ in materia tantum
 peccant.

Petitionis
 principij.
 2. elench. 5.

Solutio sophismatum ex
 quinque primis
 captionibus.

Solutio sophismatum ex
 captionibus. 6.
 7. 8. 11. 12.

Ef ij

paratam

paratam semper habeas argumentationem aliquam aperte vitiosam, cui simile dicas eam, quæ affertur à Sophista, saltem cum ipse aliquid quod contra eam obijcias postula-
 uerit. Iam sophismata ignorationis elenchi negatione contradictionis dissoluenda sunt, vt ex dictis perspicuum est.
 Solutio so-
 phism. Ignor-
 ationis elen-
 chi. 2. elen. 5
 Plurimū inter-
 rogationum
 vt vnius. Ibi-
 dem.
 Ea deniq; in quibus Sophista pluribus interrogationibus, quasi vnā vtitur, facile dilues, si tot responsiones interro-
 gationi reddideris quod in ea implicitæ sunt. Possunt ta-
 men nonnunquam distinctione dissolui: vt si querenti So-
 phista, sit ne Platō & Socrates homo, respondeas, verum
 id esse accepto verbo, Et, copulatinè falsū accepto copulatū
 Solutio so-
 phismatum
 negationis.
 2. elench. 6.
 tum veniendum ad consequutionem. Cum autem te So-
 phista compulerit vt nugeris, inaniterq; idem verbum re-
 petas, occurre, non esse necesse ponere integram defini-
 tionem loco nominis, cum nomini adiunctum iam est in eo-
 dem enūciationis extremo aliquod ex vocabulis, quæ in de-
 finitione ponenda sunt. Quod enim positum iam est, quid
 opus est iterum poni? Atq; ita, cum dicis Socratem habere
 nasum simum, te nō cogi vt loco vocis, Simum, ponas totū
 hoc, Nasum curnū, sed Curuum duntaxat, quia illud Na-
 sum, iam positum est. Causa, quam reddit Aristoteles hæc
 est, quia vox, Simum, & si per se posita sine nasi vocabulo
 Nasum quodammodo significat, tamen vt in eodem ex-
 tremo enūciationis cum nomine Nasi coniuncta est, nulla
 ratione nasum significat: sicq; non necesse est loco eius po-
 nere nasi vocabulum. Id quod eodem modo dicendum est

in reliquis. Porro autem ceteris Sophistarum machinati- Cap. superiori.
onibus, quas breuiter pauloante tetigimus, non est difficile
occurrere.

De quibus nominum affectionibus deinceps agendum est. Cap. 19.

Sed ut omnes eorum cauillationes, quæ (ut ait Aristoteles) potissimum ex multiplici nominum usu texuntur, facilius possis diluere: simulq; omnia supradicta plenius intelligas: agendum hic tandem est de quibusdam nominum affectionibus, quæ à recentioribus Dialecticis, Suppositio, Status, Ampliatio, Restrictio, & Appellatio vocantur, quia in his omnis vocabulorum usus videtur contineri. Sunt autem adeo inculta, horrida, & ab usu remota, quæ superioris ætatis homines in hisce ac similibus rebus cõ- I. elench. I.
menti sunt, ut, nisi plurima rejiciantur, satiùs sit ea prorsus non attingere. Verum ut in his multum, ac diu immorari inutile est, ac bonis literis perniciosum, sic ea omnino continere (quod multi hoc tempore faciunt) nõ sine mediocri iactura cõtingit. Nam ut Aristotelis exẽplo utar, Quatenus de hisce agendũ sit.
quẽadmodum ij, qui calculis rationẽ subducunt, nisi sciant quid suo loco valeant calculi, faciliẽ circunueniuntur: sic qui disputant, nisi teneant pro quibus rebus, & quo pacto in oratione vocabula supponantur, ac substituantur, ampla sit an restricta verborum acceptio, quæ voces quas appellant,

Ef ij ac

ac denominet, nullo negotio decipientur, ac capientur. Harum igitur rerum cognitio, ex bonis præsertim fontibus modicè hausta, non modò perniciem nullam importabit philosophiæ, verum etiam omnium, qui benè institui volunt, studia iuuabit.

Quid sit suppositio. Cap. 20.

Suppositionis itaq; nomē multis modis vsurpatur. Verum vt est quædā affectio nominū, sic definiri potest:

Suppositio. Suppositio est acceptio nominis pro re, quam significat:

Nomen. vt cum hoc vocabulum Philosophus, pro Aristotele accipitur. Nomen idem valet, In hac definitione, quod in primo libro, eo nimirum loco, quo varias nuncupationes nominum explicauimus. Complectitur enim tum nomina vt à verbis distinguuntur, siue substantiua sint, siue adiectiua, tum etiam verba: atq; vt semel dicam, idem est quod categorema, quod quidem libro eodem cum Cicerone appellauimus id, quod de quodam, aut quibusdam diceretur. Quinetiam velim, vt hoc loco nominis vocabulo, casus etiam nominum intelligas, Vocabulo autem rei, quam nomen significat, intellige quamcunq; rem significatam, siue vera sit, vt homo: siue ficta, vt hippocentaurus: siue nunc existat, vt cælum: siue non existat,

Cap. 9. vt Adamus, aut Antichristus. Significandi etiam verbum latissimè accipiendum est. Suppositio enim est acceptio

Res.

Significare.

ptio

ptio nominis pro re, quam nomen quomodocunq; significat, siue eam significet proprie, vt Leo leonem: siue improprie, vt Agnus innocentem: siue primò, ac immediate, vt Homo hominem incommune: siue remotè ac mediatè, vt Equus Bucephalum: siue formaliter, vt Album albedinem, seu potius affectum albedine quàm eiusmodi est (quo pacto usurpatur cùm dicimus, Album est concreta quedam species qualitatis, aut, Homo est albus) siue cōnotatiue (quod dicitur materialiter) vt Album niuem, aut ceruffam, vt Orator Ciceronē. *Acceptio igitur, hoc est, vsus* *Acceptio.* nominis generaliter accepti, pro quacunq; re quam quomodocunq; significat, dicitur suppositio. Nec immerito. Si quidem ex ipsa verborum vi, nihil aliud dicere videmur, cùm asserimus, nomen accipi pro re significata, quàm, nomē supponi, & quasi suffici, ac substitui loco rei significatæ. Desumpta est hæc suppositionis definitio ex initio Elenchorum Aristotelis, quo loco ille, quam necessaria sit suppositio his penè uerbis declarat, quia enim res ipsas per sese in disputationem afferre non possumus, nominibus, quasi *Cap. 1.* rerum notis, pro rebus uti cogimur. *Quam necessaria sit suppositio.*

Tria tamen hic velim animaduertas. Vnū est, ne sequaris consuetudinē eorum, qui hoc modo loquuntur, Hoc nomen supponit pro hac re, illud pro illa, cum potius dicere debes, Hoc nomen supponitur pro hac, illud pro illa, quasi dicas, sufficitur, aut substituitur pro hac, aut illa re significata. Ferendum magis esset quod alij dicunt, Hoc nomen

Ef iij suppo.

supponit rem hanc, illud verò illam. Potest enim in eo sensu accipi, ac si dicant. Hoc vocabulum subijcit intellectui rem hanc, illud verò illam: quod quidem recte dicitur.

Secunda.

Alterum est, ne existimes (quod quidam autumant) suppositionem in sola propositione enunciatione uel habere locum.

Re enim vera ubi cunq; nomen pro re, quam significat, accipitur, ibi procul dubiò pro re supponitur. Quod sanè fit in omnibus orationibus, in quibus sententiam aliquam, præsertim perfectam, declaramus, etiam si eiusmodi orationes non sint enunciationes: quales hæ sunt, Fuit ne Plato Socratis auditor? Vtinam Socrates doctrinam fidei, quã præclaris suis discipulis traderet, didicisset: & aliæ similes.

Tertia.

Tertium est, cauenda esse diligentissimè ea, quæ recetiores traditæ definitioni adiungunt, ut potè, Nomè, quod in propositione supponit (ut loquuntur) verificari debere de re significata mediante copula suæ propositionis, & alia sexcèta, quæ longum esset recensere: ex quibus colligunt, subiecta huiusmodi propositionum, Adamus est, Antichristus est, Chimæra est, non supponere, & alia multo admirabiliora corollaria. Hinc sanè male habuit Dialectica, ex quo sophistica ista pro Dialecticis tradi, atq; inculcari cœperunt. Sunt enim non modo inutilia, à quibus abhorret ars omnis, sed etiam magna ex parte falsa, quæ sub arte, nisi Sophisticâ, cadere non possunt. Id quod in præsentia facile ostenderem, nisi alienum hoc esset ab huius libri instituto. Hoc unum (quia eius feci mentionem) admonebo, subiecta illarum trium propositionum

positionum Adamus est, & cæt. quæ illi negant supponere verè supponere, supponi uè: quoniã nulla causa est alia, cur illæ propositiones sint falsæ, nisi quia prædicata non conueniunt rebus, pro quibus supponuntur ac substituuntur subiecta,

De sup positione materiali. Cap. 21.

PRæter suppositionem nunc explicatam, quam vocant formalem, aliam addunt Dialectici, quam dicunt materialem. Hæc vero ad hūc fere modum definitur. Suppositio materialis est acceptio vocis pro se ipsa, ac sibi similibus, modò se ipsam non significet: quo pacto accipiuntur subiecta huiusmodi propositionum, Homo est nomen: Blictri est vox nihil significans: Additum est, Modo seipsam non significet, quia si seipsam significauerit, acceptio eius pro se ac cæteris vocibus, quas significat, erit suppositio formalis, qualis cernitur in subiectis harum propositionum, Nomen est vox: Vox est sonus: Sonus est qualitas. Nam cum dictio, Nomē, imposita sit omnibus nominibus significandis, non dubium est, quin seipsam etiam significet, quando quidem & ipsa nomen est. Quod eodē modo dicendū est de dictionibus Vox, & Sonus. Atq; hoc quidem genus suppositionis sine scelere prætermitti potest, si verum est, quod primo libro subiudice reliquimus, voces (inquam) nō significatiuas, imo etiā significatiuas, cū pro rebus significatis non accipiuntur, non esse partes orationis, sed esse tantum

Suppositio
materialis

Qua ratione
prætermitti
possit hoc ge-
nus suppositio-
tionis.

Cap. 16.

tum

tū res significatas atq; ostensas alijs dictionibus, quæ sunt partes orationis, quæq; nisi facile intelligatur, semper præponi solent: quæ omnia eodem loco exemplis patefecimus. Verū quia illud ambiguum videri potest, & hoc genus suppositionis à grauibus autoribus vsurpatum est, tria documenta tradam, quibus recentiores vtuntur ad hanc suppositionis formā cognoscendam. Primum, omnis vox non significatiua, quæ in propositione ponitur, accipitur materialiter: vt subiectum huius enunciationis, Scyndapsus est vox, quæ literis exprimi potest. Secundum, Omnis vox, quæ alia voce in oratione indicatur, accipitur materialiter, quo pacto accipiuntur hæ voces, Homo, & Blictri, in his enunciationibus, Hæc vox, Homo, significat ex instituto: Hoc nomen Homo, est dictio ducarum syllabarum: Hoc Blictri nil significat: Ly Blictri (vt loquuntur) est vox nulli rei imposita. Tertium, cum prædicatum ita significat subiectum, vt non significet rem, quam subiectum significat, tūc subiectum accipitur materialiter: vt in his propositionibus, Homo, est nomen: Ego, est pronomen. Quandoquidem prædicata ita significant subiecta, vt non significant res, quas subiecta significant. Adde tamen, Modo ea, quæ impediunt, remoueantur. Fieri namq; potest, vt additione, aut mutatione alicuius vocis impediatur materialis suppositio, vt si dicas, Omnis homo est nomen: Ego sum pronomen: quæ propositiones sunt falsæ, nec alia de causa, nisi quia subiecta accipiuntur pro rebus significatis, quibus

Primum documentum.

Secundum.

Tertium.

quibus non conueniunt talia prædicata . Sed ne hac quidē
 moderatione perpetuo verum est hoc documētum, quia &
 si cūm dicimus, Homo est nomen, accipi soleat subiectum
 pro se, ac sibi similibus vocibus: si tamen vltius progre-
 diaris hoc modo, Homo est vox Homo est sonus: Homo
 est qualitas, iam videbitur falsum documentum. Quāquā
 enim prædicata ita significant subiecta, vt non significant
 res, quæ subiectis significantur, secunda tamen propositio
 minus libenter conceditur, de tertia, an concedenda sit am-
 bigitur, quarta planè negatur. Accipe igitur documētum
 hoc, non vt perpetuo verum, sed vt maxima ex parte. At
 vero (vt in hac re aliqua ex parte dicam quod sentio) non
 omnia hæc documenta mihi videntur vera. Quicquid enī
 dicendum sit de primo, ac tertio, certè secundum non vi-
 detur probandum. Nam (vt vno, aut altero exemplo rem
 aperiā) & si ex præscripto primi ac tertij documenti nō
 sine ratione aliqua dici soleat, dictiones Blictri, & Ho-
 mo, cūm dicimus, Blictri nihil significat, Homo est no-
 men substantiuum, accipi pro se ipsis, & pro alijs simi-
 libus: tamen quòd in his enunciationibus, Hæc Dictio
 Blictri nihil significat, Hæc vox Homo est nomen sub-
 stantiuum eodem modo accipiantur, vt secundum docu-
 mentum tradit, hoc mihi nulla ratione niti videtur.
 Etenim in prioribus duabus enunciationibus nullæ aliæ
 exprimuntur voces, quibus dictiones illæ indicentur: vn-
 tur vn-

Non est per
 petuo verū
 hoc documē-
 tū, sed maxi-
 ma ex parte

Quid senties
 dū de secūdo
 documento.

tur: vnde necesse videtur, vt ipsæ fungantur officio nominum sui, & aliarum similiū. At in duabus posterioribus plane ponuntur huiusmodi voces, *Hæc dictio*, *Hæc vox*, quibus dictiones illæ indicantur, quæq; pro illis accipiuntur: quò fit vt ridiculū omnino videatur, asserere, necesse esse vt illæ ipsæ dictiones iterum seipsas indicent, & pro seipsis accipiantur. Itaq; vel hac vna ratione dicerē nullas voces, quæ alijs vocibus indicantur, indicare se iterum in eadē oratione, aut accipi substituitiūe pro seipsis, & pro alijs similibus, sed solū esse res, pro quibus aliæ accipiuntur ac sufficiuntur. Imo etiam non esse verē partes orationis, sed perinde se habere ad orationem in qua indicantur, vt lapides, aut ligna, cū de ipsis sermo incidit: nec aliud esse discrimen, quod ad hanc controuersiam attinet, nisi quod lapides, & ligna non effinguntur gutture, nec inseruntur inter partes orationis, vt illæ. Verū in re parui momenti non multum refert quicquid dicas, modo rationi alicui nitaris.

Diuisio suppositionis. Cap. 22.

Omissa igitur materiali suppositione, de ea, quam nobis tradidit Aristoteles, dicturi, operæ pretium fecerimus, si omnia suppositionum genera sub vno aspectu ponamus.

Natu-
ralis.Pro sin-
gulis ge-
nerum.Acci-
denta-
lis.Pro gene-
ribus sin-
gularumsim-
plex.Confu-
sa tātū.cōmu-
nis.Perfo-
nalis.Pro-
pria.Abso-
luta.Cōfu-
sa.Distri-
butiua.singu-
laris.deter-
mina-
ta.Cōpu-
lataDistribu-
tiua sim-
pliciter.Suppositio
nū, alia est.Distribu-
tiua cum
exceptio-
ne.Im-
pro-
pria

*Hac igitur diuisione ante oculos posita, singula diuisionis
membra, quo sunt ordine descripta explicanda sunt.*

De

De suppositione propria, impropria, cōmu-
ni, & singulari. Cap. 23.Propria sup-
positio

Proverb. 30

Impropria.

Apocalyp. 5.

Cap. 9

Suppositio
communis.

Singularis.

Cap. 26.

Propria suppositio est acceptio nominis pro re, quam propriè significat. Quopactò accipitur vox Leo in hac propositione, Leo fortissimus bestiarū ad nullius puebit occursum. Impropria suppositio est acceptio nominis pro re, quā impropriè significat, Quopactò accipitur illud idem nomen in hac enunciatione, Vicit leo de tribu Iuda, Accipitur enim per translationē pro Christo seruatore nostro, Huius suppositionis tot sunt genera, quot sunt modi significationis improprie, de quibus non nihil diximus libro primo. Qui plura volet Gramaticos, quorum id munus est, consulat. Communis suppositio est acceptio nominis communis pro suo significato, aut significatis. Quopactò accipiuntur harum propositionum subiecta. Homo est præcipua animalium species. Omnis homo mendax. Singularis suppositio, seu discreta, est acceptio nominis pro vna re tantum singulari, indiuidua ué. Quopactò accipitur subiectum huius enunciationis, Salomon fuit regum sapientissimus. Et quoniam loco nominis singularis sæpissimè utimur periphrasi nominis communis, & pronominis demonstratiui: interdum etiam ex hypothese rem singularem communi oratione significamus (vt primo libro diximus) veluti cum dicimus, Hic puer est bonæ indolis: Filius Ioannis principis est rex Lusitaniæ: eadem est harum orationū

orationum suppositio, atq; nominum singularium, quorū vice ponuntur. Quancūq; interdum pronomen demonstratiuum non ostendit rem vnā singularem duntaxat, sed totā speciem, vt si dicas, Hic liber est optimus, Hoc nomen, Homo, est cōmunis generis apud Grammaticos. Quo pacto non dubium est, quin alia sit suppositio nominis cōmunis cum pronomine demonstratiuo, alia nominis singularis. Suppositionis singularis, seu discretæ hoc traditur documentū *Documentū
suppositiōis
singularis.* Omne nomen singulare accipitur discretē. Sub audi, Modo non accipiat materialiter.

De suppositione simplici. Cap. 24.

Simplex suppositio, est acceptio præcisa nominis cōmunis pro suo immediato significato. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est species animalis. Hæc enim propositio nō affirmat hunc hominem, aut illū esse speciem animalis, sed hominem cōmunem, quem immediate significat vox homo, præcise tamen spectatum, hoc est, quatenus consideratur, & cogitatur quasi abstractus ab omnibus hominibus singularibus. Ad cognoscendum hoc suppositionis genus tria documēta obseruari possunt. *Primum de
eumentis.* Primū. Nullū nomē cōmune notatū signo aliquo, siue vniuersali, siue particulari accipitur simpliciter. Nā cū dicimus (exēpli causa) ōne aīal, vel, Aliquod aīal, vel Nullum aīal. &c. seper accipimus nomē Aīal, pro aīalibus, quæ sub animalis

Secundum.

sub animali communi continentur: non igitur pro animali communi præcisè spectato, abstractione à singulis tum individuis, tum speciebus. Secundum. Omne nomen commune, de quo verè affirmatur aliquod ex his nominibus, Vniuersale, Genus, Species, Differentia, Propriū, & Accidēs, (vt sunt nomina vniuersalium) accipitur simpliciter: modo non notetur signo aliquo vniuersali, aut particulari. Hoc documento intelligimus harum propositionum subiecta, Animal est genus: Homo est species, & similiū, accipi simpliciter. Intelligimus etiam subiectum huius propositionis. Quoddā animal est species infima, non accipi simpliciter. Nam & si hac oratione significamus quoddā animal commune (exempli causa hominem commune) esse speciem infimam, quod verum est, nō tamen sumimus animal pro suo immediato significato præcisè, idest, pro animali communi omnibus speciebus animalis. Tertium. Omne nomen commune, sub quo non licet descendere, accipitur simpliciter. Descendere sub aliquo communi, vt hoc loco hanc loquendi formulam intelligi volumus (multis enim modis sub nomine descēditur, vt paulo inferius docebimus) nihil est aliud, quam sumere aliquid inferius significato immediato nominis communis, cū quo inferiori verè copuletur id, quod cum eodem communi nomine vere iungebatur. Exēpli causa, si dicam, Homo deambulat, sic licebit descēdere sub nomine Homo, Hic homo deambulat, aut ille homo deambulat, &c. Sub verbo autē Deambulat, hoc modo,

Tertium.

Homo

Homo est hoc deambulans, aut illud deambulans. & cæt. quod inferius apertius fiet. Ex hoc documento plane intelligimus, hoc nomen, Homo, accipi simpliciter in illa propositione, Homo est species animalis: & in hac itidem. Quædam species animalis est homo: quia non licet concludere ex priori, igitur hic homo, aut ille, aut aliquis alius est species animalis: nec ex posteriori, Ergo, quædam species animalis est hic homo, aut ille, aut aliquis alius.

De suppositione personali. Cap. 25.

Personalis suppositio est acceptio nominis communis pro suis mediatis significatis. Quopacto accipitur hoc nomen *Animal*, in his propositionibus, *Omne animal sentit. Quoddam animal ratiocinatur: Quoddam animal est species infima: Quoddam animal est indiuiduum. Accipitur enim pro speciebus & indiuiduis animalis, quæ mediatè significat: quanquã in prima copulatiuè, in cæteris disiunctiue, vt progredientibus patebit. Dicitur hæc suppositio Personalis, quia præcipuæ res singulares, pro quibus nomen commune hoc suppositionis genere accipitur, sunt personæ. Vt verò hæc suppositionis forma cognoscatur totidem documenta tradi possunt. Primum. Nullum nomen, quod accipitur simpliciter, accipitur personaliter. Hoc satis patet ex diffinitionibus vtriusq; suppositionis, simplicis inquam, & personalis.*

Cur dicatur personalis.

Primum documentum.

Gg

Secundū

Secundum. Secundum. Omne nomen commune notatum signo aliquo
Tertium. vniuersali, aut particulari, accipitur personaliter. Hoc
 etiam satis perspicuum est ex dictis. Tertium. Omne nomen,
 sub quo licet descendere (vt paulo ante descensum expli-
 cauimus) accipitur personaliter. Sed & hoc ex dictis aper-
 tum est.

De suppositione absoluta. Cap. 2 6.

Suppositio absoluta est acceptio nominis communis pro
 suo immediato significato, non precisa tamen. Quo-
 pacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est
 animal, Nec enim sensus est, quod hic, aut ille, aut aliquis
 alius duntaxat, aut solus homo communis precise sumptus,
 seu (quod idem est) abstractus à singulis, sit animal: sed
 quod homo communis absolute acceptus, seu qua ratione in
 singulis etiam hominibus reperitur, sit animal. Hoc eodē
 suppositinis genere accipiuntur harum propositionū sub-
 iecta, Modus differendi explicatur à Dialectico: Res natu-
 ralis tractatur à Philosopho naturali: & similia. Vt igitur
 hanc suppositionē cognoscas accipe duo documenta simi-
 lia primo, & tertio suppositionis personalis. Alterū, Nullū
 nomen, quod accipitur simpliciter, accipitur absolute. Al-
 terum. Omne nomen sub quo licet descendere, accipitur ab-
 solute. Adde tamen. Modo nullo notetur signo, praesertim
 particulari: qua ex parte dissimile est hoc documentū ter-

*Primum do-
 cumentum.
 Secundum.*

tio documēto suppositionis personalis, Addenda vero fuit
 hæc moderatio, quia si nomen notatum fuerit signo par-
 ticulari, fieri potest ut aliquando non accipiat absolute,
 ut si dicas, *Quoddam animal est species infima. Qui-*
dam homo est indiuiduum. Nā & si sub sub subiectis hæ-
 rum enunciationum licet descendere, neutrum tamen acci-
 pitur pro suo immediato significato, quoniam falso dixe-
 ris absolute loquendo, animal esse speciem infimam, &
 hominem esse indiuiduum (ut ex appellatione nominum
 inferiùs patebit) cum tamen propositiones illæ ut veræ cō-
 cedantur. Aliquando etiam nomen commune notatum si-
 gno vniuersali non accipitur absolute, ut si dicas: Omne
 animal per se moritur. Cum enim nullum vniuersale in-
 tereat per se, sed per accidens (interitu videlicet suorum
 singularium) necessariò efficitur, ut proposita enunciatio
 sit falsa, nisi vox Animal, accipiat pro solis indiuiduis
 animalibus. Nam si, pro homine etiam communi, & pro
 equo communi, & cæteris, speciebus animalis, & pro ipso
 animali communi capiatur, planè falsa erit, cum huius-
 modi animalia nō intereant per se, Sed per accidens. Qua-
 re si enunciatio proposita vera est, non accipitur nomen
 Animal, pro suo immediato significato, quod est animal
 commune, sicq; non accipitur absolute. Verùm quia am-
 biguum fortè alicui videbitur, sitne huiusmodi enuncia-
 tio concedenda, & aliæ id genus, iccirco dixi. Præfer-
 tim particulari,

Cap. 42.

Conferuntur inter se suppositio simplex
personalis & absoluta. Cap. 27.

*Suppositio
absoluta est
media inter
simplicem et
personalem.*

*Magis incli
nat quadam
ex parte ad
personalem.*

Hoc iam loco licet aduertere, suppositionem simplicem, & personalem esse contrarias inter se: absolutam vero, esse mediam inter utranq; Simplex namq; est acceptio nominis communis pro immediato significato precise. Personalis, pro mediatis. Absoluta vero quatenus est acceptio nominis communis pro immediato significato, conuenit cum simplici: quatenus vero non excludit mediata significata, conuenit cum personali. Hac tamen ex parte magis inclinatur ad personalem, quam ad simplicem, quod semper cum ea iungitur personalis, nunquam vero simplex. Siquidem nullum nomen, quod simpliciter accipitur, simul absolutè accipi potest, cum illud accipiat precise pro immediato significato hoc autem non precise. Quod autem absolutè accipitur, id quidem, quia non precise pro immediato significato sumitur, simul etiam necessario accipitur personaliter: cum interim quedam personaliter accipiantur, quæ non accipiuntur absolutè, ut subiecta huiusmodi propositionum, Aliquod animal est species infima: Aliquod animal est indiuiduum, & aliarum multarum. Hinc ergo primum collige, nullum nomen, quod accipitur simpliciter, accipi simul absolutè, aut personaliter. Deinde, omne, quod accipitur absolutè, accipi etiã personaliter. Postremò, non omne, quod accipitur personaliter, accipi absolutè.

De suppositione naturali & acciden-
tali. Cap. 28.

Suppositio naturalis est acceptio nominis communis *Naturalis.*
pro omnibus suis significatis. Quopacto accipitur sub-
iectum huius propositionis, Omnis homo est animal: acci-
pitur siquidem pro omnibus, qui sunt, fuerunt, erunt, &
esse possunt. Hos autem solos significat nomen homo, non
fictitios, ut Satyros, ut Faunos (qui esse in rerum natura
non possunt, nisi de impropria significatione sit sermo,
quam superius, cum suppositione impropria reliquimus.
Suppositio accidentalis est acceptio nominis communis, non *Accidentalis*
pro omnibus suis significatis. Quopacto accipitur idem
nomen Homo in his propositionibus, Omnis homo occu-
pat hac hora locum: Omnis homo iustus, est probus: Nam in
priori pro solis hominibus, qui nunc viuunt, accipitur (ali-
qui non concederetur propositio cum ijs, qui modo non vi-
nunt, nullum hoc tempore locum occupet) in posteriori autem re-
stringitur à verbo iustus, ut pro ijs tantum, qui iusti sunt,
capiatur. Documenta nulla tradam hoc loco, quia ex ijs, quæ
de statu, ampliatione, & restrictione dicenda sunt, facile
internosci poterunt hæ suppositionum formæ.

De quadruplici descensu. Cap. 29.

Sed ut altera diuisio suppositionis personalis explicetur,
dicendum prius est, quid sit descensus, quotq. mo-
dis

dis in hac suppositionum tractatione à Dialecticis vsurpa-
Descensus. ri soleat. Descensus ergo est explicatio suppositionis alicu-
 ius nominis pro multis rebus accepti, per ea omnia pro qui-
 bus actu accipitur. Vt cùm proposita hac enūciatione, Om-
 nis homo est animal, sic explicamus suppositionē subiecti,
 Hic homo est animal, & ille homo est animal, & ita cæte-
 ri, qui sunt, fuerunt, serunt, & esse possunt: pro his siquidē
 omnibus actu (hoc est, nunc) accipitur subiectum illius pro-
 positionis. Non sic explicamus suppositionem eiusdem no-
 minis in hac propositione positi, Omnis homo occupat hac
 hora locum, sed enumeratis tantūm ijs hominibus, qui hac
 eādē hora viuunt, pro quibus nimirum solis nunc accipi-
 tur hominis vocabulum. Quatuor autē dicuntur esse descē-
Quadruplex descensus sus, Copulatiuus, Copulatus, Disiunctiuus, & Disiunctus.
Copulatiuus Copulatiuus fit per particulā, Et, copulatiuē acceptā, idest
 iungentē propositiones: vt si suppositionē subiecti illius p-
 positionis. Oīs hō est aīal, sic explices, Hic hō est aīal, & hic
 hō est aīal, & sic in cæteris, & huius, Nullus hō est lapis,
 hoc modo, Hic homo non est lapis, & hic hō non est lapis,
Copulatus. & ita in alijs. Copulatus fit per eādē particulam, Et, cæ-
 terū copulatī acceptam, hoc est, vt iungit, ac neclit partes
 vnius extremi, termini uē propositionis, nō propositiones
 integras: vt si suppositionem subiecti huius propositionis:
 Oīa astra errantia sunt septem, hoc pacto exponas, Hoc
Disiunctiuus. astrum errans, & illud atq. illud. &c. sunt septem. Disiun-
 ctiuus fit per particulā, Vel, disiunctiuē acceptā, idest ne-
 clentē

etentem propositiones : vt si suppositionem subiecti huius propositionis, Aliquis homo est iustus, sic explices, Hic homo est iustus, vel hic homo est iustus, vel ille est iustus, & sic de cæteris: & huius, Quidam homo non est iustus, hoc modo, Hic homo non est iustus, vel ille homo nō est iustus, &c. Disiunctus deniq; fit per eandem particulam, Vel dis- Disiunctus.
iunctim acceptam, hoc est, vt neclit partes, vnius termini propositionis, non diuersas propositiones : vt si suppositionem huius nominis Oculus, in hac propositione positi, Ad videndum necessarius est alter oculus, sic exponas, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ille, hoc est, dexter, aut sinister. Neque enim expones disiunctiuè hoc modo, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ad spectandū necessarius est ille, quia expositio erit falsa, cū vtraq; propositio sit falsa. Quod autē dixi de particulis, Et, ac Vel, intellegendum est de alijs, quæ idem valeant.

De suppositione confusa & determinata. Ca. 30.

Suppositio cōfusa est, quæ explicatur descēsu disiuncto Confusa.
copulatiuo, aut copulato. Determinata verò suppositio determinata
vocari solet, quæ disiunctiuo descēsu exponitur. Exēpla, Recetiorum
ex dictis desumi possunt. Solet à recetioribus tradi hæc re- regula.
gula ad cognoscēdū suppositionē determinatam, Omne no-
men cōmune, quod accipitur personaliter, & nullo notatur
signo, aut certè particulari, accipitur determinatè. Sed vi Impugnatio
detur falsa. Nā ex ea sequitur harū enūciationū subiecta,

Nauis necessaria est nauigaturo, Altera pars cōtradictionis ex futuro cōtingēti est vera, accipi determinatè, quod tamen non videtur dicendum. Siquidem proposita enunciationes concedi solent, vt vera, & tamen si suppositionē subiectorum exponas, disiunctiue (quo pacto exponendā diximus suppositionem determinatam) falsa erit vtraq; oratio. Quod sanè perspicuū fiet, si ita dicas exponendo, Hæc nauis necessaria est nauigaturo, aut illa necessaria est nauigaturo, & ita in cæteris: Hæc pars contradictionis ex futuro cōtingenti est vera, aut illa pars est vera. Est enim

Quomodo potius dignoscenda suppositio de cernatur

vtraq; expositio, falsa oratio, cū omnes partes vtriusq; sint falsæ, vt animaduertenti planum est. Potius ergo dignoscenda est hæc suppositionis forma, ex ipsa definitione duntaxat. Quod enim nomē experti fuerimus exponi disiunctiue, id dicemus supponi determinatè, quod non disiunctiue, nec determinatè. Itaq; hoc spectantes dicemus, omnes terminos harum propositionum, Homo est iustus, Quidā homo est iustus. Quidam homo non est iustus, accipi determinatè. Nam sub subiecto primæ, & secundæ sic licet descendere disiunctiue: Hic homo est iustus, aut ille homo est iustus, & cæt. sub subiecto tertiæ, hoc modo, Hic homo non est iustus, aut ille homo non est iustus. & cæt. sub prædicato primæ, hoc modo, homo est hic iustus, vel homo est ille iustus, & sub prædicato secundæ, hoc modo. Quidā homo est hic iustus, aut quidam homo est ille iustus, & cæt. sub prædicato deniq; hoc modo. Quidam homo non est hic iustus

iustus, vel quidam homo non est ille iustus. & cate. quan-
quam hoc prædicatum non accipitur tantum determina- Cap. 32.
tè: sed distributiue etiam, quippe cum sub eo non solum
disiunctiue, sed & copulatiue oporteat descendere, vt pau-
lò inferius patebit. Hæ omnes nunc dictæ expositiones ve-
ræ sunt, quia aliqua pars cuiusq. vera est: quod satis est ad
veritatem disiunctiue enunciationis. Idem quoq. spectan-
tes, dicemus subiectū huius propositionis, Omnes cæli sunt
decem, non accipi determinatè, & si prædicatum determi-
natè accipiat. Nam & si sub prædicato licet descendere
disiunctiue, hoc modo, Omnes cæli sunt hæc decem, vel om-
nes cæli sunt illa decem, & cæt. tamen sub subiecto non li-
cet. Nec enim verè dixeris, hoc cælum est decem, vel hoc cæ-
lum est decem. & cæt. quippe cum omnes partes huius disi-
unctionis sint falsæ.

De suppositione confusa tantum. Cap. 31.

S*uppositio confusa tantum est, quæ explicatur solo des-*
censu disiuncto. Quod suppositionis genus cernitur
in nomine, Oculus, in hac propositione posito, Vt cernas,
necessarius tibi est alter oculus. Hoc enim duntaxat mo-
do licet suppositionem eius explicare, Vt cernas necessa-
rius tibi est hic oculus, aut ille: non etiam hoc modo,
Vt cernas necessarius tibi est hic oculus, vel necessarius ti-
bi est ille: quandoquidem neuter determinatè acceptus ne-
cessarius est, cum tamen alteruter indifferenter sit necessa-
rius. Vt hæc suppositio cognoscatur duo potissimum tra-

duntur

Primum do-
cumentum.

dūtur documēta. Alterū, Oē nomē, quod mediātē attingit
virtus alicuius signi vniuersalis affirmatiuū, accipitur cō-
fusē tantum, hoc est accipitur solum disiuncti, & ideo eius
suppositio solo descensu disiuncto explicanda est. Hoc mo-
do accipitur prædicatū propositionis vniuersalis affirma-
tiuæ, vt huius, Omnis homo est animal, sic enim exponen-
dum est prædicatū, Omnis homo est hoc animal, aut illud.
&c. Nā si disiunctiuē exponatur, hoc videlicet modo, Om-
nis homo est hoc animal, vel oīs homo est illud animal. &c.,
falsa erit oratio, cum omnes simplices enunciationes, ex qui-
bus constat, sint falsa. Dixi Mediātē, quia si nomen attin-
gatur imediatē, accipitur distributiue, vt vox, Homo, in
eadē illa propositione, quæ nūc proposita est. Huius docu-
mēti causa, & aliorū, quæ tradētur deinceps, notāda sunt
duo dialēcticorū pronuntiata. Primū est. Signum positū
in vna categorica enunciatione non attingit virtute sua,
vllum vocabulum alterius. Hinc colliges, in hac copulati-
ua enūciatione, Omnis homo est ad malum procliuis, & ta-
men aliquis homo est probus, Signū, Omnis, non attingere
virtute sua nomen, Homo, in posteriori categorica positū,
atq; iccirco nihil signū illud impedire, quo minus eiusmodi
nomē eo loco accipiatur determinatē, vt re vera accipitur.

Prior regula

Posterior.

Secundū est. Virtus signorū, & negationum, quæ sunt par-
tes vnius extremi (subiecti nimirū, aut prædicati) nō atti-
gunt alterū extremū. Tunc autē signū, & negatio dicitur
pars alicuius extremi, cū nō reddit propositionē, in qua est

vniuersalem, aut particularem, aut negatiuam. Verbi causa si
 dicas, Quidam homo omnem professus scientiam, est improbus :
 Quidam Geometres nullam habens rerum naturalium experi-
 entiam est doctus: Quidam non Dialecticus optime disserit :
 si (inquam) ita dicas, signa Omne, Nulla, & negatio Non,
 erunt partes subiectorum, quia nulla dictio earum reddit pro-
 positionem suam vniuersalem, aut negatiuam, cum omnes sint,
 procul dubio particulares, & affirmatiue. Hinc colliges,
 predicata istarum trium propositionum non attingi a virtu-
 te signorum vniuersalium, aut negationis precedentis: ne-
 esse opus ut harum dictionum causa accipiantur confuse, quin po-
 tius, perinde accipi determinate, ac si eiusmodi signa, & ne-
 gatio non prederet. Ex eo documento, cuius gratia duo hec
 attulimus pronuntiata, colliges in his propositionibus Socra-
 et Plato est philosophus: Coniuncta & Eborae eruditur iu-
 uenetus: nota Philosophus, & Iuuenetus accipi confuse tantum:
 modo particula, Et, efficiat sensum copulatiuum, quasi iungat
 has propositiones, Socrates est philosophus, & Plato est philo-
 sophus. Coniuncta eruditur iuuenetus, & Eborae eruditur iu-
 uenetus. Nam cum particula, Et, hoc modo sumpta suppleat vicem
 signi vniuersalis affirmatiui (quasi dixeris. Vterque non est
 philosophus: utrumque in urbe harum eruditur iuuenetus) necesse
 est ex prescripto traditi documenti, ut nomina illa Philo-
 sophus, & Iuuenetus, quae a virtute talium quodammodo si-
 gnorum attinguntur, accipiantur confuse tantum, hoc est, disiun-
 ctim duntaxat. Itaque non sic erit explicanda eorum suppositio

Cōfētarium
 primi docu-
 menti.

lio, uterq; horū est hic philosophus, vel uterq; est ille, &c.
 utrāq; in vrbe eruditur hac inuentus, vel in utrāq; eruditur
 illa, &c. (Quandoquidem falsa esset utraq; expositio)
 sed hoc modo, Vterq; horū est hic philosophus, aut ille. &c.
 Vtrauis in vrbe harū eruditur hac inuentus, aut illa. &c.

Aliud conse-
 crarium.

Ex eodem documento colliges. dictiones, quæ reguntur ex
 verbis determinatis per aduerbia numeralia, accipi con-
 fuse tantum, vt cum dicimus, Bis, feci sacrū: Ter protuli
 verbum, & similia. Est enim sensus, Vtroq; duorum tēpo-
 rum, feci sacrum: Quolibet trium protuli verbū. Vndē sit,
 vt sub nominibus Sacrum, & Verbū, non sit descendendū
 disiunctiue hoc modo, Bis, feci hoc sacrum, aut bis feci
 illud. &c. Ter protuli hoc verbum, aut ter protuli illud.
 &c. (sunt enim huiusmodi expositiones falsæ) sed solū
 disiunctim hoc modo, Bis, feci hoc sacrum, aut illud: aut
 illud. &c. Ter protuli hoc verbum, aut illud, aut illud
 &c. Si enim subiecta etiam resoluātur in ea, pro quibus
 accipiuntur, licebit ita dicere, Semel feci hoc sacrum, aut
 illud, aut illud. &c. & secundo protuli hoc verbum,
 aut illud. &c. & iterū feci, hoc aut illud, &c. Semel pro-
 tuli hoc verbū, aut illud, &c. & secūdo protuli hoc verbū,
 aut illud. &c. & ter tiō etiam protuli hoc, aut illud, &c.

Secundū do-
 cumentum.

quæ orationes apertissimè sunt veræ. Alterum documentū
 est. Omne nomen personaliter acceptū, quod sequitur hac
 verba, Requiritur, Necessarium est, Debeo, Polliceor, De-
 sidero, & alia huiusmodi, ad hunc videlicet modum, Ad
 nauigandū

nauigandū requiritur nauis: Ad degendum necessarius est
 victus: Debeo aureum coronatū. Polliceor tibi equū. Desi-
 dero cibū) accipitur confuse tantū. Nam sub huiusmodi
 nominibus non licet descendere disiunctiue, sed solū disiun-
 ctim, vt experiēti apertissimū fiet. Sunt tamen nonnulli Recentiores
nonnulli quid
dicant.
 adeo supersticiosi hac in re, vt dicāt, longe aliter rem habe-
 re, cū verba, quæ diximus, sequuntur nomina, hoc modo,
 Nauis requiritur ad nauigandū: Victus necessarius est ad
 degendum. &c. Asserunt enim descendendum esse sub hu-
 iusmodi nominibus disiunctiue, atque idcirco propositio-
 nes esse falsas. Verum hac in re, quæ tota pendet ex loquen-
 di vsu, potius ego vulgi sententiā sequar, nec magnopere cu-
 rabo, sequatur ne verba, an præcedāt, vbi vtrūq; in eodē
 sensu videro vsurpatū. Deniq; potius ex vsu colligam do-
 cumenta, quàm positis vt libet regulis (quod sæpe fieri vi-
 deo) peruertam vsū. Animadu-
erte.

De suppositione Distributiua. Cap. 32.

Suppositio distributiua est, quæ explicatur descēsu co-
 spulatio. Hoc genere suppositionis accipitur subiectū
 huius enūciationis, Oīs homo est animal, & prædicatū hu-
 ius. Quidā homo non est iustus, & vterq; terminus huius,
 Nullus homo est sensus expers: suppositio enī subiecti pri-
 mæ sic exponēda est, Hic homo est animal, & ille est aīal:
 et ceteri eodē modo: prædicati autē secundæ hoc pacto, Qui-
 dā homo non est hic iustus, nec est ille iustus, nec est ullus
 alius

alius iustus: terminorum deniq; tertiæ: (descendendo simul sub vtroque) hoc modo, Hic homo non est hoc sensus expers, nec est illud sensus expers, nec est vllum aliud, & ille homo non est hoc sensus expers, nec est illud sensus expers, nec est vllum aliud, & cæteri homines eodem modo.

Vt autem hæc forma suppositionis (quæ omnium est præstantissima) cognoscatur, plura quàm in cæteris traduntur

Primum documentum.

documenta. Primum. Omne nomen commune, quod immediate attingit virtus signi vniuersalis affirmatiui, accipitur distributiue, vt subiecta illius propositionis, Omnis homo est animal, & huius. Vterque oculus est in capite, Remouenda tamen sunt quæ impediunt. Nam si dicas, nō omnis homo est animal, impiedietur distributio subiecti à par-

Secundum.

ticula, Nō, præfixa, vt mox patebit. Secundū. Oē nomē cōmūne, quod siue immediate siue mediate attingit virtus, alicuius signi negatiui, aut negationis negantis, accipitur distributiue, si modo sine eiusmodi signo, aut negatione nō accipitur distributiue. Hoc modo, accipiuntur ambo termini illius propositionis, Nullus homo est sensus expers, et prædicatum huius, Quoddam animal non est sensus expers, quia horum suppositio explicatur descensu copulatiuo. Dixi, Negationis negantis, vt excluderem negationē, quā vocant infinitantem, qualis est, quæ in his nominibus continetur, Non corpus, Non viuens, & in cæteris huiusmodi. Siquidem virtus negationis infinitantis non attingit, nisi dictionem, cum qua componit vnum vocabulum: ne

Negatio infinitans,

gatio

gatio verò negans, quæ videlicet non est pars alicuius nominis, aut verbi, negat quicquid post se inuenit, nisi sit pars alicuius extremi, ut supra diximus: quæ ratione Malignantis nature à plerisque appellatur, Vnde fit ut cum voce dicimus, Non corpus est substantia, si negatio est negans, sensus sit, Neg hoc corpus est substantia, neque hoc aliud corpus est substantia, neque illud aliud. &c. quopactò enunciatio est vniuersalis, negatiua & falsa. Si vero negatio est infinitans sensus sit, Quod neque est hoc corpus, nec est illud corpus. &c. est substantia, quopactò enunciatio est indefinita, affirmatiua, & vera. Addidi, Si modò sine eiusmodi signo, negatione uè non accipitur distributiue, quia negatio, sola ea nomina distribuit, quæ non inuenit distributa: Nā quæ inuenit distributa, nō solū nō distribuit, sed etiā reddit non distributa. Exempli causa, quia neuter terminus huius propositionis. Homo est lapis distributiue accipitur, ideo si negatio initio proponatur, vterque distribuetur: interiecta verò inter subiectum, & verbum, Est, solum prædicatum distribuet. At quia in his propositionibus, Omnis homo est philosophus: Quidam homo nō est animal: Nullus homo est Grammaticus, Subiectū primæ, prædicatum secundæ, & vterq; terminus terciæ distributiue accipiuntur: ideo si negationē initio præponas, hi ipsi qui distributiue accipiebantur, amittēt eiusmodi distributiua acceptionem: reliqui autem qui non distribuebantur, distribuētur. Si quidem hæ propositiones, Non om-

Negatio negans

Cap. 31.

Quæ nomina distribuatue gatio

nis homo est philosophus: Non quidam homo non est animal: Nonnullus homo est grammaticus, idem valēt atq. hæc:

Cap. 7.

Tertium.

Quidā homo non est philosophus: Omnis homo est animal: Quidam homo est grāmaticus (vt ex libro tertio apertū est,) in quibus quidem enunciationibus id, quod diximus, facile perspicies. Tertium documentum, Omnis casus obliquus, ad quem terminatur virtus alicuius dictionis superlatiua, aut comparatiua, aut importantis diuersitatem, accipitur distributiue: vt in his enunciationibus, Leo est fortissimus bestiarum: Vrsus est robustior lupo: Miluus differt ab accipitre. Nam sensus primæ est, Leo est fortissimus oīm bestiarū: secundæ verò, Vrsus est fortior oī lupo: tertiæ: Miluus differt ab oī accipitre. Si tamen dictio cōparatiua, aut quæ diuersitatem importat, terminetur ad obliquū eius nominis à quo incipit cōparatio, aut diuersitas, vt si dicas, Homo est fortior homine, hō est alius ab homine, non omnino distribuetur obliquus. Nec enim sensus harū enunciationum est, quòd aliquis homo sit fortior omni homine, aut alius ab omni homine, sed fortior aliquo homine,

Quartum.

Et ab aliquo homine diuersus. Quartū. Omnis casus obliquus, supra quem cadit dictio exceptiua, accipitur distributiue: vt si dicas, Omne animal præter belluam, est rationis particeps. Sensus erit, Excepta omni bellua. Quintum. Omnis dictio exclusiua præposita subiecto distribuit prædicatum: vt si dicas, Solum animal est fletus capax: Tantum homo loquitur. Hæc siquidem propositiones conuer-

tuntur

tūtur in vniuersales affirmatiuas, in has scilicet, Omne fletus capax est animal: Omne, quod loquitur, est homo: nullus autem terminus distribuitur in consequente formalis consequentiæ, qui nō fuerit distributus in antecedente.

De suppositione Copulata. Cap. 33.

Suppositio copulata est, quæ explicatur descensu copulato. Quo suppositionis genere accipitur subiectum huius propositionis, Omnia Elementa sunt quatuor, & huius, omnes cæli sunt decem, & similia: quoniā eorū suppositio non explicatur nisi descensu copulato, ut ex dictis patet. Perfacile cognoscitur hæc suppositio: quo fit, ut nō sit opus documentis. Animaduerte tamen, in solo plurali numero posse nomen accipi copulativum, ut inductione patet cum tamen & in numero plurali, & singulari possit accipi confuse tantū, aut distributivè, ut ex his propositionibus intelliges: Omnes magistratus sunt publici: Omnis magistratus est publicus: Quidam magistratus sunt annui. Quidam magistratus est annuus.

Aduerte.

De suppositione distributiva pro singulis generibus, & pro generibus singulorū. Cap. 34.

Suppositio distributiva pro singulis generibus, est, quæ explicatur descensu copulativo enumerante omnia ea individua, pro quibus nomen accipitur. Quod suppositionis generis convenit subiecto huius propositionis, Omne animal moritur. Sic enī

Pro singulis generum.

Hb descē

descendendū est sub eo, Hoc indiuiduū animalis moritur,
 Et illud moritur, et sic cæt. Distributiuā pro generibus sin-
 gulorum est, quæ explicatur descensu copulatiuo enume-
 rante omnes species, pro quibus nomen accipitur. Quopa-
 elo distribuitur nomen Animal, in hac propositione, Om-
 ne animal, quod à Physico definitur, est species, sic enim
 exponēda est eius distributio, Hoc animal cōmune, quod à
 Physico definitur, est species, et illud animal cōmune, quod
 à Physico definitur, est species: Et cæt. enumerando sola
 cōmunia, quia singularia non definiuntur. Dictione Sin-
 gulorum, significātur hoc loco indiuidua: verbo autem Ge-
 nerum, significātur species. Itaq; singula generum sunt in-
 diuidua specierum: genera vero singulorum sunt species
 cōmunes indiuiduis. Ex his colliges, has propositiones esse
 falsas: Omne animal fuit in arca Noe: Qui vna præditus
 est virtute, omnes reliquas virtutes habet, si verba illa,
 Animal, & Virtutes, intelligantur distribui pro singulis
 generum: veras autem si pro generibus singulorum. Du-
 plex verò tradi potest inter hæc duo suppositionum genera,
 discrimen. Alterum est, Omne nomen, quod potest accipi
 pro generibus singulorum, posse accipi aliàs pro singulis ge-
 nerum, non autem è contrà. Nam omne nomē, quod signi-
 ficat plures species, vt vox Animal, hominem, leonem, &
 cæteras species animalis, significat etiam indiuidua om-
 nia, quæ sub talibus speciebus continentur: non omne au-
 tem, quod significat plura indiuidua, plures etiam species
 significat

Pro generi-
bus singula-
rum.

Quid singula
generum.

Genera sin-
gularū, quæ.

Discrimen
prius.

significat, ut planum est in voce, *Homo*. Alterū discrimen, Posteriusdī
crimen. quod ex ipsis definitionibus colligitur est, sub nomen, quod accipitur distributiue, pro singulis generum, descendendum esse enumerando indiuidua: sub nomen autem, quod distribuitur pro generibus singulorum, descendendū esse enumerando species. Quamquam ij, qui vocātur nomi- Aliter nomi
nales. nales, quia nullam naturam cōmunem agnoscunt, iubēt descendere sub nomē pro generibus singulorum acceptum, descensu quodam enumerante singula indiuidua, sub singulis speciebus. Exempli causa, sub huius propositionis subiectum, *Omne animal fuit in arca Noe*, sic dicunt esse descendendum, *Hoc animal huius speciei fuit in arca Noe*, & illud illius speciei fuit in arca Noe, & sic singula ex singulis reliquarum. Verum hoc non est propriē exponere Impugnatio distributionem, pro generibus singulorum, idest pro speciebus, sed pro quibusdam indiuiduis. Præterquam quòd nonnunquam, falsus erit descensus: ut si hoc modo descendas sub nomen, *Animal*, positum in illa propositione, *Omne animal, quod definitur a Physico, est species*.

De suppositione distributiva simpliciter,
& cum exceptione. Cap. 35.

Suppositio distributiva simpliciter est, in qua nulla ex distributiva
simpliciter, ceptio intelligitur: qualis est suppositio nominis, *Homo*, in trita illa propositione, *Oīs homo est aīal*, & in hac,

H ij Statutū

Distrib. cum
exceptione.

Statutū est oībus hominibus semel mori. Distributīua cū exceptione, quā nōnulli accōmodā vocāt, ea est, in qua exceptio aliqua intelligitur. Qualis est acceptio subiecti illius propositionis. Omne aīal fuit in arca Noe. Facile enim intelligimus exceptionem aquatiliū, quæ quidem in aquis degebant, & aliorum quorundam terristrīum, quæ aliter, quā ex animalibus suæ speciei, gigni poterant. Eadē suppositio cernitur in illis Poetæ verbis, Et quod tegit omnia cœlum: quæ etiam in diuinis literis est frequentissima, vt apud Ioannem cū ait, Omnia per ipsum facta sunt: & apud Paulum, cuius hæc sunt verba, Nouissimè autē inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Et mox subiicit exceptionē, quæ intelligenda est: cū autē, inquit, dicat, Omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum, qui subiecit ei oīa. Ac de suppositione nominum hæc satis sunt. Sequitur, vt de ipsorum statu, ampliatiōe, distractiōe, & restrictiōe deinceps dicamus.

Ouid. i. meta
morph.

Ioan. i.
I. ad Cor. 15.

De Statu, Ampliatiōe, Distractiōe,
& Restrictiōe nominum.

Caput. 36.

Vbi conueni-
ant nomini-
bus hæc asser-
tiones.

HÆc quatuor accidentia nominum (seu potius sup-
positionum) conueniunt nominibus in enunciati-
one categorica respectu eius temporis, quod per verbum
principale adsignificatur.

Nam cū nomen
catego-

categoremaue accipitur adæquatè pro ijs rebus, quæ exi-
 stunt in tempore adsignificato per verbum principale, tunc
 habet statum suæ suppositionis. Cum pro pluribus, tunc *Ampliatio.*
 ampliatur. Cum autè pro ijs tantum, quæ sunt in alio quo- *Distractio.*
 dam tempore diuerso à tempore verbi, tunc distrahitur.
 Cum verò eius status, ampliatio, aut distractio, additione *Restrictio.*
 alicuius vocis ad pauciora contrahitur, tunc deniq; restrin-
 gitur. Exempli causa, in illo sophismate, quod ab Aristote-
 le proponitur, Qui surgebat, stat, sedens surgebat, ergo se-
 dens stat, prædicatum maioris propositionis habet statum
 suæ suppositionis, quoniam accipitur pro solis statibus in
 tempore præsentis, quod adsignificatur per verbum principa-
 le, quod est ipsum met prædicatum. Eodè modo prædicatum mi-
 noris, & abo termini cōclusionis habet statum suæ supposi-
 tionis, quia prædicatum minoris accipitur adæquatè pro ijs,
 qui surgebāt iuxta differētiā sui tēporis: prædicatum cōclu-
 sionis pro ijs, qui stāt in suo tēpore: id est præseti: & subie-
 ctum conclusionis pro ijs omnibus, ac solis, qui nunc sedent
 iuxta differentiam temporis verbi, Stat: id quod in causa
 est, ut conclusio vera esse non possit. At verò subiectum mi-
 noris, ppositionis planè ampliatur, seu (quod idem est) am-
 plè accipitur, cum sumatur pro ijs, qui nunc sedent, aut an-
 te sedebāt, ut ait Aristoteles: ex quo fit, ut enuntiatio ve-
 ra esse valeat. Deniq; subiectum maioris distractum est res-
 pectu temporis verbi principalis, quia tempus verbi prin-
 cipalis est præsens, ipsum autem verbum, quod subijcitur,

Hb ij accipitur

accipitur pro rebus præteritis dūtaxat idest, pro ijs tātū, qui ante surgebāt. Quòd si hoc modo dicas, Qui heri surgebat, stat hodie, sedēs nudius tertius, surgebat heri. & c. restringes statū verbi, Stat, in maiore, & verbi, Surgebat, in minore, atq; ampliatiōem participij, Sedens, in eādē minore, & distractiōē verbi, Surgebat, in maiore, vt satis apertū est. Eodē modo restringēs statū terminorū conclusionis si dicas, Sedēs in cathedra, stat in via. Noīe verbi principalis, intellige hoc loco, verbū, quod includit copulā prīcipalē propositionis, aut copulā ipsā, cū ipsa explicite ponitur. Exēpli causa, in illa sumptiōe, Qui surgebat stat, verbū, Stat, est principale, quia includit copulam principalem, vt patebit, si hoc modo resolvas enunciationem, Qui erat surgēs, est stās. Nam illud, Est, potior est copula, quā illud, Erat, cū nectat prædicatū enunciationis cum subiecto. Atq; hæc etiam ipsa copula, Est, in proxima enunciatione, in qua explicite ponitur, Est, verbū principale. Perspicuum est igitur, quid sit status nominū, catēgorematumū, quid ampliatio, distractio, & restrictio. Scio, distractiōem, (vel quo malueris verbo tertiam illam affectionem appellare) à Dialecticis tractari nō solere. Verum cū ea à cæteris tribus planē distinguatur, non mihi visa est prætermittenda.

Verbū principale.

Cur hic de distractiōe fit mentio.

Quo duplex sit status, ampliatio, distractio, & restrictio.

Cap.

Caput. 37.

STatus nominū triplex est, præsentis nimirū tēporis, Status nomi
nū triplex.
præteriti, & futuri, iuxta tres differentias temporū,
quæ principali enunciationis verbo adsignificari possunt.

Primus cernitur in terminis huius propositionis, *Sedens*
differit. Secundus in terminis huius, *Qui sedebat*, differē-
bat. Tertius in huius, *Qui sedebit* differet. Ampliatio vi-
detur quadruplex. Quadruplex
ampliatio. Vna, ad præsentia, & præterita, quo-

pactō accipiebatur subiectum illius propositionis, *Sedens*
surgebat. Altera, ad præsentia & futura, qualis cernitur
in subiecto huius, *Viuens* morietur. Est enim sensus, *Qui*
viuit, aut *viuet*, morietur. Tertia ad præterita, præsentia,
& futura, qualem experieris in subiectis harum enuncia-
tionum, *Natus* morietur: *Moriturus* natus est. Sensus
enim prioris est, *Qui* natus est, aut nascitur nunc, aut nas-
cetur adhuc, morietur. Nam ratione cuiuslibet horum
potest enuntiatio esse vera. Sensus autem posterioris, hic
est, *Qui* moriturus adhuc est, aut moritur nunc, aut mor-
tuus iam est, natus est. Quarta ad præterita, præsentia
futura, & ad ea, quæ nil repugnat esse, & si nunquam fu-
erint, nec sint, nec futura sint, quæ quidem possibilia vo-
cantur: quo pacto accipiuntur termini huius propositio-
nis, *Omnis* homo est animal. Habet enim hunc sensum, *Om-*
nis homo, qui est, aut fuit, aut futurus est, aut aliàs esse
potest, est animal quod fuit, aut est, aut erit, aut certè

Hb iiij esse

Ampliatio quinta, quā alij addunt. esse potest. Addunt alij quintam ad præterita, præsentia, futura, possibilia, & imaginabilia, hoc est quæ solū in mēte esse possunt: quopacto dicunt accipi hoc nomen Bellua, in hac ipsorum propositione, Homo imaginariō est bellua. Sed hoc mihi nō videtur necessarium. Nam dictio Bellua in proposita enunciatione non accipitur pro bellua fictitia, Sed pro vera bellua, quam tamē ita affirmamus de homine, vt non dicamus, hominem esse veram belluam, quod falsum esset, Sed, fingi veram belluam, seu, esse fictē veram belluā. Itaq; nomina rerum, quæ ab operatione intellectus baud pendent, non videntur ampliari ad res fictitias, quas re vera non significant, Sed summū ad possibiles. De nominibus autem rerum fictarum, cæterarumq; quæ ab operatione intellectus pendent, paulo post dicemus. Hoc vnū in omnibus ampliationibus obseruandū est, Nomen, quod amplē accipitur, semper accipi disiunctim respectu harum differentiarum, esse, fuisse, fore, & posse esse, siue ampliatio se extēdat ad omnes, siue ad tres, siue ad duas: id quod ex suprā positis exemplis licet intelligere. Ratio verò huius rei est, quia cū dico, exēpli causa, Omnis homo est animal (cuius enūciationis subiectum amplissimē accipitur) nō hoc tantū significo copulativum, quod oīs hō, qui fuit, & est, & erit, & esse potest, sit aīal (sic enim, qui modo nō esset, aut non fuisset, aut non esset adhuc futurus, non esset animal) sed quod omnis, qui est, aut fuit, aut futurus est, aut certē alias esse potest, sit animal: qui sensus, omnes

omnino

minino hoīes significat esse animalia. Id quod facile perspi-
 cies in reliquis. Sed quanquam omne nomen, quod amplia-
 tur accipiat, disiunctim respectu illarum differentiarū,
 esse, fuisse, fore & posse esse, siue omnium, siue quarūdam,
 vt dictum est: respectu tamen ipsarum rerum, multo etiā
 aliter accipi potest. Verbi causa, in his ppositionibus, Oē ri-
 dens plorauit: Quoddā aīal plorauit: vt rūq; subiectū acci-
 pitur disiunctim respectu duarū primarū differentiarū ip-
 sius nimirū esse, & fuisse: At respectu rerū, illud prius acci-
 pitur distributiue, hoc autem posterius, disiunctiue. Vnde
 fit, vt prior propositio hoc modo sit exponēda, Hoc, quod
 est, aut fuit ridens plorauit, & hoc aliud, quod est, aut fuit
 ridens plorauit, & illud aliud similiter, & sic cætera copu-
 latiue. Posterior autem hoc modo, Hoc animal quod est,
 aut fuit, plorauit, vel illud aliud animal, quod est, aut fuit,
 plorauit, & ita cætera disiunctiue. Id quod in cæteris faci-
 le intelliges si tenes ea, quæ de suppositionibus dicta sunt.
 Distractiōes sunt sex. Prima, cum vox accipitur pro præ-
 sentibus duntaxat, & verbum principale est tēporis præ-
 teriti, vt si dicas, Qui docet didicit. Secunda cum ecōtra-
 rio vox accipitur pro solis præteritis, & verbū principa-
 le est temporis presentis, vt si dicas, Edoctus docet. Ter-
 tia, cum vox accipitur pro solis presentibus, verbum autē
 principale est temporis futuri, vt si dicas, Qui viuit mo-
 rietur. Quarta, cum contrā vox accipitur pro solis futu-
 ris, verbum autem principale est presentis temporis, vt si
 dicas

Animaduero-
te.

Distractio-
nes sex.

dicas, Moriturus nascitur. Quāta, cū vox accipitur pro
 præteritis, verbum autem principale est futuri temporis,
 vt si dicas, Qui natus est morietur. Sexta, cū vicissim
 vox accipitur pro futuris, verbum autē principale est tem-
 poris præteriti, vt si dicas. Qui morietur natus est, Insub-
 iectis harū omnium enunciationū cernitur distractio, quo-
 niam accipiuntur pro rebus, quæ cōtinentur in alio quodā
 tēpore diuerso à tempore verbi principalis, vt satis apertū
 est. In prædicatis autem cernitur status, quoniam accipiun-
 tur adæquatē pro ijs rebus, quæ continentur in tēpore ver-
 bi principalis, vt ex documentis intelliges. Restrictio ge-
 nere quidem triplex est: status, ampliatio, & distracti-
 onis. Specie verò tot sunt restrictiones, quot status, ampli-
 ationes, & distractiones. Itaq; sunt tredecim specie. Qua-
 rū omnium exēpla cernes in subiectis sequentiū enūciatio-
 nū. Sedens in cathedra, disserit: Qui sedebat in cathedra,
 diserebat: Qui sedebit in cathedra, disseret. Hæc sunt exē-
 pla restrictionum status. Ampliationis autem hæc sunt.
 Sedens in cathedra, surgebat: Viuens hodiē, morietur:
 Moriturus cras, natus est, Homo, qui est, est animal.
 Distractiois deniq; hæc sunt, Qui docet Philosophiam,
 didicit: Qui viuit lautē, morietur: Moriturus cras, nas-
 citur: Qui natus est heri, morietur: Qui morietur se-
 nex, natus est. Quibus autem vocibus adiectis soleat fi-
 eri restrictio, inferiūs vt cūq; docebimus. Duo tamen sunt
 hoc loco animaduertenda, antequam ad documenta veni-

Restrictioes,
 genere tres,
 Specie tredec-
 im.

Cap. 40.
 Prior aīada
 uersio

amus. Alterum est, aliter explicandum esse statum, ampliacionem, & reliquas duas affectiones in nominibus absolutis, aliter in connotatiuis. Prolatis namq. his duabus enunciacionibus, Homo Disputat: Dialecticus disputat: sic explicabimus statum subiecti prioris: Homo qui est, disputat: posterioris autem hoc modo, Qui est Dialecticus disputat. Propositis itē his duabus, Homo disputauit, Dialecticus disputauit: sic erit explicanda ampliatio verbi Homo: Homo, qui est, aut fuit, disputauit, verbi autem Dialecticus, hoc modo: Qui est, aut fuit Dialecticus, disputauit. Atq. eodem modo in ceteris. Itaq. nomen absolutum in explicacione facienda subiiciendum est ipsi verbo, Est, aut Fuit, & cetera: nomen autem connotatiuum predicandum est interpositu verbi, Est, aut Fuit, & cetera, de pro nomine realitatis rei connotata. Alterum est, hæc quatuor accidentia, quæ hætenus nominibus rerum realium accommodauimus, vocabulis etiam entium rationis, & rerum fictarum suo quodam modo conuenire. Hoc enim tantum interest, quod esse, fuisse, fore, & posse esse, non sunt in his accipienda pro esse, fuisse, & ceteris in rerum natura, (quod vocant à parte rei) sed pro obijci intellectui, obiectum esse, obijciendum fore, ac posse obijci. Entia siquidem rationis, & res confictæ, seu commentitiæ, hoc tantum esse habent, quod obijciantur menti, seu (vt dici solet) quod sint obiectiue in intellectu, Atq. vt in vna re, vel alterâ id, quod diximus, intelligas: in his propositionibus,

Posterior a
nimaduersione

Qua ratione
quatuor ex
plicatæ affe-
ctiones nomi-
nū, cōueniāt
nominibus
entium ratio-
nis, & rerū
fictarum.

Genus

Genus prædicatur: Chimæra cogitatione concipitur: subiecta habent statum suæ suppositionis pro suis significatis, quæ nunc in tempore præsentis obijciuntur menti. In his verò, Genus prædicabatur: Chimæra cogitatione concipiebatur: subiecta accipiuntur amplè, pro suis nimirum significatis, quæ nunc obijciuntur menti, vel antè obijciebantur.

Nota hæc.

Quaquam in hoc genere nominum non propriè cernuntur huiusmodi affectiones.

Documenta quædam ad statum nominû cognoscendum. Cap. 38.

Primum documentum.
hic accipitur
verbum propriè.

VT igitur statum nominum, catègorematum uè facilius cognoscas, hæc accipe documenta: Primum. Omne verbû, quod nec restringitur, nec ampliatur, nec distrahitur, habet statum secundùm tempus principalis copulæ. Vt si dicas, Homo sedet: Homo sedit: Homo sedebit: verbum, Sedet, accipietur ad æquate pro ijs, qui nunc sedent: Sedit pro ijs qui sederunt: Sedebit, pro ijs, qui sedebunt. Quòd si dicas, Homo sedet in cathedra, verbum, Sedet, non habebit statum suæ suppositionis, quippe cum, restrictionis causâ, nō accipietur pro omnibus sedentibus hoc tēpore. Si verò dicas. Sol splendet, in qua propositione (quia necessaria est, termini ampliantur, vt post dicemus, verbû, Splendet, non accipietur pro solis nūc splendentibus, atq; ita non habebit statum suæ suppositionis. Quòd si dicas,

Qui

Qui dormiuit, vigilat, verbum, Dormiuit, & si adequatè accipiat^{ur} pro ijs, qui dormierunt, proindeq; habeat statū in ea propositione, quæ includitur insubiecto, tamen quia distrahitur respectu verbi, Vigilat, non habet haud dubiè statum in ipsa principale enunciatione. Id autem, quod dixi de verbis, intelligendum est etiam de ijs, quæ apponuntur verbis. Exempli causa, si dicas, Hic Dialecticus affert probabiles rationes: Hic Orator dixit ornata oratione: Hic Grammaticus profert emendatū sermonē: illud, Probabiles rationes, accipietur adequatè pro ijs rationibus, quæ hoc tempore afferuntur: illud verò: Ornata oratione, adequatè pro præteritis: illud deniq; Emendatum sermonem adequatè pro futuris: sicq; huiusmodi apposita habēt statum suæ suppositionis. Cæterum nomine appositorum nō intelligas omnia, quæ adduntur verbis, sed ea duntaxat, quæ manant ex actione verbi, vt quæ nunc diximus, aut passionem inferunt, vt si dicas Lignum patitur calorem: Audio concentum. Nam aliōqui non est necesse, vt ea, quæ apponuntur, habeant statum iuxta tempus verbi, vt si dicas, Theologus aperit mysteria: Philosophus dissecrit de tonitruo. Nec enim necesse est, vt verba hæc Mysteriorum, & Tonitruo, accipiantur pro ijs tantū rebus, quæ nunc existunt, vt satis apertum est. Secundū. Omne subiectum propositionis affirmatiuæ, ac præsentis temporis, cuius prædicatū non potest subiecto cōuenire, nisi supposita existētia subiecti, habet statū præsentis tēporis. Vt si dicas,

Extēditur documentum.

Quid nominis appositum rū intelligendum.

Secundū documentum.

omnis

omnis homo est albus. Accipitur enim subiectū adæquatè pro omnibus, ac solis hominibus, qui nunc existunt, quādo quidē si tantū hi essent albi, concederetur haud dubiè propositio: quod tamen non fieret, si prædicatum non supponeret existentiam subiecti, vt in his propositionibus, omnis homo est animal, Omnis homo est, & similibus, quod paulo post dicendum est. Eadem de causa non sunt ad hoc documentum, quasi ad normam, dirigendæ enunciationes illæ, Cæci vident, Claudii ambulant: & aliæ huiusmodi, quæ in diuinis scripturis reperiuntur, quia prædicata nō supponunt existentiam eorum subiectōrū, quæ in ipsis exprimuntur.

Documenta ad ampliātionem nominum
cognoscendam. Cap. 39.

Primum documentum.

AD cognoscendam verò ampliātionem permulta, & perutilia tradi possunt documenta. Primum. Omne uomē, quod reddit suppositū verbo adiectiuo præteriti tēporis, accipitur āplē pro præteritis, & præsetibus. Exempla sunt, Templum ædificatum est: Muri corruerunt: Omnis senex fuit puer. Sensus enim primæ hic est, Templum, quod fuit, aut est, ædificatum est. Secundæ, Muri, qui sunt aut fuerunt, corruerunt. Tertiæ. Omnis, qui est, aut fuit senex, fuit puer. Quodnam verò nomen reddat suppositum verbo, vel prima rudimenta Grammaticæ tradunt. Dixi, Verbo adiectiuo, quia de verbo, Est, quod substantiuū appellatur

latur, alia ratio est. Si enim dicas, Omnis homo fuit, nomen Homo, non accipietur tantum pro præteritis, & præsentibus, ut paulo post dicemus. Idem dices de suppositis, subiectis ué prædicatorum habentium sensum verbi adiectiui præteriti temporis. Verbi causa, quia idem est dicere, Homo fuit albus, atq; si diceres, Homo aluit: & Senex fuit adulescens, atq; Senex adoleuit: efficitur, ut subiecta perinde ampliuntur in prioribus, atq; in posterioribus. Pari ratione, si verbum adiectiuum acceptum fuerit in significatione substantiui, non erit necesse ut subiectum accipiat pro præteritis, & præsentibus duntaxat: ut si dicas, Omnis homo extitit: Omnis homo vixit, &cet. Siquidem de suppositis horum, atq; de supposito verbi substantiui idem est iudicium. Addendum tamen est, huic documento, Modò remoueantur ea, quæ impedire possunt, ut, status, distractio, restrictio, & si quæ sunt alia: quæ moderatio cæteris etiã documentis adhibenda erit. Secundum. Omne nomen, quod reddit suppositum verbo adiectiuo futuri tēporis, accipitur amplè pro futuris, & præsentibus. Exempla. Templum ædificabitur: Muri corruerūt, Omnis homo morietur. Sen

Utilitas quæ dā bonū documētorum

sus enim primæ hic est, Templum, quod est, aut erit, ædificabitur: &cet. His duobus documētis expones multas enūciationes veras, quæ primo aspectu vidētur falsæ, ut, Puer senuit: Vir adolescet. Quod enim hæ sint veræ, tū ex his, Senex fuit puer: Adulescens erit vir, quæ in illas conuertuntur: intelliges, tum etiam si inferas in subiectis alia no-

mina hoc modo, Puer Isaac senuit: Vir pessimus Antichristus adolescet: quæ orationes perspicuam habent veritatem, Nil ergo ambiguitatis erit, si iuxta primum documentum priorem enunciationem sic exponas, Qui est vel fuit puer, senuit: posteriorem autem iuxta secundum, hoc modo. Qui est vel erit vir, adolescet. Aliæ multæ sunt propositiones, quarum obscura & latens veritas his documentis aperitur. Tertium. Omne nomen rei, quæ dicitur incipere esse, à plè accipitur pro præsentibus, & futuris, nomē autē rei, quæ dicitur desinere esse, accipitur amplè pro præsentibus, & præteritis. Exempla sunt, Anima huius pueri nunc incipit esse: Motus huius lapidis nunc incipit: Hic homo nunc desinit esse: Motus huius lapidis nunc desinit. Prima enunciatio sic intelligitur. Anima huius pueri, quæ nunc primum est, aut proximè post hac erit, incipit nunc esse. Secūda sic, Motus huius lapidis, qui motus nunc primum est, aut proximè post hac erit, nunc incipit. Tertia sic, Hic homo, qui nunc tandē est, vel proximè antehac fuit, nunc esse desinit. Quarta sic. Motus huius lapidis, qui motus nunc tandem est, aut proximè antehac fuit, nunc desinit.

Tertium.

Quartum.

Quartum. Cum oratio asserit aliquid esse aut fuisse prius tempore, quàm aliud, tum nomen rei posterioris amplè accipitur pro ijs omnibus, quæ sunt, aut fuerunt in differentia temporis adsignificata per verbum, & in sequente, aut sequentibus: cum autem asserit, aliquid esse, aut fore posterius tempore, quàm aliud, tum nomen rei prioris accipitur amplè

amplè pro ijs omnibus, quæ sunt aut erunt in differētia tēporis adsignificata per verbum, & in præcedente, aut præcedentibus. Exēpli causa, si dicas, Lutherani sunt priores Antichristianis, intelligendi sunt hoc nomine ijs, qui sunt, aut erunt Antichristi sequaces. Si vero dicas, Pelagianifuerūt priores Lutheranis, intelligendi sunt hac voce, qui fuerunt, aut futuri sunt Lutherani. Quòd si dicas, Lutherani sunt posteriores Pelagianis, accipienda est hæc dictio p ijs, qui sunt aut fuerunt Pelagiani. Si autem dicas, Antichristiani erunt posteriores Lutheranis, accipiendū est hoc vocabulum pro ijs, qui erunt, aut sunt, aut fuerunt Lutherani. Quintum. Vocabula propositionū necessariarum, nisi *Quintum.* quid obstat, ampliſsimè accipiūtur, hoc est, pro omnibus rebus, etiam possibilibus, quas significāt. Vt si dicas, Homo est animal: Homo non est lapis. Idem dici solet de terminis impossibiliū, vt barū, Homo est lapis: Homo non est animal, Quod si dicas, Homo qui est, est Animal, nomen Homo, non accipitur, nisi pro hominibus, qui modò extant. Impedit enim restrictio ampliacionem. Si etiam dicas, Homo est animal rationale, dictio, Animal, non extēdetur ad bruta etiam animantia, vt in illa, Homo est animal, extendebatur (disiunctim tamen) quia restringitur à voce Rationale. Sextum. Cum verbum substantiuū, aut aliud, quòd idem valeat, absolute prædicatur de subiecto, tum subiectum ampliatur, etiam ad possibilìa. Hac de causa negantur hæc propositiones, Omnis homo est: Omnis homo fuit:

Omnis homo erit. Potest etiam hæc propositio negari, Omnis homo fuit, aut est, aut erit, cum multi homines esse possint, qui nec fuerunt, nec sunt, nec futuri vnquã sunt.

Septimum.

Septimum. Subiecta propositionum negantium ampliatur ad possibilis etiam. Vt si dicas, Quidam homo non sedet. Quod enim subiectum huius enunciationis accipiat pro præteritis etiam, & futuris, ac possibilibus, ita confirmo. Accipio nomen Neronis, qui fuit, nec iam est, item q. Anticristi, qui futurus adhuc est, item cuiusdam hominis possibilis, qui nec fuerit, nec sit, nec futurus sit, quiq. appelletur (si placet) Ioannes. Nonne de quolibet horum falso affirmabis quod sedeat? Planè falso. Igitur verè dices, quod non sedeat. Cum igitur ex qualibet singulari enunciatione rectè colligatur particularis, efficitur, vt illa sit vera, Quidam homo non sedet, etiam si nullus sit homo eorum, qui modo extant, qui non sedeat. Accipitur ergo subiectum eius non modò pro ijs hominibus, qui modo extant, sed etiam pro omnibus, qui extiterunt, extabunt, & existere possunt, etiam si nunquam futuri sint. Quod si quis obijciat, fore hoc pacto duas contradicentes simul veras, hanc scilicet, Omnis homo sedet (posito nimirum, quod omnes, qui nunc extant, sedeant) & illam, Quidam homo non sedet, vt probatum est. Occurres, has quidem facta hypotthesi, quã diximus, esse simul veras, nò tamen esse contradicetes. Nam subiectum

Obiectio.

Solutio.

negat

negatiuæ latius extenditur, quam subiectum affirmatiuæ. Vt ergo sint contradicentes, necessario subiectum negatiuæ contrahendum est ad homines, qui ^{nunc} ~~non~~ extant, pro quibus adæquatè accipitur subiectum affirmatiuæ, vt patet ex posteriori documento status.

Nonnulla de distractione & restrictione.

Cap. 40.

Distractio, ex vi quidem verborum, nunquam reperitur, nisi in verbo minus principali, aut in participijs, & horum appositis, vt in exemplis suprà positis perspicias. At in sacris literis nonnunquam cernitur in subiectis connotatiuis, vt cum Dominus ait cæci vident: claudi ambulant. & cætera: Nam sensus est, Qui erant cæci, vident: Qui erant claudi, ambulant. & cætera: Nec enim subiecta istarum enunciationum ampliantur ad præterita & præsentia (quod aliquis fortè suspicabitur) quia prædicatum repugnat præsentibus, nec vlla hîc est vox, aut materia, quæ sit (vt ita dicam) ampliatiua.

In quibus verbis reperitur atur distractio.

Matth. II.

Restrictio aliquando fit additione adiectiui, vt si dicas, Aristoteles fuit Philosophus eximius.

Quâ multis modis fiat restrictio

Aliquando appositione nominis, vt si dicas, Apostolus

II ij

Petrus

Petrus fuit primus Christi vicarius. Aliquādo adiectione casus obliqui, vt si dicas, Facies hominis spectat cælū. Aliquādo adiuncto aduerbio, vt si dicas, Plato disputauit acutissimè. Aliquando interposita oratione, vt si dicas, Omnes res naturales, quæ gignuntur, intereunt. His ferè modis fit restrictio, siue status, siue ampliationis, siue distractionis. Oratio verò interiecta, quæ constat ex pronomine relatiuo, et verbo, Est, vocatur à recētioribus peculiari vocabulo. Copula implicationis, vt si dicas, Omnis homo, qui est, morietur. Duo tamen sunt hoc loco notanda. Alterum est, dictionem, aut orationem, quæ in vno extremo ponitur, non restringere alterum extremum, sed eam duntaxat vocem, quæ in eodem extremo est. Verbi causa, hæc vox, Rationale, in hac enunciatione, homo est animal rationale, non restringit vocem, Homo, quæ subijcitur, sed vocem Animal, quæ in eodem prædicato cum ipsa simul continetur, & ita ceteræ. Alterum est, nullam fieri restrictionem, cum additur vox, quæ efficitur, vt nomen, quod propriè accipiebatur, accipiatur impropriè. Exempli causa, si nomine, Homo, in hac enunciatione, Homo est in atrio, addas dictionem, Depictus, dicasquè Homo depictus est in atrio, aut in hac, Homo iacet in via, addas dictionem, Mortuus, dicasquè, Homo mortuus iacet in via, nō restringes sanè eius nominis suppositionem, sed mutabis in impropriam.

Nam quod penitus tollitur,

nec

Prior animaduersio.

Posterior animaduersio.

nec ampliatur, nec restringitur. Huiusmodi ergo adiecti-
onibus non restringitur suppositio, sed alienatur, ut recen-
tiores dicunt. Hæc facilia sunt, nec indigent documentis.
Reliquum est igitur, ut de appellatione nominum dicamus.

De Appellatione. Cap. 41.

Appellationis nomen varie à Dialecticis usurpatur. *Quid appella-
tionis nō sit.*
Qui tamen aptius, & melius appellationis voce ut intelligendū
tur, intelligunt hoc vocabulo denominationem, qua vna di-
ctio aliam denominat. Exempli causa, si dicas, Socrates est
bonus citharædus, dictio, Bonus, dicitur appellare di-
ctionem Citharædus, non autem dictionem Socrates, quia
non hanc, sed illam denominat. Nec enim sensus est, quòd
Socrates sit bonus, & citharædus, sed quòd sit pulsandi ci-
tharam, & canendi arte peritus. Huius affectionis vocum
inter se, ut rei non ignorandæ, nec contemnendæ, sæpè me-
minit Aristoteles, ut in libris de Interpretatione, & Elen-
chorum, nullo tamen eam certo vocabulo usquam nomina-
uit, quæadmodum nec superiores nominum affectiones. Itaq;
res vetus est, vocabulū recentius. Appellatio igitur est de-
*Appellatio
quid.*
nominatio, qua vna dictio aliā denominat. Atq; ipsum de-
nominare, est appellare: & dictio denominans, dicitur ap-
pellans. Notāda sunt tamen duo discrimina inter dictionē
appellantē, & appellatā. Alterū est, dictionē appellantē se
per esse adiectiuam: aut, velut adiectiuā: appellatam verò,
*Primū disci-
mē inter vo-
cē appellatē
esse et appellatā*

esse substantiuam, aut velut substantiuam. De adiectiua
& substantiua exemplum allatum est. De ijs verò, qua-
rum altera est velut adiectiua, altera velut substantiua, hæc
cape exempla. Socrates est egregiè doctus. Socrates est meo
diocriter doctus. Siquidem hæc aduerbia, Egregiè, & Meo
diocriter, non sunt adiectiua: nec nomen Doctus est adiec-
tiuum. Sed tamen illa, quia denominant, sunt quasi adiec-
tiua: hoc vero, quia denominatur, est quasi substantiuum.

Secundum dis-
crimen.

Alterum discrimen est, dictionem appellante semper acci-
piendam esse secundum formale significatum: dictionem
verò appellatam, interdum accipi secundum formale, vt in
exemplis adductis, interdum secundum materiale, vt si di-
cas, Hic citbarædus est bonus. Neque enim sensus est, quòd
sit bonus pulsandi & canendi artifex, sed quòd sit homo
bonus, seu virtute præditus. Scio apud multos denomina-
tionem, qua dictio secundum materiale significatū denomi-
natur, nō vocari appellationē: sed non est cur adeò presse
loquendum sit, vt huiusmodi denominatio non sit appella-

aliter alij.

Alia ratio est in dictione denominatē. Nā
si ea sumatur secundum materiale significatum fiet sanē
loco denominationis, quedam eiusdem rei puerilis, ac nu-
gatoria repititio: vt si cūm dicimus, Socrates est homo, pa-
bus, sensus sit, Socrates est homo homo. Ex his ergo du-
plex appellatio colligi potest: altera, qua vocabulum deno-
minetur secundum formale ipsius significatum: altera, qua
secundum materiale. Diuidi etiam solet appellatio in rea-

Cur dictio ap-
pellas semp
accipiaturse
cūm forma
le significatū

Duplex ap-
pellatio.

Altera diui-
sio appella-
tionis.

in, & rationis. Appellatio realis est, cum dictio, quæ appellat significat ens reale, ut in exemplis supra positis. Appellatio verò rationis, cum dictio appellans significat ens rationis, ut si dicas, Homo est species. Nec mireris quod in exempli dictionis adiectivæ, aut velut adiectivæ affertur nomen Species, quod est substantivum. Omnis enim dictio connotativa, cuiusmodi est nomen Species, potest dici comparatione nominis connotati, seu potius rei connotatæ, quasi adiectivæ.

Documenta ad cognoscendam nominum appellationem. Cap. 42.

Tandem ad cognoscendam nominum appellationem tria hæc accipe documenta. Primum. Nomen adiectivum, aut quasi adiectivum, quod prædicatur de aliquo subiecto habente materiale significatum appellat materiale significatum subiecti, nisi significet accidens rationis. Ut si dicas, Hic citharædus est bonus: Homo sedet: Christus fuit semper. Nam prædicatum primæ propositionis appellat hominem, qui est citharædus, non autem citharædum, ut citharædus est. Prædicatum verò secundæ appellat aliquem hominem ex singulis, non autem hominem communem: singuli autem homines, & si propriè non dicuntur materialia significata vocis homo, tamè quia sunt significata mediata, possunt modo aliquo materialia significata nūcupari. Prædicatum quoque tertiæ appellat verbum divinum, quod est quoddam

Primum documentum.

D. Tho. 3. p. 4. 16.

quodāmodo materiale significatum nominis Christus, non autem Deum incarnatum, quod est formale significatum eius. Hinc fit, vt negemus hanc propositionē, Christus est factus, quia significat exui appellationis participij Factus, verbum diuinum esse factum. Dixi, Nisi significet accidēs rationis, quia eiusmodi prædicata appellantur formalia, ac imediata significata subiectōrū, modò nihil obstet. Vt si dicas, homo est species, Homo prædicatur de pluribus. His enim prædicatis appellatur, seu denominatur homo cōmunis, et abstractus, non autem aliquis ex singulis. Hinc fit, vt negemus has propositiones, Animal est species infima, Homo est indiuiduū quid, quia prior significat, animal cōmune homini & bestiae esse speciē infimā, posterior autem, hominem cōmunem omnibus indiuiduis hominibus esse quid indiuiduum. Addidi, Modò nihil obstet, quia multis modis potest huiusmodi appellatio impediri. Verbi gratia, si dicas, Hic homo est species, Omne animal est genus, dictiones, Hic, & Omne, impedimēto erunt ne nomina, Homo, & Animal, denominentur secundū formalia, & imediata ipsorum significata, sed secundū mediata, quæ quidē materialia hoc loco esse censentur. Secundum. Vox adiectiua, aut quasi adiectiua, quæ ante substantiuam, aut quasi substantiuam in eodem propositionis extremo ponitur, appellat formale significatum eius, vt si dicas, Hic homo est bonus citharædus, Christus est factus homo. Nā sensus prioris est, hunc hominem esse bonum secundū artem pul-

Nota hoc, p
appellatiue
rationis.

Secundum

sand

sandi, citharā, & canēdi: posterioris autē, Christū esse fa-
ctū secūdū humanā naturā, quā assumpsit. Non rectē igit-
tur ita cōcludes, Hic citharædus est bonus: ergo est bonus
citharædus: nec cōtrā, Est bonus citharædus, ergo ē bonus
nec ita, Christus est factus homo, ergo est factus: nec etiam
hoc modo, Non est factus, ergo non est factus homo: quia
mutatur appellatio. Dixi, Ante suum substantium, quia
si substantium ponatur ante adiectivum, sepe adiecti-
uum non appellabit formale significatum substantiui, sed
materiale. Nam propositio hæc, Christus est homo factus,
nō alia de causa ex vi verborum negatur, quā, quia ver-
bum, Factus videtur appellare materiale significatum vo-
cis, Homo, quod est verbum diuinum, idq; propterea, quod
verbum, Factus, ponitur post verbū Homo. Quod si quis
opponat verba illa ex simbolo Nicæno, Et homo factus
est, in quibus verbum Factus, ponitur post verbū Homo:
Occurres, verba illa nū esse redacta in formam propositio-
nis, sicq; esse redigenda, Et (filius videlicet Dei) est factus
homo. Quanquam & illud dici potest, hanc regulā, quod
attinet ad ordinem dictionum, non semper obseruari, sed
maxima ex parte. Tertium. Voces significantes actum ani-
mæ tum cognoscendi, tum appetendi, appellant formale si-
gnificatum earum, in quas feruntur, vt si dicas, Cognosco
venientem: Concupisco dulce. Est enim sensus, cognosco ve-
nientem vt venientem, quanquam eum, qui venit, non co-
gnoscam: concupisco dulce, qua ratione dulce est, quāquam
substantia

Obiectio.

Solutio.

Altera solutio.

Tertium.

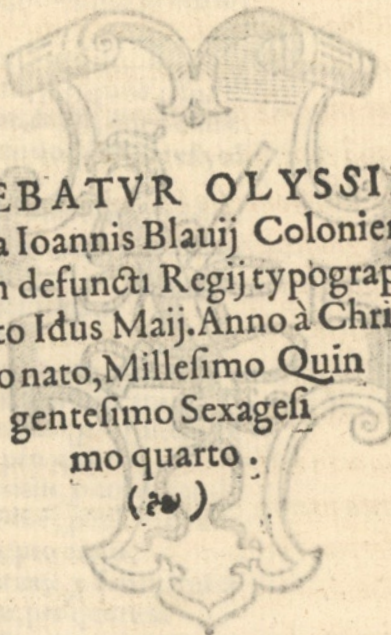
2. elench. 4.

Recentiores. Substātia rei dulcis me non moueat. Hic etiā addunt recentiores, Modò vox, quæ eius modi actū aīæ significat, antecedit eam, in quam fertur, vt in adductis exemplis. Nam si dicas, Venientem cognosco: Dulce concupisco: verba hæc appellabunt materialia significata dictionum præcedentium, sensusq; erit, Hominem, qui venit, cognosco, etiam si ipsum venire minimè percipiam: Rem, quæ est dulcis, expeto, quanquā eam, qua ratione dulcis est, minimè cupiā. Hinc dicunt vitiosam esse hanc argumentandi formulam, Venientem cognosco, ergo cognosco venientem: item hanc, concupisco dulce, ergo dulce concupisco: & vice versa. Ceterum hæc conditio, vt mihi quidem videtur, sæpius in hac regula, quàm in superiori, prætermittitur. Quin etiā prima sæpe numero non obseruatur: quod facile exēplis ostēderem, nisi iam in hisce rebus multus viderer. Quia tamē hæc documenta maiori ex parte sunt vera, atq; disputationibus, præsertim theologicis, non parum vtilia, non sunt, illa quidem omnino contemnenda. Hæc de suppositione, ac cæteris nominum, suppositionumue affectionibus dixisse sit satis. Quæ quàm sint vtilia enodandis sophistarum captionibus, ijsq; omnino, quæ tota hac institutione continentur, planius intellegendis experietur is, qui ea didicerit. Optarem ego tamen, vt quantum vtilitas, & perspicuitas paterentur minueretur hæc indiēs, potius, quàm augerentur. Quare cū oīa, quæ initio proposuimus, vtcunq; explicata sint, nihil amplius dicendum.

Impugnatio

Conclusio libri.

FINIS.

EXCVDEBATVR OLYSSIPONE

In officina Ioannis Blauij Colonienſis, vi

ta iam defuncti Regij typographi

Sexto Idus Maij. Anno à Chri

ſto nato, Milieſimo Quin

gentefimo Sexageſi

mo quarto.

(20)

Deſinit enſibus, gladio Diſſoluitur totum
Dignitas, & tota ſanctitas ſigat.

*Definit cubito, gladio Dialectica totum
Dividit, & torto fune reperta ligat.*

ERRATA.

Fo-Pagi.Line-

lio. na. a.

5. 1. 20. κατηγορία, pro κατηγορία
6. 2. 12. altero, pro altera.
8. 2. 22. prætergressis, pro prætermi
sis.
14. 1. 16. cirulus, pro circulus.
17. 2. 7. quē casu, pro quod casu.
19. 1. 17. siue sint, de est, siue nō sint.
23. 2. 6. definitio nominis, de est, cō
munis.
28. 1. 26. signū +. non fuit ponēdum
in margine, ad. i. Top. sed ad
.i. post.
32. 2. 26. vacat totalinea.
34. 2. 2. sit, pro si.
36. 2. margine. i. cap. 2. p cap. 5
42. 1. 16. dicantur, pro dicatur.
57. 1. 16. subalternatē, p subalternatē
62. 1. 9. quem pro quam.
63. 1. 12. cōditionalis, p conditionālē
64. 1. 8. itelligēdū ē, p itelligēda sūt.
66. 2. 17. nimina, pro nimia,
69. 1. 5. subalternatē, p subalternatē
77. 1. 5. quarum, pro quorum
ibidem. S, pro Si.
88. 1. 3. natus, pro natum.
90. 1. 22. illi, pro ille.
91. 1. 18. essentiam, pro essentia.
92. 1. 13. substantia, pro substantiam.
100. 1. 3. Vlyse, p Achille, vt cap 17.
105. 1. 20. necessaria, pro necessaria
118. cap. 15. initio directē, pro indirectē.
120. 1. vel propositio, dēst negabit.
124. 2. 18. hoc, pro hoc est.

